

CATECHISMVS EX DECRETO CONCILII TRIDENTINI, AD PAROCHOS,

Pij V. Pont. Max. iussu editus.

Cum Priuilegijs.

omani,

I.

PII V. PONT. MAX.

PRIVILEGIVM.

Otvu proprio &c. Pastorali officio cupientes quam diligentissime possumus diuina adiuuante gratia fungi, & ea, quæ sacro Tridentino Concilio statuta, & decreta fuerũt, exequi, curauimus, vt a delectis aliquot Theologis in hac alma Vrbe componeretur Catechismus: quo Christi fideles de eis rebus, quas eos nosse, profiteri, & seruare oporteret, Parochorum suorum diligentia edocerentur. qui liber cum, Deo iuuante, perfectus, in lucem edendus sit; prouidendum duximus, vt quam diligentissime, & fidelissime imprimatur. itaq; in hac alma Vrbe eum potissimum imprimi volumus dilecti filij Pauli Manutij diligentia, qui alios ecclesiasticos libros hic imprimere solet. Quia vero, si alibi imprimeretur, euenire posset, vt non pari fide, ac diligentia talis argumenti liber imprimeretur: ob hanc causam, & quia etiam indemnitati, vt æquum est, consultũ volumus ipsius Manutij, qui in eo imprimendo magnos sumptus fecit, & multum laboris suscepit; Vniuersis, & singulis librorum impressoribus, & bibliopolis tam extra, quam intra Italiam, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, nostris vero, & S. R. E. temporali ditioni immediate, mediateue subiectis, etiam sub pœna quingentorum ducatorum auri, fisco nostro applicandorum, & amissionis librorum, ipso facto etiam sine declaratione cuiusquam Iudicis incurrenda, inhibemus, & interdicimus ne quis prædictum Catechismum latinum, aut in vulgarem

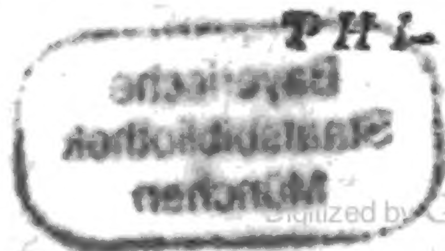
† 2 sermo-

sermonem translatum, intra quinquennium proximũ possit imprimere, vel ab alijs impressum vendere, ac ne post quinquennium quidem absque licentia nostra, & Sedis Apostolicæ: Mandantes dilectis filijs nostris Camerario, & Vicario Vrbis, necnon Gubernatori, Senatori, Cameræ Apostolicæ causarum Auditori, & alijs Vrbis ordinarijs Iudicibus, Legatisque, Viccelegatis, Gubernatoribus, & Potestatibus terrarum S. R. E. Baricellisq. earundem, ac venerabilibus fratribus singularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiscopis, & Episcopis, eorumq. Vicarijs, vt, quoties ipsius Pauli nomine requisiti fuerint, ei efficacis defensionis præsidio assistentes præmissa omnia, & singula contra inobedientes, & contrauenientes ad executionem censurarum, & pœnarum prædictarum, omni, & quacunque appellatione remota, procedant, & quilibet eorum procedat, inuocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Quia vero difficile esset hanc nostram cedulam originalem ad singula loca deferri: volumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionem nostram huiusmodi attinet, credi debeat exemplis in ipsis libris imprimendis, quodque presentis nostri Motus proprij, etiam absq. illius registratura, sola signatura sufficiat, & vbique fidem faciat in iudicio & extra, quacumque regula, siue constitutione Apostolica contraria non obstante: Nõ obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, priuilegijs quoque, indultis quibuscumq. alijs in contrarium fortasse facientibus.

Placet Motu proprio. M.

Dat. Romę, apud Sanctum Marcum, septimo Kalend. Octobr. anno primo.

PHI-

PHILIPPVS

DEI GRATIA REX CASTELLAE, Aragonum, vtriusque Siciliæ, Hierusalem, Vngariæ, Dalmatiæ, Croatięq. &c.

ON PERAFANNVS de *Ribera, Dux de Alcala, & in hoc regno prædictæ Maiestatis Vicerex, Locumtenens, et Capitaneus generalis &c. Magnifico viro Paulo Manutio regio fideli dilecto gratiam regiam & bonam voluntatem. Cum per suam Sanctitatem, vt fuit nobis expositum, tibi commissum & iniunctum fuerit, ut, expensis Populi Romani, Catechismum, nouum Breuiarium, seu Missale, & alios libros nouos imprimi cures: supplicatumque propterea nobis fuerit pro tui parte, quatenus regiæ & catholicæ Maiestatis nomine tibi concederemus, per aliquod temporis spatium, videlicet per annos quindecim libros prædictos, & quoscunque alios nouos, necnon complures in melius redactos, aut cum nouis commentarijs, declarationibus, seu postillis, vel traductos in latinum seu vulgare eloquium, seu in quamcumque linguam, impressos tamen in Vrbe sub nomine Populi Romani, in præsenti Regno imprimi non posse, nec extra Vrbem impressos in Regnum immitti, nec alio modo exemplari, & quouis modo imprimi facere, & in Regno prædicto vendi, vel quouis modo contractari, nisi tantummodo per te, vel tuos heredes & successores ac alios tui, vel tuorum heredum prædictorum parte, dicto tempore annorum quindecim perdurante. Nos autem attenta causa prædicta, & quod super hac concessione*

ne

ne fuimus suæ Sanctitatis nomine requisiti, ea propter tenore præsentum de certa nostra scientia, deliberate, & consulto, ac ex gratia spetiali prædictæ Maiestatis nomine, cum deliberatione & assistentia regij Collateralis Consilij, statuimus, & decernimus, quod per annos quindecim a die Dat. præsentium in antea numerandos, nemini liceat in hoc Regno libros iam dictos imprimere, aut exemplari, & imprimi facere, nec extra dictam Vrbem impressos in hoc prædictum Regnum immittere, aut aliquo pacto contractare, absque spetiali permissione prædicti Pauli Manutij, vel dictorum suorum heredum, & successorum dicto tempore annorum quindecim perdurante: Volentes & decernentes expresse, quod siquis contra prædictã nostram ordinationem attentare præsumpserit, ipso facto incurrat in pœnam ducatorum trecentorum, tibi, & tuis prædictis heredibus & successoribus pro tertia parte applicandorum, & pro alia tertia parte Regio fisco, & pro reliqua alia accusatori, ac libri operum prædictorum in hoc Regno, aut per exemplũ in quouis alio loco extra dictam Vrbem impressi, & in Regnum ipsum immissi, deuoluantur, & sint tui, vel dictorum tuorum heredum, & successorum. Mandantes propterea per has easdem omnibus & singulis officialibus, & subditis Regijs maioribus, & minoribus, quocumque nomine nuncupatis, titulo, officio, auctoritate, potestate, & iurisdictione fungentibus, præsentibus & futuris, ad quos, seu quem spectabit, & præsentes peruenerint, seu fuerint quomodolibet præsentatæ, vnicuique in sua iurisdictione, quatenus tibi, seu alteri legitimæ personæ pro tui parte, præstent, & prestari faciant omne auxilium, consilium, & fauorem opportunum & necessarium super confiscatione

fiscatione

fiscatione dictę pœnę & executione dictorum librorũ in casibus pręmissis tibi deuolutorum, adeo quod pro prędictis ad nos recursum habere tibi necesse non sit: & si secus factum fuerit, statim incurrãt iram & indignationem Regiam, & pœnam ducatorum auri mille, pręsentibus regio sigillo a tergo impressis, pręsentanti singulis vicibus remansuris.

Datum Neapoli, die vltimo mensis Maij.
M. D. LXVI.

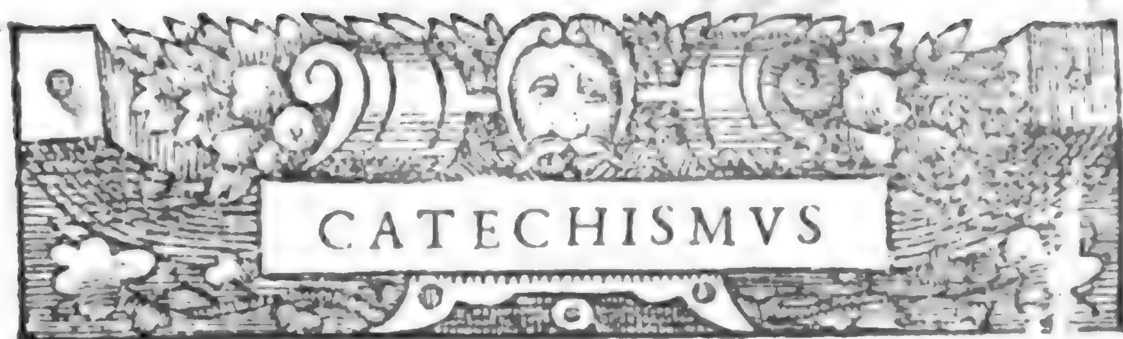

HILIPPVS Hispaniarum Rex &c. Nostri semper instituti fuit, ijs fauere, qui religioni, ac rei litterarię promouendę labore, sumptuq. suo incumbunt. quorum in numero doctum, ac fidelem dilectum nostrũ Paulum Manutium esse accepimus. is cum significari nobis curauerit, se Catechismum latina, italicaque lingua conscriptum, & suos in M. Tulij Ciceronis epistolas, quas familiares appellant, commentarios in societate P. R. typis suis ad communem omnium piorum, & studiosorum utilitatem edere se paratum esse: at vereri ne alij postea, sumpto inde exemplo, alibi eos edentes, & vendentes laboris ac sumptus, diligentięque suę fructum intercipiant: dignus nobis visus est, cui nos, pro nostra virili, prospicere, ac consulere debeamus. Itaque his litteris nostris sancimus, & iubemus; vt ne quis Typographus, Bibliopola, Librarius, aut alius quiuis Catechismum & commentarios antedictos Romę in societate P. R. ab ipso Manutio editos, & impressos a die impressionis ad annos

nos sex, in vniuersa Mediolanensi ditione nostra, eo inuito, imprimere, aut alibi impressos clam, palam ue in eam inferre, & vendere audeat. Si quis contra, quam his litteris nostris sanctum, iussum ue est, fecerit; illum continuo pœnam scutorum aureorum tercentum, ac amissionis librorum omnium subire volumus: quos cum eius pecuniæ tertia parte Manutio, reliquæ vero dimidiam partem fisco nostro, alteram accusatori assignari & attribui mandamus per eum magistratum, cuius potestati subiectus fuerit is, qui contra fecisse reperietur. In quorum &c.

Dat. Mediolani, M. D. LXVI. mense Octob.

EX DECRETO CONCILII TRIDENTINI,

AD PAROCHOS,

Sanctiss. D.N. Pij Quinti iussu editus.

A EST humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, cum alia multa, quę ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, & diligentia, inuestigauerit, ac cognouerit; maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cuius rei in primis causa homo cõditus, atque ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere numquam potuerit. Inuisibilia quidem Dei, ut docet Apostolus, a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas: uerum mysterium illud, quod absconditum est a sæculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestatũ fuisset sanctis, quibus uoluit Deus fidei munere notas facere diuitias glorię sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset. Cum autem fides

Rom. 1 · Ad Col. 1 · Rom. 10

A ex au-

ex auditu concipiatur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac ministeriũ:
Rom. 10 siquidem dictum est; Quo modo audient sine prædicante? quo modo uero prædicabunt, nisi mittantur? & quidem ab ipsius mundi origine, clementissimus ac benignissimus Deus suis numquam defuit,
Hebr. 1 sed multifarie, multisque modis locutus est Patribus in prophetis, eisque pro temporum condicione ad cælestem beatitudinem certum, ac directum iter
Psal. 49 monstrauit. Sed quoniam prædixerat, daturum se
Hebr. 1 doctorem iustitiæ in lucem gentium, ut esset salus eius usque ad extremum terræ, nouissime locutus
2. Pet. 1 est nobis in Filio, quem etiam, uoce e cælo delapsa a magnifica gloria, iussit ut omnes audirent, eiusque
Ephe. 4 que præceptis obtemperarent. Deinde uero Filius alios dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores, qui uerbum uitæ annunciarent, ne circumferremur tamquam paruuli, fluctuantes omni uento doctrinę, sed, firmo fidei fundamento adhærentes, coædificaremur in habitaculum Dei, in spiritu sancto.

Verba Pastorum Ecclesiæ tamquam Dei uerba recipienda

Ac ne quis uerbum auditus Dei ab Ecclesiæ ministris, tamquam uerbum hominum, sed, sicut uere est, uerbum Christi acciperet, illie ipse Saluator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: Qui uos audit, me
Luc. 10 audit; & qui uos spernit, me spernit. quod quidem non de ijs tantum, quibuscum sermo habebatur, intelligi uoluit, uerum de omnibus etiam, qui legitima successione docẽdi munus obirent, quibus se omnibus diebus usque ad consummationem sæculi affuturum

turum

turum esse pollicitus est. At uero, cum hęc diuini uerbi prædicatio numquam intermitti in Ecclesia debeat; tum certe hoc tempore maiori studio, & pietate elaborandum est, ut sana, & incorrupta doctrina, tamquam pabulo uitæ, fideles nutriantur, & confirmentur. exierunt enim falsi prophetæ in mundum, de quibus dixit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant, ut uarijs doctrinis, & peregrinis, Christianorum animos deprauarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longe progressa est, ut nullis fere certis finibus contineri posse uideatur. ac, nisi Saluatoris nostri pręclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmauit, ut portæ Inferi aduersus eam præualere numquam possint: maxime uerendum esset, ne hoc tempore, tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

Matth. 28
1. Ioan. 4
Hier. 23
Matth. 16

Nam, ut omittamus nobilissimas prouincias, quę olim ueram, & catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, & sancte retinebant, nunc autem derelinquentes uiam rectam, errauerunt, atque in eo se maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrum suorum doctrina quam longissime recesserunt; nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ reipub. angulus inueniri potest, quo hæc pestis occulte irrepere non tentarit. Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures uenenatas uoces infunderent,

Quo astu heretici sint usi ad impia dogmata infundenda.

idem alia ratione aggreſsi, multo facilius, ac latius impietatis errores diſſeminarunt. Nam, pręter illa ingentia uolumina, quibus catholicam fidem euertere conati ſunt, a quibus tamen cauere, cum apertam hæreſim continerent, non magni fortaſſe laboris, ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos conſcripſerunt: qui cum pietatis ſpeciem præſeferrent, incredibile eſt, quam facile incautos ſimplicium animos deceperint. Quamobrem Patres œcumenicæ Tridentinę Synodi, cum tanto, & tam pernicioſo huic malo ſalutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non ſatis eſſe putarunt, grauiora catholicæ doctrinę capita cõtra noſtri temporis hæreſes decernere; ſed illud præterea ſibi faciendum cenſuerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Chriſtiani populi ab ipſis fidei rudimẽtis inſtituendi, traderent, quam in omnibus eccleſijs illi ſequerentur, quibus legitimi Paſtoris, & doctoris munus obeundum eſſet. Multi quidem adhuc in hoc ſcriptionis genere cum magna pietatis & doctrinæ laude uerſati ſunt: ſed tamen Patribus uiſum eſt maxime referre, ſi liber ſanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, uel omnes alij, quibus docendi munus impoſitum eſt, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem poſsint; ut quemadmodum unus eſt Dominus, una fides, ita etiam una ſit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Chriſtianum erudiendi, communis regula, atque pręſcriptio.

Trid. Syn.

Catechiſmus cur editus.

Ergo, cum multa ſint, quæ ad hanc rationem pertinere uideantur, nemo exiſtimet, illud ſanctæ Synodo propoſitum fuiſſe, ut omnia Chriſtianæ fidei

dei dogmata, uno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur uniuersæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuisset, & instituto minus conuenire perspicuum est: sed quoniã Parochos, sacerdotesque, animarum curatores: earum rerum cognitione instruendos suscepit, quę pastoralis muneris maxime proprię sunt, & ad fideliũ captum accommodatæ; ea tantum in medium afferri uoluit, quæ hac in re pium Pastorum studium, si in difficilioribus diuinarum rerum disputationibus non ita uersati fuerint, adiuuare possent. Quę cum ita sint, ante quam ad ea singillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinę summa continetur, institutæ rei ordo postulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Pastores considerare, sibique ante oculos proponere in primis debent; ut sciant, quonam, ueluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, studia referenda sint, quoue pacto id, quod uolunt, facilius consequi, & efficere possint. Illud igitur primum uidetur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis scientiam hoc capite cõprehendi, uel potius, quemadmodum Saluator noster ait, Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solũ uerum Deum, &, quem misisti, Iesum Christum. Ioan. 17
Quamobrem in eo præcipue ecclesiastici doctoris opera uersabitur, ut fideles scire ex animo cupiant Iesum Christum, & hunc crucifixum: sibique certo persuadeant, atque intima cordis pietate & religione credant, aliud nomen non esse datum hominibus sub cęlo, in quo oporteat nos saluos fieri: siquidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris. At ue- 1. Cor. 2. Act. 4 1. Ioan. 2

ro quia in hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum,
1.Ioan.2 ſi mandata eius obſeruemus; proximum eſt, & cũ
eo, quod diximus, maxime coniunctum, ut ſimul
etiam oſtendat, uitam a fidelibus non in otio & de-
1.Ioan.2 ſidia degendam eſſe: uerum oportere, ut, quemad-
modum ipſe ambulauit, ita & nos ambulemus, ſe-
ctemurque omni ſtudio iuſtitiam, pietatem, fidem,
Ad Tit.2 charitatem, manſuetudinem: dedit enim ſemet
ipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniqui-
tate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſe-
ctatorem bonorum operum, quæ Apoſtolus Paſto-
Matth.22 ribus præcipit, ut loquantur, & exhortentur. Cum
autem Dominus, ac Saluator noſter non ſolum di-
xerit, ſed etiam exemplo ſuo demonſtrarit, legem,
1.Tim.1 & prophetas ex dilectione pendere; Apoſtolus dein
Rom.13 de confirmarit, charitatem eſſe finem præcepti, ac
legis plenitudinem; dubitare nemo poteſt, hoc tã-
quam præcipuum munus, omni diligentia curandũ
eſſe, ut fidelis populus ad immenſam Dei erga nos
bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam
ardore incenſus, ad ſummum illud & perfectiſsimũ
bonum rapiatur; cui adhęrere, ſolidam, & ueram
felicitatem eſſe is plane ſentiet, qui illud Prophetæ
Pſal.72 dicere poterit: Quid enim mihi eſt in cælo, & a te
1 Cor.12 quid uolui ſuper terram? Hæc nimirum eſt uia illa
1.Cor.13 excellentior, quam idem Apoſtolus demonſtrauit,
cum omnem doctrinæ, & inſtitutionis ſuæ rationẽ
ad charitatem, quę numquam excidit, dirigeret. Si-
ue enim credendum, ſiue ſperandum, ſiue agendũ
aliquid proponatur; ita in eo ſemper charitas Domi
ni noſtri commendari debet, ut quiuis perſpiciat,
omnia perfectę Chriſtianę uirtutis opera nõ aliun-
de,

de, quam a dilectione, ortum habere; neque ad alium finem, quam ad dilectionem, referenda esse.

Cum autem in omni re tradenda plurimum intersit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas: tum uero hoc in Christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Obseruanda est enim audientium ætas, ingenium, mores, condicio; ut qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur; ut & omnes Christo lucrifaciat, & se ipsum fidelem ministrum, & dispensatorem probare possit, ac ueluti seruus bonus, & fidelis, dignus sit, qui super multa constituatur a Domino. Neque uero unius tantum generis homines fidei suæ commissos esse arbitretur, ut præscripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad ueram pietatem instituere æque omnes fideles possit: sed cum alij, ueluti modo geniti, infantes sint, alij in Christo adolescere incipiant, nonnulli uero quodam modo confirmata sint ętate; necesse est diligenter considerare quibus lacte, quibus solidiore cibo opus sit, ac singulis ea doctrinę alimenta præbere, quę spiritum augeant, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Id uero Apostolus in se ipso omnibus obseruandum iudicauit, cum dixit, se Græcis, & barbaris, sapientibus, & insipientibus debitorem esse; ut uidelicet intelligerent, qui ad hoc ministerium uocati sunt, ita in tradendis fidei mysterijs, ac uitæ præceptis, doctrinam ad audientium sensum, atque intelligentiá accommodari oportere; ut, cum eorum animos, qui exercitatos sensus habēt, spirituali cibo expleuerint, ne in-

Catechismi doctrina ad captum cuiusque acc̄omodata.

1 Cor 9
1. Cor. 4.
Matth. 25
1. Petr. 2
1. Cor. 3
Hebr. 5
Ephe. 4
Rom 1
Tren. 4

ne interim paruulos fame perire patiantur, ut qui panem petant, & non sit qui frangat eis. Neque uero cuiusquam studium in docendo retardari debet, propterea quod interdum necesse sit auditorem earum rerum præceptis instrui, quæ leuiores, & humiliores uidentur, nec sine molestia ab ijs potissimum tractari solent, quorum animus in sublimium rerum contemplatione uersatur, ac conquiescit. Nā si ipsa æterni patris sapientia in terras descendit, ut in carnis nostræ humilitate cælestis uitæ præce-
1. Thess. 2 pta nobis traderet; quem non compellat charitas Christi, ut paruulus fiat in medio fratrum suorum, & tamquam nutrix fouens filios suos ita cupide proximorum salutem desideret, ut, quod de se ipso
1 Thess. 2 Apostolus testatur, eis uelit non solum euangelium Dei, sed etiam animam tradere?

Doctrina fidei chatolicæ continetur scriptura & traditionib. tū de Symbolo, sacramentis, Decalogo, oratione Dominica.

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda sit, uerbo Dei continetur, quod in scripturam, traditionesque distributum est. itaque in harum rerum meditatione Pastores dies, noctesq; uersabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam, omnes, quicumq; animarum curæ præpositi sunt, ad se pertinere existimabunt. est autem hæc admonitio in hunc modum. Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ:
2. Tim. 3 est enim omnis scriptura diuinitus inspirata utilis
1. Tim. 4 ad docendū, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Sed quoniam, quæ diuinitus tradita fuerunt, multa sunt, & uaria, ut nec ita facile aut animo comprehendi, aut etiam mente comprehensa, memoria teneri possint, ut, cum se obtulerit

obtulerit docendi occasio, eorum parata sit & prōpta explicatio; sapientissime maiores nostri totam hanc uim, & rationem salutaris doctrinę, in quattuor hęc capita redactā, distribuerunt, apostolorū Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicā orationem. nam omnia, quę Christianę fidei disciplina tenenda sunt, siue ad Dei cognitionē, siue ad mundi creationem & gubernationem, siue ad humani generis redemptionem spectent, siue ad bonorum prętmia, & malorū pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quę autem signa sunt, & tamquā instrumenta ad diuinam gratiam consequendam, hæc septem sacramentorum doctrina complectitur. Iam uero quæ ad leges referuntur, quorum finis est charitas, Decalogo descripta sunt. 1. Tim. 1
Quidquid deniq; ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti posśit, id Dominica precatione cōprehenditur. Quare sequitur, ut, explanatis quattuor his quasi cōmunibus sacræ scripturæ locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari posśit. Itaque uisum est monere Parochos, ut, quoties usu uenerit, ut aliquem interpretentur Euangelij, uel quemuis aliū diuinę scripturę locum, intelligant, eius loci, quicumque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quattuor illorum capitum, quæ diximus, quo, tamquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confugient. exempli causa, si explanandum sit illud euangelium primæ dominicæ Aduentus: Erunt signa in sole & luna &c. Luc. 21
quæ ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli articulo, Venturus est iudicare uiuos, & mortuos:

mortuos: quibus inde aſſumptis, Paſtor una eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc conſuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quattuor genera, ad quæ referri uniuerſam diuinæ ſcripturæ uim, atque doctrinam diximus.

Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & perſonis, & tempori accõmodatus uidebitur: nos Patrum auctoritatem ſecuti, qui initiandis Chriſto domino, & in eius diſciplina inſtituendis hominibus, a fidei doctrina initium fecerunt, operę pretiũ duximus, quę ad fidem pertinent, prius explicare. Sed quoniam in diuinis litteris multiplex eſt fidei ſignificatio; hic de ea loquimur, cuius ui omnino aſſentimur ijs, quę tradita ſunt diuinitus. Hanc autem ad ſalutem conſequendam eſſe neceſſariam, nemo iure dubitabit, pręſertim cum ſcriptum ſit:
Hebr. 1 Sine fide impoſsibile eſt placere Deo. Cum enim finis, qui ad beatitudinem homini propoſitus eſt, altior ſit, quam ut humanæ mentis acie perſpici poſsit, neceſſe ei erat, ipſius a Deo cognitionẽ accipere. Hæc uero cognitio nihil aliud eſt, niſi fides: cuius uirtus efficit, ut id ratum habeamus, quod a Deo traditum eſſe ſanctiſsimæ matris Eccleſiæ auctoritas comprobarit. nulla enim fidelibus poteſt accidere dubitatio in ijs, quorum Deus auctor eſt, qui eſt ipſa ueritas. ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, interſit; & illam, quam humanæ hiſtoriæ ſcriptoribus adhibemus. Fides autem, quamquam late pateat, & magnitudine, ac dignitate differat, (eſt enim ſic in

fic in facris litteris; Modicę fidei, quare dubitasti? &, Magna est fides tua: &, Adauge nobis fidem: item, Fides sine operibus mortua: &, Fides, quę per charitatem operatur) tamen est idem genere, & diuersis fidei gradibus eadem definitionis uis, & ratio conuenit. Quam uero fructuosa sit, & quantam ex ea utilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur. Quæ igitur primum Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces doctoresque sancti apostoli, diuino spiritu afflati, duodecim Symboli articulis distinxerunt. nam, cum mandatum a Domino accepissent, ut pro ipso legatione fungentes, in uniuersum mundum proficiscerentur, atque omni creaturę euangelium prædicarent, Christianæ fidei formulam componēdam censuerunt, ut scilicet id ipsum omnes sentirent, ac dicerent; neque ulla essent inter eos schismata, quos ad fidei unitatem uocassent; sed essent perfecti in eodem sensu, & in eadē sententia. Hanc autem Christianę fidei, & spei professionem a se compositam, apostoli Symbolum appellarunt; siue quia ex uarijs sententijs, quas singuli in commune contulerunt, conflata est; siue quia ea ueluti nota, & tessera quadam uterentur, qua desertores, & subintroductos falsos fratres, qui euangelium adulterabant, ab ijs, qui uere Christi militię sacramento se obligarent, facile possent internoscere.

Matth. 14
Luc 17
Matth. 15
Gal. 5
Iacobi 2
Marci 16
1. Cor. 1

CREDO IN DEVM. Cum multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quorū singillatim, uel uniuerse, certam, & firmam fidem habere oportet; tum uero illud primo, ac necessario omnibus credendum est, quod ueluti ueritatis fundamentum

tum ac summã de diuinę essentiæ unitate, & trium personarum distinctione, earumq; actionibus, quę pręcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Huius mysterij doctrinam breuiter in Symbolo apostolorum comprehensam esse, Parochus docebit. Nam ut maiores nostri, qui in hoc argumento pie, & accurate uersati sunt, obseruauerunt, in tres potissimum partes ita distributum uidetur, ut in una, diuinæ naturæ prima persona, & mirum creationis opus describatur; in altera, secunda persona, & humanę redemptionis mysterium; in tertia, tertia item persona, caput, & fons sanctitatis nostrę, uarijs, & aptissimis sententijs concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam a Patribus nostris frequenter usurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis mẽbra articulis distinguũtur, ita etiã in hac fidei cõfessione quidquid distincte, & separatim ab alio nobis credendũ est, recte, & apposite articulum dicimus.

CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM CAELI, ET TERRAE.

His uerbis ea sententia subiecta est: certo credo, ac sine ulla dubitatione profiteor Deum patrem, primam scilicet Trinitatis personam, qui sua omnipotenti uirtute cęlum ipsum, & terram, & omnia, quę cęli, & terrę ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: neque solum eum corde credo, & ore confiteor, uerum summo studio, ac pietate ad illum, ueluti summum, & perfectissimum bonum, contendo. Hęc igitur sit breuis quędam primi huius articuli comprehensio.

prehensio. Sed quoniam magna mysteria in singulis fere uerbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda sunt: ut, quantum Dominus permiserit, ad eius maiestatis gloriam contemplandã cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Igitur credendi uox hoc loco, putare, existimare, opinari, non significat; sed, ut docent sacrę litterę, certissimę assensionis uim habet, qua mens Deo sua mysteria aperienti, firme, constanterque assentitur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid sine ulla hęsitatione certum, & persuasum est. Neque uero existimare quisquam debet, fidei notitiam minus certam esse, quod ea non cernantur, quę nobis credenda fides proponit. etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem nõ afferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ut nõ sit nobis opertum euangelium, sicut ijs, qui pereunt. Iam uero, ex ijs, quæ dicta sunt, consequitur, eum, qui cęlesti hac fidei cognitione prẹditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim cum iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumq; rationem, & causam perquirendam nobis proposuit, sed immutabilem fidem præcepit, quę efficit, ut animus in ẹternę ueritatis notitia conquiescat. Ac profecto cum Apostolus testetur: Deus uerax est, omnis autem homo mendax; si arrogantis, & impudentis hominis est, graui, ac sapienti uiro aliquid affirmanti fidem non habere, sed preterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur:

Verbi huius, credo, in materia fidei euangelicæ acceptio, & professio.

2. Cor. 4

Rom. 3

betur: cuius temeritatis, atque adeo ſtultitiæ fuerit, Dei uoces audientem, cæleſtis, ac ſalutaris doctrinæ rationes requirere? fides itaque, ſecluſa omni non ſolum ambiguitate, ſed etiam demonſtrandi ſtudio, tenenda eſt. Verum illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit CREDO, præterquam quod intimum mentis ſuæ aſſenſum declarat, qui interior fidei actus eſt, debere id, quod animo incluſum habet, aperta fidei profeſsione præſeferre, ſummaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum ſpiritum ha-
Pſal. 115 bere, quo fretus Propheta dixit; Credidi propter quod locutus ſum: imitari apoſtolos, qui ad prin-
Act. 4 cipes populi reſponderunt; Non poſſumus, quæ uidimus, & audiuimus, non loqui: diui Pauli pre-
Rom. 10 clara illa uoce excitari; Non erubeſco euãgelium: uirtus enim Dei eſt in ſalutẽ omni credenti. Item quo maxime huius ſententiæ ueritas confirmatur:
Rom. 10 Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem.

IN DEVM. Hinc iam Chriſtianæ ſapientiæ dignitatem, & præſtantiam, ex eaque, quantum diuinæ bonitati debeamus, cognoſcere licet, quibus datum eſt, ſtatim ad rei præſtantiſsimæ, maximeq. expetendæ cognitionem quaſi fidei gradibus aſcendere. In hoc enim multum inter ſe differunt Chriſtiana philoſophia, & huius ſæculi ſapientia, quod hec quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, que ſenſibus percipiuntur, paulatim progreſſa, non niſi poſt longos labores uix tandem inuiſibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum cauſam & auctorem agnoſcit, at-
que

que intelligit: contra uero illa humanę mentis aciē ita exacuit, ut in cælum nullo labore penetrare poſsit, atque diuino ſplendore colluſtrata, primũ quidem æternũ ipſum luminis fontem, deinde quę infra ipſum poſita ſunt, intueri; ut nos uocatos eſſe de tenebris in admirabile lumē, quod eſt apud apoſtolorum Principem, cum ſumma animi iucunditate experiamur, & credentes exultemus lętitia inenarrabili. Recte igitur fideles primo ſe in Deum credere profitentur, cuius maieſtatem ex Hieremię ſententia incomprehenſibilem eſſe dicimus: Lucē enim, ut ait Apoſtolus, inhabitat inacceſsibilem, quem nullus hominũ uidit, ſed nec uidere poteſt. cũ enim ad Moyſen loqueretur, Non uidebit me, inquit, homo, & uiuet. Nam ut mens noſtra ad Deum, quo nihil eſt ſublimius, perueniat, neceſſe eſt eam omnino a ſenſibus abſtractā eſſe: cuius rei facultatem in hac uita naturaliter non habemus. Sed quamuis hęc ita ſint, non reliquit tamen Deus, ut inquit Apoſtolus, ſemetipſum ſine teſtimonio bene faciens, de cęlo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lętitia corda hominum. Quę cauſa fuit philoſophis nihil abiectum de Deo ſentiendi, & quidquid corporeum, quidquid concretum, & admiſtum eſt, ab eo longiſsime remouendi; cui etiā bonorum omnium perfectam uim, & copiam tribuerunt, ut ab eo, tanquam a perpetuo quodam, & inexhauſto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent; quem ſapientem, ueritatis auctorem, & amantem, iuſtum, beneficentiſsimum, & alijs nominibus appellauerunt, quibus

1. Petr. 2
Hiere. 32
1. Tim. 6
Exod. 33
Act. 14

quibus summa, & absoluta perfectio continetur; cuius immensam, & infinitam uirtutem, omnem complentem locum, & per omnia pertinentem esse dixerunt. Hoc ex diuinis litteris longe melius constat, & illustrius, ut illo loco, Spiritus est Deus:
Ioan. 4 item, Estote uos perfecti, sicut & Pater uester ce-
Matth. 5 lestis perfectus est: tum, Omnia nuda, & aperta
Ad Heb. 4 sunt oculis eius: & illud, O altitudo diuitiarum sa
Rom. 11 pientię, & scientię Dei: deinde, Deus uerax est:
Rom. 3 & , Ego sum uia, & ueritas, & uita: præterea,
Ioan 14 Iustitia plena est dextera tua: denique, Aperis tu
Psal. 47 manum tuam, & imples omne animal benedictio-
Psal. 144 ne: postremo, Quo ibo a spiritu tuo, & quo a fa-
Psal. 138 cie tua fugiam? &, Si ascendero in cęlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis ma-
Hiere. 23 ris &c. &, Numquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna, & pręclara hęc sunt, quę de Dei natura sacrorum librorum auctoritate consentanea, & consequentia ex rerum effectarum inuestigatione philosophi cognouerũt. quã quam in eo etiam cęlestis doctrinę necessitatem cognoscimus, si animaduertamus, fidem non solum hoc pręstare, quemadmodum supra dictum est; ut, quę uiri tantũ sapientes longo studio consecuti sũt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint; uerum ut rerum notitia, quę fidei disciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanę scientię rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quãto pręstantior diuini numinis cognitio cen
senda

ſenda eſt, ad quam non communiter omnibus na turę contemplatio, ſed proprie credentibus fidei lu men aditum patefecit? hęc autem Symboli articu lis continetur, qui nobis diuinę eſſentię unitatem, & trium perſonarum diſtinctionem, tum uero ipsū Deum eſſe ultimum hominis finem aperiunt, a quo Heb. 11 cęleſtis, ęternęque beatitudinis poſſeſsio expectan da ſit: ſiquidem a diuo Paulo didicimus, Deum in- 1. Cor. 2 quirentibus ſe remuneratorem eſſe. Hęc quanta ſint, & an eius generis ſint bona, ad quę humana cognitio aſpirare potuerit, multo ante eundē Apo- ſtolum Iſaias propheta his uerbis oſtendit: A ſæ- Iſa. 64 culo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non uidit, Deus, abſque te, quę pręparaſti expectantibus te.

Sed ex ijs, quę diximus, unum etiam Deum eſſe, non plures Deos, confitendum eſt. nam cum Deo ſummam bonitatem, & perfectionem tribuamus; fieri non poteſt, ut id, quod ſummum, atque abſolutiſsimum eſt, inueniatur in pluribus. Quod ſi cui aliquid ad ſummum deeſt, eo ipſo imperfectus eſt; quare nec Dei natura illi conuenit. hoc autem mul tis ſacrarum litterarum locis comprobatur. ſcri- ptum eſt enim: Audi Iſrael: Dominus Deus no- Deuter. 6 ſter, Deus unus eſt. Pręterea eſt Domini iuſſum: Non habebis Deos alienos coram me. deinde per Exod. 20 Prophetam ſępe admonet: Ego primus, & ego no- uiſsimus, & abſque me non eſt Deus. Apoſto- Iſa. 41. 44 lus etiam palam teſtatur: Vnus Dominus, una 48 fides, unum baptiſma. Neque uero nos moueat, Eph. 4 quod interdum ſacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam quod prophetas,

Vnum ſolum Deum eſſe, non plures.

 & iu-

& iudices deos appellarunt, non gentium more factum est, quę sibi plures deos stulte, & impie finxerunt; sed quadam loquendi consuetudine significare uoluerunt excellentem aliquam uirtutem, uel functionem, quę Dei munere illis concessa sit. Deum igitur natura, substantia, essentia unum, quemadmodum ad cõfirmandã ueritatem in Symbolo Niceni Concilij dictum est, Christiana fides credit, & profitetur; sed altius etiam ascendens ita unum intelligit, ut unitatem in trinitate, & trinitatem in unitate ueneretur: de quo nobis mysterio nunc dicere incipiendum est. sequitur enim in Symbolo, PATREM. sed quoniam Patris uox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandũ erit, quę sit magis propria huius loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, ęternam substantiã esse intellexerunt, a qua res ortę essent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, suumq; ordinem, & statum cõseruarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, a quo familia propagata est, cuiusque consilio, & imperio regitur, patrem uocabant: ita hac ratione factum est, ut Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoscebant, Patrem appellari uoluerint. eodem nomine sacrę etiam litterę usę sunt, cum de Deo loquentes uniuersorum creationem, potestatem, admirabilemq; prouidentiam ei tribuendam
Deuter. 32 indicarent. legimus enim: Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te?
Malach. 2 & alibi: Numquid non pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creauit nos? At

uero

uero multo frequentius, & peculiari quodam nomine, presertim in noui testamenti libris, Deus pater Christianorum dicitur, qui non acceperunt spiritum seruitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: eam enim charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus: quod si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus, nec confunditur uocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, siue præcipuam spiritualis adoptionis causam spectes, merito fideles Deum patrem se credere profitentur.

Rom. 8 *1. Ioan. 3* *Rom. 8* *Hebr. 2*

Verum preter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim in luce illa inaccessibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodque humana ratio, & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id Patris uocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen, in una diuinitatis essentia non unam tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una diuinitate personæ, Patris, qui a nullo genitus est; Filij, qui ante omnia secula a patre genitus est; Spiritus sancti, qui itidem ab æterno ex patre, & filio procedit. Atqui pater est in una diuinitatis substantia, prima persona, qui cum unigenito filio suo & spiritu sancto unus est Deus, unus est Dominus, non in unius singularitate personæ, sed in unius Trinitate substantię. Iam uero hæ tres personę, cum

Pia meditatio circa nomen Pater in diuinis: & de personarum proprietatibus.

in ijs quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit, suis tantummodo proprietatibus distinctę intelliguntur. Pater siquidem ingenitus est: Filius a patre genitus: Spiritus sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur; ut in confessione uerę, sempiternęq; deitatis, & in personis proprietaté, & in essentia unitatem, & in Trinitate ęqualitatem pie, & sancte colendam credamus. Nam quod patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendũ est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius aut posterius, maius aut minus cogitemus. absit enim hęc a fideliũ mentibus impietas, cũ eandem æternitatem, eandẽ gloriæ maiestatem in tribus personis Christiana religio prędicet. Sed patrem propterea quod ipse sit principiũ sine principio, primam esse personam, uere, & sine ulla dubitatione affirmamus; quæ quidẽ uti patris proprietate distincta est, ita in unã illam præcipue hoc conuenit, quod filium ab æterno genuerit: semper enim Deum simul & patrem fuisse, nobis significatur, cum Dei, & patris nomina coniuncta in hac confessione pronunciamus. Verum, quoniã in nullius rei, quã huius omniũ altissimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione, aut periculosius uersari, aut grauius errare possumus; doceat Parochus, religiose retinenda esse essentiæ, & personæ propria uocabula, quibus hoc mysterium significatur, & sciant fideles unitatem esse in essentia, distinctionẽ autem in personis. Sed hęc subtilius exquirere nihil oportet, cum meminerimus illius uocis: Qui scru-
Prouer. 25
tator est maiestatis, opprimetur a gloria: satis enim uide-

uideri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus, nos a Deo (cuius oraculis non assentiri, extremæ stultitiæ, atque miseriæ est) ita edoctos esse. Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. rursus, tres sunt, qui testimonium dant in cęlo, pater, uerbum, & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Oret tamen assidue, ac precetur Deum, & patrem, qui uniuersa ex nihilo condidit, disponitque omnia suauiter, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit: oret, inquam, sine intermissione, qui diuino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus dignus sit, qui uideat, quæ tanta sit Dei patris fœcunditas, ut se ipsum intuens, atque intelligens, parem & æqualem sibi filium gignat; quoue modo duorum idem plane & par charitatis amor, qui spiritus sanctus est, a patre & filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili uinculo inter se connectat; atque ita diuinæ Trinitatis una sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.

Matth. 28

1. Ioan. 5

OMNIPOTENTEM. Solent sacræ litteræ multis nominibus Dei summā uim, & immensam maiestatē explicare, ut ostendāt quāta religione & pietate illius sanctissimū numen colendū sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentē uim frequentissime tribui. Ipse enim de se dicit, Ego dn̄s omnipotens. & rursus Iacob, cum filios ad Ioseph mitteret, ita illis precatus est: Deus autem meus omnipotēs faciat uobis eum placabilem. deinde uero in Apocalypsi scriptum est, Dominus Deus, qui est, & qui

Gen. 17

Gen. 43

Apoc. 1

& qui erat. & qui uenturus est omnipotens. & ali-
Luc 1 bi, Dies magnus Dei omnipotentis appellatur.
Nonnumquam etiam pluribus uerbis illud idem si
Num. 11 gnificari solet. Atque huc pertinet, quod dicitur:
Non erit impossibile apud Deum omne uerbum.
Sap. 12 Numquid manus Domini inualida est? item, Subest tibi, cum uolueris, posse. & alia generis eiusdem. ex quibus uarijs dicendi formis id percipitur, quod uno omnipotentis uerbo comprehendi perspicuũ est. Intelligimus autem hoc nomine, nihil esse, nihil animo, & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat. etenim non solum hæc, quę tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet, nimirum, ut omnia ad nihilum recidant, atq; ut plures mundi ex nihilo repẽte existant, uerum etiam multa maiora in illius potestate sita sunt, quæ humanę menti, & intelligentiæ suspicari non licet. Neq; uero, cum omnia Deus posit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. hæc enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio est: Deus uero, cuius perfectissima semper est actio, ideo hæc non posse dicitur, quia, posse ea, infirmitatis est, non summæ, & infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longe omnia abesse cogitemus, quę perfectę eius essentię maxime coniuncta, & conuenientia non sunt.

Fides de omnipotentia Dei quã necessaria, & utilis.

Recte autem, sapienterque factum Parochus ostendat, ut, pręteꝛmissis alijs nominibus, quę de Deo dicuntur, hoc unũ nobis credendum in Symbolo

bolo proponeretur. Nam cum Deum omnipotentem agnoſcimus, ſimul etiam fateamur neceſſe eſt, eum omnium rerum ſcientiam habere, omnia itē eius ditioni, & imperio ſubiecta eſſe. Cum uero, omnia ab eo fieri poſſe non dubitemus: cōſequens omnino eſt, ut cetera etiam explorata de illo habeamus; quę ſi deſint, quo modo omnipotens ſit, prorſus intelligere non poſſumus. Præterea nulla res tam ad fidem & ſpem noſtram confirmandam ualet, quam ſi fixum in animis noſtris teneamus, nihil nō fieri a Deo poſſe. quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admirabile ſit, rerumque ordinem, ac modum ſuperet, illi tamen facile humana ratio, poſtquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, ſine ulla hęſitatione aſſentitur: quin potius, quo maiora ſint, quę diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam eſſe exiſtimat. Quod ſi boni etiam aliquid expectandum ſit, numquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur; ſed erigit ſeſe, atque confirmat, ſępe illud cogitans, nihil eſſe, quod ab omnipotenti Deo effici non poſsit. Quare hac fide pręcipue munitos nos eſſe oportet, uel cum admiranda aliqua opera ad proximorum uſum, & utilitatem edere cogimur, uel cum a Deo precibus impetrare aliquid uolumus. Alterum enim ipſe Dominus docuit, cum apoſtolis incredulitatem obijciens diceret: Si habueritis fidem, ſicut granum ſinapis; dicetis monti huic, tranſi hinc illuc; & tranſibit; & nihil impoſsibile erit uobis. De altero autem ſanctus Iacobus ita teſtatus eſt: Poſtulet in fide nihil hęſitans. qui enim hęſitat, ſimilis

Matth 17

Iacob. 1

est fluctui maris, qui a uento mouetur, & circumfertur. non ergo ęstimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Multa pręterea hęc fides commoda, atque utilitates nobis prębet, in primis uero ad omnem animi modestiam, & humilitatem nos instituit: sic enim inquit Princeps apostolorũ:
1. Pet. 5 Humiliamini sub potenti manu Dei. Monet etiam non esse trepidandum, ubi non sit timor, sed unum Deum timendum esse, in cuius potestate nos ipsi, nostraque omnia posita sint. ait enim Saluator no-
Luc. 12 ster: Ostendam uobis, quem timeatis, Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

Vtimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda, & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato
Luc. 1 animo esse non potest, quin sępius exclamet: Fecit mihi magna, qui potens est. Sed quod patrem omnipotentem in hoc articulo uocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, ut filio etiam, & spiritui sancto commune non sit. Nam quemadmodum Deum patrem, Deum filium, Deum spiritum sanctum, neque tamen tres Deos, sed unum Deum esse dicimus: ita ęque patrem, ac filium, & spiritum sanctum omnipotentem; neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At uero, pręcipua quadam ratione, patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine uocamus, uti etiam filio, qui æternum patris uerbum est, sapientiam; & spiritui sancto, quia utriusque amor est, bonitatem tribuimus; quamuis hæc, & alia

& alia huiusmodi nomina cõmuniter in tribus personis, ex catholicæ fidei regula, dicantur.

CREATOREM CAELI, ET TERRAE.

Quam necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulo ante fidelibus tradi, ex ijs quæ nunc de uniuersorum creatione explicanda erunt, perspici potest. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex nihilo creauit, idque nulla ui, aut necessitate coactus, sed sua sponte, & uoluntate instituit. Neq; uero ulla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus, quæ ab ipso effectę essent, bonitatem suam impertiretur. nam Dei natura, ipsa per se beatissima, nullius rei indigens est, ut inquit Dauid: Dixi domino, Deus meus es tu, *Psal. 15*
quoniam bonorum meorum non eges. Quemadmodum autem sua bonitate adductus, quæcumq; uoluit, fecit: ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra se posita esset, cum uniuersa conderet, secutus est; uerum quia rerum omnium exẽplar diuina intelligentia continetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac ueluti imitatus, summa sapientia, & infinita uirtute, quæ ipsius propria est, rerum uniuersitatem initio procreauit: Ipse *Psal. 148*
enim dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Verum cæli, & terrę nomine, quidquid cælum, & terra complectitur, intelligendum est. Nam præter cælos, quos opera digitorum eius Pro *Psal. 8*
pheta appellauit, solis etiam splendorem, lunæque & ceterorum siderum ornatum addidit, atque,

ut essent in signa, & tempora & dies, & annos, ita cęlorum orbes certo, & constanti cursu temperauit, ut nihil perpetua eorum conuersione mobilius, nihil mobilitate illa certius uideri posit.

De creatione Angelorum, mundi uisibilis, & ipsius hominis.

Præterea spiritualem naturam, innumerabilesque angelos, qui Deo ministrarent, atque adsisterent, ipse ex nihilo creauit, quos deinde admirabili gratiæ suæ, & potestatis munere auxit, atque ornauit. Nam cum illud sit in diuinis litteris, Diabolum in ueritate non stetisse: perspicuum est, eum, reliquosque desertores angelos ab ortus sui initio gratia præditos fuisse. de quo ita est apud sanctum Augustinum: Cum bona uoluntate; idest, cum amore casto, quo illi adhęrent, angelos creauit, simul in eis & condens naturam, & largiens gratiã. Vnde sine bona uoluntate, hoc est Dei amore, numquam sanctos angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimonium: Tu domine mi rex sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis uerbis: Potentes uirtute, facientes uerbum illius. atque ob eam rem sæpe in sacris litteris uirtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij cælestibus donis ornati fuerint: plurimi tamen, qui a Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, ęternas superbiæ suę pœnas luunt: de quibus Princeps apostolorum scribit in hunc modum: Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum

Ioan. 8

Augustinus lib. 12. de Ciuit. Dei cap. 9

2. Reg. 14

Psal 102

2. Pet. 1

rum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.

At uero terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus uerbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitque ut ascenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac, ne aquarum uis illam inundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum, & florum uarietate conuestiuit, atque ornauit, sed innumerabilibus etiam animantiũ generibus, quemadmodũ antea aquas, & aera, ita etiam terras compleuit. Postremo, ex limo terræ hominem sic corpore affectum, & constitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipsius ui, sed diuino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod autẽ ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formauit, liberumq; ei arbitriũ tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo tẽperauit, ut rationis imperio numquam non parerent. Tum originalis iustitię admirabile donum addidit, ac deinde ceteris animantibus præesse uoluit: quę quidem facile erit Parochis ad fideliũ institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere. Hæc igitur de uniuersorum creatione, cæli, & terræ, uerbis intelligenda sunt: quæ omnia breuiter quidem Propheta complexus est illis uerbis: Tui sunt cæli, & tua est terra: orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti: sed multo etiam breuius Patres Niceni Concilij, additis in Symbolo duobus illis uerbis, uisibilium, & inuisibilium significauerunt. Quæcumque enim rerum uniuersitate comprehendũtur, atque a Deo crea-

Psal. 103

Psal. 88

creata esse confitemur, ea uel sub sensum cadunt, & uisibilia dicuntur; uel mente, & intelligentia præcipi a nobis possunt, quæ inuisibilium nomine significantur. Nec uero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfecto, absolutoque opere, ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita eius uirtute constare potuisse. Nam quemadmodũ, omnia ut essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est; ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidentia adesset, atque eadem ui, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. atque id scri-
Sap. 11 ptura declarat, cum inquit: Quo modo posset aliquid permanere, nisi tu uoluisses, aut, quod a te uocatum non esset, conseruaretur? Non solum autem Deus uniuersa, quæ sunt, prouidentia sua tuetur, atque administrat; uerum etiam, quæ mouentur, & agunt aliquid, intima uirtute ad motum, aque actionem ita impellit, ut quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultissima uis ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens testa-
Sap. 8 tur: Attingat a fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum est, cũ apud Athenienses annunciaret Deũ,
Act. 17 quem ignorantes colebant: Non longe est ab unoquoque nostrum. in ipso enim uiuimus, & mouemur, & sumus. Atque hæc de primi articuli explicatione satis fuerint; si tamen illud etiam admonuerimus, creationis opus omnibus sanctę & indiuiduæ Trinitatis personis commune esse. Nã hoc loco,

loco, ex apostolorum doctrina, patrem creatorē cæli, & terræ confitemur: in scripturis sacris legimus de filio; Omnia per ipsum facta sunt: & de Spiritu sancto, Spiritus Domini ferebatur super aquas: & alibi, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum.

Ioan. 1 *Gen. 1* *Psal. 32*

ET IN IESVM CHRISTVM, FILIVM EIVS VNICVM, DOMINVM NOSTRVM.

Mirificam, & uberrimam esse utilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confessione confluxit ad humanum genus, & illud sancti Ioannis testimoniū ostendit: Quisquis confessus fuerit, quoniā Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod a Christo domino tributū est Principi apostolorum. Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis, ac redemptionis. Sed quoniam admirabilis huius utilitatis fructus maxime ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat; incumbat in hanc curā Parochus, ut fideles communium miseriarum, & ærumnarum causam cognoscant. Cū enim a Dei obedientia desciuisset Adam, interdictumque uiolasset illud, Ex omni ligno paradisi comede; de ligno autem sciētiæ boni, & mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris: in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala, quæ sancta Tridentina Synodus uberius explicauit. Propterea uero peccatum, &

1. Ioan. 4 *Matth. 16* *Gen. 2* *Conc. Trid.*

pec-

peccati pœnam in uno Adam non constitisse com memorabunt, sed ex eo, tamquam ex semine, & causa, ad omnem posteritatem iure permanasse. Cum igitur ex altißimo dignitatis gradu cōcidisset nostrum genus, subleuari inde, & in pristinum lo cum restitui nullo modo poterat hominum aut an gelorum uiribus: quare reliquum erat illud ruinę, & malorum subsidium, ut Dei filij infinita uirtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, infinitam tol leret peccati uim, & nos reconciliaret Deo in sanguine suo. Huius autem redemptionis fides, & cōfeßio hominibus ad salutem consequendā necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio præmon strauit. nam in illa damnatione humani generis, quæ statim peccatum consecuta est, ostensa etiam spes redemptionis est illis uerbis, quibus propriū Diabolo damnum, quod ex liberatione hominū facturus erat, denunciauit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, semen tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Et deinceps eandem promißionem sæpe cōfirmauit, maioremque sui consilij significationem ijs pręsertim hominibus dedit, quibus uoluit singularem beneuolentiam præstare. Inter ceteros uero, cum patriarchæ Abrahæ sæpenumero hoc mysterium significasset, tum eo tempore apertius declarauit, cum ille Dei iußis obediens, filium suū unicū Isaac immolare uoluit: ait enim: Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & uelut arenam, quæ est in littore maris. poßidebit semen tuum portas inimicorū tuorum,

Gen. 22

rum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ. Ex quibus uerbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immanissima Satanę tyrannide libertatis salutẽ afferret. illum autem Dei filium, natum ex semine Abrahæ, secundum carnem fore necesse erat. Non ita multo post Dominus, ut eiusdẽ promissionis memoria conseruaretur, idem fœdus cum Iacob Abrahæ nepote sanciuit. nam cum ille Gen 28
in somnis uidit scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cęlos, angelos quoq; Dei ascendentes & descendentes per eam, ut testatur scriptura; audiuit etiam Dominum innixum scalę dicentem sibi: Ego sum dominus Deus Abraham Gen. 28
patris tui, & Deus Isaac. terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo; eritq; semen tuum quasi puluis terrę. Dilataberis ad orientem, & occidentem, & septentrionem, & meridiem, & benedicentur in te, & in semine tuo cunctę tribus terrę. Neque postea destitit Deus, eadem sui promissi memoria renouanda, & generi Abraham, & multis pręterea hominibus Saluatoris expectationem commouere: siquidem Iudæorum republica, & religione constituta, notior populo suo fieri cępit. nam & mutę res significarunt, & homines prędixerunt, quæ, & quanta nobis bona saluator ille, & redemptor noster Christus Iesus allaturus esset. Ac prophetę quidem, quorum mens cælesti lumine illustrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quę homo natus efficit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, ceteraq; eius mysteria, hęc omnia, quasi tum adessent,

ſent, palam docentes, populo prænunciarunt; ita ut, ſi futuri, & præteriti temporis tollatur diuerſitas, nihil iam inter prophetarum prædicta, & apoſtolorum prędicationem, nihil inter ueterum patriarcharum fidem, & noſtram intereſſe uideamus. Sed iam de ſingulis articuli partibus dicendum uidetur.

IESVS, proprium eſt nomen eius, qui Deus, & homo eſt, quod ſaluatorem ſignificat, non quidem fortuito, aut hominum iudicio, & uoluntate, ſed Dei conſilio, & præcepto illi impoſitum. Luc. 1 Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Ieſum. Ac deinde Ioſeph uirginis ſponſo non ſolum, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit; ſed etiam, cur ita nominandus eſſet, Matth. 1 declarauit; ait enim: Ioſeph, filij Dauid, noli timere accipere Mariam coniungem tuam: quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt: pariet autem filium, & uocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum. Ac multi quidem hoc nomine fuerunt in diuinis litteris. nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moyſi ſucceſsit, & populum a Moyſe ex Aegypto liberatum, in terram promiſsionis, quod illi negatum fuerat, deduxit. Eodem etiam nomine Ioſedec, ſacerdotis filius appellatus eſt. Sed quanto uerius ſaluatorem noſtrum hoc nomine appellandum exiſtimabimus; qui non uni alicui populo, ſed uniuerſis omnium ætatum hominibus, non quidē fame, aut Aegyptiaco, uel Babylonico dominatu oppreſsis, ſed in umbra mortis ſedentibus; & du-
riſsi-

risſimis peccati, & Diaboli uinculis obſtrictis, lucem, libertatem, & ſalutem dederit: qui eis cæleſtis regni ius, & hereditatem acquiſiuerit; qui eos Deo patri reconciliauerit. in illis Chriſtum dominum adumbratum uidemus, a quo ijs beneficijs, quę diximus, cumulatum eſt genus humanum. Quę præterea nomina prędicta ſunt Dei filio diuinitus imponenda, ad unũ hoc Ieſus nomen referuntur. cum enim cetera ſalutem, quã nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipſum uniuerſę ſalutis humanę uim, rationemq; complexũ eſt.

Ieſus Chriſtus rex, ſacerdos, & propheta ſupremus.

Ieſus nomini Chriſti etiam nomen additum eſt, quod unctum ſignificat, & honoris, & officij nomẽ eſt, nec unius rei proprium, ſed cõmune multorũ. nam ueteres illi Patres noſtri Chriſtos appellabãt ſacerdotes, & reges, quos Deus propter muneris dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ij ſunt, qui populum aſsiduis precibus Deo commendant, qui ſacrificia Deo faciũt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commiſſa eſt, ad eosque pertinet maxime, legum auctoritatem, innocentium uitam tueri, & nocentium audaciam ulciſci. Quoniã igitur utraque harum functionum Dei maieſtatem referre in terris uidetur; ideo qui uel ad regium, uel ad ſacerdotale munus obeundũ delecti erant, unguento ungebantur. Prophetas etiã ungendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij cęleſtia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores ſalutaribus pręceptis, & futurorum prædictione hortati ſunt. At uero cum Ieſus Chriſtus Saluator noſter in mundum uenit, trium perſonarum

partes, & officia suscepit, prophetæ, sacerdotis, ac regis, atque ob eas causas Christus dictus est, & vnctus ad illorum munerum functionem, nō quidem alicuius mortalis opera, sed cælestis patris virtute, non terreno vnguento, sed spirituali oleo; quippe cum in sanctissimam eius animam spiritus sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum vberior copia effusa sit, quam vlla alia creata natura capere potuerit. atque id præclare Propheta ostendit, cum redemptorem ipsum affatus diceret:
*Psal.*44 Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ prę consortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertius Isaias
*Isa.*61 ijs verbis demonstrauit: Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit Dominus me, ad annũciandũ mansuetis misit me. Itaque Iesus Christus summus propheta, & magister fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, & a cuius doctrina orbis terrarum patris cælestis cognitionem accepit: quod ei nomē pręclarius, ac præstantius conuenit, quod omnes quicumque prophetæ nomine dignati sunt, eius discipuli fuerunt, atque ob illam præcipue causā missi, vt prophetam hunc, qui ad saluādos omnes venturus erat, prenunciarent. Christus item sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in veteri lege leuiticę tribus sacerdotes extiterunt; verum ex il-
*Psal.*109 lo, de quo Dauid propheta cecinit: Tu es sacerdos in ęternum secundum ordinem Melchisedech.
*Hebr.*5.7 Cuius rei argumentum Apostolus ad Hebręos scribens, accurate persecutus est. sed Christum, non solum vt Deus, verum vt homo, ac nostrę naturæ particeps est, regem etiam agnoscimus; de quo angelus

gelus testatus est: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Quod quidem Christi regnum spirituale est, atque æternum, in terrisque inchoatur, in cęlo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili prouidentia suæ prę- Luc. 1
stat Ecclesię: ipse eam regit, ipse ab hostium impetu, atque insidijs tuetur: ipse ei leges pręscribit: ipse non solum sanctitatem, iustitiam largitur, verum etiam ad perseuerandum facultatem, & vires prębet. quamquam autem huius regni finibus tam boni, quam mali contineantur, atque adeo omnes homines iure ad illud pertineant: ij tamen prę ceteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius pręceptis integram, atque innocentem vitam degunt. neque vero hoc illi regnũ hereditario aut humano iure obtigit, tametsi genus a clarissimis regibus duceret; sed rex fuit, propterea quod Deus in illũ hominẽ contulit quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mũdi regnum tradidit, eique omnia, quod iã fieri cœptũ est, plene, perfecteque in die iudicij subijciẽtur.

FILIVM EIVS VNICVM. His verbis altiora mysteria de Iesu credenda, & contemplanda, fidelibus proponũtur, nimirum filium Dei esse, & verum Deum, sicuti pater est, qui eum ab ęterno genuit. preterea illum diuinę Trinitatis secundam personam alijs duabus omnino ęqualem confitemur. nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cum vnam omnium essentiam, voluntatem, potestatem agnoscamus. quod cum multis pateat diuinę scripturę

oraculis, tum preclarissime illud ostendit sancti
Ioan 1 Ioannis testimoniũ: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Sed cum Iesum filiũ Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum est; uerum ortum illum, quo ab omni æternitate pater filium genuit, quem ratione percipere atque perfecte intelligere nullo modo possumus, cõstanter credere, & summa animi pietate colere debemus, ac ueluti mysterij admiratione obstupefacti, illud cum
Isa. 53 Propheta dicere, Generationem eius quis enarrabit? Hoc igitur credendum est, filium eiusdem esse naturę, eiusdem potestatis, & sapientię cum patre, ut in Symbolo Nicęno explicatius confitemur: ait enim: Et in Iesum Christum filium eius unigenitum, & ex patre natum ante omnia sęcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt. Ex omnibus autẽ, quæ ad indicandum modum, rationemque æternę generationis similitudines afferuntur, illa propius ad rem uidetur accedere, quę ab animi nostri cogi
1 Ioan. 1 tatione sumitur. quamobrem sanctus Ioannes filium eius Verbum appellat. Vt enim mens nostra, se ipsam quodam modo intelligẽs, sui effingit imaginem, quam Verbum Theologi dixerũt: ita Deus, quantum tamen diuinis humana conferri possunt, se ipsum intelligens, Verbum æternum generat. etsi præstat contemplari, quod fides proponit, & sincera mente Iesum Christum uerum Deum, & uerum hominem credere, & confiteri, genitũ quidem, ut Deum, ante omnium sęculorum ętates,
ex

ex patre; ut hominem uero, natum in tempore ex matre Maria uirgine. & quamquam duplicem eius natiuitatem agnoſcamus, unum tamen filium eſſe credimus. Vna enim perſona eſt, in quam diuina, & humana natura conuenit. Et quod ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut coheredes habet, cum ipſe patris unicus filius, nos uero homines figmentum, & opus manuũ eius ſimus. At ſi humanum ortum conſideremus, multos ille non ſolum fratrum nomine appellat, ſed fratrum etiam loco habet, ut una cum eo paternę hereditatis gloriam adipiſcantur. ij ſunt, qui fide Chriſtum dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipſa, & charitatis officijs præſtant. quare primogenitus in multis fratribus ab Apoſtolo uocatur. Rom. 8.

DOMINVM NOSTRVM. Multa ſunt, quæ de Saluatore noſtro in ſacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus eſt, alia ut homo, ipſi conuenire perſpicuum eſt, quoniam a diuerſis naturis diuerſas earum proprietates accepit. Igitur uere dicimus Chriſtum eſſe omnipotentem, æternum, immenſum: quod a diuina natura habet. rurſus de illo dicimus, paſſum, mortuum eſſe, reſurrexiſſe: quæ naturę hominum conuenire nemo dubitat. Verum præter hęc, quædam alia utrique naturæ congruũt, ut hoc loco, cum Dominum noſtrum dicimus. Igitur ſi ad utramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noſter prædicandus eſt, Nam quemadmodum ipſe æternus Deus eſt, uti pater; ita omnium rerum æque dominus eſt, ac pater, & quemadmodum ipſe & pater non eſt alius, atque

alius Deus, ſed idem plane Deus; ita etiã ipſe, & pater non eſt alius, atque alius dominus. Sed recte etiam multis rationibus, ut homo eſt, Dominus noſter appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipſe redemptor noſter fuit, atque a peccatis nos liberauit, iure hanc poteſtatem accepit, ut uere Dominus noſter eſſet, ac diceretur. ita enim Apo-
Philip. 2 ſtolus docet: Humiliauit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomẽ, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei
Matth. 28 patris. Atque ipſe de ſe poſt reſurrectionem, Data eſt, inquit, mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una perſona duæ naturæ, diuina, & humana, coniunctę ſint. hac enim admirabili coniunctione meruit, ut quamuis pro nobis mortuus non eſſet, tamẽ dominus conſtitueretur cõmuniter quidem omniũ rerum, quæ conditæ ſunt, præcipue autem fideliũ, qui illi parent, atq; ſummo animi ſtudio inſeruiunt.

Quantũ homo Chriſtianus Chriſto debeat.

Quod igitur reliquum eſt, Parochus fidelem populum ad eam rationẽ cohortabitur, ut ſciat ęquiſſimum eſſe, præ ceteris hominibus nos, qui ab eo nomẽ inuenimus, Chriſtianique uocamur, &, quãta ille in nos beneficia cõtulerit, ignorare non poſſimus, ob id maxime, quod eius munere hęc omnia fide intelligimus; æquum eſſe, inquam, nos ipſos, nõ ſecus ac mancipia, redemptori noſtro, & domino in perpetuum addicere, & conſecrare. Et quidẽ, cum

cum baptiſmo initiaremur, ante eccleſię fores id profeſsi ſumus. declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renunciare, & Ieſu Chriſto totos nos tradere. Quod ſi, ut Chriſtianæ militiæ adſcriberemur, tum ſancta, & ſollemni profeſsione nos ipſos Domino noſtro deuouimus: quo ſupplicio digni erimus, ſi, poſtquam eccleſiam ingreſsi ſumus, Dei uoluntatem, & leges cognouimus; poſtquam ſacramentorum gratiam percepimus; ex mundi, & diaboli pręceptis, ac legibus uixerimus; perinde ac ſi, cum baptiſmo abluti ſumus, mundo, & Diabolo, nō Chriſto domino, ac redemptori, nomen dediſſemus? Sed cuius animum amoris facibus non incendat tanti domini tam benigna, & propenſa in nos uolūtas, qui, tametſi nos in poteſtate ſua, & dominatu ueluti ſeruos ſanguine ſuo redemptos habeat; ea tamen charitate complectitur, ut non ſeruos uocet, ſed amicos, ſed fratres? Hæc profecto iuſtiſsima cauſa eſt, atque haud ſcio an omnium ſit maxima, cur eum perpetuo debeamus dominum noſtrum agnoſcere, uenerari, & colere. Ioan 15

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITV SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE.

Maximo quidem & ſingulari beneficio humanum genus a Deo affectum eſſe, qui nos e duriſsimi tyranni ſeruitute in libertatem uindicarit, ex ijs, quę ſuperiori articulo declarata ſunt, intelligere fideles poſſunt. At uero ſi conſilium etiam, & rationē, qua potiſsimū id efficere uoluit, nobis ante oculos ponamus; profecto nihil diuina in nos beneficentia, ac bonitate illuſtrius, nihil magnificentius eſſe uidebitur. Eius igitur myſterij magnitudinem, quod

nobis tamquam salutis nostrę pręcipuū caput sacrę litteræ considerandum sæpissime proponunt, Parochus a tertij articuli explicatione ostēdere incipiet: cuius hanc esse sententiam docebit, nos credere, & confiteri, eum ipsum Iesum Christum, unicum dominum nostrum, Dei filium, cum pro nobis humanā carnem suscepit in utero uirginis, non ex uirili semine, ut alij homines, sed supra omnem naturę ordinem spiritus sancti uirtute cōceptū esse, ita ut eadem persona Deus permanens, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante nō erat. Ea autem uerba ita accipienda esse, ex sacri Concilij Constantinopolitani confessione plane perspicitur. ait enim: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est de spiritu sancto ex Maria uirgine, & homo factus est. Atque id etiam sanctus Ioannes Euangelista explicauit, ut qui ex ipsius Domini Saluatoris pectore altissimi huius mysterij cognitionem hausisset. nam cum diuini uerbi naturam
Ioan 1 declarasset illis uerbis: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum; ad extremum conclusit: Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum enim, quod diuinæ naturæ hypostasis est, ita humanam naturam assumpsit, ut una, & eadem esset diuinę, & humanę naturæ hypostasis, ac persona: quo factū est, ut tam admirabilis coniunctio utriusque naturæ actiones, & proprietates conseruaret, atque, ut
S. Leo PP. est apud sanctum Leonem magnum illum Pontificem, Nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

Sed

Sed quoniam prætermittenda nō est uerborum explanatio, doceat Parochus, cū dicimus, Dei filiū spiritus sancti uirtute conceptum esse, unā hanc diuinę Trinitatis personam incarnationis mysteriū non confecisse. Quamuis enim unus filius humanā naturam assumpserit; tamen omnes diuinę Trinitatis personę, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, huius mysterij auctores fuerunt. siquidē illa Christianę fidei regula tenēda est: Omnia quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis cōmunia esse, neque unā magis quam aliā, aut unam sine alia agere. Quod autē una persona ab alia procedat, hoc unū omnibus cōmune esse non potest. nā filius a patre tantū generatur, spiritus sāctus a patre, & filio procedit. quidquid uero extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personę sine ullo discrimine agūt, atque ex hoc genere filij Dei incarnatio censenda est. Quāquam uero hęc ita se habeant, solent tamen sacræ litterę earū rerum, quę omnibus personis cōmunes sunt, aliam alijs tribuere; quemadmodum summā omnium rerum potestatem patri, sapientiam filio, spiritui sancto amorem adscribunt. Et quoniā diuinæ incarnationis mysterium singularem, atque immēsam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadā ratione hoc opus spiritui sancto tribuitur. In hoc mysterio quędam supra naturæ ordinem, quædam naturę ui effecta esse animaduertimus. Nam, quod ex purissimo uirginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus: cum illud omniū hominum corporibus cōmune sit, ut ex matris sanguine formentur. Quod uero & naturę

turæ ordinem, & humanam intelligentiam superat, illud est, simul atque beata uirgo angeli uerbis
Luc. 1 assentiens dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum: statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta est; atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuisse, atque admirabile spiritus sancti opus, nemo dubitare potest, cum, seruato naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptum temporis spatium, hominis anima informari queat. Deinde uero illud accedit, maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipsa etiam diuinitas cum corpore, & anima copulata est. quare simul corpus formatū, atque animatum est, corpori, & animæ diuinitas coniuncta. ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus homo esset, & uirgo sanctissima uere, & proprie mater Dei, & hominis diceretur, quod eodem momento Deum, & hominem concepisset. Hoc autem ab angelo ei signi-
Luc. 1 ficatum est, cum ait: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius IESVM: hic erit magnus; & filius altissimi uocabitur. Et euen-
Isa. 7 tu comprobatum est, quod Isaias prædixit: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium. Idem quoque Elisabeth, cum spiritu sancto repleta filij Dei conce-
Luc. 1 ptionem intellexisset, his uerbis declarauit: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ uirginis sanguinibus sine ulla uiri opera, ut antea diximus, uerum sola spiritus sancti uirtute for-

te formatum est: ita etiam, ut primum conceptus est, illius anima uberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundātiam accepit. neque enim, ut alijs hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, ut testatur sanctus Ioannes, dat Deus spiritum; sed omnem gratiam tam affluenter in eius animam infudit, ut de plenitudine eius nos omnes acceperimus. Neque tamen filium Dei adoptiuum appellare licet, quamuis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur. nā cum natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo existimandum est. Hæc sunt, quæ de admirabili conceptionis mysterio explicanda uisa sunt. ex quibus ut salutaris fructus ad nos redundare posit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sępius cogitare cū animis suis debent, Deum esse, qui humanam carnem assumpsit; ea uero ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum uerbis explicare; ob eum denique finem hominem fieri uoluisse, ut nos homines filij Dei renasceremur. Hęc cum attente considerauerint, tū uero omnia mysteria, quę hoc articulo continentur, humili ac fideli animo credant, & adorēt; nec curiose, quod sine periculo uix umquam fieri potest, illa inuestigare, ac perscrutari uelint.

Ioan. 3

Ioan. 1

NATVS EX MARIA VIRGINE. Hęc altera est huius articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter uersabitur, cum fidelibus credendum sit, Iesum dominum non solum conceptum spiritus sancti uirtute, sed etiam ex Maria uirgine natum,

tum, & in lucem editum esse. cuius mysterij fides quanta cum lætitia, & iucunditate animi meditanda sit, angeli uox, qui primus felicissimum
Luc. 2 nuncium mundo attulit, declarat. ait enim: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius cælestis militiæ can-
Luc 2 tico; Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis; quod angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimũ illud Dei promissum ad Abrahã impleri cœptũ est, cui
Gen 22 dictum est, fore aliquãdo, ut in eius semine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam uere matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam personam, quæ simul Deus, & homo erat, peperit, a Dauide rege originem duxit. Sed quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinẽ prorsus uincit: ita in ortu nihil nõ diuinum licet contemplari. Preterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine ulla maternæ uirginitatis diminutione. & quo modo postea ex sepulcro clauso, & obsignato egressus est, atque ad di
Ioan. 20 scipulos clausis ianuis introiuit; uel, ne a rebus etiã quas natura quotidie fieri uidemus, discedatur, quo modo solis radij concretã uitri substantiã penetrãt, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lędunt: simili, inquam & infinitis partibus altiori modo Iesus Christus ex materno aluo, sine ullo maternæ uirginitatis detrimento, editus est. ipsius enim incorruptam, & perpetuam uirginitatem uerissimis laudibus celebramus. Quod quidẽ spiritus sancti uirtute effectum est, qui in filij conceptione, & partu, matri ita affuit, ut ei & fœcunditatem dederit, & perpe-

& perpetuam uirginitatem conseruarit. Solet interdum Apostolus Christum Iesum nouissimum Adam appellare, eumque primo Adam conferre. nã ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad uitã reuocantur: atque ut Adã, quod ad naturalem condicionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet uirginem matrem cum Eua ita conferre, ut priori Euæ secunda Eua, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eua enim, quia serpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus inuexit: & Maria postquam angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, & uita ad homines perueniret. Propter Euam nascimur filij iræ: a Maria Iesum Christum accepimus, per quem filij gratiæ regeneramur. Euæ dictum est: In dolore paries filios. Maria hac lege soluta est, ut quæ, salua uirginalis pudicitiæ integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Iesum filium Dei peperit.

1. ad Corint. 15

Gen. 3

Cum igitur tanta, & tam multa sint admirandę huius conceptionis, & natiuitatis sacramenta, diuinę prouidentiæ consentaneum fuit, ut ea multis figuris, & oraculis significarentur. Quare huc pertinere sancti Doctores intellexerunt multa, quę in uarijs sacrę scripturę locis legimus, pręcipue uero Portam illam sanctuarij, quam Ezechiel clausam uidit: item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem, qui factus est magnus mons, & impleuit uniuersam terram, deinde

Prophetiæ & figuræ conceptionis & natiuitatis Iesu Christi.

Ezech. 44

Dan. 2

Aaron

Aaron uirgam, quę una inter uirgas principum
Num. 17 Israelis germinauit: & rubum, quem Moyses uidit
Exod. 3 ardere, & non comburi. Multis uerbis sanctus
Luc. 2 Euangelista, Christi natiuitatis historiam descripsit. qua de re nihil est quod plura a nobis dicantur, cũ ea lectio Parocho in promptu sit. Danda autem illi
Rom. 15 est opera, ut hęc mysteria, quę ad doctrinam nostram scripta sunt, infixa animo, & mentibus fidelium hæreant; primum quidem, ut tanti beneficij cõmemoratione aliquam gratiã eius auctori Deo referant; deinde ut eximium hoc, & singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, & elationem comprimendam accommodatius esse potest, quã sępius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cũ hominibus gloriam suam communicet, & hominũ infirmitatem, fragilitatemq; assumat; Deum hominẽ fieri, summamq; illam, & infinitã maiestatẽ homini mi
Iob 26 nistrare, ad cuius nutũ columnæ cæli, ut inquit scriptura, contremiscunt, & pauent, eumq; in terra nasci, quem in cęlis angeli adorant? Quid igitur, cũ hęc Deus nostra causa faciat, quid, inquam, nos, vt illi obsequamur, facere oportet? quam libenti, atq; alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles quã salutari doctrina Christus nascens nos instituat, antequam uocẽ aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diuersorio: nascitur in uili pręsepio: nascitur media hieme. ita enim
Luc. 2 scribit sanctus Lucas: Factum est, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret, & peperit filium suũ primoge-

primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eũ in pręsepio, quia nõ erat ei locus in diuersorio. Potuit ne Euãgelista humilioribus verbis omnem cęli, & terrę maiestatẽ, & gloriam includere? Neque vero scribit, nõ fuisse locum in diuersorio, sed ei non fuisse, qui dicit: Meus est orbis terræ, & plenitudo eius. Quod etiã alius Euãgelista testatus est: In propria venit, & sui eum non receperunt.

Psal 49

Ioan. 1

Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint, tum vero cogitẽt, Deum carnis nostræ humilitatẽ, & fragilitatem subire voluisse, vt humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud vnum satis declarat excellentẽ hominis dignitatem, & præstantiam, quę illi diuino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idẽ verus, & perfectus Deus sit: vt iam gloriari nobis liceat, filium Dei os nostrum, & carnem nostram esse; quod beatissimis illis spiritibus non licet: nusquam enim, vt est apud Apostolum, angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Præterea cauendum est, ne maximo nostro malo eueniat, vt, quẽadmodũ illi in diuersorio Bethlehem locus, vbi nasceretur, defuit; ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locũ in cordibus nostris inuenire non possit, vbi in spiritu nascatur. hoc enim, cum salutis nostrę cupidissimus sit, vehementer optat. nam vt ille spiritus sancti virtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti nouam creaturam in nouitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integri

Incarnationis filij Dei mysterium quanto pietatis studio recolendũ.

Hebr. 2

Ioan. 1

Ad Romanos 6.7

integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet. hac enim ratione sanctæ huius filij Dei conceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam
1. ad Cor. 2 fideli animo credimus, & credentes Dei sapientiã in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus.

PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS.

Quantã habeat necessitatẽ huius articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles dominicę passionis memoriã sæpissime animo repetãt, docet Apostolus, qui nihil aliud se scire
1. ad Cor. 2 testatus est, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Quare in hoc argumento omne studium, & opera adhibenda est, ut quammaxime illustretur, fidelesque tãti beneficij cõmemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suspiciendã conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam altera postea dicetur) illud nobis credendum proponit, Chistum dominum, cum Pontius Pilatus Tiberij Cæsaris iussu Iudæam prouinciam administraret, cruci affixum esse. nam captus, irrisus, uarijs iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est. Nec uero cuiquam dubitandum est, eius animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuisse. nam quod humanam naturam uere assumpsit, necesse est fateri, animo etiam
Matth 26 grauissimum dolorem sensisse. quare inquit: Tri-
Marc. 14 stis est anima mea usque ad mortem. Nam etsi personę diuinę humana natura coniuncta fuit, tamen

propter

propter eam coniunctionem nihilo minus passionis acerbitatem sensit, quam si ea coniunctio facta non fuisset, cum in una Iesu Christi persona, utriusque naturę, diuinę, & humanę, proprietates seruatę sint: atque idcirco, quod erat passibile & mortale, passibile & mortale permansit; rursus uero, quod impassibile, & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter obseruari uidemus, Iesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Iudęam prouinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestę certum, quod & ab Apostolo Paulo factum legimus, tempus describeretur: tum etiam, quia ijs uerbis declaratur, illam Saluatoris prędictionem exitu comprobatam esse: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendū, & flagellandum, & crucifigendum. *1. ad Timoth. 6* *Matth. 20*

Sed quod potissimum in ligno crucis mortē pertulit, hoc etiam diuino consilio tribuendum est, ut scilicet, unde mors oriebatur, inde uita resurgeret. serpens enim, qui in ligno primos parētes uicerat, uictus est a Christo in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse, redemptorem nostrum mortem crucis potissimū subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant illud genus mortis a Saluatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius uideretur, quemadmodum certe nullum turpius, atque indi- *Cur Christus in ligno mortem perpessus.*

D gnius

gnius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris, ignominięq; plenissimum semper existimatum est; uerũ
Deuter. 21 etiam in lege Moysis maledictus homo appellatur,
Ad Gal. 3 qui pendet in ligno. Neque uero Parochus huius articuli historiam prætermittet, quæ diligentissime a sanctis euãgelistis exposita est, ut saltẽ summa eius mysterij capita, quæ ad confirmandã fidei nostræ ueritatem magis necessaria uidentur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, ueluti fundamento quodam, christiana religio, & fides nititur; eoque posito, reliqua omnia recte constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti, & intelligentiæ difficultatem affert; certe crucis mysterium omniũ difficillimum existimandũ est, uixque percipi a nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summã Dei prouidentiã licet admirari. Nam quia in Dei sapientia non co-
1. ad Cor. 5 gnouit mũdus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiã prædicationis saluos facere credentes. Quare mirandum non est, si prophetę ante Christi aduentum, apostoli post eius mortem, & resurrectionem tantopere laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quam crucis mysterium, statim post peccatum numquam destitit tum figuris, tum prophetarum oraculis filij sui mortem significare. Atque ut de figuris pauca quædam attin-
Gen. 4 gamus, Abel primum, qui fratris inuidia occisus est,

est, deinde Isaac sacrificium, præterea Agnus, quem Gen. 21
Iudæi, cum e terra Aegypti egrederentur, immo- Exod. 12
larunt, tum serpens æneus, quem Moyses in deser- Num. 21
to exaltauit, Christi domini passionis, ac mortis Ioan 3
figuram pręmonstrabant. Quod autem ad prophe
tas pertinet, quam multi extiterint, qui de ea ua-
ticinati sunt; id uero multo notius est, quam ut ex-
plicari hoc loco oporteat. Sed præ ceteris, ut Da-
uidem omittamus, qui omnia præcipua redem-
ptionis nostræ mysteria in psalmis complexus est,
Isaiæ oracula tam aperta, & clara sunt, ut recte di- D. Hiero.
ci queat, eum potius rem gestam exposuisse, quam
futuram prædixisse.

MORTVVS, ET SEPVLTVS. His uerbis
Parochus credendum explicabit, Iesum Christum,
postquam crucifixus est, uere mortuum, ac sepul-
tum esse. Neque uero sine causa hoc separatim fi-
delibus credendũ proponitur, cum non defuerint,
qui eum in cruce mortuum negarent. illi igitur er-
rori hanc fidei doctrinã sancti apostoli merito op-
ponendam censuerũt: de cuius articuli ueritate du-
bitãdi nullus nobis locus relinquitur, nam omnes
euangelistę cõsentiunt, Iesum spiritũ emisisse. Præ Matth 27
terea, cum Christus, uerus, & perfectus homo fue- Marc. 15
rit, uere etiam mori potuit: moritur autem homo, Luc. 23
cum anima separatur a corpore. Quare cũ Iesum Ioan. 19
mortuum esse dicimus, id significamus, eius ani-
mam a corpore diuisam esse: neque tamen concedi
mus diuinitatem seiunctam a corpore: quin potius
cõstãter credimus, & confitemur, anima eius a cor
pore diuisa, diuinitatem tum corpori in sepulcro,
tum animæ apud inferos coniunctã semper fuisse.

Ad Hebr. 2 Decebat autem filium Dei mori, ut per mortẽ destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant seruituti. Sed illud in Christo domino singulare fuit, quod tunc mortuus est, cum ipse mori decreuit, & mortem non tam aliena ui illatam, quam uoluntariam obijt. Nec uero mortem solum, sed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipse sibi cõstituit. ita enim Isaias

Isa. 53 scripsit: Oblatus est, quia ipse uoluit. Atque idem

Ioan. 10 Dominus de se ante pasionẽ dixit: Ego pono animã meam, ut iterũ sumam eam: nemo tollit eam a me, sed ego pono eã a me ipso: potestatẽ habeo ponendi eã, & potestatem habeo iterũ sumendi eam. Quod autẽ ad tempus, & locũ attinet, cum Hero

Luc. 13 des eius uitæ insidiaretur, ipse inquit: Dicite uulpi illi, ecce eijcio dęmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor: uerũtamen oportet me hodie, & cras, & sequẽti die ambulare: quia nõ capit prophetam perire extra Hierusalẽ. Ille igitur nihil inuitus, aut coactus fecit, sed ipse sese uolens obtulit, atque inimicis suis obuiã procedens dixit:

Ioan. 18 Ego sum; & spõte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illũ iniuste, & crudeliter affecerũt. quo quidem nihil ad commouendos animi nostri sensus maiorem uim habere potest, cum pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua uoluntate suscipiat, sed quos uitare nequeat; hoc uero haud magni beneficij loco a nobis ponetur: uerum si nostro tantũ nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat,

pro-

profecto hoc beneficij genus tátum est, ut omnem non solum referendæ, sed etiam habendę gratię facultatem uel gratissimo cuique eripiat. ex quo Iesu Christi summa, & eximia charitas, eiusque diuinum, & immensum in nos meritũ perspici potest.

Iam uero quod sepultum fuisse confitemur, hoc quidem ueluti articuli pars non constituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat, pręter ea, quę iam de morte dicta sunt. Nam si Christũ mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum est, primum, ut minus dubitare de morte liceat; cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus: deinde, ut resurrectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. neque uero hoc solum credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illud pręcipue his uerbis credendum proponitur, Deum sepultum esse: quemadmodum ex fidei catholicę regula uerissime etiã dicimus, Deum mortuum, & ex uirgine natum esse. nam cum diuinitas numquam diuisa fuerit a corpore, quod in sepulcro conditum est; recte confitemur Deum sepultum esse. Ac de genere quidem, & loco sepulturę illa Parocho satis erunt, quæ a sanctis euãgelistis dicta sunt. Duo uero in primis obseruanda sunt, alterum, Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse; de quo Propheta ita uaticinatus erat: Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Alterum est, quod ad omnes huius articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam, & mortem Christo Iesu, ut homini, nõ ut Deo conuenire. nam pati, & mori, in humanam

Sepultura Christi cur expessa mẽtio, & quid de illius passione meditandum.

Matth 27
Mar. 15
Luc. 23
Ioan. 19
Psal. 15
Act. 2.

tantum naturam cadunt; quamuis Deo etiam hæc omnia tribuantur; quoniam de illa persona, quæ simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte dici perspicuũ est. His cognitis, ea de Christi passione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti mysterij immensitatẽ si non comprehendere, contẽplari saltem fideles possint. Ac primum quidem considerandum est, quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis uerbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus

Ioan. 1 Ioannes uerbum esse dicit, quod erat apud Deum:

Apostolus magnificis uerbis describit in hunc mo-

Ad Heb. 1 dum: Esse eum, quem Deus cõstituit heredem uniuersorum, per quem fecit & secula: qui est splẽdor gloriæ, & figura substantiæ eius, qui portat omnia uerbo uirtutis suæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Atque ut uno uerbo complectamur, patitur Iesus Christus, Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipse condidit: patitur dominus pro seruis: patitur is, per quem angeli, homines, cęli, elementa facta sunt; ille inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si, eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concussum est. nam, ut inquit scriptu-

Matth. 27 ra; Terra mota est, & petræ scissæ sunt: tenebræ

Luc. 23 etiam factæ per uniuersam terram, & sol obscuratus est. Quod si mutę etiam res, & sensu carentes creatoris sui passionem luxerunt: cogitent fideles quibus lacrymis ipsi, tamquam uiui lapides huius ædificij, dolorem suum declarare debeant.

Passionis Christi Iam uerò causæ etiã passionis exponendæ sunt,

ut eo magis diuinæ erga nos charitatis magnitudo, & uis appareat. Si quis igitur quærat, quæ causa fuerit cur filius Dei acerbissimam passionē subierit, hanc potissimum fuisse inueniet, prężter heredi tariam labem primorum parentum, uitia, & peccata, quę homines a mundi origine usque ad hanc diem admiserunt, ac deinceps usque ad cōsummationē sæculi admissuri sunt. hoc enim in passione, & morte filius Dei saluator noster spectauit, ut omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis patri abunde, cumulateque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores, & auctores, & ministri fuerūt: de quo Apostolus admonet, ita ad Hebræos scribens: Recogitate eum, qui talem sustinuit a peccatoribus aduersus semetipsum cōtradictionē, ut ne fatigemini animis uestris deficientes. Atque hac culpa omnes teneri iudicandum est, qui in peccata sæpius prolabūtur. nam cum peccata nostra Christum dominum impulerint, ut crucis supplicium subiret; profecto qui flagitijs, & sceleribus uolutantur, rursus, quod in ipsis est, crucifigunt in semetipsis filium Dei, & ostentui habēt. Quod quidem scelus eo grauius in nobis uideri potest, quam fuerit in Iudæis, quod illi, eodem Apostolo teste, Si cognouissent, numquam dominum glorię crucifixissent: nos autem & nosse eum profitemur; & tamen, factis negantes, quodā modo uiolentas ei manus uidemur inferre. Sed a patre etiam, & a semetipso Christum dominum traditum esse sacrę litteræ testantur. ait

causa, & de grauitate relabentium.

Ad Heb.

Hebr. 6

1. ad Cor. 2

Isa. 53 enim apud Isaiam: Propter scelus populi percussi eum. Et paulo ante idem propheta, cum Dominũ plagis, & uulneribus affectum, spiritu Dei plenus uideret, dixit: Omnes nos quasi oues errauimus: unusquisque in uiam suam declinauit, & posuit Dominus in eo iniquitaté omnium nostrũ. Isa. 53 De filio autem scriptum est: Si posuerit pro peccato animam suam, uidebit semen longęuum. Sed eandem rem Apostolus grauioribus etiam uerbis expressit, cum tamen ex altera parte uellet ostendere, quãtum nobis de immensa Dei misericordia Rom. 8 & bonitate sperare liceat. ait enim: Qui etiam proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Sequitur nunc, ut, quanta fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat. quamquam si memoria teneamus, sudorem Domini fa-Luc. 22 ctum ut guttas sanguinis decurrentis in terram, cum ille tormenta, & cruciatus animo perciperet, quibus paulo post afficiẽdus erat; facile ex eo unusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse: nam si malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, id quod sanguinis sudor declarauit; quid ipsam perpessionem fuisse existimandum est? Sed tamen Christum dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primum quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauissimas pœnas non senserit. nam & pedes, & manus clauis cruci affixæ, caput spinis compunctum, & arundine percussum, facies sputis fœdata, alapis cæsa, totum corpus flagellis uerberatum est. Preterea omnium & generum, & or-

dinum homines conuenerunt in unum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Gentes enim & Iudæi passionis suasores, auctores, ministri fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, ceteri omnes deseruerunt. Iam uero in cruce ipsa acerbitatem ne, an ignominiam, an utrumque simul queremur? Ac profecto nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi, & sceleratissimi homines consueuerunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum mortis diuturnitas uehemētiorem efficiebat. Augebat autem pœnarū magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio, & habitus: quod quidem cum spiritus sancti uirtute formatū esset; multo perfectius, & temperatius fuit quam aliorū hominum corpora esse possunt; atque ideo acriorem quoque sentiendi uim habuit, & grauius tormenta illa omnia perpessum est. Quod uero ad intimū animi dolorē pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit. sanctis enim hominibus, quicumque supplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animę solatium diuinitus datum, quo recreati, tormentorum uim ęquo animo ferre possent: immo uero in cruciatibus plerique intima lętitia efferebantur. ait enim Apostolus: Gaudeo in passionibus pro uobis: & adimpleo ea, quę desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. & alibi: Repletus sum cōsolatione: superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verum Christus dominus amarissimę passionis calicem, quem bibit, nulla suauitate permista temperauit. humanæ enim naturæ, quam assumpserat,

Psal 2
Matth 26
Marc. 14
Luc. 22
Ad Col. 1
2. ad Corint. 7

assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, nō secus, ac si homo, non etiam Deus fuisset.

Reliquum modo est, ut commoda etiam, & bona, quæ ex passione Domini percepimus, a Parocho accurate explicentur. Primum igitur Domini passio, peccati liberatio fuit. nam, ut est apud san-
Apoc. 1 ctum Ioannem, Dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. & Apostolus inquit: Cōuiuificauit uos, donans uobis omnia delicta, de-
Ad Col. 2 lens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde a dæmonis tyrannide nos eripuit. ipse enim Dominus inquit:
Ioan. 12 Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. Pœnam pręterea peccatis nostris debitam persoluit. Tum uero, quia nullum gratius, & acceptius Deo sacrificium afferri potuit, patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Postremo, quoniam peccata sustulit, cælorum etiam aditum, cōmuni humani generis peccato interclusum, no-
Heb. 10 bis patefecit. Atque id Apostolus significauit illis uerbis: Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Neque uero in ueteri lege huius mysterij figura, & imago quædam defuit. nam illi, quibus interdictum erat, ne in patriam ante
Num. 35 summi sacerdotis mortem reuerterentur, hoc significabant, nemini, quamuis iuste, & pie uixisset, aditum in cęlestem patriam patere, antequam summus ille, atque æternus sacerdos Christus Iesus mortem obiret: qua quidem obita, statim cæli fores patuerunt

tuerunt ijs; qui sacramentis expiati, fideque, spe, & charitate præditi, passionis eius participes fiũt. Hæc autem omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos peruenisse; primũ quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quã admirabili quadã ratione Iesus Christus pro peccatis nostris Deo patri persoluit. Neque uero pretium, quod pro nobis persoluit, debitis nostris par solum, & æquale fuit, uerum ea longe superauit. Deinde sacrificiũ Deo acceptissimum fuit; quod cum illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorsus mitigauit. atque hoc nomine Apostolus usus est, cum inquit: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Præterea redemptio, de qua est apud Apostolorum Principem: Non corruptibilibus auro, uel argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati. Et Apostolus docet: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Verum, præter hæc immẽsa beneficia, illud etiam uel maximũ consecuti sumus, ut in hac una passione, omnium uirtutũ clarissima exempla habeamus. nam & patientiã, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam non solum in perferendis propter iustitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut uere dicere possimus, saluatorem nostrum, quæcumque uitę præcepta toto prædica-

Ad Ephe. 5

1. Petr. 1

Ad Gal. 3

tionis

tionis suæ tẽpore uerbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in se ipso expressisse. Atque hæc breuiter de Christi domini saluberrima passione & morte dicta sunt. Vtinam uero hęc mysteria in animis nostris assidue uersentur, & una cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus; ut deinde, abiecta omni sorde peccati, ad nouam uitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui cælestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS.

Maxime quidem refert nosse gloriam sepulturę domini nostri Iesu Christi, de qua proxime dictũ est; sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportauit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est. qui locus etsi separatim per se recte tractari posit; nos tamen, sanctorum patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos coniungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo iam mortuo, eius animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quamdiu eiusdem corpus in sepulcro fuit. His autem uerbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulcro iacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum uideri debet: propterea quod, ut sæpe iam docuimus, quamuis anima a corpore discesserit, numquam tamen diuinitas uel ab anima, uel a corpore separata est.

Sed

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre poteſt, ſi Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum uocabulo intelligendũ ſit, monere oportet, inferos hoc loco pro ſepulcro non accipi, ut quidam non minus impie, quam imperite putauerunt. ſuperiori enim articulo, Chriſtum dominum ſepultum eſſe, edocti ſumus: nec nulla cauſa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obſcuriori loquendi genere idem a ſanctis apoſtolis repeteretur: uerum inferorum nomen abdita illa receptacula ſignificat, in quibus animæ detinentur, quæ cæleſtẽ beatitudinem non ſunt conſecutę. Ita uero ſacræ litteræ hanc uocem multis in locis uſurparunt. nam apud Apoſtolum legimus: In nomine Ieſu omne genu flecti cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. & in Actis apoſtolorum diuus Petrus teſtatur: Chriſtum dominum ſuſcitatum ſolutis doloribus Inferni. Neque tamen ea receptacula unius, & eiuſdem generis ſunt omnia. eſt enim teterrimus, & obſcuriſſimus carcer, ubi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ ſimul cum immundis ſpiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyſſus, & propria ſignificatione Infernus uocatur. Præterea eſt purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingreſſus patere poſſit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ ueritate, quam & ſcripturarum teſtimonijs, & apoſtolica traditione confirmatam eſſe ſancta Concilia declarant, eo diligentius, & ſæpius Parocho diſſerẽdum erit, quod in ea tempora incidimus,

De multiplici Inferni, ſignificatione: ubi & de Purgatorio animarum.

Ad Phil. 2

Act. 2

Apoc. 21

mus, quibus homines ſanam doctrinam non ſustinent. Tertium postremo receptaculi genus eſt, in quo animæ ſanctorum ante Chriſti domini aduentum excipiebantur; ibique ſine ullo doloris ſenſu, beata redemptionis ſpe ſuſtentati, quieta habitatione fruebantur. Horũ igitur piorum animas, qui in ſinu Abrahæ Saluatorem expectabant, Chriſtus dominus ad inferos deſcendens liberauit. Nec uero exiſtimandum eſt, eum ſic ad inferos deſcendiſſe, ut eius tãtummodo uis ac uirtus, non etiam anima, eo peruenerit: ſed omnino credendum eſt, ipſam animam re, & præſentia ad inferos deſcendiſſe: de quo extat firmiſſimum illud Dauidis teſti-
Pſal. 15 monium: Nõ derelinques animam meam in Inferno. Verum etſi Chriſtus ad inferos deſcendit, nihil de eius ſumma poteſtate detractum eſt: neque eius ſanctitatis ſplendor macula aliqua aſperſus: cum potius hoc facto ueriſſima eſſe omnia, quæ de illius ſanctitate celebrata erant, eumque filium Dei eſſe, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertiſſime comprobatum ſit. id quod facile intelligemus, ſi cauſas, cur Chriſtus, & alij homines in ea loca uenerint, inter ſe conferamus. Ceteri enim omnes captiui deſcenderant: ipſe uero
Pſal. 87 inter mortuos liber, & uictor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam incluſi, & conſtricti tenebantur, deſcendit. Præterea alij omnes, qui deſcenderunt, partim, pœnis acerbiſſimis torquebantur, partim uero, ut alio doloris ſenſu carerent, tamen Dei aſpectu priuati, & ſpe beatæ gloriæ, quam expectabant, ſuſpenſi torquebantur. At Chriſtus dominus deſcendit, non ut aliquid pateretur,

teretur, uerum ut ſanctos, & iuſtos homines ex miſera illius cuſtodiæ moleſtia liberaret, eiſque paſsionis ſuæ fructum impertiret. Quod igitur ad inferos deſcendit, nulla prorſus de ſumma eius dignitate, & poteſtate diminutio facta eſt.

Quibus de cauſis Chriſtus ad inferos deſcenderit.

His expoſitis, docendum erit, propterea Chriſtum dominum ad inferos deſcendiſſe, ut, ereptis dæmonum ſpolijs, ſanctos illos patres, ceteroſque pios e carcere liberatos ſecum adduceret in cęlum. quod ab eo admirabiliter, ſummaque cum gloria perfectum eſt. ſtatim enim illius aſpectus clariſſimam lucem captiuis attulit, eorumque animas immenſa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam optatisſimam beatitudinē, quæ in Dei uiſione conſiſtit, impertiuit. quo facto, id comprobatum eſt, quod latroni promiſerat illis uerbis: Hodie mecū *Luc. 23* eris in paradiſo. Hanc uero piorum liberationem Oſeas tanto ante prædixerat in hunc modum: Ero *Oſe. 13* mors tua, o mors: morſus tuus ero inferne. Hoc etiam ſignificauit Zacharias propheta, cum ait: Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti uin- *Zach. 9* ctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Id ipſum denique expresſit Apoſtolus illis uerbis: Expolians *Ad Col. 2* principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palam triumphans illos in ſemetipſo. Verum, ut huius myſterij uim melius intelligamus, ſæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non ſolum qui poſt aduentū Domini in lucem editi erāt, ſed qui illud poſt Adam anteceſſerāt, uel qui uſque ad finem ſęculi futuri ſunt, eius paſsionis beneficio ſalutem conſecutos eſſe. Quamobrem ante quam ille moreretur, ac reſurgeret, cæli portæ nemini umquam

umquam patuerunt: sed piorum animę, cum e uiuis excessissent, uel in sinum Abrahæ deferebantur; uel, quod etiam nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum, & persoluendum est, Purgatorij igne expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad Inferos Christus dominus, ut ibi etiã, quemadmodum in cælo, & in terris, uim suam, potestatemque declararet, & omnino, ut in nomi-
Ad Phil. 2 ne eius omne genu flecteretur cælestium, terrestrium, & infernorum. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obstupescat, qui nõ modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terrę partes penetrare uoluerit, ut sibi carissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

De glorioso resurrectionis Christi mysterio.

2. ad Timot. 2

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda, quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli uerba: Memor esto, dominum Iesum Christum resurrexisse a mortuis. Quod enim Timotheo præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: Postquam Christus dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die uespere sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini e cruce depositum in propinqui horti monumẽtum nouum intulerunt; tertio a morte die, qui fuit dominicus, summo mane illius anima corpori iterum coniuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad uitam, ex qua moriens discesserat, redijt, & surrexit. Sed resurrectionis uoce non illud solum intel-

ligendum

ligendum est, Christum a mortuis excitatum esse, quod multis alijs commune fuit, sed sua ui, ac uirtute resurrexisse; quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut se ipsum possit uirtute sua a morte ad uitam reuocare. Hoc uero summæ Dei potestati tantummodo reseruatum est, ut ex illis Apostoli uerbis intelligimus: Et si crucifixus est 2. Cor. 13
ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. quæ quoniam neque a Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad inferos descendisset, seiuncta umquam fuit, diuina uis tum in corpore inerat, quæ animæ iterum coniungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti posset: qua & licuit sua uirtute reuiuiscere, atque a mortuis resurgere. Id uero Dauid spiritu Dei plenus prædixit his uerbis: Sal- Psal. 97
uauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Deinde ipse Dominus diuino oris sui testimonio confirmauit: Ego pono animam meam, ut iterum Ioan. 10
sumam eam; & potestatem habeo ponendi eam, & iterum sumendi eam. Iudæis etiam ad confirmandam doctrinæ ueritatem dixit: Soluite tem- Ioan. 2
plū hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent; ille tamen, ut scripturæ uerbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamuis autem in scripturis interdum legamus, Christum dominum a Ioan 2
patre suscitatum esse: hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua uirtute resurrexisse.

Sed illud etiam pręcipuum Christi fuit, quod ipse primus omniũ hoc diuino resurrectionis bene

Ad Col. 1
Apoc. 1
1. Cor. 15

ficio affectus est. nam in scripturis & primogenitus ex mortuis,& primogenitus mortuorum uocatur. Atque, ut est apud Apostolum, Christus resurrexit a mortuis,primitiæ dormientiũ: quoniã quidem per hominẽ mors, & per hominẽ resurrectio mortuorum: & sicut in Adã omnes moriuntur,ita & in Christo omnes uiuificabũtur. Vnusquisque autem in suo ordine,primitiæ Christus; deinde ij,qui sunt Christi. Quę quidẽ uerba de perfecta resurrectione interpretanda sunt,qua ad immortalem uitam,omni prorsus moriendi necessitate sublata,excitamur. Atque in eo genere Christus dominus primum locũ obtinet. nam si de resurrectione loquimur, hoc est de reditu ad uitam,cui iterum moriẽdi necessitas adiuncta est; ante Christum multi alij a mortuis excitati sunt: qui omnes tamen ea cõdicione reuixerunt, ut eis iterum moriendum esset: at Christus dominus ita resurrexit morte subacta, & oppressa, ut mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio cõfirmatur: Chri

Ad Romanos 6

stus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra nõ dominabitur. Quod uero articulo additur, TERTIA DIE, Parocho explanandũ erit, ne fideles arbitrẽtur, totos ipsos tres dies Dominũ in sepulcro fuisse. nam quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum consequẽtis diei in sepulcro conditus est, ob eam rem uerissime dicitur triduo in sepulcro iacuisse, ac tertia die a mortuis surrexisse. Vt autem diuinitatem suã declararet, resurrectionem ad finem sæculi differre no-

re noluit. rursus uero, ut eum uere hominem, uereque mortuum esse crederemus. non statim post mortem, sed tertio die reuixit: quod temporis spatium ad ueram mortem comprobandam satis esse uidebatur.

Patres primę Constantinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt, SECVNDVM SCRIPTVRAS. Quod quidem ab Apostolo acceptū, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maxime necessariū esse, idem Apostolus docuerit ijs uerbis: Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides uestra; & si Christus non resurrexit, uana est fides uestra: adhuc enim estis in peccatis uestris. Quare D. Augustinus, cum huius articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnum est credere, quia mortuus est Christus. hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus est: fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. ex quo factum est, ut frequētissime Dominus de sua resurrectione locutus sit: ac numquam fere de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione loqueretur. quare cum dixisset; Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, &, postquam flagellauerint, occident eum: ad extremum addidit, Et tertia die resurget. & cum Iudæi ab eo peterent, ut aliquo signo, & miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit, nullum aliud signū eis datum iri, quam Ionæ prophetæ signum. sicut enim fuit Ionas in uentre ceti

1. ad Corint. 15
S. August.
Luc. 18
Luc. 18
Luc. 11
Matth. 12

tribus diebus, & tribus noctibus; sic futurum affirmauit, filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

De necessitate, fine, & utilitate resurrectionis Iesu Christi.

Verum, ut huius articuli uim, & sensum melius perspiciamus, tria nobis inuestiganda, & cognoscenda sunt. Primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere: deinde, qui resurrectionis finis, & scopus sit, & quæ ab ea utilitates, & commoda in nos sint profecta. Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei iustitia ostenderetur, a quo maxime decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cum ad Philippenses inquit: Humiliauit semet ipsum factus obediés usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Præterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest. illud enim maximo arguméto esse debet, Christum filium Dei fuisse, quod sua uirtute a mortuis resurrexit. Deinde ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidé membra capitis sui condicioné consequãtur, necesse est. ita enim Apostolus argumentationé concludere uidetur, cũ ad Corinthios, & Thessalonicenses scribit. & a Principe apostolorum Petro dictum est: Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui secũdum misericordiam suam magnã regenerauit nos in spem uiuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis in hereditatem incorruptibilem. Postremo ob eam etiam rem Domini resur-

Ad Phil. 2

1. Cor. 15
1. Thess. 4
1. Pet. 1

rectio-

rectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis, & redemptionis nostræ mysterium absolueretur. Christus enim morte sua nos a peccatis liberauit; resurgens uero pręcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum: Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit. Ex ijs uero, quæ hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi domini resurrectio fidelibus attulerit. In resurrectione enim, Deum esse immortalem, plenum gloria, mortis & Diaboli uictorem, agnoscimus: quod de Christo Iesu sine ulla dubitatione credendum, & confitendum est. Deinde Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit: tum quia eius mysterij efficiens causa fuit; tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur. Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. quęcumque enim Deus in redemptionis nostrę mysterio egit, ad omnia Christi humanitate, tamquam efficienti instrumento, usus est. Quare eius resurrectio instrumentũ quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam. exemplar uero dici potest, quoniam Christi domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quemadmodũ Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, ita nostra etiam corpora, quę prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate orna-

Ad Rom. 4

1. Cor. 15

 ta resti-

Ad Phil. 3 ta restituentur. Vt enim Apostolus docet, Saluatorem expectamus, dominũ nostrum Iesum Christum; qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suę. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Ad Rom. 6 Apostolus his uerbis ostẽdit. Quo modo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris; ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et paucis interiectis, inquit: Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem uiuit, uiuit Deo. Ita & uos existimate, uos mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo in Christo Iesu.

Quæ ex Christi resurrectione exempla sumenda.

Duo igitur a Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, nouum uitæ genus instituamus, in quo morũ integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo uitæ instituto ita perseueremus, ut, adiuuante Domino, a iustitiæ uia, quam semel ingressi fuerimus, nõn excidamus. Neque uero Apostoli uerba id solum demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi; uerum etiam resurgendi uirtutem nobis præbere, uiresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate, & iustitia permaneamus, ac Dei pręcepta seruemus, declarant. nam quemadmodum ex eius morte non solum peccatis moriendi exemplum

plum capimus, sed uirtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius resurrectio ad iustitiã consequendam nobis uires affert, ut deinde pie, & sancte Deũ colentes, in nouitate uitę ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic sæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam uitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus. Huius resurrectionis quæ potissimum signa obseruanda sint, Apostolus nos admonet. Nam cum inquit: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: plane ostendit, eos, qui uitã, honores, otium, diuitias ibi maxime, ubi Christus est, habere cupiunt, uere cum Christo surrexisse. Cum uero addit: Quę sursum sunt sapite, non quę super terram: alteram etiam hanc ueluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num uere cum Christo surrexerimus. ut enim corporis affectioné & ualetudinem gustus indicare solet: ita, si, quæcumque sunt uera, quæcumque pudica, quæcumq. iusta, quæcumque sancta, alicui sapiant, isque cælestium rerum iucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad nouam, & spiritualem uitam una cum Christo Iesu surrexisse.

Ad Col. 3

Ad Phil. 4

ASCENDIT AD CAELOS, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. Dauid propheta, cum beatam, & gloriosam Domini ascensioné spiritu Dei plenus contemplaretur: omnes ad eum triumphum summa lætitia, & gaudio celebrandum illis uerbis

Psal.46 hortatur, cum inquit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis: ascendit Deus in iubilatione. ex quo intelliget Parochus, maximo studio hoc mysterium explicandũ esse, sibique diligenter curandum, ut fideles illud non solum fide, & mente percipiant; sed, quoad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, & uita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimum de diuino hoc mysterio agitur, a priori eius parte incipiendum est, &, quæ eius sit uis, atque sententia, aperiendum. De Christo enim Iesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet, eum, perfecto iam & absoluto redemptionis nostrę mysterio, ut homo est, in cælum corpore, & anima ascendisse. nam, ut Deus est, numquam ab eo abfuit, ut qui diuinitate sua loca omnia compleat. Ascendisse autem sua uirtute, doceat, non aliena
4. Reg. 2 ui sublatum, quemadmodum Elias, qui igneo cur-
Dan. 14 ru in cælum euectus est: uel Habacuc propheta,
Act. 8 uel Philippus diaconus, qui diuina uirtute per aerem delati, longinqua terrarum spatia permearũt. Neque uero solum, ut Deus, præpotenti diuinitatis uirtute in cælos ascendit, sed etiam, ut homo est. Quamuis enim naturali ui id fieri non potuerit; tamen uirtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, ut libuit, mouere potuit: corpus uero, quod iam gloriam adeptum erat, mouẽtis animæ imperio facile parebat. Atque hac ratione, ut Deus, & ut homo est, Christum in cælum sua uirtute ascendisse credimus. In altera articuli parte hęc sunt: Sedet ad dexteram patris. quo loco tro-

eo tropum, ideſt uerbi immutationem licet animaduertere, frequentem in diuinis litteris, cum humanas affectiones, & membra, ad noſtram intelligentiã accommodantes, Deo tribuimus. neque enim, cum ſpiritus ſit, quidquam in eo corporeũ cogitari poteſt. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui exiſtimamus, qui ad dexteram collocatus eſt; eandem rem ad cæleſtia etiã transferentes, ad explicandam Chriſti gloriam, quam ut homo prę ceteris omnibus adeptus eſt, eum in patris dextera eſſe confitemur. Sedere autẽ hoc loco non ſitum, & figuram corporis ſignificat; ſed eam regiæ ſummæque poteſtatis, ac gloriæ firmam & ſtabilem poſſeſsionem, quam a patre accepit, declarat: de quo ait Apoſtolus: Suſcitans illum a mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro; & omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Ex quibus uerbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & ſingularem Domini eſſe, ut nulli præterea conuenire poſsit. Quamobrem alio loco teſtatur: Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis? Sed articuli ſenſum Parochus latius explanabit, aſcenſionis hiſtoriam perſequens, quam ſanctus Lucas euangeliſta in Actis apoſtolorum admirabili ordine deſcripſit. In cuius explicatione illud primum obſeruare oportebit, cetera omnia myſteria ad aſcenſionem, tamquam ad finem, referri, in eoque omniũ perfectionem, & abſolutionem contineri. nam, ut ab in-

Ephe. 1

Hebr. 1

Act. 1.

ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent; ita ascensione eius peregrinatio concluditur. Præterea, alia Symboli capita, quæ ad Christum dominum pertinent, summam eius humilitatem, & contemptionem ostendunt. neque enim abiectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quã quod filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assumpserit, patique, & mori uoluerit. At uero, quod tum superiori articulo a mortuis resurrexisse, nũc uero in cælum ascendisse, & ad Dei patris dexteram sedere confitemur, nihil ad eius summam gloriam, diuinamque maiestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

Christi in cælum ascẽsionis causa, & quæ nobis inde beneficia.

Iam his expositis accurate docendum est, cuius rei causa Christus dominus in cælos ascenderit. Primum enim ascendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrenę huius, & obscuræ habitationis locus, sed altissimum, & splendidissimum cæli domicilium conueniret: nec uero solũ ut eius glorię, & regni solium potiretur, quod sanguine meruerat, uerum etiam ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret: deinde, ut regnum suum non esse ex hoc mundo, re ipsa comprobaret. nam mundi regna, terrena, & fluxa sunt, magnisque opibus, & carnis potentia nituntur: Christi uero regnum non terrenum, quale Iudæi expectabant, sed spirituale, & æternum. itemq. eius opes, & diuitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in cælis collocauit. in quo quidẽ regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluen-

Ioan. 18

affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius quęrunt. nam & sanctus Iacobus testatur, Deum elegisse pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Sed illud etiam Dominus noster in cælũ ascendens efficere uoluit, ut nos eum ascẽdentem mente & desiderio prosequeremur. nam quemadmodum morte, & resurrectione sua moriendi, & resurgendi spiritu exemplum nobis reliquerat; ita ascensu nos docet, atque instruit, ut in terris positi, in cælum nos cogitatione conferamus, confitentes nos peregrinos, & hospites esse super terram, ac patriam inquirẽtes ciues esse sanctorum, & domesticos Dei. Nostra enim, ut idem inquit Apostolus, conuersatio in cælis est. Iam uero uim, & magnitudinem inexplicabilium bonorum, quæ in nos Dei benignitas effundit, diuinus Dauid, Apostolo interprete, multo ante cecinerat illis uerbis: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Nã decimo die spiritum sanctum dedit, cuius uirtute, atque ubertate compleuit præsentem illam fidelium multitudinem: & uere tum magnifica illa promissa persoluit: Expedit uobis, ut ego uadam. si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: si autem abiero, mittam eum ad uos. Ascendit etiam in cęlum ex Apostoli sententia, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis, & apud patrem aduocati officio fungatur. Filioli mei, inquit sanctus Ioannes, hæc scribo uobis, ut non peccetis: sed &, si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris

Iacob. 2
Hebr. 11
Ephe. 2
Philip. 3
Psal. 67
Eph. 4
Act. 1
Ioan. 16
Hebr. 9
1. Ioan. 2

ſtris. Nec uero quidquam eſt, unde fideles maiorem lętitiam, & animi iucunditatē capere debeāt, quam Ieſum Chriſtum patronum cauſæ, ac deprecatorem ſalutis noſtræ conſtitutum eſſe, cuius ſit apud æternum patrem ſumma gratia, & aucto-
Ioan. 14 ritas. Parauit denique nobis locum, quod etiam ſe facturum promiſerat, atque omnium noſtrum nomine caput ipſe Ieſus Chriſtus uenit in cæleſtis gloriæ poſſeſſionem. nam in cælum abiens, portas, quæ Adami peccato intercluſæ fuerant, patefecit, nobiſque uiam muniuit, qua ad cæleſtem beatitudinem perueniremus; quemadmodum ipſe in cena diſcipulis futurum prædixerat. quod quidem ut rei etiam euentu aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, ſecum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit. Hanc cæleſtium munerum admirabilem copiam ſalutaris illa commodorum ſeries conſecuta eſt. primum enim fidei noſtræ merito maximus cumulus acceſſit: nam fides earum rerum eſt, quæ ſub aſpectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ ſunt. Quare ſi Dominus a nobis non diſceſſiſſet, fidei noſtræ meritum minueretur: ſiquidem a Chriſto domino bea-
Ioan. 20 ti prædicantur, qui non uiderunt, & crediderunt. Præterea Chriſti in cælum aſcenſus ad confirmādam ſpem in cordibus noſtris magnum momentum habet. nam quoniam Chriſtum hominem in cęlum aſcendiſſe, & humanam naturam in dextera Dei patris collocaſſe credimus, magna in ſpe ſumus, fore, ut nos etiam, eius membra, illuc aſcendamus, atque ibi cū capite noſtro coniungamur

mur

mur: quod ipse Dominus his uerbis testatus est: Pater, quos dedisti mihi, uolo, ut, ubi sum ego, & illi sint mecum. Deinde hoc quoque uel maximũ beneficiũ consecuti sumus, quod amorem nostrum ad cælum rapuit, ac diuino spiritu inflammauit: nam uerissime dictum est, ibi cor nostrum esse, ubi thesaurus noster est. Ac profecto, si Christus dominus in terris uersaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, & consuetudine defixa esset; & illum dumtaxat hominem spectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumque terrena quadam beneuolentia prosequeremur: uerum in cælum ascendens, amorem nostrum spiritualem reddidit, effecitque, ut quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum, ueneremur, & diligamus. Id autẽ partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, humano fere sensu de illo iudicare uidebantur; partim uero ipsius Domini testimonio confirmatum est, cum inquit: Expedit uobis, ut ego uadam. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Iesum præsentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idque spiritus sancti aduentu: quare statim addit: Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Accedit etiam, quod in terris domum suam, idest Ecclesiam, amplificauit, quæ spiritus sancti uirtute, & ductu gubernaretur. eius uero uniuersæ inter homines Pastorem, & summum antistitem Petrum, apostolorum principem, reliquit. tum uero dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios uero euangelistas, alios autem pastores, & doctores.

Ioan. 17 *Matth. 6* *Ioan. 16* *Eph. 4*

atque

atque ita ad dexteram patris ſedens, alijs, atque alijs diuerſa dona ſemper impertitur. nam teſtatur Apoſtolus, unicuique noſtrum datam eſſe gratiam
Eph. 4 ſecundum menſuram donationis Chriſti. Ad extremum uero, quod antea de mortis, & reſurrectionis myſterio docuimus, idem etiã de aſcenſu fidelibus cogitandũ eſt. quamuis enim Chriſti paſsioni ſalutem, & redemptionem noſtram debeamus, qui merito ſuo aditum iuſtis ad cælum aperuit: tamen eius aſcenſus non ſolũ ueluti exemplar nobis propoſitum eſt, quo alte ſpectare, & ſpiritu in cælum aſcendere diſcamus; ſed diuinam etiam uirtutem, qua id efficere poſsimus, largitus eſt.

INDE VENTVRVS EST IVDICARE VIVOS, ET MORTVOS. Tria ſunt domini noſtri Ieſu Chriſti ad ſuã Eccleſiam decorandam, & illuſtrandam inſignia officia, & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij. cum autem ſuperioribus articulis, ab eo genus humanum paſsione, & morte redemptum eſſe, aſcenſu etiam in cælum noſtram cauſam, & patrocinium in perpetuum ſuſceptum conſtet: ſequitur, ut eius iudicium hoc articulo declaretur: cuius articuli ea uis eſt, & ratio, ſummo illo die Chriſtum dominũ de uniuerſo hominum genere iudicaturum eſſe. Sacræ enim litteræ duos filij Dei aduentus eſſe teſtantur, alterum, cum, ſalutis noſtræ cauſa, carnem aſſumpſit, & homo in uirginis aluo effectus eſt: alterum, cum in conſummatione ſeculi ad iudicandos omnes homines ueniet. hic aduentus in ſacris litteris dies Domini appellatur: de quo Apoſtolus ait:
1.Theſ. 5 Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita ueniet. & Sal-

uator

uator ipse: De die autem illa, & hora nemo scit. *Math. 24* Ac de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apo- *Mar. 13* stoli: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal *2. Cor. 5* Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Plena enim est sacra scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobandam, sed etiam fidelium oculis subijciendam; ut, quemadmodum a mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent; ita deinceps post filij Dei mortem, & ascensum in cælum, alterum diem Domini uehemẽtissimo studio desideremus, expectãtes beatam spem, & aduentũ glorię magni Dei.

De duplici ad nos aduẽtu Domini & de necessitate generalis iudicij.

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem obseruanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum domini uenire, & singularum cogitationum, actionum, uerborum denique omnium rationẽ reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiam. Primum est, cum unusquisque nostrum migrat e uita: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibiq. de omnib⁹ iustissima quęstio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit umquam. atque hoc priuatim iudicium uocatur. Alterum uero, cum uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, ut, omnibus omnium sęculorum hominibus inspectantibus, & audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, & iudicatum fuerit, cognoscant: cuius sententiæ pronunciatio impijs, & scelestis hominibus non minima futura est pœnarum, & suppliciorum

pars.

pars. Rursus uero pij, & iusti non paruum ex ea præmium fructumq. percepturi sunt, cum, qualis quisque in hac uita fuerit, apparebit. hoc autem generale iudiciũ appellatur: de quo illud necessario ostendendum est, quæ causa fuerit, cur, præter priuatum de singulis, alterum etiam de uniuersis hominibus iudicium exerceretur. nam cum uel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filij parentum imitatores, reliqui sint libri, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum pręmia, & pœnas augeri necesse est; cum hæc uel utilitas, uel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quã extremus ueniat mundo dies; ęquum erat de uniuersa hac recte, aut perperam factorum, dictorumq. ratione perfectã quęstionẽ haberi: quod fieri non poterat, nisi facto cõmuni omnium hominum iudicio. Accedit etiam quod, cum piorum fama sæpe lædatur, impij uero innocentię laude commendentur, diuinę iustitię ratio postulat, ut pij ereptam iniuria apud homines existimationem in publico uniuersorum hominũ conuentu, & iudicio recuperent. deinde uero boni, & mali homines, quæcumque in uita egerunt cum nõ sine corporibus egerint; omnino sequitur, ut benefacta, siue malefacta ad corpora etiã pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentũ fuerunt. Maxime igitur conueniebat, corporibus una cum eorũ animis debita ęternæ glorię præmia, aut supplicia imperturi: quod quidem neque sine omnium hominũ resurrectione, neque sine generali iudicio fieri poterat. Postremo, quoniam in aduersis, & secundis

dis hominum rebus, quę promiscue nonnũquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil nõ infinita Dei sapientia, & iustitia geri, ac gubernari; par fuit, non solum bonis pręmia, improbis supplicia in futuro sęculo constitui, uerum etiam publico, ac generali iudicio decerni; quo omnibus notiora, & illustriora fierent, atque ut Deo iustitię, & prouidentię laus ab omnibus tribueretur, pro iniusta illa querela, qua sancti etiam uiri deplorare interdum, ut homines, solebant, cum improbos ualentes opibus, & honoribus florentes animaduerterent. nam Propheta, Mei, inquit, pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos pacem peccatorum uidens. Et paulo post: Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sęculo, obtinuerunt diuitias: & dixi: Ergo sine causa iustificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die: & castigatio mea in matutinis. Atque hęc frequens querela multorum fuit. Ergo necesse erat, ut generale iudicium exerceretur; ne forte homines dicerent, Deum circa cardines cęli perambulantem non curare terrena. Hęc autem ueritatis formula, iure una ex duodecim fidei Christianę articulis constituta est, ut, si quorum animi in prouidentia & iustitia Dei nutarent, huius doctrinę ratione confirmarentur. Pręterea, proposito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat; ut, cognita Dei iustitia, illi ne deficerent, hi a malis, ęterni supplicij metu, atque expectatione, reuocarentur. Quare Dominus, & saluator noster, cum de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando ge-

Psal. 72

Iob 22

Matth. 24

do generale iudicium; signaque aduentantis eius temporis descripsit; ut, cum illa uiderimus, finem sæculi prope esse intelligamus. Ac deinde in cęlum ascendens angelos misit, qui apostolos, eius absentia mærentes, his uerbis consolarentur: Hic Iesus, qui assumptus est a uobis in cęlum, sic ueniet, quẽadmodum uidistis eum euntem in cælum.

Act.1

Christus cur iudex omnium futurus: ac de præcedentibus iudicij signis, deq. forma, sententia, modo.

Verum, Christo domino non solum ut Deo, sed etiam ut homini hoc iudicium datum esse, sacrę litterę declarant. quamuis enim iudicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit: pręcipue tamen filio eam tribuimus; quod ipsi quoque sapientiam conuenire dicimus. Quod autem ut homo mundum iudicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: Sicut pater habet uitã in semet ipso, sic dedit & filio habere uitã in semet ipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Decebat autem maxime a Christo domino hoc iudicium exerceri, ut, cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicẽ uidere, & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere. Ac præterea ęquissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem apostolorum Princeps, cum in Cornelij domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetque Christum a Iudæis in ligno suspensum, atque occisum, tertia uero die ad uitam resurrexisse, subiunxit: Et præcepit nobis, prędicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex uiuorum,

Ioan.5

Act.10

uorum, & mortuorum. Sed tria hæc præcipua signa iudicium antecessura esse, sacræ litteræ declarant, prædicationem euangelij per uniuersum orbem, discessionem, Antichristum. ait enim Dominus: Prædicabitur hoc euangelium regni in uniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet consummatio. & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: quoniam, nisi uenerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet. Quæ autem iudicij forma, & ratio futura sit, Parochis ex Danielis oraculis, tum ex sanctorum euangeliorum, & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea, sententia, quæ a iudice pronuncianda sit, diligentius hoc loco expendēda erit. Christus enim, saluator noster, lætis oculis pios a dextera stantes intuens, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronunciabit: Venite benedicti patris mei: possidete regnum, quod paratum est uobis a constitutione mūdi. Quibus uerbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cū impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitauerint, ijs uerbis pios & iustos homines a laboribus ad quietem, a lacrymarum ualle ad summum gaudium, a miserijs ad perpetuam beatitudinem, quam illi charitatis officijs promeriti fuerint, uocari. Deinde ad eos, qui a sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiam in eos effundet his uerbis: Discedite a me maledicti in ignem ęternum, qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Prioribus illis uerbis, Discedite a me, maxima pœna significatur, qua impij plectendi erunt, cum a Dei

Math. 24

2. Thess. 2

Math. 25

Math. 25

aſpectu quamlongiſsime eijcietur; neque ulla ſpes eos conſolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur. atque hæc quidem a Theologis pœna damni appellata eſt, quod ſcilicet impij apud inferos diuinæ uiſionis luce perpetuo cariturι ſint. Quod uero additur, Maledicti; mirum in modũ auget illorum miſeriam, & calamitatem. ſi enim, cũ a diuina præſentia expellendi eſſent, aliqua ſaltem benedictione digni haberentur, hoc profecto magno eis ſolatio eſſe potuiſſet. at quoniam nihil eiuſmodi ipſis expectandum eſt, quod calamitatẽ leuiorem faciat; iure optimo, cum expellentur, diuina iuſtitia eos omni maledictione perſequetur.
Matth. 25 Sequitur deinde, In ignem æternum. quod quidem alterum pœnarum genus, pœnam ſenſus Theologi uocarunt: propterea quod ſenſu corporis percipiatur, ut in uerberibus, & flagellis, alioue grauiore ſuppliciorum genere; inter quæ, dubitari nõ poteſt, ignis tormenta ſummum doloris ſenſum efficere. cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum ſit; ex eo oſtenditur, damnatorum pœnam omnibus ſupplicijs cumulandam eſſe. atque hoc magis declarãt uerba illa, quæ in extrema ſententiæ parte poſita ſunt: Qui paratus eſt Diabolo, & angelis eius. Cum enim ita comparatum ſit, ut omnes moleſtias leuius feramus, ſi calamitatis noſtræ ſocium aliquem, & conſortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuuari poſsimus: quæ tandem erit damnatorum miſeria, quibus in tantis ærumnis a perditiſsimorum dęmonum ſocietate diuelli nũquam licebit? Et hæc quidem ſententia in impios iuſtiſ-

iustissime a domino Saluatore nostro feretur; ut, qui omnia uerę pietatis opera neglexerint, & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministrauerint, hospitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumque non uisitarint. Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sæpissime inculcare debent. nam huius articuli ueritas fide concepta maximam uim habet ad frenandas prauas animi cupiditates, atque a peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Eccle.7
Ac profecto uix quisquam adeo præceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium nō reuocet, fore aliquando, ut ei apud iustissimum iudicem omnium non solum factorum, dictorumque, sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna persoluenda sit. Iustus uero ad colendam iustitiam magis ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur, necesse est, quamuis etiam in egestate, infamia, cruciatibus uitam degat, cum animum ad eum diē refert, quo post ærumnosæ huius uitæ certamina, uictor uniuersis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cælestem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet, ut optime uiuendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exerceant, quo possint aduentantem magnum illum diem Domini maiore cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere.

CREDO IN SPIRITVM SANCTVM.

Hactenus, quæ ad primam, & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare uidebatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est de spiritu sancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, & diligentiam Pastores adhibebunt, cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, uel de ea minus recte sentire, quam de alijs superioribus articulis existimādum sit. Quare Apostolus non permisit Ephesios quosdam spiritus sancti personam ignorare: a quibus cum quęsisset, an spiritum sanctum accepissent, cum illi, ne si spiritus sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogauit: In quo ergo baptizati estis? quibus uerbis significauit, distinctam huius articuli notitiam fidelibus maxime necessariam esse: ex qua eum pręcipue fructum capiunt, quod, cum attente cogitant, se, quidquid habent, spiritus sancti munere, & beneficio consecutos esse: tum uero de se ipsis modestius, & humilius sentire, & in Dei pręsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet.

Act. 19

De propria spiritus sancti significatione.

Huius igitur articuli explanationem a ui, & notione, quę hoc loco spiritus sancti uocabulo subiecta est, exordiri oportebit. nam cum illud ęque de patre, & filio rectissime dicatur; (uterque enim spiritus est, & sanctus: si quidem Deum spiritum esse confitemur) deinde uero hac uoce angeli etiam & piorum animę significentur; cauendum est, ne populus

populus uerbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum est in hoc articulo, spiritus sancti nomine tertiam Trinitatis personam intelligi: quo modo in sacris litteris tum ueteris nonnumquam, tum noui testamenti frequenter accipitur. nam Dauid precatur: Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. In libro sapientię legimus: Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis? & alibi: Ipse creauit illam in spiritu sancto. In nouo uero testamento iubemur baptizari in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Et sanctissimam uirginem de spiritu sancto concepisse legimus. Tũ uero a sancto Ioanne ad Christum mittimur: qui nos spiritu sancto baptizat; ac plurimis pręterea alijs in locis ea uox legentibus occurrit. Verum nemo mirari debet, tertię personę, quemadmodum primę, & secundę, proprium nomen tributum non esse. nam secunda persona ideo proprium nomen habet, & filius dicitur, quia eius ęternus a patre ortus proprie generatio uocatur, ut in superioribus articulis explicatum est. Vt igitur ortus ille, generationis nomine significatur; ita personam, quę emanat, proprie filium appellamus, &, a qua emanat, patrem. Nunc cum tertię personę productioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, & processio appelletur; sequitur, ut etiam persona, quę producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propterea quod nomina, quę Deo tribuuntur, a rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturę, & essentię communicandę ra-

Psal. 50
Sap. 9
Eccle. 1
Math. 28
Math. 1
Luc. 1
Ioan. 1

tionem, quam generandi uirtute agnoſcimus, ob eam cauſam fit, ut rationem, qua ſe ipſum totum Deus ui amoris communicat, proprio uocabulo exprimere non poſsimus. Quare communi SPIRITVS SANCTI nomine tertia perſona appellata eſt. quod quidem illi maxime conuenire ex eo intelligimus, quia ſpiritualem uitam in nos infundit, ac ſine eius ſanctiſsimi numinis afflatu nihil æterna uita dignum efficere poſſumus.

Spiritum sãctum omnino Patri & filio in omnibus æqualẽ esse.

Verum, explicata uocabuli ſignificatione, docendus in primis erit populus, ſpiritum ſanctum æque ac patrem & filium Deum eſſe, eidem æqualem, æque omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, ſummum bonum, ac ſapientiſsimũ, eiuſdemq. cum patre, & filio naturæ. Quod quidẽ illius uocis, IN, cum dicimus, Credo in ſpiritum ſanctum, proprietas ſatis indicat, quæ, ad exprimendam fidei noſtræ uim, ſingulis Trinitatis perſonis appoſita eſt. Atque id etiam aperta ſacrarũ litterarum teſtimonia confirmant. nam cum ſanctus Petrus in Actis apoſtolorum dixiſſet: *Act. 5* Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te ſpiritui ſancto? mox inquit: Non es mentitus hominibus, ſed Deo: quem prius ſpiritum ſanctum appellauerat, eundem ſtatim Deum uocat. Apoſtolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, ſpiritum ſanctum eſſe interpretatur. Diuiſiones, *1. Cor. 12* inquit, operationum ſunt, idem uero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Deinde ſubiungit: Hæc autem omnia operatur unus, atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Præterea in Actis apoſtolorum, quod uni Deo prophetæ tribuunt,

buunt, ille ſpiritui ſancto adſcribit. dixerat enim Iſaias: Audiui uocem Domini dicentis. Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic: Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne forte uideat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat. Quæ uerba cum Apoſtolus citaret, Bene, inquit, ſpiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam prophetam. Deinde uero cum ſcriptura ſpiritus ſancti perſonam cum Patre & Filio coniungit, ut cum patris, & filij, & ſpiritus ſancti nomen in baptiſmo adhiberi præcipit, nullus nobis de huius myſterij ueritate dubitandi locus relinquitur. nam ſi pater Deus eſt, & filius Deus: omnino fateri cogimur, etiam ſpiritum ſanctum, qui cum eis pari honoris gradu cõiungitur, Deum eſſe. Accedit autem, quod is, qui in nomine cuiuſuis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum conſequi poteſt. Numquid in nomine Pauli, inquit, baptizati eſtis? ut oſtenderet hoc eis nihil ad cõparandam ſalutem profuturum eſſe. Cum igitur baptizemur in nomine ſpiritus ſancti, eum eſſe Deũ fateri oportet. Sed hunc eundem trium perſonarũ ordinem, quo ſpiritus ſancti diuinitas cõprobatur, licet animaduertere tum in epiſtola Ioannis: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, pater, uerbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt: tum ex præclaro illo ſanctæ Trinitatis elogio, quo diuinę laudes & pſalmi concluduntur, Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto. Poſtremo, quod ad eam ueritatem confirmandam maxime pertinet, quæcumque Dei propria eſſe credimus, ea ſpiritui ſancto conuenire ſacræ litterę teſtantur. Quare illi

Iſa. 6

Act. 28

1. Cor. 1

1. Ioan. 5

templorum honorem tribuunt, ut cum Apostolus
1.Cor.6 ait: An nescitis, quoniam membra uestra tēplum
2.Thess.2 sunt spiritus sancti? Item sanctificationem, & ui-
1.Petr.1 uificationem; & scrutari profunda Dei; & per pro-
Ioan 6 phetas loqui; & ubique esse: quæ omnia diuino tan
2.Cor.3 tum numini tribuenda sunt. Sed illud præterea fi-
1.Cor.2 delibus accurate explanandum est, spiritum san-
ctum ita Deū esse, ut eum tertiā personam in diui-
na natura a patre, & filio distinctam, & uoluntate
productam confiteri oporteat. nam, ut alia scriptu
Math.28 rarum testimonia omittātur, baptismi forma, quā
Saluator noster docuit, apertissime ostendit spiritū
sanctū tertiā esse personā, quę in diuina natura per
se cōstet, & ab alijs distincta sit. Quod etiā Aposto
2.Cor.13 li uerba declarant, cū inquit: Gratia domini nostri
Iesu Christi, & charitas Dei, & cōmunicatio sancti
spiritus sit cum omnibus uobis, Amen. Idem uero
multo apertius demonstrant, quæ Patres in Con-
stantinopolitano primo Cōcilio hoc loco ad confu
tandam impiam Macedonij amentiā addiderunt,
& in SPIRITVM SANCTVM DOMINVM,
& uiuificantem, qui ex patre, filioque procedit; qui
cum patre & filio simul adoratur, & conglorifica-
tur; qui locutus est per prophetas. Quod igitur spi
ritum sanctum Dominum confitentur, in eo decla
rant, quantum angelis antecellat; qui tamen no-
bilissimi spiritus a Deo cōditi sunt. illos enim om
Hebr.1 nes sanctus Paulus testatur esse administratorios
spiritus, in ministerium missos propter eos, qui he
reditatem capiunt salutis. VIVIFICANTEM
uero appellant, quod anima cum Deo coniuncta
magis uiuit, quam corpus animę coniunctione ali-
tur,

tur,ac sustinetur. Quoniam uero spiritui sancto sacræ litteræ hanc animæ cum Deo coniunctionē tribuunt, rectissime uiuificantem spiritum sanctum uocari perspicuum est. Iam uero quod sequitur, Qui ex patre, filioque procedit, docendi sunt fideles, spiritum sanctum a patre, & filio, tamquam ab uno principio, æterna processione procedere. id enim ecclesiastica regula, a qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum litterarum & Conciliorum auctoritate confirmatur. nam Christus dominus, cū de spiritu sancto loqueretur, dixit: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in scripturis sacris spiritus sanctus nonnumquā spiritus Christi, interdum spiritus patris appellatur: modo a patre, modo a filio mitti dicitur, ut æque a patre, & filio procedere nō obscure significetur. Qui spiritum Christi non habet, inquit sanctus Paulus, hic non est eius. Et idem spiritum Christi uocat, cum ad Galatas inquit: Misit Deus spiritum filij sui in corda uestra, clamantem Abba pater. Apud sanctum Matthæum spiritus patris appellatur: Non uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri. Et Dominus in cena inquit: Paracletus, quem ego mittam uobis spiritum ueritatis, qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Tum alibi eundem spiritum sanctum a patre mittendum affirmat his uerbis: Quem mittet pater in nomine meo. Ex quibus uerbis cum processionem spiritus sancti intelligamus, perspicuum est, eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de spiritus sancti persona tradenda erunt.

Ioan. 16 · *Ioa. 14. 15* · *Rom. 8* · *Gal. 4* · *Matth 10* · *Ioan. 15* · *Ioan. 14*

Docere

De admirãdis spiritus sancti effectibus & donis.

Docere præterea oportebit, quosdam esse spiritus sancti admirabiles effectus, & amplissima quędam munera, quæ ab ipso, tamquam a perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamuis enim sanctissimę Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex ijs tamen multa spiritui sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos a Dei immensa charitate proficisci. nam cũ spiritus sanctus a diuina uoluntate, ueluti amore inflammata, procedat; perspici potest, eos effectus, qui proprie ad spiritum sanctum referuntur, a summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut spiritus sanctus DONVM appelletur. nam doni uocabulo significatur id, quod benigne, & gratuito, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quęcumque bona, & beneficia a Deo in nos collata sũt, (quid autẽ habemus, quod a Deo ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis spiritus sancti concessu, & munere data esse, pio, & grato animo agnoscere debemus. Eius autem plures effectus sunt. nam ut mundi creationem, creatarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus; uiuificationem spiritui sancto proprie tribui, paulo ante demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: Dabo inquit, uobis spiritum, & uiuetis. Præcipuos tamen, & maxime proprios spiritus sancti effectus Propheta enumerat: Spiritum sapientię, & intellectus, spiritum consilij, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis, & spiritum timoris Domini, quę dona spiritus sancti uocantur.

1. Cor. 4

Ezech. 37

Isa. 11

uocantur. interdum autem ſpiritus ſancti nomen eis tribuitur. Quare ſapienter D. Auguſtinus monet, Animaduertendum eſſe, cum in ſacris litteris huius uocis SPIRITVS SANCTI mẽtio ſit, ut dijudicare poſſimus, tertiam ne Trinitatis perſonam, an eius effectus, atque operationes ſignificet. nam hęc duo eodem interuallo diſtinguenda ſunt, quo etiam creatorem a rebus creatis differre credimus. Atque hęc eo diligentius explicãda ſunt, quod ex hiſce ſpiritus ſancti donis, Chriſtianę uitę pręcepta haurimus, ſentireque poſſumus, an ſpiritus ſanctus in nobis ſit. Verum, præ ceteris eius ampliſſimis muneribus, gratia illa prædicanda eſt, quę nos iuſtos facit, ſignatque ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hereditatis noſtrę. hęc enim mentem noſtram arctiſſimo amoris uinculo Deo iungit: ex quo fit, ut ſummo pietatis ſtudio accenſi, nouam uitam inſtituamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & uere ſimus.

S. Auguſt. Ephe. 1 1 Ioan. 3

CREDO SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. Quanta diligentia curare Paſtores debeant, ut huius noni articuli ueritatem fidelibus explicent, ſi duo potiſſimum conſiderãtur, facile cognoſci poterit. Primum enim, teſte ſancto Auguſtino, prophetæ planius, & apertius de Eccleſia, quam de Chriſto, locuti ſunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi poſſe, quam in incarnationis ſacramento, præuiderent. Neque enim defuturi erant impij, qui ad ſimię imitationem, quę ſe hominem eſſe fingit, ſolos ſe catholicos eſſe profiterentur, & catholicam Eccleſiam apud ſe tantum, non minus nefarie, quam ſuperbe affirmarent.

S. Auguſt.

rent. Deinde, si quis hanc ueritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est; sed qui, Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non possit, ut aliquis se hæresis peste commaculet, si ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponantur; curent omni studio Pastores, ut fideles, cognito hoc mysterio, contra aduersarij artes muniti, in fidei ueritate perseuerent. Pendet autem hic articulus a superiori: quia cum iam demonstratum sit, spiritum sanctum omnis sanctitatis fontem, & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

Quid proprie nomine ecclesiæ christianis sit intelligendum, et quæ mysteria contineat.

Ac quoniam Ecclesiæ uocem Latini a Græcis mutuati, post diuulgatum euangelium ad res sacras transtulerunt; quam uim habeat hoc uocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia euocationem: uerum scriptores postea usurparunt pro concilio, & concione. Neque uero refert, utrũ populus ille ueri Dei, an falsæ religionis cultor extiterit. in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse, Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolui. Legitimam uocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianæ cultui addictum. Neque solum gentes, quæ Deum non nouerunt, sed etiam malorum, & impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur. Odiui, inquit Propheta, Ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. Communi uero deinde sacrarũ scripturarum

Act. 19

Psal. 25

rum consuetudine hęc uox ad remp. Christianam, fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est; qui scilicet ad lucem ueritatis, & Dei notitiam per fidem uocati sunt, ut, reiectis ignorantiæ, & errorum tenebris, Deum uerum, & uiuum pie, & sancte colant, illique ex toto corde inseruiant. Atque, ut unico uerbo hęc res tota absoluatur, Ecclesia, ut ait sanctus Augustinus, est populus fidelis per uniuersum orbem dispersus. Nec uero leuia mysteria in hoc uocabulo continentur. etenim in euocatione, quam Ecclesia significat, statim diuinę gratię benignitas, & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab alijs rebus publicis maxime differre. illę enim humana ratione, & prudentia nituntur: hęc autem Dei sapientia, & consilio constituta est. uocauit enim nos intimo quidem spiritus sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum & prędicatorum opera, ac ministerio. Pręterea, ex hac uocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum ęternarum rerum cognitio, & possessio, is optime perspiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, idest congregatio diceretur. nam, ut docet sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret. quare merito Christianus populus, non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia, terrenis, & mortalibus rebus contemptis, celestes, & ęternas tantummodo consectatur. Multa pręterea nomina, quę plena sunt mysterijs, ad Christianam rempub. significandam tra

S. August.

ducta ſunt. nam & domus, & ædificium Dei ab Apoſtolo uocatur. Si tardauero, inquit ad Timotheum, ut ſcias quo modo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt eccleſia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis. Domus autem Eccleſia idcirco appellatur, quia ſit ueluti una familia, quá unus paterfamilias moderatur, & in qua eſt bonorum omnium ſpiritualium cõmunio. Dicitur etiá grex ouium Chriſti, quarum ille oſtium eſt, & Paſtor. Vocatur ſponſa Chriſti. Deſpondi uos uni uiro uirginem caſtam exhibere Chriſto, inquit Apoſtolus ad Corinthios. Idem ad Epheſios: Viri diligite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum eſt, egò autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Dicitur denique Eccleſia corpus Chriſti, ut ad Epheſios, & Coloſſenſes licet uidere. Et hęc ſingula plurimum ualent ad fideles excitandos, ut ſe dignos immenſa Dei clementia, & bonitate prębeant, qui eos, ut populus Dei eſſet, elegit.

1.Tim 3
2. Cor 11
Eph. 5
Eph. 1
Ad Col. 1

Eccleſia cur Militans, et Triumphãs dicatur, & quę ſuã complectatur.

His uero explicatis, neceſſe erit ſingulas Eccleſiæ partes enumerare, earũque differentias docere, quo magis Deo dilectę Eccleſię naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam cauſam ſanctiſſimũ Dei numen laudare nunquam intermittat. Eccleſię autem duę potiſſimum ſunt partes: quarum altera Triumphans, altera Militans uocatur. Triumphans eſt, cœtus ille clariſſimus, & feliciſſimus beatorum ſpirituum, & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquiſſimo dęmone triumpharunt, & ab huius uitę moleſtijs liberi, ac tuti, ęterna beatitudine fruuntur. Militans

tans uero Ecclesia est, cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris uiuunt: quę ideo Militans uocatur, quod illi cùm immanissimis hostibus, mundo, carne, Satana perpetuum sit bellum. Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed eiusdem Ecclesiæ, ut antea diximus, partes duæ sunt, quarum una antecessit, & cælesti patria iam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Saluatore nostro coniuncta, in sempiterna felicitate conquiescat. Iam in Ecclesia Militanti duo sunt hominum genera, bonorum, & improborum. & improbi quidem eorundem sacramentorum participes eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, uita ac moribus dissimiles: boni uero in Ecclesia dicuntur ij, qui non solum fidei professione, & communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, & charitatis uinculo inter se coniuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur: Cognouit Dominus, qui sunt eius. Possunt uero etiam homines aliquibus coniecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certo autem scire minime possunt. Quare existimandum non est, Christum saluatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse, cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut pareamus præcepit. nam cum illa sit incognita; cui certum esse poterit, ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum & diuinę litterę, & sanctorum uirorum scripta testantur. In quam sententiam scriptum

2.Tim.2 *Matth.18* *Ephe.4*

est illud Apostoli; Vnum corpus, & unus spiritus.

Ecclesia quibus figuris & similitudinibus designata, & quinam ab ea excludantur.

Hæc autem Ecclesia nota est, urbique supra mō tem sitæ comparata, quę undique conspicitur. nam cum illi ab omnibus parendū sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed malos etiam complectitur, ut multis parabolis euangelium docet, ueluti cum regnum cælorum, idest Militantem Ecclesiam, simile esse sagenæ in mare missę cō memorat; uel in agro, in quo zizania superseminata sunt; uel areę, in qua frumentum cum paleis continetur; uel decem uirginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multo ante etiā in arca Noe, qua non solū munda, sed etiam immunda animantia concludebantur, huius Ecclesiæ figuram, & similitudinem licet intueri. Quamuis autem, bonos, & malos ad Ecclesiam pertinere, catholica fides uere, & constanter affirmet: ex ijsdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diuersam admodum rationem esse. ut enim paleæ cum frumento in area confusæ sunt, uel interdū membra uarie intermortua corpori coniuncta: ita etiam mali in Ecclesia continentur: ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludātur, primo infideles, deinde hęretici & schismatici, postremo excommunicati: ethnici quidem quod in Ecclesia numquam fuerunt, neque eam umquam cognouerunt, nec ullius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt; hæretici uero, atque schismatici, quia ab Ecclesia desciuerunt. neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quam transfugę ad exercitum pertineant, a quo defecerunt. non negandum tamen, quin in

Matth. 13. Matth 3 Luc 3 Matth. 25 Gen 7

Ecclesiæ potestate sint, ut qui ab ea in iudicium uocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Postremo etiam excommunicati, quod Ecclesiæ iudicio ab ea exclusi, ad illius communionē non pertineant, donec resipiscant. De ceteris autem quamuis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assidue, ut, si forte Ecclesiæ antistitum uita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquā de eorum potestate detrahi, certo sibi persuadeāt. Verum uniuersę etiam Ecclesię partes, Ecclesię nomine significari solēt, ut cum Apostolus Ecclesiam, quæ est Corinthi, Galatię, Laodicensium, Thessalonicensium nominat, priuatas etiam fidelium familias Ecclesias uocat: nam Priscæ, & Aquilæ domesticam Ecclesiam salutari iubet. item alio in loco, Salutant uos, inquit, in domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia. Ad Philemonem etiam scribens eandem uocem usurpauit. Interdum quoque Ecclesiæ nomine eius præsides, ac Pastores significantur: Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesię. Quo in loco præpositi Ecclesiæ designantur. Sed locus etiam, in quem populus siue ad concionem, siue alicuius rei sacræ causa conuenit, Ecclesia appellatur. Præcipue uero in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præsides solum, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

2. Cor. 1
1. Cor. 16
Colos. 4
1. Thess. 1
Rom. 16
1. Cor. 16
Matth. 18

Aperiendæ autem sunt fidelibus huius Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio a Deo affecti sint, quibus contige-

Ecclesiæ catholicæ proprietates &

prærogatiuæ, deq. eius uisibili supremo capite Pontifice Romano.

Cant. 6

Eph. 4

Eph. 1

rit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: Vna enim, inquit, est columba mea, una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longe, lateque diffusa est ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt, unum enim dominum, unam fidem, unum baptisma tantum esse prędicat: Vnus est etiam eius rector, ac gubernator, inuisibilis quidem Christus, quem æternus pater dedit caput super omnē Ecclesiam, quæ est corpus eius; uisibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri apostolorum Principis legitimus successor, tenet: de quo fuit illa omniū patrum ratio, & sententia consentiens, hoc uisibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam, & conseruandam necessarium fuisse. quod præclare & uidit, & scripsit sanctus Hieronymus, & contra Iouinianum his uerbis: Vnus eligitur, ut, capite constituto; schismatis tollatur occasio. Et ad Damasum: Facessat inuidia; Romani culminis recedat ambitio: cū successore Piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum, sequens, beatitudini tuæ, idest cathedrę Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnāte diluuio. Quod & longe antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens, ait. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat Ecclesiam: & quamuis

S. Hieron.

B. Cypria.

uis apostolis omnibus, post resurrectionem suam, parem potestatē tribuat, & dicat; Sicut misit me pater, & ego mitto uos: accipite spiritum sanctum: tamen, ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem, ab uno incipientem, auctoritate sua dis posuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Igno rantiæ tibi adscribi non potest, scienti in urbe Ro ma, Petro primo cathedram episcopalem esse colla tam, in qua sederit omnium apostolorum caput Pe trus; in quo uno cathedræ unitas ab omnibus ser uaretur, ne ceteri apostoli singulas sibi quisq. defen derent: ut iam schismaticus, & præuaricator esset, qui contra singularem cathedrā alterā collocaret. Post uero Basilius sic scriptum reliquit: Petrus col locatus est in fundamento: dixit enim; Tu es Christus filius Dei uiui: & uicissim audiuit se esse petram. licet enim petra esset, non tamen petra erat ut Christus, nam Christus uere immobilis pe tra: Petrus uero propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur alijs: sacerdos est, & facit sa cerdotes: petra est, & petram facit: & quæ sua sunt, largitur seruis suis. Postremo uero sanctus Ambrosius ait: Si quis obijciat, Ecclesiam, uno capite, & sponso Iesu Christo contentam, præte rea nullum requirere; in promptu responsio est. Vt enim Christum dominum singulorum sacramēto rum non solum auctorem, sed intimum etiam præ bitorem habemus: (nam ipse est, qui baptizat, & qui absoluit, & tamen is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis uicarium, & ministrum præfecit. nam cum uisibi-

Optatus.

S. Basilius.

S. Ambr.

 lis

lis Ecclesia, uisibili capite egeat: ita Saluator noster Petrum uniuersi fidelium generis caput, & pastorem constituit, cum illi oues suas pascendas uerbis amplissimis commendauit, ut qui ei successisset, eandem plane totius Ecclesiæ regendæ, & gubernandæ potestatem habere uoluerit. Vnus præterea, idemque est spiritus, inquit Apostolus ad
1. Cor. 12 Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris uitam, impertitur. Ad
Ephe 4 quam unitatem seruandam cum Ephesios hortaretur, inquit: Solliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima aluntur, quę oculis uisum, auribus auditum, & alijs sensibus diuersas uires subministrat: ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. Vna quoque est spes, ut in eodem loco
Eph. 4 idem Apostolus testatur, ad quam uocati sumus: siquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam uitam, speramus. Vna est denique fides, quæ omnibus tenenda est, ac præseferenda. Non
1. Cor. 1 sint, inquit Apostolus, in uobis schismata: atque unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei sacramentũ. Altera proprietas Ecclesię est, ut sit sancta: quod a Principe apostolorum accepimus
1. Petr. 2 eo loco: Vos autem genus electum, gens sancta. Appellatur autem sancta, quod Deo cõsecrata, dedicataque sit. sic enim cetera huiuscemodi, quãquã corporea sint, sancta uocari consueuerunt, cum diuino cultui addicta, & dedicata sunt. cuius generis sunt in lege ueteri uasa, uestes, & altaria: in qua pri-

primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabātur, sancti sunt appellati. Nec mirum cuiquā uideri debet, Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores continet. sancti enim uocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, quiue se, fide, & baptismate suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, &, quæ polliciti sunt, non præstant. quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non seruent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios sanctificatos, & sanctos appellat: in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos, ut carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda est, quod ueluti corpus cū sancto capite Christo domino, totius sanctitatis fonte, coniungitur, a quo spiritus sancti charismata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffunduntur. Præclare sanctus Augustinus, interpretans uerba illa prophetæ, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum; Audeat, inquit, & corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamans a finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere, sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi, & remissionis peccatorum. Ac paulo post: Si Christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christū induistis; si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriā, cuius membra sancta sunt. Accedit etiam, quod sola Ecclesia legitimum sacrificij cultum, & salutarem habet sacramentorum usum: per quæ, tam-

1. Cor. 1

S. August.

Gal. 3

quam efficacia diuinæ gratię instrumenta, Deus ueram sanctitatem efficit, ita ut, quicumque uere sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Patet igitur, Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem, quoniam corpus est Christi, a quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur. Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, ut Catholica, nempe uniuersalis, uocetur: quæ appellatio uere illi tributa

S. August. est: quoniam, ut testatur sanctus Augustinus, A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur. Neque enim, ut in humanis rebus pub. aut hæreticorum conuentibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est: uerum omnes homines, siue illi barbari sint, siue Scythæ, siue serui, siue liberi, siue masculi, siue feminæ, charitatis sinu complectitur.

Apoc. 5 tur. Quare scriptum est: Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum.

Psal. 2 De Ecclesia dicit Dauid: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Item: Memor ero Raab, & Baby-

Psal. 86 lonis scientium me. &: Homo natus est in ea. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quiue futuri sunt, quamdiu mundus extabit, ueram fidem profitentes, ad eandem

Eph. 2 Ecclesiam pertinent: quę super fundamento apostolorum fundata est, ac prophetarum: qui omnes in illo lapide angulari Christo, qui fecit utraque unum, & pacem ijs, qui prope, & ijs, qui longe, annunciauit, constituti sunt, & fundati. Vniuersalis etiam ob eam causam dicitur, quod omnes, qui

qui salutem æternam consequi cupiunt, eam tenere, & amplecti debeant, non secus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingressi sunt.

Hęc igitur ueluti certissima regula tradenda est, qua uera, & falsa Ecclesia iudicetur: sed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab apostolis ducit, Ecclesiæ ueritatem agnoscimus: siquidem eius doctrina ueritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab apostolis iam olim tradita, & in omnẽ orbem terrarum disseminata. ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias hæreticorum uoces longe a ueræ Ecclesiæ fide abesse, cum doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab apostolis ad hanc diẽ prędicata est, aduersentur. Quare, ut omnes intelligerent, quęnam esset Ecclesia catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, APOSTOLICAM. Etenim spiritus sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per apostolicum, gubernat. Qui spiritus primum quidem apostolis tributus est, deinde uero summa Dei benignitate semper in Ecclesia mãsit. Sed quemadmodum hæc una Ecclesia errare non potest in fidei, ac morum disciplina tradẽda, cum a spiritu sancto gubernetur: ita ceteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogant, ut quę Diaboli spiritu ducantur, in doctrinę, & morum perniciosissimis erroribus uersari necesse est. Sed quoniam magnam uim habent figuræ ueteris testamenti ad excitandos fidelium animos, reuocandamque rerum pulcherrimarum memoriã, cuius rei potissimum causa apostoli his usi sunt; illam quoque doctrinæ partem, quę magnas utilitates habet, Parochi non pretermittent.

Ecclesiæ uera a falsa dignoscẽda certissima regula.

In his autem illustrem significationem habet arca
Gen. 6 Noe: quę ob eam rem tantum diuino iussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet; quam Deus sic constituit, ut quicumque per baptismum illam ingrederētur, ab omni mortis ęternę periculo tuti esse possent; qui uero extra illam essent, quemadmodum ijs euenit, qui in arcā recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est, magna illa ciuitas Hierusalem, cuius nomine scripturę sæpius sanctā Ecclesiam significant. Nimirum in illa solum offerre Deo sacrificia licebat: quia in sola etiā Dei Ecclesia, neque extra eam usquam, uerus cultus, uerumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit. Iam illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quanam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat. nā etsi quiuis ratione, & sensibus percipit, Ecclesiam, idest hominum conuentū in terris esse, qui Christo domino addicti, & consecrati sunt; neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse uideatur; cum nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quę in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus conuicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minus, quam ceteri, intelligentię nostrę facultatem, & uires superet; iure optimo cōfitemur, nos Ecclesię ortum, munera, & dignitatē non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri. Neque enim homines huius Ecclesię auctores fuerunt, sed Deus ipse

immorta-

immortalis, qui eam super firmissimam petram ędificauit, teste Propheta; Ipse fundauit eam altissimus: quam ob causam hereditas Dei, & Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed diuino munere tributa; quare, quẽadmodum naturę uiribus comparari non potest; ita etiam fide solum intelligimus, in Ecclesia claues regni cęlorum esse, eique potestatem peccata remittendi, excommunicandi, uerumque Christi corpus consecrandi traditam; deinde ciues, qui in ea morantur, non habere hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirere. Vnam igitur Ecclesiam sanctam, & catholicam esse, necessario credendum est. tres enim Trinitatis personas, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem, mutata dicendi forma, sanctam, & non, in sanctam Ecclesiam, credere profitemur: ut, hac etiam diuersa loquendi ratione, Deus omnium effector à creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt, beneficia diuinæ bonitati accepta referamus.

Psal. 86

Hebr. 13

SANCTORVM COMMVNIONEM. Cum sanctus Ioannes euangelista de diuinis mysterijs ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: Vt & uos, inquit, societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & cum filio eius Iesu Christo. Hęc societas in communione sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. utinam uero in eo explicando ecclesiarum præsides, Pauli, & aliorum apostolorum diligentiam imitarentur. est enim non solum quædam

1. Ioan. 1

dam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiã, quis usus mysteriorum esse debeat, quę Symbolo continentur, declarat. omnia enim eius rei causa peruestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam societatem sanctorum admittamur, admissique constantissime perseueremus, cũ gaudio gra-
Ad Col. 1 tias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorũ in lumine. In primis igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse illius, qui de una sancta Ecclesia catholica antea positus est, ueluti explicationem quandam. unitas enim spiritus, a quo illa regitur, efficit, ut, quidquid in eam collatum est, commune sit. omniũ enim sacramentorum fructus ad uniuersos fideles pertinet: quibus sacramentis, ueluti sacris uinculis, Christo connectuntur, & copulantur, & maxime omnium baptismo: quo, tamquam ianua, in Ecclesiam ingredimur. Hac autem sanctorum communione; sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis uerbis: Confiteor unum baptisma. Baptismum uero in primis Eucharistia, & deinceps cetera sacramenta consequuntur. nam etsi hoc nomen omnibus sacramẽtis conuenit, cum Deo nos coniungãt, illiusque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium est Eucharistię, quę hanc efficit cõmunionem. Sed alia etiam communio in Ecclesia
1. Cor. 13 cogitanda est. Quęcũque enim pie, sancteq. ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, &, ut illis prosint, charitate, quę non quærit, quę sua sunt, effi-
S. Ambr. citur. Id uero cum S. Ambrosij testimonio comprobatur,

batur, qui locum illum psalmi explanans, Particeps ego sum omnium timentum te, ita inquit: Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic coniunctum omnibus timētibus Deum. Quare Christus eam nobis orandi formam præscripsit, ut diceremus, Panem nostrum, non meum; ac reliqua eius generis, non nobis tantum, sed omnium saluti, & commodis prospicientes. At uero hęc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptissima similitudine in sacris litteris sępe demonstratur. nam in corpore multa sunt mēbra: sed etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec uero omnia eandem dignitatem habent, aut æque utiles, & decoras functiones exequuntur; nullique suum, sed totius corporis commodum, atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & connexa sunt, ut, si unum aliquod dolore afficitur, cetera item naturæ cognatione, & consensu doleant: si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille iucunditatis sensus. Atque hęc eadem in Ecclesia licet contemplari: in qua etsi diuersa sunt membra, nempe uariæ nationes, Iudęorum, Gentium, liberi, & serui, pauperes, & diuites; cum tamen baptismo initiantur, unum corpus cum Christo fiunt, cuius ille caput est. Vnicuique pręterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est. ut enim alij in ea apostoli, alij doctores, omnes uero publicæ utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est, præesse, ac docere; aliorum item, parere, & subiectos esse. At uero tot, tantisque muneribus, ac bonis

Matth. 6

1. Cor. 12

ac bonis diuinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate uitam Christianam degunt, iustique, & cari Deo sunt, Membra uero mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, ut huius corporis membra esse desinant; sed cum sint mortua, fructum spiritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipiunt. tametsi, cum in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, uitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui spiritu uiuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi. Nec uero tantum communia sunt ea dona, quæ homines caros Deo, ac iustos reddunt, sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera huius generis: quę dona malis etiam hominibus, non priuatę, sed publicæ utilitatis causa, ad ædificandam Ecclesiam conceduntur. nam sanitatis gratia, non illius, qui ea præditus est, sed ægroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem a uere Christiano homine posSidetur, quod sibi cũ ceteris omnibus commune esse non existimare debeat. quare ad subleuandam indigentium miseriã prompti, ac parati esse debent. nam qui huiusmo
1. Ioan 3 di bonis ornatus est, si uiderit fratrem suum egere, nec illi subuenerit, is Dei charitatem non habere plane conuincitur. Quæ cum ita se habeant; satis constat, eos, qui in hac sancta communione sunt, quadam felicitate perfrui, & uere illud di-
Psal. 83 cere posse: Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum: concupiscit, & deficit anima mea

mea in atria Domini: & beati, qui habitant in domo tua Domine.

Remissionem peccatorvm. Nemo est, qui cum uideat, hunc articulum de remissione peccatorum, in ceteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solum diuinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maxime necessarium contineri. nam antea declaratum est, sine certa eorum fide, quę in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verum si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum uideatur, satis illud erit, quod Saluator noster paulo ante ascensum in cælũ de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intelligerent scripturas: Oportebat, inquit, Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die, & prędicari in nomine eius pænitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes incipiẽtibus ab Hierosolyma. Quæ uerba si Parochi animaduerterint, facile intelligent, cum cetera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum uero præcipue huius articuli diligenter explicãdi magnam eis a Domino necessitatem impositam esse. Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non solum peccatorum remissionem in catholica Ecclesia reperiri; de qua Isaias prædixerat: Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse: qua si rite, & secundum leges a Christo domino prescriptas sacerdotes utantur, uere peccata remitti, & condonari credendum est.

Luc. 24

Isa. 33

Hęc

Hęc autem uenia, cum primum fidem profitentes sacro baptismo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpę delendum, siue ea origine cõtracta, siue quid propria uoluntate omissum, uel commissum sit, aut pœnę persoluendum relinquatur. Verum per baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturę infirmitate liberatur: quin potius, cum unicuique aduersus concupiscentię motus, quę nos ad peccata incitare non desinit, pugnandum sit, uix ullum reperias, qui uel tam acriter resistat, uel tam uigilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas uitare posset.

Cum igitur necesse fuerit, in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi; alia etiam ratione, quam baptismi sacramento, claues regni cęlorũ illi concreditę sunt, quibus possint unicuique pænitenti, etiam si usque ad extremũ uitę diem peccasset, delicta condonari. Clarissima huius rei testimonia in sacris litteris habemus; nam apud sanctum Mattheum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claues regni cęlorum: & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cęlis; & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cęlis. Item: Quęcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Deinde sanctus Ioannes testatur, Dominum, cum insufflasset apostolis, dixisse: Accipite spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Neque uero existimandum est, hanc potestatem certis quibusdã peccatorum generibus definitã esse. nullum enim tam nefa-

Matth. 16 *Matth. 18* *Ioan. 20*

nefarium facinus uel admitti, uel cogitari potest, cuius remittendi potestatem sancta Ecclesia nõ habeat: quemadmodum etiam nemo adeo improbus & scelestus fuerit, quem si erratorum suorum uere pęniteat, certa ei uenię spes proposita esse non debeat. Sed neque hęc eadem potestas ita circumscribitur, ut pręfinito solum aliquo tempore ea uti liceat. nam quacunque hora peccator ad sanitatem redire uoluerit, reijciendum non esse docuit Saluator noster, cum Principi apostolorum interroganti quoties peccatoribus ignoscendum esset, an septies, respondit, Non septies, sed usque septuagies septies. Verum si ministros diuinę huius potestatis spectemus, ea minus late patere uidebitur. Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tantũ, & sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationem eius potestatis exercendę pertinet. nam per sacramenta solum, si eorum forma seruetur, peccata remitti possunt: aliter uero nullũ ius a peccatis soluendi Ecclesię datum est. ex quo sequitur, tum sacerdotes, tum sacramenta ad peccata condonanda ueluti instrumenta ualere: quibus Christus dominus auctor ipse, & largitor salutis remissionem peccatorum, & iustitiam in nobis efficit. Vt autem fideles cęleste hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesię donatũ est, magis suspiciãt, atque ad eius usum, & tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus huius gratię dignitatem, & amplitudinem demonstrare. ea autem ex hoc potissimum perspicitur, si, cuius uirtutis sit peccata remittere, & homines ex iniu-

Matth. 18

H stis

ſtis iuſtos reddere, diligenter expoſitum fuerit. Conſtat enim, infinita, & immenſa Dei ui hoc effici, quam eandem in excitandis mortuis, & in mũdi creatione neceſſariam eſſe credimus. Quod ſi etiã, ut Auguſtini ſententia confirmatur, maius opus exiſtimandum eſt; aliquem ex impio pium facere, quam cælum, & terram ex nihilo creare, cum ipſa creatio non niſi ex infinita uirtute poſsit exiſtere: conſequens eſt, ut multo magis peccatorum remiſſio infinitæ poteſtati tribuenda ſit. quare uerißimas eſſe priſcorum Patrum uoces agnoſcimus, quibus confitentur, ab uno Deo peccata hominibus condonari: neque ad alium auctorem, quam ad ſummam eius bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus
Iſa. 43 referendum eſſe. Ego ſum, inquit ipſe Dominus per Prophetam, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas. Nam ſcelerum remittendorum eadem ratio uidetur eſſe, quam in pecunia debita ſeruare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, niſi a creditore, pecunia, quæ debetur, remitti poteſt: ita, cum uni Deo peccatis obſtricti ſimus, (ſiquidem quo-
Matth. 6 tidie oramus, Dimitte nobis debita noſtra) perſpicuum eſt, a nemine, pręter illum, debita nobis condonari poſſe. Hoc uero admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatę naturę impertitum eſt. Primus omnium Chriſtus, ſaluator noſter, ut homo, cum idem uerus Deus eſſet, hoc munus a cęleſti patre traditum accepit.
Matth. 9 Vt ſciatis, inquit, quia filius hominis habet pote-
Marc. 2 ſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam. Cum igitur homo factus eſſet, ut hominibus
hanc

hanc peccatorum ueniam largiretur, priusquam in cęlum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, eam potestatem Episcopis, & presbyteris in Ecclesia concessit: quamquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, ceteri, ut eius ministri, peccata dimittunt. Quamobrem si, quę infinita uirtute effecta sunt, maxime admirari, & suspicere debemus: satis intelligimus, pretiosissimũ hoc munus esse, quod Christi domini benignitate Ecclesiæ donatum est. sed ipsa etiam ratio, qua Deus, clementissimus pater, mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad huius beneficij magnitudinem cõtemplandam uehementer excitabit: sanguine enim unigeniti filij sui scelera nostra expiari uoluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, ultro ille persolueret, iustusque pro iniustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati; facile statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, quę inexplicabilem Dei prouidentiam, summamque erga nos charitatem ostendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, necesse est. nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum ex Christi morte, & cruce consecutus est, statim amittit, & omnino paradisi aditu, quẽ prius interclusum Saluator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem uenit, facere non possumus, quin huma-

1. Petr. 1

nę miseriæ consideratio uehementer sollicitos nos habeat. Verum si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quę Ecclesiæ diuinitus tributa est; & huius articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut possit diuina ope adiutus in pristinum dignitatis statum restitui: tunc uero cogimur summo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profecto, si grata, & iucunda medicamenta uideri solent, quę nobis medicorum arte, & industria, cum graui aliquo morbo laboramus, parantur: quanto iucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad uitam reparandam instituit? cum præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinę illę, quę corporibus adhibentur, sed certissimam ijs, qui sanari cupiunt, salutem afferant.

Beneficium remissionis peccatorũ quanto studio suscipiẽdum.

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam ampli, & præclari muneris dignitatem cognouerint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiose conuertere. Vix enim fieri potest, ut qui re utili, & necessaria non utatur, eam contemnere non existimetur; præsertim uero cum Dominus hanc potestatẽ remittendi peccata ea re tradiderit Ecclesię, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. nam quemadmodum nemo sine baptismo expiari potest: ita, quicumque baptismi gratiam, mortiferis sceleribus amissam, recuperare uoluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pęnitentiæ sacramentum, confugiat necesse est. Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne, tam ampla ueniæ facultate proposita, quam etiam nullius temporis termi-

termino definiri declarauimus, uel ad peccandum faciliores, uel ad resipiscendum tardiores reddantur, in altero enim cum iniuriosi, & contumeliosi in hanc diuinam potestatem manifeste deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero uero magnopere uerendum est, ne morte præoccupati, frustra peccatorum remissionem cõfessi fuerint, quam tarditate & procrastinatione merito amiserunt.

CARNIS RESVRRECTIONEM.

Magnã huius articuli uim esse ad fidei nostrę ueritatem stabiliendã id maxime ostendit, quod diuinis litteris non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiã rationibus confirmatur. quod quidem cum in alijs Symboli articulis uix fieri uideamus, intelligi potest, hoc ueluti firmissimo fundamento salutis nostrę spem nixam esse. nam, ut Apostolus ratiocinatur: Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est prędicatio nostra, inanis est & fides uestra. In eo igitur explicando Parochus non minus operę, & studij ponet, quam in eo euertendo multorũ impietas laborarit. magnas enim & pręclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulo post demonstrabitur. Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc articulo, carnis resurrectionem appellari. quod quidem sine causa factũ non est. nam docere uoluerunt Apostoli id, quod necessario ponendum est, animam esse immortalem. quare ne quis forte eam simul cum corpore interijsse, utrumque uero in uitam reuocari existi-

1.Cor. 15

maret, cum animam plurimis sacrarum litterarum locis immortalem esse plane constet, ob eam rem carnis tantum suscitandę mentio in articulo facta est. & quamquam sæpe etiam in sacris scripturis caro integrum hominem, ut est apud Isaiam, Omnis caro fenum; & apud sanctum Ioannem, Et uerbum caro factum est; significet: hoc tamen loco carnis uox corpus declarat: ut duarum partium, animæ & corporis, quibus homo constat, alteram tantum: nempe corpus corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum est, redire; animam uero incorumptam manere intelligamus. At uero, cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad uitam reuocetur, anima proprie non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est, illius hæresis confutandæ causa, quæ: uiuo Apostolo, Hymenęi, & Phileti fuit, qui asserebant, cum de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua a morte peccati ad uitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his uerbis planum fit, eum errorem tolli, & ueram corporis resurrectionem confirmari.

Isa. 40
Ioan. 1
1. Tim. 1

Carnis resurrectio exemplis scripturæ, & testimonijs cōprobatur.

Verum Parochi partes erunt, hanc ueritatem illustrare exemplis ex ueteri, nouoque testamento, & ex omni ecclesiastica historia depromptis. alij enim ab Elia, & Eliseo in ueteri testamento; alij, præter eos, quos Christus dominus a morte excitauit, a sanctis apostolis, alijsque permultis ad uitam reuocati sunt, quæ resurrectio multorum huius articuli doctrinam confirmat. ut enim plures a morte excitatos credimus: ita uniuersos ad uitam reuocatum iri credendum est. quin etiam pręcipuus fructus,

fructus, quem nos ex huiusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Parochis, qui in sacris litteris mediocriter uersati sunt, facile occurrent. Illustriora uero loca sunt in ueteri quidem testamento, quę leguntur apud Iob, cum ait, se in carne sua conspecturum Deum suum: & apud Danielem de ijs, qui in puluere terræ dormiunt, alios in uitam ęternam, alios in opprobrium sempiternum euigilaturos: in nouo autem testamento, quę sanctus Matthęus refert de disputatione, quam Dominus cum Sadducęis habuit: pręterea, quę Euangelistę narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda sunt, quę Apostolus, ad Corinthios, & ad Thessalonicenses scribens, accurata oratione disseruit. Sed quamuis hoc fide certissimum sit; multum tamen proderit, uel exemplis, uel rationibus ostendere, id, quod fides credendum proponit, a natura, aut ab humanę mentis intelligentia non abhorrere. itaque Apostolus quęrenti quo modo resurgerent mortui, sic respondit: Insipiens tu quod seminas, non uiuificatur, nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem dat illi corpus sicut uult. & paulo post inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Ad eam similitudinem multas præterea adiungi posse, sanctus Gregorius ostendit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo reuocatur: & arbusta uiriditatem amittunt, & rur-

Iob 19 *Dan. 12* *Matth. 22* *1. Cor. 15* *1. Thess. 4* *1. Cor. 15* *S. Gregorius.*

ſus quaſi reſurgendo reparantur : & ſemina putreſcendo moriuntur, & rurſum germinando reſurgunt. Rationes illæ præterea, quę ab eccleſiaſticis ſcriptoribus afferuntur, ſatis ad eam rem probandam accomodatæ uideri poſſunt. Ac primum quidem, cum animę immortales ſint, & tamquam pars hominis ad humana corpora naturalem propenſionem habeant, eas a corporibus ſeiunctas perpetuo manere, pręter naturam exiſtimandum eſt. Quoniam uero, quod naturæ aduerſatur, ac uiolentum eſt, diuturnum eſſe non poteſt; conſentaneum fore uidetur, ut denuo cum corporibus iungantur : ex quo etiam ſequitur, ut corporum reſurrectio futura ſit. quo quidem argumentandi genere Saluator ipſe noſter uſus eſt, cum aduerſus Sad-
Matth. 22 ducæos diſputans, ex animarum immortalitate corporum reſurrectionem concluſit. Deinde, cum malis ſupplicia, bonis pręmia a iuſtiſsimo Deo ſint propoſita; ex illis uero quamplurimi, ante quam debitas pœnas perſoluant, ex his magna ex parte nullis affecti uirtutis præmijs e uita decedant : neceſſe eſt iterum animas cum corporibus coniungi, ut pro ſceleribus, aut recte factis corpora, quibus ueluti peccati ſocijs homines utuntur, una cum anima pœna, aut pręmio afficiantur. qui locus dili-
S. Chryſoſtomus. gẽtiſsime tractatus eſt a ſancto Chryſoſtomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apoſto-
1. Cor. 15 lus, cum de reſurrectione diſſereret, Si in hac uita, inquit, tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Quę quidem uerba nemo ad animę miſeriam referri exiſtimabit; quæ cum immortalis ſit, quamuis corpora

non

non resurgerent, in futura tamen uita beatitudine frui posset; uerum de toto homine intelligẽda sunt. nisi enim corpori debita pro laboribus præmia red dantur; necesse est, ut, qui, quemadmodum aposto li, tot erumnas, & calamitates in uita perpessi sunt, omniũ sint miserrimi. Idem uero multo apertius docet ad Thessalonicenses his uerbis; Gloriamur in ecclesijs Dei pro patientia uestra, & fide in omnibus persecutionibus uestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deũ retribuere tribula tionem ijs, qui uos tribulant, & uobis, qui tribula mini, requiem nobiscum in reuelatione domini Ie su de cælo, cum angelis uirtutis eius in flamma ignis dantis uindictam ijs, qui non nouerunt Deũ, & qui non obediunt euangelio domini nostri Iesu Christi. Adde etiam, non posse homines, quam diu anima a corpore seiuncta est, plenã felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Vt enim quælibet pars, a toto separata, imperfecta est: ita etiam anima, quæ corpori non est adiuncta; ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse. *1. Thess. 1*

His igitur, atque alijs huiusmodi rationibus Pa rochus fideles in hoc articulo erudire poterit. Explicare præterea diligenter oportebit ex Apostoli doctrina, quinam ad uitam suscitandi sint. nam ad Corinthios scribens, Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorumq. discrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium par *De uaria resurgentium conditione.* *1. Cor. 15*

Ioan. 5 par condicio futura est, resurgent, qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ; qui uero mala egerũt, in resurrectionem iudicii. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim sententię, quæ asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamque sententiam magis ueritati conuenire, scriptum reliquit sanctus Hieronymus. idem sentit & sanctus Augustinus. Neque uero huic sententiæ repugnant Apostoli uerba, ad Thessalonicenses scripta: Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera. nam sanctus Ambrosius, cum ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors præueniet, & quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut peruenientes ad Dominum, pręsentia Domini recipiãt animos, quia cũ Domino mortui esse non possunt. Eademq. sententia comprobatur sancti Augustini auctoritate in libro de Ciuitate Dei. Cum uero multum referat, nobis certo persuaderi, hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscuiusque proprium fuit, quamuis corruptum sit, & in puluerem redierit, tamen ad uitam suscitandum esse: illud etiã Parochus accurate explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cum inquit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea uoce, Hoc, proprium corpus aperte demonstrans. Iob etiam de eo clarissime uaticinatus est: Et in carne mea, inquit, uidebo Deum; quem uisurus

S. Hieronymus, & August.

1. Thes. 4

S. Ambr.

1. Cor. 15

Iob 19

sum

ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipſius reſurrectionis definitione. eſt enim reſurrectio, auctore Damaſceno, ad eum ſtatum, unde cecideris, reuocatio. Denique, ſi conſideremus, cuius rei cauſa reſurrectionem futuram paulo ante demonſtratum eſt; nihil erit, quod cuiuſquam animũ hac in re dubium facere poſsit. Idcirco autem corpora excitanda eſſe docuimus, ut referat unuſquiſq. propria corporis, prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malum. Hominem igitur ex ipſo corpore, cuius opera uel Deo, uel Dæmoni ſeruiuit, reſurgere oportet; ut cũ eodem corpore triũphi coronas, & præmia conſequatur, aut pœnas, & ſupplicia miſerrima perferat. Neque uero corpus tantum reſurget, ſed quidquid ad illius naturæ ueritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, reſtituendum eſt. Præclarum ea de re ſancti Auguſtini teſtimonium legimus: Nihil tunc uitij, inquit, in corporibus exiſtet: ſi aliqui plus pinguedine obeſi, & craſsi extiterint, non totam corporis molem aſſument, ſed, quod illam habitudinẽ ſuperabit, reputabitur ſuperfluum; & e diuerſo, quæcumque uel morbus, uel ſeniũ confecit in corpore, reparabitur per Chriſtum uirtute diuina, ut, ſi aliqui propter macrorem fuerint graciles, quia Chriſtus non ſolum nobis corpus reparabit, ſed quidquid per miſeriã huius uitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco: Non reſumet homo capillos, quos habuerit, ſed quos decuerit, iuxta illud, Omnes capilli capitis ueſtri numerati ſunt, qui ſecundum diuinam ſapientiam ſunt reparandi. In primis uero, quoniam membra

Damaſcenus.
1. Cor. 5
S. Auguſt.
S. Auguſt.
Matth. 10

bra ad ueritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituētur omnia. Qui enim uel ab ipso ortu oculis capti sunt, uel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, & quibusuis membris debiles, integro, ac perfecto corpore resurgent. aliter enim animæ desiderio, quę ad corporis coniunctionem propensa est, minime satisfactū esset: cuius tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Pręterea satis constat, resurrectionem æque, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt; ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet. Neque id de martyribus solum fatendum est, de quibus sanctus Augustinus ita testatur: Non erunt absque illis membris: non enim posset illa mutilatio nō esse corporis uitium: alioquin, qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere. uerumtamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladij, cicatrices refulgentes super omne aurum, & lapidem pretiosum, ueluti & cicatrices uulnerum Christi: quod de improbis quoque uerissime dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint. nam quo plura membra habebunt, tāto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum restitutio nō ad eorum felicitatem, sed ad calamitatem, ac miseriam est redundatura; cum merita non ipsis mēbris, sed personæ, cuius corpori coniuncta sunt, adscribantur. nam ijs, qui pænitentiam egerunt, ad præmium, illis uero, qui eandem contempserint, ad supplicium restituentur. Hæc uero si a Parochis

Parochis attente considerentur, numquam eis rerum & sententiarum copia deerit ad excitandos, inflāmandosque pietatis studio fidelium animos: ut uitę huius molestias, & ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ iustis, & pijs proposita est, auide expectent.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant: si ea spectemus, quæ corporis substantiam constituunt, quamuis illud ipsum, atque idem corpus a mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longe aliam tamen, & diuersam eius condicionem fore. ut enim cetera omittamus, in eo maxime resurgentium corpora omnia a se ipsis differēt, quod cum antea mortis legibus subiecta essent, postea quam ad uitam suscitata fuerint, sublato bonorum malorumque discrimine immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturę restitutionem insignis Christi uictoria meruit, quam de morte reportauit, quemadmodum sacrarum scripturarum testimonia nos admonent: scriptum est enim, Præcipitabit mortem in sempiternum. & *Isa.25*
alibi: Ero mors tua, o mors: quod explicans Apo- *Ose.13*
stolus, inquit; Nouissima inimica destruetur mors. *1. Cor. 15*
& apud sanctum Ioannem legimus: Mors ultra *Apoc.21*
non erit. Decebat autem maxime, Christi domini merito, quo mortis imperium euersum est, peccatum Adæ longo interuallo superari. Idem etiam diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, ut boni beata uita perpetuo fruerentur; mali uero sempiternas pœnas *Apoc.9*
luentes, quærerent mortem, & non inuenirent; optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hęc quidem immortalitas bonis, malisque communis erit.

erit, Habebunt præterea sanctorum rediuiua corpora insignia quędam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sint, quam umquam antea fuerint. Pręcipua uero sunt quattuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina a Patribus obseruatæ. earum prima est impassibilitas, munus scilicet, & dos: quę efficiet, ne molesti aliquid pati, ulloue dolore, aut incommodo affici queant. nihil enim aut frigorum uis, aut flammæ ardor, aut
1.Cor.15 aquarum impetus obesse eis poterit. Seminatur, inquit Apostolus, in corruptione, surget in incorruptione. Quod autem impassibilitatem potius, quam incorruptionē scholastici appellarint, ea caussa fuit, ut, quod est proprium corporis gloriosi, significarent. non enim impassibilitas illis cōmunis est cum damnatis, quorum corpora; licet incorruptibilia sint, æstuare tamen possunt, atque algere, uarijsque cruciatibus affici. Hanc consequitur claritas, qua sanctornm corpora, tamquā sol fulgebūt.
Matth. 13 ita enim apud sanctum Matthæum testatur Salua-
Matth. 17 tor noster: Iusti, inquit, fulgebunt sicut sol in regno patris eorū. Ac ne quis de eo dubitaret, suæ transfi-
Philip.3 gurationis exemplo declarauit. Hāc interdum Apostolus gloriam, modo claritatem appellat. Reformabit, inquit, corpus humilitatis nostrę configuratum
1. Cor. 15 corpori claritatis suæ. & rursum: Seminatur in
Exod.34 ignobilitate, surget in gloria. Huius etiam glorię
2.Cor.3 imaginem quandam uidit populus Israel in deserto cum facies Moysis ex colloquio, & præsentia Dei ita colluceret, ut in eam filij Israel oculos intendere non possent. Est uero claritas hæc fulgor quidam ex summa animę felicitate ad corpus redundans,
ita ut

ita ut sit quędam cōmunicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur: quo modo etiam anima ipsa beata efficitur, quod in eam pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc uero munere non æquę omnes, perinde ac primo, ornari credendum est. erunt quidem sanctorum corpora omnia ęque impassibilia, sed eundem splendorem non habebunt. nam, ut testatur Apostolus. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate; sic & resurrectio mortuorum. Cum hac dote coniuncta est illa, quam agilitatem uocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facillimeque, in quācumque partem anima uoluerit, ita moueri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat, quemadmodum aperte sanctus Augustinus in libro de Ciuitate Dei, & Hieronymus in Isaiam, docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est; Seminatur in infirmitate, surgit in uirtute. His uero addita est, quæ uocatur subtilitas, cuius uirtute corpus animę imperio omnino subijcietur, eique seruiet, & ad nutum pręsto erit: quod ex illis Apostoli uerbis ostenditur: Seminatur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale. Hæc fere sunt præcipua capita, quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt.

1. Cor. 15

1. Cor. 15

1. Cor. 15

Quam salutares ex articulo Resurrectionis capiantur fructus.

Vt autem fideles sciant, quem fructum ex tot, tantorumque mysteriorum cognitione capere possint; primum declarare oportebit, maximas a nobis Deo gratias agendas esse, qui hæc sapientibus absconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim uiri, uel prudentię laude pręstantes, uel singulari doctrina prędit, in hac tam certa ueritate cæci pla-

Matth. 11

ci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est quod summam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus. Deinde magnus etiam ille fructus ex huius articuli meditatione consequetur, quod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, uel beneuolentia cōiuncti sunt, facile tum alios, tum nos ipsos consolabimur: quo quidem genere cōsolationis Apostolum usum esse constat, cum ad Thessalonicenses de dormienti-
1. Thess. 4 bus scriberet. Sed in omnibus etiam alijs ærumnis, & in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio summā nobis doloris leuationē afferet; quemadmodum sancti Iob exemplo didicimus, qui una hac spe afflictum, & mærentem animum sustentabat, fore aliquando, ut in resurrectione dominum
Iob 19 Deum suum conspiceret. Præterea, hoc plurimum ualebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam uitam, integram, ab omnique prorsus peccati labe puram agere quamdiligentissime curent. si enim cogitauerint ingentes illas diuitias, quæ resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facile ad uirtutis, & pietatis studia allicientur. Contra uero nulla res maiorem uim habitura est ad cōprimendas animi cupiditates, hominesque a sceleribus auocandos, quam si sępius admoneantur, quibusnā malis, & cruciatibus improbi afficiendi sunt, qui
Ioan. 5 extremo illo die procedent in resurrectionē iudicij.

VITAM AETERNAM. Sancti apostoli, duces nostri, Symbolum, quo fidei nostrę summa continetur, æternæ uitæ articulo claudi, & terminari uoluerunt, tum quia post carnis resurrectionem nihil

nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi ęternæ uitæ præmium; tum uero, ut perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis sẽper ante oculos uersaretur, doceremurq. in ea mentem, & cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus nũquã intermittent, præmijs ęternæ uitæ propositis, eorum animos accendere; ut, quęcumque uel difficillima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia, atque adeo iucunda existiment, promptioresque ad parendum Deo, & alacriores reddantur. Sed quoniam sub his uerbis, quæ ad beatitudinem nostrã declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperiẽda sunt, ut, quãtum cuiusque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his uocibus, Vitam ęternam, non magis perpetuitatem uitę, cui etiã dęmones, sceleratique homines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legis peritus ille, qui a Domino saluatore nostro, quid sibi faciendum esset, ut uitam æternam possideret, in euangelio quęsiuit: perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc uero sensum sacræ litterę hæc uerba accipiunt, ut multis in locis licet animaduertere. Hoc uero potissimũ nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æternæ esse non possunt, consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis uox satis explicare poterat, quod quærebatur; Luc. 18

I præ-

præſertim cum non defuerint homines inanis cuiuſdam ſapientię opinione inflati, qui ſummum bonum in ijs rebus ponerent, quæ percipiuntur ſenſibus. hęc enim pereunt, & ueteraſcunt; beatitudo uero nullo temporis termino definienda eſt. quin potius terrena hæc longiſsime a uera felicitate abſunt: a qua is quammaxime recedit, qui mundi amore, & deſiderio tenetur. ſcriptum eſt enim:
1. Ioan 2 Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo ſunt. ſi quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo. & paulo poſt: Mundus tranſit, & concupiſcentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mortalia contemnere, nullamque in hac uita, in qua non ciues, ſed aduenæ ſumus, felicitatem obti-
Ad Tit. 2 neri poſſe, in animum inducant. Quamquam hic etiam ſpe beati merito dicemur, ſi abnegantes impietatem, ac ſæcularia deſideria, ſobrie, & iuſte, & pie uixerimus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hęc autē cum permulti, qui ſibi ipſi ſapientes uidebātur, minus intelligerent, & in hac uita felicitatem quærendam putarent, ſtulti facti ſunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex ui huius nominis, Vitam æternam; percipimus, ſemel adeptam felicitatem amitti numquam poſſe, ut falſo nonnulli ſuſpicati ſunt. nam felicitas ex omnibus bonis ſine ulla mali admiſtione cumulatur: quæ cum hominis deſiderium expleat, in æterna uita neceſſario conſiſtit. neque enim poteſt beatus non magnopere uelle, ut illis bonis, quæ adeptus eſt, ſibi perpetuo frui liceat.
Quare,

Quare, nisi ea possessio stabilis, & certa sit, maximo cruciatu timoris angatur, necesse est.

Verum, quanta sit beatorum, qui in cælesti patria uiuunt, felicitas, eaque ab ipsis tantum, præterea nemine, comprehendi possit, hæ ipsæ uoces, cum uitam beatam dicimus, satis demonstrant. nam cum ad rem aliquam significandā eo nomine utimur, quod cum multis alijs commune est, facile intelligimus deesse propriam uocem, qua res illa plane exprimatur. Cum igitur felicitas ijs uocibus declaretur, quę non magis in beatos, quā in omnes, qui perpetuo uiuant, recte conueniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiorem, & præstantiorem quandam rem esse, quam ut proprio uocabulo perfecte significare eius rationem possimus. nam etsi plurima alia nomina cælesti huic beatitudini in sacris litteris tribuuntur, cuiusmodi sunt, regnum Dei, Christi, cęlorum, paradisus, sancta ciuitas, noua Hierusalem, domus patris: tamē perspicuum est, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam amplis præmijs, quę uitę ęternę nomine declarantur, ad pietatem, iustitiam, & omnia Christianę religionis officia inuitandi. Constat enim, uitam in maximis bonis, quę natura expetuntur, numerari solere. atqui hoc potissimum bono, cum uitam ęternam dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua hac, & calamitosa uita, quæ tot, & tam uarijs miserijs subiecta est, ut mors uerius dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius esse potest: quo tandem animi studio, qua con-

De inenarrabili sanctorum gloria; & de præmijs essentialibus & accidentalibus.

tentione æternam illam uitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis perfectam & absolutam bonorum omnium rationem cõiunctã habet? nam, ut sancti Patres tradiderunt, æternæ uitæ felicitas, omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum litterarum testimonia: scriptum est
Apoc. 7. 21 enim in Apocalypsi: Non esurient, neque sitient amplius; neque cadet super illos sol, neque ullus æstus. & rursus: Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quę prima abierunt. Iam uero beatorum immensa gloria, innumeraque solidę lætitiæ, & uoluptatis genera futura sunt: cuius glorię magnitudinem cũ animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est, nos in illam, nempe in gaudium Domini, introire; ut eo circumfusi, mentis desiderium cumulate expleamus.
S. August. Quamuis autem, ut sanctus Augustinus scribit, facilius mala, quibus carituri sumus, quam bona ac uoluptates, quas hausuri sumus, numerari posse uideantur: danda tamen erit opera, ut, quę fideles summę illius felicitatis adipiscendę cupiditate inflammare poterunt, breuiter, & dilucide explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quam a grauissimis diuinarũ rerum scriptoribus accepimus. ij enim duo bonorũ genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet; alterum ipsam beatitudinem consequitur. quare illa essentialia, hæc uero accessoria bona, docendi causa, appellarunt. Ac solida quidem beati-

beatitudo, quam essentialem communi nomine licet uocare, in eo sita est, ut Deum uideamus, eiusq. pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc est uita ęterna, inquit Christus dominus, ut cognoscant te solum Deum uerũ, & quem misisti Iesum Christũ. quam sententiam sanctus Ioannes uidetur interpretari, cum ait: Carissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit, quid erimus: scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Significat enim beatitudinẽ ex ijs duobus constare; tum quod Deum intuebimur, qualis in natura sua, ac substantia est; tum quod ueluti Dij efficiemur. nam qui illo fruũtur, quamuis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & prope diuinam formã induunt, ut Dij potius, quam homines uideantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quod unaquæque res uel ex eius essentia, uel ex eius similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Dei simile, cuius similitudinis adiumẽto ad perfectam eius notitiam peruenire possimus: consequens est, ut eius naturam, & essentiam uidere nemini liceat, nisi hęc eadem diuina essentia se nobis coniunxerit. atque id Apostoli uerba illa significant: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nam quod inquit, In ænigmate; interpretatur sanctus Augustinus, in similitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam sanctus Dionysius aperte ostendit, cum affirmat, nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse. neque enim

Ioan. 17

1. Ioan. 3.

1. Cor. 13

S. August.

S. Dionysius Areopagita.

ex alicuius rei corporeæ similitudine, eius, quæ corpore careat, essentia, & substantia cognosci potest, cum præsertim necesse sit, rerum similitudines minus concretionis habere, & magis spirituales esse, quam res ipsas, quarum imaginem referunt; quemadmodum in omniũ rerum cognitione facile experimur. quoniam uero fieri non potest, ut alicuius rei createę similitudo ęque pura, & spiritualis, ac Deus ipse est, reperiatur: ita fit, ut ex nulla similitudine diuinam essentiã perfecte intelligere possimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumscribuntur: at Deus infinitus est, neque ullius rei createę similitudo eius immensitatem capere potest. Quocirca una illa ratio diuinę substantię cognoscendę relinquitur, ut ea se nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligentiam nostrã altius extollat, atque ita idonei ad eius naturę speciem contemplandam reddamur. id uero lumine glorię assequemur, cum eo splendore illustrati, Deum lumen uerum in eius lumine uidebimus. nam beati Deũ pręsentem semper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & pręstantissimo, diuinę essentię participes effecti, uera, & solida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut, eam Dei benignitate cum certa spe nobis expectandam esse, in Symbolo Patrum definitum sit. ait enim: Expecto resurrectionem mortuorum, & uitam uenturi sæculi. Diuina hæc plane sunt, neque ullis uerbis explicari, aut cogitatione comprehendi a nobis possunt. Verum licet aliquam huius beatitudinis imaginem in ijs etiam rebus, quæ sensu percipiuntur,

cipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit, & quamuis eius substantia non mutetur, fit tamen, ut diuersum quippiam, nimirum ignis esse uideatur: eodem modo, qui in cęlestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id, quod sunt, esse non desinant, ut multo magis distare ab ijs, qui in hac uita sunt, merito dici possint, quam ferrum candens ab eo, quod nullam caloris uim in se contineat. ut igitur rem paucis complectamur, summa illa, & absoluta beatitudo, quam essentialem uocamus, in Dei possessione constituenda est, Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum, & perfectissimum possidet? Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia; quę quoniam ab humana ratione minus remota sunt, uehementius quoque animos nostros commouere, & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos uidetur intelligere, Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, uel cum eius natura maxime coniunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quę constant ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & pręstanti dignitate habituri sunt. At uero quantus ille honor existimandus est, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius serui, sed amici, fratres, ac filij Dei uocentur? quare ita electos suos amantissimis, & honorificentissimis uerbis Saluator noster compellabit; Venite benedicti patris mei, posside- te pa-

Rom. 2

Matth. 25

te paratum uobis regnum. ut merito liceat exclamare: Nimis honorificati sunt amici tui Deus. Sed laudibus etiam a Christo domino, coram patre cęlesti, & angelis eius celebrabuntur. Pręterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui a uiris sapientia pręstantibus habeatur, quod eos locupletissimos uirtutis suę testes fore existiment; quantum beatorum gloriæ accessurũ putamus, quod alius alium summo honore prosequetur? Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus: sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quęcunque nobis iucunda in hac uita contingere, uel etiam optari queant, siue ea ad mentis cognitionem, siue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cęlestium uitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quam oculus uidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis ascendit, fieri Apostolus affirmat. nam corpus quidem, quod antea crassum, & concretum erat, cum in cælo, detracta mortalitate, tenue, & spirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit: anima autem ęternæ gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor transiens omnibus ministrabit, cum summa uoluptate exsaturabitur. Quis uero pretiosas uestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit, omnesque immortalitate, & splendore amicti, & sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ etiam, & magnificæ domus possessio ad humanam felicitatem

Psal. 138 · 1. Cor. 2 · Luc. 12

tatem pertinet, quid cælo ipso, quod Dei claritate undique collustratur; uel amplius, uel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum eius domicilij pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perueniendi cupiditate arderet, Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Domine uirtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini; cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Atque, ut hic sit omnium fidelium animus, hæc communis omnium uox, quemadmodum Parochi uehementer optare, ita etiam omni studio curare debent. nam, In domo patris mei, inquit Dominus, mansiones multæ sunt; in quibus maiora, & minora præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur. Qui enim parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, uerum etiam eius consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide, & charitate instructi, & in oratione, & sacramentorum salutari usu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant. ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, ut aliquando impleatur quod dictum est per Prophetam. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

Psal. 83

Ioan. 14

2. Cor. 9

Isa. 32

DE

DE SACRAMENTIS.

VM OMNIS Christianæ doctrinę pars scientiam, diligentiamque desiderat: tum sacramentorum disciplina, quæ & Dei iussu necessaria, & utilitate uberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem; ut eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res digne & salutariter impertiri possint, & sacerdotes ab illa diuini interdicti regula non discedant: *Matth.7* Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos.

Principio igitur, quoniã uniuerse de toto genere sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis ui, atque notione oportet incipere, eiusque ambiguam significationem explanare; ut, quæ huius uerbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles, sacramenti nomen, quod ad propositam rem attinet, aliter a profanis, quam a sacris scriptoribus, acceptum esse. nam alij auctores sacramenti nomine obligationẽ illam significari uoluerũt, cum iurati aliquo seruitutis uinculo obstringimur, ex quo iusiurandum, quo se milites fidelẽ operam reip. præstaturos pollicentur, sacramentũ militare dictum est. atque hec frequẽtissima huius uocabuli significatio apud illos uidetur fuisse. Verũ apud Latinos patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, sacramenti nomen aliquam rem sacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Græci, ad eandem rem significãdam,

dam, mysterij uocabulo usi sunt. in eam uero sententiam sacramenti uocem accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: Vt notum faceret nobis sacramentum uoluntatis suæ. Deinde ad Timotheum: Magnum est pietatis sacramentum. Præterea in libro sapientiȩ: Nescierunt sacramenta Dei. Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduertere, sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram, abditam, atque occultam, significare. Quare Latini doctores signa quædam sensibus subiecta, quȩ gratiam, quam efficiunt, simul etiam declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, sacramenta commode appellari posse existimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id sacramenta dici possunt, quod diuina uirtus sub rerum corporearũ tegumentis occulte salutem efficiat. Nec uero quisquam putet hoc uocabulum nuper in Ecclesiam inductum esse. nam qui sanctos Hieronymum, & Augustinum legerit; facile perspiciet, antiquos religionis nostræ scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonstrandam sepissime sacramenti nomine, interdum uero etiam Symboli, uel mystici signi, uel sacri signi uoce usos esse. Atque hæc de sacramenti nomine dicta sint: quod quidem ueteris etiam legis sacramentis conuenit: de quibus nihil opus est Pastoribus precepta tradere, cum ea euangelij lege, & gratia sublata sint.

Ad Eph. 1
1. Tim. 3
Sap. 2
D. Gregor.

Verum, præter nominis notionem, quȩ hactenus declarata est, rei etiam uis, & natura diligenter inuestiganda, &, quid sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus & iustitia comparatur,

De propria ni, atque natura sacramenti.

ratur, dubitare nemo poteſt. Sed cum multæ ratio nes ſint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatę uideantur, nulla tamen planius, & dilucidius eam demonſtrat, quam definitio a D. Auguſtino tradita, quam deinde omnes doctores ſcholaſtici ſecuti ſunt. Sacramentum, inquit ille, eſt ſignum rei ſacræ: uel, ut alijs uerbis, in eandem tamen ſententiam, dictum eſt, ſacramentum eſt inuiſibilis gratiæ uiſibile ſignum, ad noſtram iuſtificationem inſtitutum. Quæ quidem definitio ut magis pateat, ſingulæ eius partes Paſtoribus exponendæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omniũ, quæ ſenſibus percipiuntur, duo eſſe genera. aliæ enim ob id inuentæ ſunt, ut aliquid ſignificent: aliæ non alterius rei ſignificandę, ſed ſua tantum cauſa effectę ſunt: quo in numero omnes pene res, quę natura conſtãt, haberi poſſunt. At uero in priori genere uocabula rerum, ſcriptura, uexilla, imagines, tubæ, & alia huiuſcemodi permulta ponenda ſunt. nam ſi ex uocabulis uim ſignificandi detraxeris, ſublata uidetur eſſe cauſa, quamobrem uocabula inſtituerentur. Hæc igitur ſigna proprie dicuntur. illud enim ſignum eſſe ſanctus Auguſtinus teſtatur, quod præter rem, quam ſenſibus obijcit, efficit etiam, ut ex ſe alterius rei cognitionem capiamus: ſicut ex ueſtigio, quod terræ impreſſum intuemur, tranſiſſe aliquem, cuius ueſtigium apparet, facile cognoſcimus. Quæ cum ita ſe habeant; ſacramentum ad hoc rerum genus, quæ ſignificandi cauſa inſtitutę ſunt, referri perſpicuum eſt: ſiquidem ſpecie quadam, & ſimilitudine id nobis declarat, quod Deus in animis noſtris ſua uirtu

D. Aug.

S. Auguſt.

te,

re, quæ ſenſu percipi non poteſt, efficit. Baptiſmus enim,(ut, quod docetur, exemplo notius fiat)cum, adhibitis certis,& ſollemnibus uerbis, aqua extrinſecus abluimur,hoc ſignificat; ſpiritus ſancti uirtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas noſtras præclaro illo cęleſtis iuſtitiæ dono augeri, atq. ornari; ſimulq. ea corporis ablutio, ut poſtea ſuo loco explicabitur,illud in animo efficit, quod ſignificat. Sed ex ſcripturis etiā aperte colligitur,ſacramētū inter ſigna numerandū eſſe. Apoſtolus enim de circumciſione,ueteris legis ſacramento, quę Abrahā patri omnium credentiū data erat,ita ad Romanos ſcribit: Et ſigum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Et alio loco,cum affirmat nos omnes,qui baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizatos eſſe, licet cognoſcere, baptiſmum huius rei ſignificationem habere, nimirum, ut ait idem Apoſtolus, nos conſepultos eſſe cum illo per baptiſmum in mortē. Neque uero parum proderit, ſi fidelis populus ſacramenta ad ſigna pertinere intellexerit. ita enim fiet, ut, quę illis ſignificantur, continentur, atque efficiuntur, ſancta, & auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat; cognitaque eorum ſanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam, ac uenerandam magis excitetur.

Rom. 4 *Rom. 6* *Rom. 6*

Sequitur nunc,ut uerba illa, REI SACRAE, quæ eſt altera definitionis pars, explicentur. quod quidem ut commode fieri poſsit, paulo altius repetenda ſunt, quę de ſignorum uarietate ſanctus Auguſtinus acute, & ſubtiliter diſputauit. Quædam enim ſigna naturalia dicuntur, quę pręter ſe ipſa alterius

Sacramentum eſſe rei ſacræ ſignū, quo modo intelligendum.
S. Auguſt.

alterius rei notitiam (quod omnibus signis commune esse, antea demonstratum est) in animis nostris gignunt, ueluti fumus, ex quo statim ignẽ adesse intelligitur. atque hoc signum ob eam causam naturale appellandum est, quod fumus non uolũtate ignem significat, sed rerum usus efficit, ut, si quis fumum tãtum uideat, naturam simul & uim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente, & cogitatione percipiat. Quædam uero signa natura non constant, sed constituta, atque ab hominibus inuenta sunt, ut & colloqui inter se, & alijs animi sui sensa explicare, uicissimque aliorum sententiam, & consilia possent cognoscere. Hæc autem quam uaria, & multiplicia sint, ex eo licet animaduertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad ceteros sensus pertinent. nam cum aliquid alicui innuimus, &, exempli causa, sublato uexillo quippiam declaramus; satis constat, eam significationem ad oculos tantũ referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharę sonus, qui non solum delectãdi, sed plerumque significãdi causa funditur, ad aurium iudiciũ spectat: quo quidem præcipue sensu uerba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam uim habent. Verum, pręter illa signa, quæ hominum consensu, & uoluntate cõstituta esse, hactenus diximus, alia quędam sunt diuinitus data, quorum tamen non unum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantum rem a Deo hominibus commendata sunt, ut aliquid significarent, uel admonerent: cuiusmodi fuerunt, legis purificationes, panis azymus, & alia permulta,

ta, quæ ad Mosaici cultus cęrimonias pertinebant: alia uero Deus instituit, quæ non significandi modo, sed efficiẽdi etiam uim haberent. atque in hoc posteriori signorum genere sacramenta nouę legis numeranda esse, liquido apparet. signa enim sunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ rei cuiuspiam sacræ, quam declarant, efficientiam in se continere certo credimus. Sed quemadmodũ signa in multiplici uarietate esse ostendimus; ita etiam res sacra non unius modi existimanda est.

Quod uero ad propositam sacramenti definitionẽ attinet: diuinarum rerum scriptores, sacræ rei nomine Dei gratiam, quę nos sanctos efficit, ac omnium diuinarum uirtutum habitu exornat, demonstrant. huic enim gratiæ propriã sacræ rei appellationẽ tribuendam merito putarunt, quippe cũ eius beneficio animus noster Deo consecretur, & coniungatur. Quare, ut explicatius, quid sacramentũ sit, declaretur; docendum erit, rem esse sensibus subiectam, quę ex Dei institutione sanctitatis, & iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ uim habet: ex quo sequitur, ut facile quiuis possit intelligere, imagines sanctorum, cruces, & alia id generis, quamuis sacrarum rerum signa sint, non ideo tamen sacramenta dicenda esse. Huius autem ueritatis doctrinam facile erit omnium sacramentorum exemplo comprobare, si, quod antea de baptismo admonuimus, cum dicebamus sollemnem illam corporis ablutionem signum esse, & efficientiam habere rei sacrę, quæ interius spiritus sancti ui fieret, idem etiam in alijs sacramentis exercere aliquis uelit. Iam uero hisce mysticis signis, quę a

Deo

Deo instituta sunt, illud etiam præcipue conuenit, ut ex Domini institutione non unam aliquam rẽ, sed plures simul significent. Quod in singulis sacramentis licet cognoscere, quæ non solum sanctitatem, & iustitiam nostram, sed preterea duo alia cum ipsa sanctitate maxime coniuncta declarant, Christi scilicet redemptoris passionem, quæ sanctitatis causa est, & uitam ęternam, cælestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra, tamquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omnibus sacramentis perspici possit, merito sacri docto res unicuique sacramentorum triplicem significan di uim inesse tradiderũt: tum quia alicuius rei pręteritę memoriam afferat; tum quia aliam præsentem indicet, ac demonstret; tum quia aliam futuram prænunciet. Neque uero existimandum est, hoc ita ab illis doceri, ut etiam sanctarum scripturarum testimonio nõ probetur. nam cum Aposto

Rom. 6 lus ait: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: plane ostẽdit, idcirco baptismum signum dicendum esse, quod Dominicæ passionis & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit: Consepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortem, ut, quo modo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus: ex his uerbis perspicuũ est, baptismum signum esse, quo cęlestis gratia in nos infusa declaratur: cuius munere nobis datum est, ut, nouam uitam instituentes, omnia ueræ pietatis officia facile, & libenti animo exequamur.

Rom. 6 Postremo cum addit: Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectio-

nis

nis erimus : apparet, baptiſmum uitæ etiam æternæ, quam per illum conſecuturi ſumus, non obſcuram ſignificationem dare. Sed præter hęc quæ commemorauimus, uaria ſignificandi genera, & rationes, ſæpe etiam euenit, ut ſacramentum non unam tantum rem præſentem, ſed plures demonſtret, ac notet. id uero ſanctiſsimum Euchariſtiæ ſacramentum intuentibus facile eſt intelligere, quo ueri corporis, & ſanguinis Domini præſentia, necnon gratia, quam non impure ſacra myſteria ſumentes percipiunt, deſignatur. Ex ijs igitur, quæ dicta ſunt, Paſtoribus argumenta deeſſe non poterunt, quibus oſtendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula ſacramentis nouæ legis inſint; ut ea ſumma cum religione colenda, & ſuſcipienda eſſe, omnibus perſuadeant.

Sacramenta, præſertim legis euangelicæ, cur inſtituta.

Verum ad rectum ſacramentorum uſum docendum nihil accomodatius uideri poteſt, quam diligenter cauſas exponere, cur ſacramenta inſtitui oportuerit. Plures autem numerari ſolent: quarum prima eſt, humani ingenij imbecillitas. ſiquidem natura ita comparatum uidemus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehenſæ ſunt, niſi per ea, quæ aliquo ſenſu percipiuntur, nemini adſpirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei uirtute efficiuntur, facilius intelligere poſſemus, idem ſummus rerum omnium artifex ſapientiſsime fecit, ut eam ipſam uirtutem aliquibus ſignis, quæ ſub ſenſum cadunt, pro ſua in nos benignitate declararet. nam, ut pręclare a ſancto Chryſoſtomo dictum eſt; ſi homo corporis concretione caruiſſet, nuda ipſa bona, neque illis in- *S. Chryſoſtomus.*

tegumentis inuoluta, ei oblata essent: quoniã uero anima corpori coniuncta est, omnino opus fuit, ut rerum, quę sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur. Altera uero causa est, quod animus noster haud facile cõmouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus a mundi exordio quæ facere instituerat, uerbis quidẽ frequentissime indicare consueuit: interdum uero, cũ opus aliquod institueret, cuius magnitudo promissi fidẽ abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnumquã miraculi speciem haberent, uerbis adiunxit. nam
Exod. 3 cum Deus Moysen ad Israelitiçi populi liberationem mitteret; ille uero, ne Dei quidem pręcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi grauius imponeretur, quam ut sustinere posset; aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret;
Exod. 4 Dominus promissionem suam multa signorũ uarietate firmauit. Quemadmodum igitur in ueteri testamento Deus fecerat, ut magni alicuius promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in noua lege Christus, saluator noster, cũ nobis peccatorum ueniam, cælestẽ gratiam, spiritus sancti cõmunicationem pollicitus est, quędam signa oculis, & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurũ dubitare numquam possemus.

Tertia causa fuit, ut illa tãquam remedia, ut scribit sanctus Ambrosius, atque euangelici Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem uel recuperandam, uel tuendam præsto essent. Virtutẽ enim, quæ ex passione Christi manat, hoc est gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per sacra-

cramenta,quasi per alueum quendam in nos ipsos deriuare oportet. aliter uero nemini ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clemētissimus Dominus sacramenta, uerbo suo & promissione sancita, relinquere in Ecclesia uoluit, per quę passionis suę fructum nobis re ipsa cōmunicari sine dubitatione crederemus: si modo unusquisque nostrū ad se eam curationem pie, & religiose admoueret,

Sed quarta etiam causa accedit, cur sacramentorum institutio necessaria uideri possit: ut scilicet notę quædam, & symbola essent, quibus fideles internoscerentur; cum presertim nullus hominum cœtus queat, ut etiam a D. Augustino traditum est, siue uerę, siue falsę religionis nomine, quasi unū corpus coagmentari, nisi aliquo uisibiliū signorum fœdere coniungantur. Vtrumque igitur prę stant nouæ legis sacramenta, quæ & Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, & ipsos fideles sancto quodam uinculo inter se connectunt. D. August.

Prçterea, aliam etiam iustissimam fuisse causam sacramenta instituendi, ex illis Apostoli uerbis, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in hominum cōspectu profiteri, & notam facere uidemur. Quare ad baptismum accedentes, palam testamur, nos credere, eius aquę uirtute, qua in sacramento abluimur, spiritualem animę purgationem fieri. Magnam deinde uim habēt sacramenta non solum ad fidem in animis nostris excitandam, & exercendam, sed etiam eam charitatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cum, arctissimo nos uinculo colligatos, & Rom. 10

unius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communione, recordamur. Postremo, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomant, ac comprimunt, nosque ad humilitatem exercent; dum sensibilibus elementis subijcere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis seruiremus. Hæc sunt, quæ potissimum de sacramenti nomine, natura, institutione, fideli populo tradenda esse uisa sunt: quę posteaquam a Pastoribus accurate exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula sacramenta constent, quæque sint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cærimoniæ additæ illis fuerint.

De materia & forma sacramentorum, eorũq. cærimonijs.

Primum igitur explicãdum est, rem sensibilem, quæ supra in sacramenti definitione posita est, non unam tantum esse, quamuis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet sacramentum conficitur: quorum alterum materiæ rationem habet, atque elementum dicitur; alterum formę uim, & uerbum communi uocabulo appellatur: sic enim a Patribus accepimus. qua in re notum est, atque apud omnes peruulgatum illud sancti Augustini testimonium, Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentum. Rei igitur sensibilis nomine tum materiam, siue elementum intelligunt, ut in sacramento baptismi aquam, confirmationis chrisma, & extremę unctionis oleum, quę omnia sub aspectum cadunt: tum pręterea uerba, quę formę rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus uero utrumque aperte in-

S. August.

te indicauit, cum inquit: Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitę. Quo in loco materia, & forma sacramenti exprimitur. Addenda autem erant uerba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quę gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam uim habere perspicuum est; ac, si ipsa desint, plane obscurum erit, quidnam materia sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, ut in baptismo licet uidere, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi uim habeat, & utriusque rei symbolum esse posit, nisi uerba addantur; utrū horum in baptismo significet, aliquis fortasse coniectura aliqua dijudicabit; nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit: at cum uerba adhibentur, statim intelligimus, abluendi uim, & significationem habere. Ad Eph. 5

In hoc autem nostra sacramenta antiquę legis sacramentis plurimum pręstant, quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma seruaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obscura essent: nostra uero formam uerborum ita pręscriptam habent, ut, si forte ab ea discedatur, sacramenti ratio constare non posit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hę igitur sunt partes, quę ad naturam, & substantiam sacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque sacramentum necessario constituitur. His accedunt cęrimonię: quę tametsi prętermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat; tamen,

si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de uera sacramenti ratione imminui credendum est. Ac merito quidem a primis usque Ecclesię temporibus illud semper seruatum est, ut sacramenta sollemnibus quibusdam cęrimoniis ministrarentur. Primum enim maxime decuit, sacris mysterijs eum religionis cultum tribuere, ut sancta sancti tractare uideremur. preterea, quę sacramento efficiuntur, cęrimonię ipsę magis declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde uero mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obseruant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & charitatē excitant: quo maior cura, & diligentia adhibenda erit, ut fideles uim cęrimoniarum, quibus singula sacramēta cōficiuntur, cognitā, & perspectā habeant.

De necessitate, numero, & utilitate sacramentorum.

Sequitur, ut sacramentorum etiam numerus explicetur. quæ quidem cognitio hanc utilitatem affert, quod populus eo maiori pietate omnes animi sui uires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuertet, quo plura salutis, ac beatę uitæ adiumenta nobis diuinitus parata esse intellexerit. Catholicæ igitur Ecclesiæ sacramenta, quemadmodum ex scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt. Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quę per similitudinem a naturali uita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad uiuendum, uitamque conseruandam,

uandam, & ex sua, reique publicę utilitate traducendam, hęc septem necessaria uidentur; ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur; si in morbum incidat, sanetur, imbecillitas uirium reficiatur: deinde, quod ad remp. attinet, ut magistratus numquam desint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac postremo, legitima sobolis propagatione se ipsum & humanum genus conseruet. Quę omnia quoniam uitę illi, qua anima Deo uiuit, respondere satis apparet, ex ijs facile sacramentorum numerus colligetur. Primus enim est Baptismus, ueluti ceterorum ianua, quo Christo renascimur: deinde Confirmatio; cuius uirtute fit, ut diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis enim iam apostolis, ut D. Augustinus testatur, inquit Dominus, Sedete in ciuitate, donec induamini uirtute ex alto. Tum Eucharistia, qua, tamquam cibo uere cęlesti, spiritus noster alitur, & sustinetur, de ea enim dictum est a Saluatore: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Sequitur quarto loco Pænitentia; cuius ope sanitas amissa restituitur, postquam peccati uulnera accepimus. Postea uero extrema Vnctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi uirtutes recreantur: siquidem D. Iacobus, cum de hoc secramento loqueretur, ita testatus est: Et si in peccatis sit, remittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica sacramentorum ministeria perpetuo in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes functiones exequendi potestas traditur. Postremo additur matrimonium, ut ex maris & feminę legitima, & sancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conserua-

D. August.
Luc. 24
Ioan. 6
Iacob 5

tionem procreentur, & religiose educentur.

De præstantia & differentia sacramentorum, & eorum auctore.

Illud uero maxime animaduertendū est, quamuis omnia sacramenta diuinam, & admirabilem uirtutem in se contineant, tamen non parē omnia, & æqualem necessitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque significandi uim habere. Atque ex ijs tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ ceteris necessaria dicuntur. baptismum enim unicuique sine ulla adiunctione necessariū esse, Saluator his uerbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Pænitentia uero illis tantummodo necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt. neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite pænituerit. Ordo præterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verū si dignitas in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorū numero, ac magnitudine longe ceteris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cum suo loco ea, quæ ad singula sacramenta pertinent, explicabuntur. Deinceps uidendum est, a quo hæc sacra, & diuina mysteria acceperimus. neque enim dubitādum est, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, a quo donum ipsum profectum est, dignitate, & præstantia quammaxime augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam cum Deus sit, qui homines iustos efficiat; ipsa uero sacramenta iustitiæ adipiscendæ mirifica quædam instrumēta sint: patet, unum eundemque Deum in Christo iustificationis & sacramentorum auctorem agnoscen-

Ioan. 3

ſcendum eſſe. Præterea, ſacramenta eam uim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animá penetrat. Cum uero unius Dei potentię proprium ſit, in corda & mentes hominum illabi; ex hoc etiá perſpicitur, ſacramenta a Deo ipſo per Chriſtũ inſtituta eſſe: quemadmodũ, ab eo quoque intus diſpenſari, certa, & conſtanti fide tenendum eſt. hoc enim teſtimonium de illo ſe accepiſſe ſanctus Ioan. affirmat, cũ ait: Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: ſuper quem uideris ſpiritum deſcẽdentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in ſpiritu ſancto. Sed quámuis Deus ſacramẽtorum auctor, & diſpenſator ſit, ea tamen non per angelos, uerum per homines miniſtrari in Eccleſia uoluit. non minus enim miniſtrorũ officio, quam materia, & forma, ad ſacramenta cõficienda opus eſſe, perpetua ſanctorum Patrum traditione confirmatum eſt. Atque hi quidem miniſtri, quoniá in ſacra illa functione non ſuam, ſed Chriſti perſonam gerunt, ea re fit, ut, ſiue boni, ſiue mali ſint, modo ea forma, & materia utantur, quam ex Chriſti inſtituto ſemper Eccleſia catholica ſeruauit, idque facere proponant, quod Eccleſia in ea adminiſtratione facit, uere ſacramenta conficiant, & conferant: ita ut gratię fructum nulla res impedire poſsit, niſi, qui ea ſuſcipiunt, ſe ipſos tanto bono fraudare, & ſpiritui ſancto uelint obſiſtere. Hác uero in Eccleſia certam, & exploratam ſententiam ſemper fuiſſe, ſanctus Auguſtinus in iis diſputationibus, quas aduerſus Donatiſtas conſcripſit, clariſsime demonſtrauit. Quod ſi etiam ſcripturę teſtimonia quærimus; ipſum Apoſtolum, his uerbis loquen-

Ioan 1

S. Auguſt.

1.Cor.3 loquentem, audiamus: Ego, inquit, plantaui, Apollo rigauit; ſed Deus incrementum dedit. neque enim qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementū dat Deus. Ex quo loco ſatis intelligitur; quemadmodū arboribus nihil obeſt eorum improbitas, quorū manu ſatę ſunt; ita nihil uitij aliena culpa contrahi illis poſſe, qui malorū hominum miniſterio Chriſto inſiti ſunt. Quare, ut ex D. Ioannis euangelio ſancti Patres noſtri docuerunt, Iudas etiam Iſcariotes plures baptizauit: ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuiſſe legimus: ita ut præclare D. Auguſtinus ſcriptū reliquerit: Dedit baptiſmum Iudas, & non baptizatum eſt poſt Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum eſt poſt Ioannem: quia, ſi datum eſt a Iuda, baptiſma Chriſti erat: quod autem a Ioanne datum eſt, Ioannis erat: nō Iudam Ioanni, ſed baptiſmū Chriſti, etiam per Iudæ manus datum, baptiſmo Ioānis, etiam per manus Ioannis dato, recte prępon imus.

S. Auguſt.

Act. 19

Sacramenta nouæ legis impura conſcientia miniſtrare, quam perniciosum ipſis miniſtris, & de eorum effectu.

Neque uero Paſtores, alijue ſacramentorum miniſtri, cum hęc audiunt, ſatis ſibi eſſe arbitrentur, ſi, poſthabita morum integritate, ac conſcientię munditia, illud tantum cogitent, quo modo ſacramenta ab illis rite miniſtrentur. id enim etſi diligenter curandum eſt, in hoc tamē omnia, quę ad eam functionem pertinent, poſita non ſunt. Meminiſſe autem ſemper debent, ſacramenta diuiná quidem uirtutem, quę illis ineſt, numquam amittere, at uero impure ea miniſtrantibus ęternam perniciem, & mortem afferre. Sancta enim, quod ſemel atque iterum ac ſępius admonere oportet, ſancte, & religioſe tractanda ſunt. Peccatori, ut eſt apud

Prophe-

Prophetam, dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu uero odisti disciplinam. Quod si homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo scelus concipi existimandũ erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamẽ sacra mysteria polluto ore conficere, uel in fœdas manus sumere, contrectare, atque alijs porrigere, & ministrare uereatur? cum præsertim apud sanctũ Dionysium scriptum sit, malis symbola (ita enim sacramenta appellat) ne contingere quidem permissum esse. Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur, pure ad sacramẽta ministranda accedãt, atque ita se ad pietatẽ exerceãt, ut ex eorum frequenti tractatione, & usu uberiorẽ in dies gratiam, adiuuante Deo, consequantur. Psal 49 S. Diony.

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam sacramẽtorum effectus sit: id enim sacramenti definitioni, quę supra tradita est, non parũ lucis allaturum uidetur. hi autem duo pręcipue numerantur. Ac principem quidem locũ merito gratia illa obtinet, quam usitato a sacris doctoribus nomine iustificantem uocamus. ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cum inquit, Christũ dilexisse Ecclesiam, & se ipsum tradidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundãs eam lauacro aquæ in uerbo. Quo autẽ pacto tanta res, & tã admirabilis per sacramentũ efficiatur, ut, quemadmodũ S. Augustini sententia celebratum est, Aqua corpus abluat, & cor tangat; id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. cõstitutũ enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura ea Ad Eph. 5 D. August.

ui prędìtam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotẽtis Dei uirtutem in sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua ui res ipsę naturales præstare nõ possunt. Quocirca, ne ulla umquam huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cum ministrari sacramẽta cœptum est, uoluit clementissimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorũ significationibus declarare; ut eadem perpetuo interius fieri cõstantissime crederemus, quamuis longe a nostris sensibus remota essent. Itaque, ut omittamus, Saluatore nostro in Iordane baptizato, cælos apertos esse, & spiritum sanctum columbę specie apparuisse; ut admoneremur, eius gratiam, cum salutari fontę abluimur, in animam nostrã infundi: ut hoc inquã omittamus, (magis enim ad baptismi sanctificationẽ, quã sacramenti administrationęm pertinet) nonne legimus, cum Pentecostes die apostoli spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei ueritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc, facto repente de cælo sonitu, tamquam aduenietis spiritus uehementis, apparuisse illis dispertitas linguas quasi ignis? ex quo intellectum est, sacramento confirmationis eundem nobis spiritum tribui, easque uires addi, quibus possimus carni, mundo, & Satanæ, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque hæc miracula, quoties Apostoli sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiæ aliquandiu uisa sunt, donec, firmata iam fide, & corroborata, fieri desierunt.

Matth. 3
Marc. 1
Luc 3

Act. 2

Ex

Ex ijs igitur, quę de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud etiam plane constat, excellentiorem, & pręstantiorem uim sacramẽtis nouę legis inesse, quam olim ueteris legis sacramenta habuerunt: quę cum infirma essent, egenaque elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. quare, ut signa tantum earum rerum, quę mysterijs nostris efficienda essent, instituta sunt. At uero sacramenta nouę legis, ex Christi latere manantia, qui per spiritum sanctum semet ipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiã nostrã ab operibus mortuis ad seruiendum Deo uiuenti, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis uirtute operantur. Quocirca si ea cum antiquis sacramentis conferamus, pręterquam quod plus efficacię habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse inuenientur. Alter uero sacramentorum effectus non quidem omnibus cõmunis, sed trium tantummodo proprius, baptismi, confirmationis, & ordinis sacri, est character, quem animę imprimunt. nam cum Apostolus ait: Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris: uoce illa, Signauit, non obscure characterem descripsit; cuius proprium est, aliquid signare, & notare. Est autem character ueluti insigne quoddam animę impressum, quod deleri nũquam potest, eique perpetuo inhęret: de quo ita apud S. Augustinum scriptum est: An minus forte sacramenta Christiana, quam corporalis hęc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? illa namque militi, ad militiam, quam

De excellentia sacramẽtorum nouæ legis ad uetera comparatorum, et de charactere.

Ad Heb. 9

2. Cor. 1

S. August.

quam deseruisset, reuertenti, nõ noua imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur. Iam uero character hoc præstat, tum ut apti ad aliquid sacri suspiciendum uel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac baptismi quidem charactere utrumque cõsequimur, ut ad alia sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus a gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in charactere cõfirmationis, & sacri ordinis licet cognoscere: quorũ altero ueluti Christi milites ad eius nominis publicam confessionem, & propugnationẽ, ac contra insitum nobis hostem, & spiritualia nequitię in cælestibus armamur, atque instruimur, simulque ab ijs, qui nuper baptizati, tamquam modo geniti infantes sunt, discernimur; alter uero tum potestatẽ sacramenta conficiendi, & ministrãdi coiunctam habet, tum eorum, qui eiusmodi potestate pręditi sunt, a reliquo fidelium cœtu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est catholicę Ecclesię regula, qua docemur, tria hæc sacramenta characterem imprimere, neque ullo umquam tempore iteranda esse.

Hæc sunt, quæ generatim de sacramentis tradenda erunt; in cuius argumenti explicatione, Pastores duo potissimũ efficere omni studio conẽtur. Primũ est, ut fideles intelligant, quanto honore, & cultu, & ueneratione hęc diuina, & cęlestia munera digna sint; alterum uero ut, quoniã a clementissimo Deo ad communẽ omniũ salutẽ proposita sunt, ijs pie & religiose utantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescant, ut, si pænitentiæ præ

sertim

sertim & Eucharistię saluberrimo usu aliquādiu ca reant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facile Pastores assequi poterunt, si, quę de sacramentorū diuinitate, & fructu supra dicta sunt, auribus fidelium sępius inculcabūt: primum a Domino, saluatore nostro, a quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse: pręterea, cum ministrantur, spiritus sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimum numen pręsto esse: deinde, admirabili, & certa curandarum animarum uirtute prædita esse: tum, per ea immensas illas Dominicę passionis diuitias ad nos deriuari. Postremo uero ostendent, totum Christianum ædificium firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti; uerum, nisi uerbi Dei prædicatione, & sacramētorum usu undique fulciatur, magnopere uerendūm esse, ne magna ex parte labefactatum cōcidat. ut enim per sacramenta in uitam suscipimur; ita hoc ueluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

Ex ijs quidem, quę hactenus de sacramentis uniuerse tradita sunt, cognosci potest, quam necessarium sit ad Christianę religionis uel doctrinam percipiendam, uel pietatem exercendam, ea intelligere, quę de illorum singulis credenda catholica Ecclesia proponit: sed, si quis diligentius Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet; perfectam baptismi cognitionē a fidelibus magnopere requiri: adeo non solum frequenter, sed grauibus uerbis, & spiritu Dei plenis, eius mysterij memoriā renouat,

diui-

diuinitatẽ commendat, atque in eo redemptoris nostri mortem, sepulturam, & resurrectionem nobis ante oculos tum ad contemplandum, tũ ad imitandum constituit. Quare Pastores numquam se satis multam operam, & studium in huius sacramenti tractatione collocasse arbritentur. uerum, pręter eos dies, in quibus more maiorum diuina baptismi mysteria potissimum explanãda essent, in sabbatho magno Paschę, & Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque cęrimonijs hoc sacramentum celebrare consueuerat, alijs etiam diebus occasionem captent de hoc argumento disserendi. Atque illud in primis tempus maxime opportunum ad eam rem uideri poterit, si interdum, cum baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinem conuenisse animaduerterint. tunc enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quę ad hoc sacramentum attinent, persequi, unum saltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam sacris baptismi cęrimonijs expressam uident, pioque & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque, ijs rebus admonitus, quas in alio geri uideat, secũ recordetur, qua se sponsione Deo obligauerit, cum baptismo initiatus est; simulque illud cogitet, an uita, & moribus talem se prębeat, qualem ipsa Christiani nominis professio pollicetur. Vt igitur, quę docenda erunt, dilucide exponantur; quęnam sit baptismi natura, & substantia, aperiendum est, si prius tamen ipsius uocis significatio explicetur. Ac baptismus quidem gręcum esse nomen nemo igno-

ignorat: quod etsi in sacris litteris non solum eam ablutionem, quæ cũ sacramento coniuncta est, sed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad passionem translatum est, significat; tamen apud Ecclesiæ scriptores non quamuis corporis ablutionem declarat, sed eam, quę cum sacramento coniungitur, nec sine præscripta uerborum forma ministratur. qua quidem significatione Apostoli ex Christi domini instituto frequentissime usi sunt.

Alia quoque nomina ad eandem rem significandam sancti Patres usurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quod illud suscipientes, uniuersam Christianæ religionis fidem profiteantur, D. Augustinus testatur. D. August. Alij uero, quia fide corda nostra illuminantur, quam in baptismo profitemur, hoc sacramentum Illuminationem uocarunt. nam & Apostolus ita inquit: Rememoramini pristinos Hebr. 10 dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. Chrysostomus præterea in S. Chrys. oratione, quam ad baptizatos habuit, tum expurgationem, quia per baptismum expurgamus uetus fermentum, ut simus noua conspersio, tum sepulturam, tum plantationem, tum crucem Christi nominat: quarum omnium appellationum causam ex epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium sanctissi- S. Diony. morum mandatorum uocauerit, perspicuum est; cum hoc sacramentum ueluti ianua sit, qua in Christianæ uitæ societatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperãdi initium facimus. Atque hęc de nomine breuiter exponenda erunt.

Baptismi pro sacramento sumpti definitio, materia, forma, effectus.

Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multæ ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior, & commodior esse uidetur, quã ex uerbis Domini apud Ioannẽ, & Apostoli ad Ephesios licet intelligere. nam cũ Saluator dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei: & Apostolus, cum de Ecclesia loqueretur: Mundans eam lauacro aquę in uerbo: ita fit ut recte, & apposite definiatur, baptismum esse sacramentum regenerationis per aquam in uerbo. Natura enim ex Adam filij iræ nascimur, per baptismum uero in Christo filij misericordiæ renascimur: siquidem dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Sed quibuscumque tandem uerbis baptismi naturam explicari contigerit, docendus erit populus, hoc sacramẽtum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris instituto certa, & sollemnia uerba necessario adhibẽtur, quemadmodũ semper sancti Patres docuerũt. quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demõstratur: Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramẽtũ. Id uero eo diligẽtius monere oportebit, ne forte fideles in eum errorẽ inducantur, ut existimẽt, quod uulgo dici solitum est, aquã ipsam, quæ ad cõficiendũ baptismum in sacro fonte asseruatur, sacramentum esse. tunc enim sacramẽtũ baptismi dicendũ est, cum aqua ad abluendũ aliquẽ additis uerbis, quæ a Domino instituta sunt, re ipsa utimur. Iam uero, quoniam singula sacramẽta ex materia, & forma constitui initio diximus, cum generа-

Ioan 1 (margin)

D. August. (margin)

neratim de omnibus ſacramẽtis ageretur, idcirco, quæ utraque ſit in baptiſmo, a Paſtoribus declarãdum erit. Materiam igitur, ſiue elementum huius ſacramenti, eſſe omne naturalis aquæ genus, ſiue ea maris ſit, ſiue fluuij, ſiue paludis, ſiue putei, aut fontis, quæ ſine ulla adiunctione aqua dici ſolet. nam & Saluator docuit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. & Apoſtolus inquit, Eccleſiam lauacro aquę mundatam eſſe. Et in B. Ioannis epiſtola ſcriptum legimus: Tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis. Quod etiam alijs ſacrarum litterarum teſtimonijs comprobatur. Quod uero a Ioanne Baptiſta dictum eſt, uenturum eſſe Dominum, qui baptizaret in ſpiritu ſancto, & igne; id quidem nullo modo de baptiſmi materia intelligẽdum eſt; ſed uel ad intimum ſpiritus ſancti effectũ, uel certe ad miraculum referri debet, quod die Pẽtecoſtes apparuit, cum ſpiritus ſanctus e cælo in apoſtolos ignis ſpecie delapſus eſt: de quo alio loco Chriſtus dominus noſter prædixit: Ioannes quidem baptizauit aqua: uos autem baptizabimini ſpiritu ſancto non poſt multos hos dies.

Ioan. 3 *Ad Ephe. 5* *1 Ioan. 5* *Matth. 3* *Act. 2* *Act. 1*

Verum idem quoque a Domino tum figuris, tũ prophetarum oraculis ſignificatum eſſe, ex diuinis ſcripturis animaduertimus. Diluuium enim, quo mundus purgatus eſt, quod multa malitia hominũ eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum, huius aquę figuram, & ſimilitudinẽ geſsiſſe, apoſtolorum Princeps in priori epiſtola oſtendit. Et maris rubri tranſitum eiuſdem aquæ ſignificationem habuiſſe, D. Paulus, ad Corinthios

Figuræ, & prophetiæ antiquæ baptiſmi. *Gen. 6* *1. Petr. 3* *1. Cor. 10*

4. Reg. 5 ſcribens, expoſuit. ut interim omittamus tum Naa
Ioan 5 man Syri ablutionem, tum probaticę piſcinæ admirabilem uim, & alia id genus multa, in quibus huius myſterij ſymbolum ineſſe facile apparet. De prędictionibus autem dubitare nemo poteſt,
Iſa. 55 quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Iſaias propheta omnes ſitientes inuitat, uel quas e templo
Ezech. 47 egredientes Ezechiel in ſpiritu uidit, tum præterea fons ille, quem domui Dauid habitantibus Hieruſalem paratum in ablutionem peccatoris, & men-
Zach. 13 ſtruatæ Zacharias prænunciauit, ad ſalutarem baptiſmi aquam indicandam atque exprimendā pertineant. Quantum uero baptiſmi naturæ, & uirtuti conſentaneum fuerit, ut eius propria materia aqua inſtitueretur, pluribus quidem rationibus
D. Hiero. D. Hieronymus ad Oceanum ſcribens demonſtrauit: ſed quod ad hunc locū attinet, Paſtores docere in primis poterunt, quoniam hoc ſacramentum omnibus ſine ulla exceptione ad conſequēdam uitam neceſſarium erat, idcirco aquę materiam, quę numquam non pręſto eſt, atque ab omnibus facile parari poteſt, maxime idoneam fuiſſe. Deinde aqua effectū baptiſmi maxime ſignificat. ut enim aqua ſordes abluit, ita etiam baptiſmi uim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonſtrat. Accedit illud, quod, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptiſsima eſt, ſic baptiſmo cupiditatū ardor magna ex parte reſtinguitur. Illud uero animaduertendū eſt, quamuis aqua ſimplex, quę nihil aliud admiſtum habet, materia apta ſit ad hoc ſacramentum conficiendum, quoties ſcilicet baptiſmi miniſtrandi neceſ-

ſitas

ſitas incidat; tamē ex apoſtolorum traditione ſemper in catholica Eccleſia obſeruatum eſſe, ut, cum ſollemnibus cærimonijs baptiſmus conficitur, ſacrum etiam chriſma addatur, quo baptiſmi effectum magis declarari perſpicuum eſt. Docendus quoque erit populus, etſi aliquando incertum eſſe poteſt, utrum hæc an illa uera aqua ſit, qualem ſacramenti perfectio requirat; hoc tamen pro certo habendum eſſe, numquam ex alia materia, quam ex aquę naturalis liquore, baptiſmi ſacramentum ulla ratione confici poſſe.

Sed duarum partium, ex quibus baptiſmus conſtare debet, poſtquam altera, hoceſt materia, diligenter explicata fuerit, ſtudebunt Paſtores eadem diligentia formam etiam tradere; quæ eſt altera eius pars maxime neceſſaria. In huius autem ſacramenti explicatione, eo maiori cura, & ſtudio elaborandum putabunt, quod tam ſancti myſterij notitia non ſolum ſua ſponte fideles uehementer delectare poteſt, quod quidē in omni diuinarum rerū ſcientia cōmuniter euenit, uerum etiam ad uſus ferę quotidianos ſummopere expetenda eſt. Cū enim ſæpe incidant tēpora, quemadmodū ſuo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tū ſæpiſsime a mulierculis baptiſmū miniſtrari oporteat; ita fit, ut promiſcue omnibus fidelibus ea, quæ ad huius ſacramenti ſubſtantiam pertinent, cognita, & perſpecta eſſe debeant. Quare dilucidis & apertis uerbis, quæ facile percipi ab omnibus poſsint, Paſtores docebunt, hanc eſſe perfectam & abſolutam baptiſmi formam, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Ita enim a

Quam ſit neceſſaria formæ baptiſmi cognitio.

Domino, & Saluatore nostro traditum est, cum
Matth. 28 apostolis apud Mattheum præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ex illo autem uerbo, Baptizantes, catholica Ecclesia, diuinitus edocta, optime intellexit, in huius sacramenti forma actionẽ ministri exprimendam esse: quod quidem fit, cum dicitur: Ego te baptizo. Ac quoniam, præter ministros, tum illius personam, qui baptizatur, tum principalem causam, quæ baptismum efficit, significare oportebat, idcirco illud pronomen, TE, & distincta diuinarum personarum nomina adduntur, ut absoluta sacramenti forma ijs uerbis concludatur, quæ modo exposita sunt: Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Neque enim sola filij persona, de quo a Ioanne scribi-
Ioan. 1 tur; Hic est, qui baptizat; sed simul omnes sanctę Trinitatis personæ ad baptismi sacramentum operantur. Quod autem, In nomine, non, In nominibus, dictum est; hoc plane declarat unam Trinitatis naturam, & diuinitatem: etenim hoc loco nomen, ad personas non refertur, sed diuinam substantiam, uirtutem, & potestatem, quę una & eadem est in tribus personis, significat. Sed in hac forma, quam integram, & perfectam esse ostendimus, obseruandum est, quędam prorsus necessaria esse, quę si omittantur, sacramentum confici non potest; quædam uero non ita necessaria, ut, si desint, sacramenti ratio non constet: cuiusmodi est uox illa, Ego: cuius uis in uerbo BAPTIZO continetur: immo uero in ecclesijs Græcorum uariata dicendi ratione prætermitti consueuit: propterea

pterea quod nullam fieri oportere ministri mentionem iudicarunt: ex quo factum est, ut in baptismo hac forma passim utantur: Baptizatur seruus Christi in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: a quibus tamen perfecte sacramentum ministrari, ex Concilij Florentini sententia, & definitione apparet; cum ijs uerbis satis explicetur id, quod ad baptismi ueritatem attinet, nimirum ablutio, quę tunc re ipsa peragitur. Quod si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cum apostoli in nomine tantum domini Iesu Christi baptizarent; id quidem spiritus sancti afflatu eos fecisse, exploratū nobis esse debet; ut initio nascentis Ecclesiæ Iesu Christi nomine prædicatio illustrior fieret, diuinaque, & immensa eius potestas magis celebraretur. Deinde uero rem penitus introspicientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma desiderari, quæ ab ipso Saluatore præscriptę sunt. qui enim Iesum Christum dicit, simul etiam patris personam, a quo unctus, & spiritum sanctum, quo unctus est, significat. Quamquam dubium fortasse uideri potest, an huiusmodi forma apostoli aliquem baptizauerint, si Ambrosij, & Basilij, sanctissimorum, & grauissimorum Patrum, auctoritatem sequi uolumus, qui ita baptismum in nomine Iesu Christi interpretati sunt, ut dixerint, ijs uerbis significari baptismum, non qui a Ioanne, sed qui a Christo domino traditus esset, tametsi a cōmuni, & usitata forma, quæ distincta trium personarum nomina continet, apostoli nō discederēt. Atque hoc loquēdi genere Paulus etiam in epistola ad Galatas usus uidetur, cum inquit: Quicumque

Act. 2
Act. 8
S. Ambr. & Basilius.
Ad Gal. 3

in Christo baptizati estis, Christum induistis: ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Saluator & Dominus noster seruandam præceperat, baptizatos esse.

Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptismi substantiam maxime pertinēt, fideles docere satis fuerit. Quoniam uero in hoc sacramento conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationē seruari oportet; idcirco eius quoque partis doctrina a Pastoribus tradenda est, atque ab eis breuiter explicandum, communi Ecclesiæ more & consuetudine receptum esse, ut baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset. nam qui hoc sacramēto initiari debēt, uel in aquam mergūtur, uel aqua in eos infunditur, uel aquæ aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus quicumque seruetur, baptismum uere perfici credendum est. aqua enim in baptismo adhibetur ad significādam animæ ablutio-
Ad Eph. 5 nem, quam efficit: quare baptismus ab Apostolo lauacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Ecclesia obseruatū animaduertimus; quam uel aquæ effusione, quod nunc in frequēti usu positum uidemus, uel aspersione, quem-
Act. 2 admodum a Petro factum esse colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei ueritatem traduxit, & baptizauit. Vtrum uero unica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. utrouis enim modo & antea in Ecclesia baptismū uere confectum esse, & nunc cōfici posse, ex D. Gregorij
D. Gregor. Magni epistola, ad Leandrum scripta, satis apparet. Retinendus est tamen a fidelibus is ritus, quem

unus-

unusquisque in sua ecclesia seruari animaduerterit. Atque illud precipue monere oportet, nō quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus uigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem uerba sacramenti, quæ formam cōtinēt, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse. His expositis, conueniet preterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, baptismum, quemadmodum & reliqua sacramenta, a Christo domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt, explicabūtq. duo diuersa tempora baptismi notanda esse; alterum, cum Saluator eum instituit; alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac, quod ad primum attinet, tunc a Domino hoc sacramentum institutum esse perspicitur, cū ipse a Ioanne baptizatus sanctificandi uirtutem aquæ tribuit. testantur enim sancti Gregorius Nazanzenus, & Augustinus, eo tempore aquæ uim generandi in spiritualem scilicet uitā datam esse. Et alio loco ita scriptum reliquit: Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, nō mūdari indigens, sed tactu mūde carnis aquas mundans, ut uim abluendi habeāt. Atque ad eam rem illud maximo argumento esse potuit, quod tunc sanctissima Trinitas, in cuius nomine baptismus conficitur, numen suum præsens declarauit. Vox enim patris audita est: filij persona aderat: & spiritus sanctus in columbę specie descendit: præterea cæli aperti sunt, quo nobis iam per baptismum licet ascendere. Quod si quis

B. Gregorius NaZanZenus, & S.August.

Matth. 3 Marc. 1 Luc. 3

scire

ſcire cupiat, quanam ratione tanta, & tam diuina uirtus a Domino aquis tributa ſit; id quidem humanam intelligentiam ſuperat: hoc uero ſatis percipi a nobis poteſt, baptiſmo a Domino ſuſcepto, ſanctiſſimi, & puriſsimi eius corporis tactu aquam ad baptiſmi ſalutarem uſum conſecratã eſſe; ita tamen, ut hoc ſacramentum, etſi ante paſsionem inſtitutum fuerit, a paſsione tamen, quæ omnium Chriſti actionum tamquam finis erat, uim, & efficientiam duxiſſe, credendum ſit. Sed de altero etiam, quo ſcilicet tẽpore lex de baptiſmo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter ſacros
Mar. 16 ſcriptores cõuenit, poſt Domini reſurrectionem, cũ
Math. 28 apoſtolis præcepit; Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: ex eo tempore omnes homines, qui ſalutem æternam conſecuturi erant, lege de baptiſ-
1. Pet 1 mo teneri cœpiſſe. Quod quidem ex apoſtolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit: Regenerauit nos in ſpem uiuam per reſurrectionem Ieſu
Ad Eph. 5 Chriſti ex mortuis. Idemq. ex illo Pauli loco; Se ipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, (cum de Eccleſia loqueretur) mundans eam lauacro aquæ in uerbo; licet cognoſcere. uterque enim baptiſmi obligationem ad tempus, quod mortem Domini conſecutũ eſt, uidetur retuliſſe: ut dubitandum nul-
Ioan. 3 lo modo ſit, uerba etiam illa Saluatoris, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei; id ipſum tempus ſpectaſſe, quod poſt paſsionem futurum erat. Et his igitur, ſi accurate a Paſtoribus tractentur, haud dubium eſſe poteſt, quin fideles maximam in hoc ſacramento digni-

dignitatem agnoſcant, ac ſumma animi pietate ue nerentur; præſertim uero cũ cogitarint, præclara illa & ampliſsima munera, quę cum Chriſtus dominus baptizaretur, miraculorum ſignificationibus declarata ſunt, ſingulis, cum baptizantur, intima ſpiritus ſancti uirtute donari, atque impertiri. Vt enim ſi, quemadmodum Eliſei puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, ut cæleſtes res intueri poſſemus, nemo adeo communi ſenſu carere putandus eſſet, quem diuina baptiſmi myſteria in maximam admirationem non traducerent; cur idem etiam euenturum non exiſtimemus, cum a Paſtoribus huius ſacramenti diuitiæ ita expoſitæ fuerint, ut eas fideles ſi non corporis oculis, at mentis acie, fidei ſplendore illuminatæ, contemplari queant? 4.Reg.6

Iam uero, a quibus miniſtris hoc ſacramentum conficiatur non utiliter modo, ſed neceſſario, tradẽdũ uidetur; tum ut ij, quibus præcipue hoc munus commiſſum eſt, illud ſancte, & religioſe curare ſtudeant; tum ut ne quis, tamquã fines ſuos egreſſus, in alienam poſſeſsionem intempeſtiue ingrediatur, uel ſuperbe irrumpat, cum in omnibus ordinem ſeruandum eſſe Apoſtolus admoneat. doceantur igitur fideles, triplicem eſſe eorum ordinem: ac in primo quidem Epiſcopos, & ſacerdotes collocandos eſſe; quibus datum eſt, ut iure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant. ijs enim in apoſtolis præceptum eſt a Domino; Euntes baptizate: quamuis Epiſcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deſerere cogerentur, baptiſmi miniſterium ſacerdotibus relinquere ſoliti eſſent. Quod uero ſacerdotes iure ſuo hanc functionem exerce- Qui proprij miniſtri baptiſmi. 1. Cor.4 Matth. 28

erceant, ita ut præsente etiam Episcopo ministrare baptismum possint, ex doctrina Patrum, & usu Ecclesię constat. nam cum ad Eucharistiam consecrandam instituti sint; quæ est pacis & unitatis sacramentum: consentaneum fuit, potestatem ijs dari omnia illa administrandi, per quæ necessario huius pacis, & unitatis quilibet particeps fieri posset. Quod si aliquando Patres sacerdotibus, sine Episcopi uenia, baptizandi ius permissum non esse dixerunt; id de eo baptismo, qui certis anni diebus sollemni cęrimonia administrari cõsueuerat, intelligendum uidetur. Secundũ ministrorum locum obtinent Diaconi; quibus, sine Episcopi, aut sacerdotis concessu, non licere hoc sacramentũ administrare, plurima sanctorum Patrum decreta testãtur. Extremus ordo illorum est, qui, cogente necessitate, sine sollemnibus cærimonijs baptizare possunt: quo in numero sunt omnes, etiã de populo, siue mares, siue feminę, quãcumque illi sectam profiteãtur. nam & Iudæis quoque, & infidelibus, & hęreticis, cum necessitas cogit, hoc munus permissum est; si tamẽ id efficere propositũ eis fuerit, quod Ecclesia catholica in eo administrationis genere efficit. Hæc autem cum multa ueterum Patrum, & Conciliorũ decreta confirmarunt; tũ uero a sacra Tridentina Synodo anathema in eos sancitum est, qui dicere audeãt baptismũ, qui etiã datur ab hęreticis in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, cũ intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse uerũ baptismũ. In quo profecto summam Domini nostri bonitatẽ, & sapiẽtiã licet admirari. nã cum hoc sacramentũ necessario ab omnibus percipiendum sit: quemadmodum

Concil. Trident.

aquam

aquam eius materiam instituit, qua nihil magis cō
mune esse potest: sic neminem ab eius administra-
tione excludi uoluit; quamuis, ut dictum est, non
omnibus liceat sollemnes cærimonias adhibere: nō
quidē quod ritus, aut cærimonię plus dignitatis, sed
quod minus necessitatis, quā sacramentū, habeant.
Neque uero, hoc munus ita omnib⁹ promiscue p-
missū esse, fideles arbritrētur, quin ordinē aliquē mi
nistrorū statuere maxime deceat. mulier enim si ma
res adsint, laicus itē pręsente clerico, tum clericus
coram sacerdote, baptismi adminstrationē sibi su-
mere non debent. Quāquam obstetrices, quę bapti
zare cōsueuerunt, improbandę non sunt, si interdū
præsente aliquo uiro, qui huius sacramenti confi-
ciēdi minime peritus sit, quod alias uiri magis pro-
prium officium uideretur, ipsæ exequantur.

Accedit autē ad eos ministros, qui, ut hactenus declaratū est, baptismū cōficiunt, aliud etiam ministrorū genus, qui ad sacrā, & salutarem ablutionem celebrandam ex uetustissima catholicę Ecclesię consuetudine adhiberi solent. ij nūc patrini, olim susceptores, spōsores, seu fideiussores, cōmuni uocabulo, a rerū diuinarum scriptoribus uocabātur. De quorum numero, quoniā ad omnes fere laicos pertinet, accurate a Pastoribus agendū erit; ut fideles intelligant, quæ potissimum ad illud recte perficiendū necessaria sint. In primis uero explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad baptismum præter sacramenti ministros patrini etiā, & susceptores adiungerētur. quod quidē optimo iure factū esse, omnibus uidebitur, si meminerint, baptismū esse spiritualem regenerationem, per quā filij Dei nascimur. de ea enim *De patrinis baptizandorum.*

ita

1. Pet. 2 ita loquitur D. Petrus: Sicut modo geniti infantes rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite. Vt igitur, poſtquam aliquis in hanc lucem editus eſt, nutrice & pædagogo indiget, quorum ope, atque opera edu cetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiatur: ita etiam neceſſe eſt, ut, qui ex baptismi fonte uitam ſpiritualem uiuere incipiunt, alicuius fidei, & pru dentię committantur, a quo Chriſtianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem inſtitui poſsint, atque ita paulatim in Chriſto adole ſcere, donec tandem uiri perfecti, iuuante Domino, euadant, cum præſertim Paſtoribus, qui publicæ parochiarum curationi præpoſiti ſunt, tantum tem poris non ſuperſit, ut priuatam illam curam pueros in fide erudiendi ſuſcipere poſsint. Huius autem uetuſtiſsimę cõſuetudinis pręclarum teſtimonium

S. Dionyſ. a D. Dionyſio habemus, cum inquit: Diuinis noſtris ducibus (ſic enim apoſtolos uocat) in mentem uenit, & uiſum eſt ſuſcipere infantes, ſecundum iſtum ſanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, ueluti pædagogo, traderent, ſub quo, ſicut ſub diuino patre, & ſaluationis ſanctæ ſuſceptore, reliquum uitæ puer

Higinius Papa. degeret. Eandem uero ſententiam confirmat Higinij auctoritas. Quamobrem ſapientiſsime a ſancta Eccleſia conſtitutum eſt, ut non ſolum is, qui baptizat, cum baptizato, ſed etiam ſuſceptor cum eo, quem ſuſcipit, & cum eius ueris parentibus affinitate deuinciãtur; ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniri non poſsint, atque inita dirimantur. Præterea docere oportet fideles, quæ ſint ſuſceptoris partes. etenim hoc munus adeo ne

gligen-

gligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomen relictum sit; quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines uideantur. Hoc igitur uniuersè susceptores semper cogitent, se hac potissimũ lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuo commendatos habeãt, atque in ijs, quæ ad Christianæ uitæ institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni uita præbeant, quales eos futuros esse sollemni cærimonia spopõderunt. Audiamus quid ea de re sanctus Dionysius scribat, uerba sponsoris exprimens. S. Diony.
Spondeo puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam uenerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet cõtrarijs omnino, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item diuus Augustinus: Vos, inquit, ante omnia tam uiros, quam mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo, ut cognoscatis, fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos uisi estis de sacro fõte suscipere. D. August.
Ac profecto decet maxime, eum, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exequendo numquã defatigari; & qui se alterius pædagogum, & custodem professus est, minime pati illum esse desertum, quem semel in fidem, & clientelam suam recepit, donec illum opera, & præsidio suo egere intellexerit. Quæ autem filijs spiritualibus tradenda sint, paucis D. Augustinus comprehendit, cum de hoc ipso susceptorum officio loqueretur. ait enim: Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceãt: Decalogum etiã, & quæ sint prima Christianæ religionis D. August.

ligionis rudimenta. Quæ cum ita se habeant, facile intelligimus, cuinam hominum generi sanctę huius tutelę administratio committenda non sit, nimirum ijs, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut sedulo, & accurate non queant. Quocirca, præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc spiritualis educatio a carnali distet, hæretici inprimis, Iudęi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper uersentur, ut fidei ueritatem mendacijs obscurent, atque omnem Christianam pietatē euertant. Plures quoque ne baptizatum de baptismo suscipiant, sed ut unus tantum, siue uir, siue mulier, uel ad summum unus, & una, Tridentino Concilio statutum est; tum quia disciplinæ, atque institutionis ordo a multitudine magistrorum perturbari poterat: tū quia prouidere oportebat, ne inter plures eiusmodi affinitates coniungerentur, quę impedirent, quo minus legitimo matrimonij uinculo hominū inter homines societas latius diffūderetur.

Quam necessaria baptismi susceptio tam adultis, quā infantibus.

Sed cum ceterarum rerum cognitio, quæ hactenus expositæ sunt, fidelibus utilissima habenda sit; tum uero nihil magis necessarium uideri potest, quam ut doceantur, omnibus hominibus baptismi legem a domino pręscriptam esse, ita ut, nisi per baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam, & interitum a parentibus, siue illi fideles, siue infideles sint, procreentur. Igitur sępius a Pastoribus explicandum erit, quod apud Euangelistam legitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum

Ioan. 3

gnum Dei. Quam legem non ſolum de ijs, qui adulta ætate ſunt, ſed etiam de pueris infantibus intelligendam eſſe, idque ab apoſtolica traditione Eccleſiam accepiſſe, communis Patrum ſententia & auctoritas confirmat. Præterea, credendum eſt, noluiſſe Chriſtum dominum baptiſmi ſacramentũ, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me uenire; talium eſt enim regnum cælorum. quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, quos benedicebat. Deinde, cum legimus, totam aliquam familiam a Paulo baptizatam eſſe, ſatis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe. Deinde circumciſio, quæ figura fuit baptiſmi, eum morem maxime commendat. Pueros enim octauo die circum cidi ſolitos, nemo eſt, qui ignoret. Ac quibus circumciſio manu facta in expoliatione corporis carnis proderat, ijſdem baptiſmum, qui eſt circumciſio Chriſti non manufacta, prodeſſe perſpicuum eſt. Poſtremo, ut Apoſtolus docet, ſi unius delicto mors regnauit per unum; multo magis abũdantiam gratię, & donationis, & iuſtitię accipientes, in uita regnabunt per unum Ieſum Chriſtum. Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint; multo magis per Chriſtum dominum poſſunt gratiam, & iuſtitiam conſequi, ut regnẽt in uita: quod quidem ſine baptiſmo fieri nullo modo poteſt. Quare docebunt Paſtores, infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatem Chriſtianæ religionis præceptis ad ueram pietatem informandam eſſe. nam, ut a ſa

Matth. 19 *Marc. 10* *1. Cor. 1* *Gen. 21* *Leuit. 12* *Luc. 1. 2* *Coloſ. 2* *Rom. 5*

piente preclare dictum est; Adolescens iuxta uiam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Neque enim dubitare licet, quin fidei sacramenta, cũ abluuntur, accipiant; non quia mentis suę assensione credant; sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerint, sin minus, fide (ut D. Augustini uerbis loquamur) uniuersæ societatis sanctorum muniuntur. etenim ab ijs omnibus recte dicimus eos baptismo offerri, quibus placet ut offerantur, & quorum charitate ad communionẽ sancti spiritus adiunguntur. Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, cum primũ id sine periculo facere liceat, ad ecclesiam deferendos, & sollemnibus cęrimonijs baptizandos curent. nam cum pueris infantibus nulla alia salutis comparandæ ratio, nisi eis baptismus prębeatur, relicta sit; facile intelligitur, quam graui culpa illi sese obstringant, qui eos sacramenti gratia diutius, quam necessitas postulet, carere patiantur; cum præsertim propter ætatis imbecillitatem, infinita pene uitę pericula illis impendeant. Diuersam uero rationem in ijs seruandam esse, qui adulta ętate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesię consuetudo declarat. nam Christiana quidem fides illis proponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi sunt. quod si ad dominum Deum conuertantur; tũ uero monere oportet, ne ultra tempus ab Ecclesia prescriptum, baptismi sacramentum differant. nam cum scriptum sit; Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi sunt, perfectam conuersionem

D. August.

ſionem in noua per baptiſmũ generatione poſitam eſſe; prętere a, quo ſerius ad baptiſmum veniunt, eo diutius ſibi carendum eſſe ceterorum ſacramentorum vſu, & gratia, quibus Chriſtiana religio colitur, cum ad ea ſine baptiſmo nulli aditus patere poſſit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex baptiſmo percipimus: ſiquidem non ſolum omnium ſcelerum, quæ antea admiſſa ſunt, maculam & ſordes baptiſmi aqua prorſus eluit, ac tollit, ſed diuina gratia nos ornat: cuius ope, & auxilio in poſterum etiam peccata vitare poſſumus, iuſtitiamq; & innocentiam tueri: qua in re ſummam Chriſtianæ vitæ conſtare facile omnes intelligunt. Sed quamuis hæc ita ſint, non conſueuit tamen Eccleſia baptiſmi ſacramentum huic hominũ generi ſtatim tribuere, ſed ad certum tempus differēdum eſſe conſtituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere ſupra dictum eſt, coniunctum habet cum illis, qui rationis uſu prędi ti ſunt; baptiſmi ſuſcipiendi propoſitum, atque conſilium, & male actæ uitæ pænitentia ſatis futura ſit ad gratiam, & iuſtitiam, ſi repentinus aliquis caſus impediat, quo minus ſalutari aqua ablui poſſint. Contra uero hæc dilatio aliquas uidetur utilitates afferre. Primum enim, quoniam ab Eccleſia diligenter prouidendum eſt, ne quis ad hoc ſacramentum ficte, & ſimulato animo accedat, eorum uoluntas, qui baptiſmum petunt, magis exploratur, atque perſpicitur. cuius rei cauſa in antiquis Concilijs decretum legimus; ut qui ex Iudęis ad fidem catholicam ueniunt, antequam baptiſmus illis adminiſtretur, aliquot menſes inter catechumenos

 eſſent:

essent: deinde, in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ uitæ institutionibus erudiuntur perfectius. Præterea, maior religionis cultus sacramento tribuitur, si constitutis tantum Paschæ, & Pentecostes diebus, sollemni cærimonia baptismum suscipiant. Sed interdum tamen baptismi tempus iusta aliqua & necessaria causa differendum non est, ueluti si uitæ periculum instare uideatur, ac præsertim si illi abluendi sint, qui iam fidei mysteria plene perceperint, quod quidem Philippum, & apostolorum Principem fecisse satis constat, cum alter Candacis reginæ eunuchum, alter Cornelium, nulla interposita mora, sed statim ut se fidem amplecti professi sunt, baptizauit.

Act. 8 & 10

Docendum preterea, & populo explicandū erit, quo modo affecti esse debent, qui baptizandi sunt. in primis itaque opus est, ut uelint, propositumque illis sit, baptismum suscipere. nam cum unusquisque in baptismo peccato moriatur, & nouam uitæ rationem, & disciplinam suscipiat; æquum est, non inuito cuiquam, aut recusanti, sed illis tantum, qui sponte sua, & libenti animo accipiunt, baptismum præberi. Quare ex sancta traditione semper seruatum animaduertimus, ut nemini baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an uelit baptizari. Nec uero in pueris quoque infantibus eam uoluntatem deesse existimandum est, cum Ecclesiæ uoluntas, quę pro illis spondet, obscura esse non possit. Præterea, amentes, & furiosos, qui cum aliquando compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam baptismi suscipiendi uoluntatem habeant, nisi ui-

tæ

tæ periculum immineat, baptizandos non esse: cum autem in uitæ discrimine uersantur, si, ante quam furere inciperent, eius uoluntatis significationem dederunt, abluendi sunt; sin minus, a baptismi administratione abstinendum est. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet, quod si in mentis potestate numquam fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint; eos in fide Ecclesiæ non secus, ac pueros, qui ratione carent, baptizandos esse, Ecclesiæ auctoritas, & consuetudo satis declarat. Verum, præter baptismi uoluntatem, fides etiam ea ratione, qua de uoluntate dictum est, ad consequendam sacramenti gratiam maxime necessaria est. etenim Dominus, & Salua tor noster docuit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. *Marc. 16* Deinde ut quemlibet admissorum scelerum, & male actæ uitæ pæniteat, atque ut idem in posterum a peccatis omnibus abstinere statuat, opus est. aliter enim, qui ita baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emẽdare, omnino repellẽdus esset. nhil enim baptismi gratiæ, & uirtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & consilium, qui nullum umquam peccandi finem sibi constituunt. Cum itaque baptismus ob eam rem expetendus sit, ut Christum induamus, & cum eo coniungamur; plane constat, merito a sacra ablutione reijciendum esse, cui in uitijs, & peccatis perseuerare propositum est; prçsertim uero, quia nihil eorum, quę ad Christum, & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est: inanemque baptismum, si iustitiæ, & salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelli-

Rom. 8 gimus, qui secundum carnem ambulare, non secundum spiritum, cogitat: etsi quod ad sacramentum pertinet, perfectam eius rationem sine ulla dubitatione consequitur, si modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod a sancta Ecclesia administratur. Quamobrē Princeps apostolorū magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait scriptura, compuncti corde, ab eo, & a reliquis apostolis, quid sibi faciendum esset, quæsiuerant, ita

Act. 2 respondit: Pænitentiam agite, & bapizetur unusquisque uestrum. & alio loco: Pęnitemini, inquit,

Act. 3 & conuertimini, ut deleantur peccata uestra. Item

Rom. 6 beatus Paulus, ad Romanos scribens, aperte ostendit, ei, qui baptizatur, omnino moriendum esse peccatis: quare nos monet, ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis uiuentes. Hæc uero si fideles sępe meditati fuerint, primum quidem summam Dei bonitatem uehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare, & diuinum baptismi beneficium sola sua misericordia adductus tribuit; deinde, cum sibi ante oculos proponent, quam aliena esse debeat ab omni crimine eorum uita, qui tanto munere ornati sunt; illud etiam in primis a Christiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam sancte & religiose traducere uitam studeant, perinde ac si ea ipsa die baptismi sacramentum & gratiam consecuti essent. quamquam ad inflammandos uerę pietatis studio animos nihil magis proficiet, quam si Pastores accurata oratione explicauerint, quinam sint baptismi effectus.

De

De his igitur quoniam sæpe agendum est, ut fideles magis perspiciant, se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo deijci ullis aduersarij insidijs, uel impetu, ullo umquam tempore patiantur; hoc primum tradere oportet, peccatum, siue a primis parentibus origine contractum, siue a nobis ipsis commissum, quamuis etiam adeo nefarium sit, ut ne cogitari quidem posse uideatur, admirabili huius sacramenti uirtute remitti, & condonari. Id uero multo ante ab Ezechiele prænunciatum est, per quem dominus Deus ita loquitur: Effundam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris. Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subiecit: Et hęc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Atque hanc doctrinam perpetuo a sancta Ecclesia traditam esse, perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de baptismo paruulorum conscripsit, ita testatur: Generante carne tantum contrahitur peccatum originale: regenerante autem spiritu, non solum originalium, sed etiam uoluntariorum peccatorum fit remissio. Et sanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptismate condonata sunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cum anathema in eos decreuit, qui aliter sentire auderent, quiue asseuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli, aut radicitus euelli,

Concupiscentia in renatis non adscribitur culpa.

Ezech. 36

1. Cor. 6

D. August.

S. Hieron.

ſed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixę adhuc remaneant. Namque,

Trid. Syn. ut eiuſdem ſanctæ Synodi uerbis utamur, in renatis nihil odit Deus, quia nihil damnationis eſt his, qui uere conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem: qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ueterem hominem exuentes, & nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt. Ac fateri quidem oportet, ſicut eodem loco ipſius Synodi auctoritate decretum eſt, in baptizatis concupiſcentiam uel fomitem remanere: ſed illa uere peccati rationem non habet. nam ex diui

D. Auguſt. quoque Auguſtini ſententia, in paruulis baptizatis concupiſcentiæ reatus abſoluitur, ad agonem relinquitur. atque idem alibi teſtatur: Concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet. concupiſcentia enim, quæ ex peccato eſt, nihil aliud eſt, niſi animi appetitio, natura ſua rationi repugnans: qui tamen motus ſi uoluntatis conſenſum, aut negligentiam coniunctam non habeat, a uera peccati natura longe abeſt.

Rom. 7 Ac cum D. Paulus inquit; Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces; ex his uerbis non ipſam concupiſcendi uim, ſed uoluntatis uitium intelligi uoluit. Eandem doctri-

D. Greg. nam tradit D. Gregorius, ita ſcribens: Si qui ſunt qui dicant peccata in baptiſmo ſuperficie tenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius? cum per fidei ſacramentum anima, peccatis radicitus abſoluta, ſoli Deo inhæreat. Atque ad eam rem demonſtrandam Saluatoris noſtri teſtimonio utitur, cum apud

apud sanctum Ioannem ait: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est mũdus totus. Quod si cui expressam huius rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat sibi ad contemplandum Naaman Syrij leprosi historiam, qui cũ septies Iordanis aqua se abluisset, testante scriptura, ita a lepra mundatus est, ut eius caro, caro pueri uideretur. Quare baptismi proprius effectus est, peccatorum omnium, siue originis uitio, siue nostra culpa contracta sint, remissio: cuius rei causa a Domino, & Saluatore nostro institutum esse, clarissimis uerbis apostolorum Princeps, ut alia testimonia omittamus, explicauit, cum inquit: Pænitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.

Ioan. 13

4. Reg. 5

Act. 2

Iam uero, in baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam, & scelerum pœnæ omnes a Deo benigne condonantur. nam, etsi omnibus sacramentis hoc commune est, ut per illa uirtus passionis Christi Domini communicetur: de solo tamen baptismo dictum est ab Apostolo, nos per ipsum Christo cõmori, & sepeliri. ex quo sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima sacramenti iniuria fieri non posse, ut ei qui baptismo expiandus sit, eiusmodi pietatis officia, quæ usitato nomine sancti Patres opera satisfactionis uocarunt, imponantur. Nec uero, quæ hoc loco traduntur, ueteris Ecclesię cõsuetudini aduersantur: quę olim Iudæis, cũ baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies ieiunarent. neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat; sed qui baptismum percepissent, ea ratione admonebãtur,

Per baptismum nõ solum præcedentia peccata, sed illorum etiã pœnas remitti: & cur non restituatur status naturæ integræ.

ut

ut ſacramenti dignitatem uenerantes, ieiunijs, & orationibus aliquandiu ſine intermiſsione operam darent. Sed quamquam in baptiſmo pœnas peccatorum condonari exploratum eſſe debet: ab eo tamen pœnarum genere, quę ciuilibus iudicijs ob graue aliquod ſcelus perſoluendę ſunt, nemo liberatur; ita ut, qui morte dignus ſit, per baptiſmum a pœna, quę legibus conſtituta eſt, eripiatur: tametſi uehementer laudanda eſſet eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduerſionem, ut Dei gloria in ſuis ſacramentis illuſtrior fieret, ſontibus remitterent, ac condonarent. Efficit pręterea baptiſmus poſt huius uitę curriculum, pœnarum omnium, quę originale peccatum conſequuntur, liberationem. ſiquidē merito mortis Domini factum eſt, ut hęc conſequi poſſemus. Baptiſmo autem, ut

Rom. 6 ſupra dictum eſt, ei commorimur. Si enim, ut inquit Apoſtolus, complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.

Quod ſi querat aliquis, cur ſtatim poſt baptiſmum in hac etiam mortali uita his incōmodis non careamus, atque ad perfectum illum uitę gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, ſacrę ablutionis uirtute non transferamur; id quidem duabus potiſsimum de cauſis factum eſſe, reſpondebitur. Quarum prima eſt, quod nobis, qui per baptiſmum Chriſti corpori coniuncti, atque eius membra effecti ſumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quam ipſi capiti noſtro tributum eſſet. Cum igitur Chriſtus dominus, etſi ab initio ortus ſui gratię, & ueritatis plenitudinem habuit, tamen humanę

manæ naturæ fragilitatem, quam suscepit, non antea deposuit, quam passionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis uitæ gloriam resurrexit: quis miretur, cum uideat fideles, qui iam per baptismum cælestis iustitiæ gratiam adepti sunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore uestiri, ut, postquam multis laboribus pro Christo perfuncti, & morte obita denuo ad uitam reuocati fuerint, tandem digni sint, qui cum Christo æuo sempiterno perfruantur? Altera uero caussa, cur in nobis post baptismum infirmitas corporis, morbus, dolorum sensus, concupiscentiæ motus relinquatur, illa est, ut scilicet tamquam segetem, & materiam uirtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia consequeremur. nam cum patienti animo uitæ incommoda omnia toleramus, prauasque animi nostri affectiones sub rationis imperium diuina ope subijcimus, certa spe niti debemus, fore, ut, si cum Apostolo bonum certamen certauerimus, cursum consummauerimus, fidem seruauerimus, repositam quoque iustitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die iustus iudex. Sic uero etiam cum filijs Israel uidetur Dominus egisse: quos etsi ab Aegyptiorum seruitute, Pharaone, atque eius exercitu in mare demerso, liberauit; tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed prius in multis, uarijsque casibus exercuit; ac deinde, cum eos in promissæ terræ possessionem misisset, ceteros quidem incolas e patrijs sedibus exturbauit; quasdã uero nationes reliquas fecit, quas delere nõ potuerũt, 2. Tim. 4.

ut

ut populo Dei bellicæ uirtutis, & fortitudinis exercendæ occasio numquam deesset. Huc accedit, quod, si per baptismum, pręter dona cęlestia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito posset, ne multi, præsentis potius uitæ commoda, quam futuræ speratam gloriam consectantes, ad baptismum uenirent; cum tamen non falsa hęc, & incerta, quæ uidentur, sed
2. Cor. 4 uera, atque ęterna, quæ non uidentur, bona Christiano homini semper proposita esse debeãt. Sed interim tamen huius uitæ condicio, quæ miseriarum plena est, suis uoluptatibus, & lętitijs non caret. Quid enim nobis, qui iam per baptismum, ueluti palmites, insiti sumus in Christũ, iucũdius aut optabilius esse potest, quam, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quo minus ad præmium supernę uocationis Dei omni studio cõtendamus, alij uirginitatis lauream, alij doctrinę, & prædicationis coronam, alij martyrij palmam, alij alia uirtutum decora a Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in huius ærumnosæ uitæ stadio exercuissemus, atque in acie inuicti stetissemus.

De eximijs baptismi fructibus.

Sed ut ad baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius sacramenti uirtute nos non solum a malis, quæ uere maxima dicenda sunt, liberari, uerum etiam eximijs bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster diuina gratia repletur; qua iusti, & filij Dei effecti, æternę quoque salutis heredes instituimur. nam, ut scriptum est, Qui

Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: mundatamque Ecclesiam lauacro aquæ, in uerbo Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendũ, pœna anathematis proposita, decreuit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhęrens, ac ueluti splendor quidã, & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasq. animas pulchriores, & splendidiores reddit. Atque id ex sacris litteris aperte colligitur, cum gratiam effundi dicant, eamque spiritus sancti pignus soleant appellare. Huic autem additur nobilissimus omnium uirtutum comitatus, quę in animam cum gratia diuinitus infunduntur. Quare, cum Apostolus ad Titum ait: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum: D. Augustinus uerba illa, Abunde effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remissionem peccatorum, & copiam uirtutum. Iam uero per baptismum etiam Christo capiti tamquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur a capite uis manat, qua singulæ corporis partes ad proprias functiones apte exequendas mouentur: ita etiam ex Christi domini plenitudine in omnes, qui iustificantur, diuina uirtus, & gratia diffunditur: quę nos ad omnia Christianę pietatis officia habiles reddit. Neque uero mirum cuiquam uideri debet, si, cum tãta uirtutum copia instructi, & ornati simus, tamen non sine magna difficultate, & labore pias honestasque actiones inchoamus, uel certe absoluimus

Marc. 16
Ad Eph. 5
Ad Tit. 3
D. August.

id

id enim ob eam rem non euenit, quod uirtutes, a quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatę non sint; sed quoniam post baptismum acerrima cupiditatis pugna aduersus spiritum relicta est; in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti, optima spe niti debeamus, fore, ut quotidiana recte uiuendi exercitatione, quęcumque pudica sunt, quæcumque iusta, quæcumque sancta, eadem etiam facilia, & iucunda uideantur; hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, ut Deus pacis sit nobiscum.

Ad Phil. 4

2. Cor. 13

Prętereà, per baptismum consignamur charactere, qui ex anima deleri numquam potest: de quo, nihil est, ut plura hoc loco disserantur; cum liceat ex ijs, quę supra dicta sunt, cum uniuerse de sacramentis ageretur, satis multa, quę ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

Baptismum sine sacrilegio iterari non posse.

Sed quoniam ex characteris ui, & natura ab Ecclesia definitum est, baptismi sacramentum nulla ratione iterandum esse; ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, sępe, & diligenter a Pastoribus admonendi erunt. Hoc uero docuit Apostolus, inquiens: Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per baptismum in Christo cauerent, ne uitam, quam ab illo accepissent, amitterent, cum inquit: Quod enim Christus mortuus est peccato, mortuus est semel: hoc uidetur aperte significare, sicut ille mori iterum non potest, ita nobis denuo mori per baptismum non licere. Quare sancta etiam Ecclesia, se unum baptismum credere, palam profite-

Rom. 6

profitetur. quod quidem rei naturę, & rationi uehementer cōsentaneum esse, ex eo intelligitur, quod baptismus est quędā spriritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali uirtute semel tantum generamur, & in lucem edimur; atque, ut D. Augustinus ait, uterus non potest repeti; sic etiam una est spiritualis generatio, nec baptismus ullo umquā tempore iterandus est. Neque uero quisquam putet eum ab Ecclesia iterari, cum, adhibita huiusmodi uerborum formula, aliquem abluit, de quo incertū est, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterū non baptizo: si uero nōdum baptizatus es, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. ita enim nō impie iterari, sed sancte cum adiunctione baptismū administrari, dicendū est. Qua in re tamen diligenter a Pastoribus aliqua prouidenda sunt, in quibus fere quotidie non sine maxima sacramenti iniuria peccatur. neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemuis sine delectu cum adiunctione illa baptizent. quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus querendum putant, an is prius ablutus fuerit; sed statim ei baptismum tribuunt: quin etiam, quamuis exploratum habeant, domi sacramentum administratum esse, tamen sacram ablutionem in Ecclesia, adhibita sollemni cærimonia, cum adiunctione repetere non dubitant. quod quidem sine sacrilegio facere non possunt: & eam maculam suscipiunt, quam diuinarum rerum scriptores Irregularitatem uocant. nam ea baptismi forma, ex Alexandri Papę auctoritate, in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relin-

D. August.

relinquitur, an baptiſmum rite ſuſceperint. aliter uero numquam fas eſt, etiam cum adiunctione baptiſmum alicui iterum adminiſtrare. Præter cetera uero, quæ ex baptiſmo conſequimur, illud ueluti extremum eſt, quo reliqua omnia uidentur referri, quod ſcilicet cęli aditum, propter peccatum prius interclusum, unicuique noſtrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis baptiſmi uirtute efficiuntur, ex ijs plane intelligi poſſunt, quæ in Saluatoris baptiſmo contigiſſe, euangelica auctoritas confirmauit. Etenim cæli aperti ſunt, & ſpiritus ſanctus columbæ ſpecie in Chriſtum dominum deſcendens apparuit. ex quo ſignificatum eſt, eis, qui baptizantur, diuini numinis chariſmata impertiri, & cælorum ianuam reſerari; non quidem ut, ſimul atque baptizati ſunt, ſed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miſeriarum expertes, quæ in beatam uitam cadere non poſſunt, pro mortali condicione immortalitatem aſſequentur. Atque hi quidem ſunt baptiſmi fructus; quos, ſiquidem ſacramenti uim ſpectemus, æque ad omnes pertinere dubitari non poteſt; ſin autem, quo quiſque animo affectus ad illum ſuſcipiendum acceſſerit, conſideremus: plus minus ue cæleſtis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quam ad alium, peruenire omnino fateri oportet.

Matth. 3
Marc. 1
Luc. 3

De precationibus, ritibus, & cærimonijs baptiſmi.

Reſtat nunc, ut, quæ de huius ſacramenti precationibus, ritibus, & cærimonijs tradenda ſint, aperte, & breuiter explicetur. Nam quod Apoſtolus de linguarum dono admonuit, cum inquit: Sine fructu eſſe, ſi, quæ aliquis loquitur, a fideli-

bus

bus non intelliguntur: idem fere ad ritus, & cærimonias transferri potest. imaginem enim, & significationem earum rerum præseferunt, quę in sacramento geruntur. quod si illorum signorum uim, & potestatem fidelis populus ignoret; non magna admodum cærimoniarum utilitas futura esse uidebitur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fideles intelligant, certoque sibi persuadeant, si minus necessariæ sint, plurimi tamen faciendas, magnoq. in honore esse oportere. Id uero tum instituentium auctoritas, qui sine controuersia sancti apostoli fuerunt, tum finis, cuius causa cęrimonias adhiberi uoluerunt, satis docet. ita enim sacramentum maiori cum religione, ac sanctitate administrari, ac ueluti ante oculos poni preclara illa, & eximia dona, quę in eo continentur, & in animos fidelium immensa Dei beneficia magis imprimi, perspicuū est. Sed omnes cærimonię, & precationes, quibus in baptismi administratione Ecclesia utitur, ad tria capita redigendę sunt, ut in eis explicandis certus ordo a Pastoribus seruari possit, & quę tradita ab illis fuerint, auditorum memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarum genus est, quæ, antequam accedatur ad baptismi fontem, seruantur: alterum earum, quę, cum ad ipsum fontem uentum est, adhibentur: tertium earum, quę, peracto iam baptismo, addi solent. In primis igitur aqua paranda est, qua ad baptismum uti oportet. Consecratur enim baptismi fons, addito mysticę unctionis oleo. neque id omni tempore fieri permissum est: sed more maiorum, festi quidam dies, qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo iu

re habendi sunt, expectantur, in quorum uigilijs sacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantum diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in ueteris Ecclesiæ more positum fuit, ut baptismus administraretur. Sed quamuis Ecclesia hoc tempore propter communis uitæ pericula eam consuetudinem retinendam non iudicarit; tamen sollemnes illos dies Pasche, & Pentecostes, quibus baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc obseruauit. Post aque consecrationem, alia deinceps, que baptismum antecedunt, explicare oportet. afferuntur enim, uel etiam adducuntur, qui baptismo initiandi sunt, ad ecclesie fores, atque ab eius introitu omnino prohibentur; quod indigni sint, qui domum Dei ingrediantur, ante quam a se turpissime seruitutis iugum repulerint, & totos se Christo domino, eiusque iustissimo imperio addixerint. Tum uero sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant. quo cognito, primum eos Christiane fidei doctrina, quam in baptismo profiteri debent, instituit: id autem Catechismo efficitur. cuius institutionis morem a Domini Saluatoris præcepto manasse, nemo dubitare potest; cum ipse apostolis iusserit: Ite in mundum uniuersum, & do-
Marc. 16 *Matth. 28* cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quecumque mandaui uobis. Ex quo licet cognoscere, baptismum non esse administrandum priusquam summa saltem religionis nostre capita exponantur. Quoniam uero Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta ætate fuerit, ad ea, quæ rogantur, ipse per

per se respondet: si autē infans sit, pro illo sponsor rite respondet, sollemnemq. sponsionē facit. Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum diabolum, eiusq. uires frangendas, & debilitandas, sacris, & religiosis uerbis ac precationibus conficitur. Accedunt ad Exorcismū alię cęrimonię: quarū singulę, ut quę mysticę sint, propriā, atque illustrem significationem habent. nam cum sal in illius os, qui ad baptismū adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratię dono consecuturū esse, ut a peccatorum putredine liberetur, saporemq. bonorum operum percipiat, & diuinę sapientię pabulo delectetur. Obsignantur pręterea signo crucis frōs, oculi, pectus, humeri, aures; quę omnia declarant, baptismi mysterio sensus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deū excipere, pręceptaq. eius intelligere, ac seruare possit. Postea uero illi nares, & aures saliua liniuntur, statimq. ad baptismi fontē mittitur: ut, quemadmodum cęcus ille euangelicus, quē Dominus iusserat oculos luto illitos siloes aqua abluere, lumen recuperauit; ita etiā intelligamus sacræ ablutionis eā uim esse, ut menti ad cæleste ueritatem perspiciendam lumen afferat. *Ioan. 9* His peractis, ad baptismi fontē ueniunt, ibiq. aliæ cęrimonię, & ritus adhibētur; ex quibus Christianę religionis summā licet cognoscere. Sacerdos enim, ter conceptis uerbis, eū, qui baptizandus est, interrogat. Abrenuncias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pōpis eius? At ille, aut eius nomine patrinus, ad singulas interrogationes, respondet: Abrenuncio. Igitur qui Christo nomen daturus est, hoc primū sancte, & religiose polliceri debet, se dia

bolum, & mundũ deserere, ac nullum umquam tempus fore, in quo utrumq. ueluti hostem teterrimum, nõ detestetur. Post hęc, oleo cathecuminorũ baptizandus inũgitur in pectore, & inter scapulas. In pectore quidẽ, ut per spiritus sancti donum abijciat errorem, & ignorantiã, & suscipiat fidem rectã: quia iustus ex fide uiuit. Inter scapulas autẽ, ut per spiritus sancti gratiã, excutiat negligentiam, & torporẽ, ac bonam operationem exerceat: quia fides sine operibus mortua est. Deinde ad ipsũ baptismi fontem consistens, interrogatur a sacerdote hoc modo: Credis in Deum patrẽ omnipotentem? Cui ille respõdet: Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidẽ suam sollẽni religione profitetur. quibus sane duabus spõsionibus omnem Christianę legis uim, & disciplinã contineri perspicuũ est. Sed cum iam baptismum admi nistrare oportet: quęrit sacerdos ab eo qui baptizandus est: Num baptizari uelit? quo quidẽ per se, uel eius nomine, si infans sit, patrino annuẽte, statim in nomine patris, & filij, & spiritus sãcti, salutari aqua eum abluit. Quemadmodũ enim homo sua uoluntate serpenti obediens, merito damnatus est: ita Dominus neminem ad suorũ numerum nisi uoluntarium militẽ, adscribi uoluit; ut diuinis iussis sponte obtemperans, ęternã salutem consequeretur. Iã post quam baptismus absolutus est, sacerdos summũ baptizati uerticẽ chrismate perungit, ut intelligat se ab eo die Christo capiti tamquã membrum coniunctum esse, atq. eius corpori insitũ, & ea re Christianum a Christo, Christũ uero a chrismate appellari. Quid uero chrisma significet, ex ijs satis intelligi, quæ

Gal. 3

Iacob. 2

quę tunc sacerdos orat, D. Ambrosius testatur. Induit postea sacerdos baptizatũ ueste alba, dicens: Accipe uestẽ candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal domini nostri Iesu Christi, ut habeas uitam æternã. Infantibus uero, qui uestitu non utuntur, ijsdẽ uerbis album sudariolum datur: quo symbolo significari sancti Patres docent tũ resurrectionis gloriam, ad quã per baptismum nascimur, tum nitorẽ, & pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in baptismo ornatur; tũ innocentiã, atq. integritatem, quã in omni uita baptizatus seruare debet. Et deinde cereus ardens in manũ traditur: qui ostendit, fidẽ charitate inflammatam, quam in baptismo accepit, bonorũ operum studio alendam, atq. augendam esse. Ad extremum uero nomẽ baptizato imponitur: quod quidẽ ab aliquo sumendum est, qui, propter excellentẽ animi pietatem, & religionem in sanctorum numerum relatus est. ita enim facile fiet, ut quiuis nominis similitudine ad uirtutis, & sanctitatis imitationẽ excitetur; ac præterea, quem imitari studeat, eum quoq. precetur, & speret sibi aduocatũ ad salutem tũ animi tum corporis defendendã uenturum esse. Quare reprehendendi sunt, qui gentilium nomina, & eorum præcipue, qui omniũ sceleratissimi fuerunt, tam diligenter consectantur, & pueris imponunt: cũ ex eo intelligi possit, quanti Christianæ pietatis studiũ faciendum existiment, qui impiorũ hominum memoria tantopere delectari uidẽtur, ut uelint fideliũ aures huiusmodi profanis nominibus undiq. circũsonare. Hęc de baptismi sacramẽto si a Pastoribus explanata fuerint, nihil eorũ fere prętermissum esse

D. Ambr.

uidebitur, quę ad hanc cognitionē maxime pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum baptismi nomē significet; quæ sit eius natura, & substantia; tū, ex quibus partibus constet. Dictum est, a quo institutus fuerit; qui ministri ad conficiendum sacramentū necessarij sint, quosue tamquam pædagogos ad sustentandam baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditū est etiam, quibus, & quemadmodū animo affectis baptismus administrari debeat; quę sit eius uirtus, & efficiētia: postremo, qui ritus, & cerimonię seruentur, quantū proposita ratio postulabat, satis copiose explicatū est. Quæ omnia ob eā præcipue causā docenda esse Pastores meminerint; ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuo uersentur; ut in ijs, quę adeo sācte, & religiose spopōderunt, cū baptismo initiati sunt, fidem seruent, atque eam uitā instituant, quæ sanctissimę Christiani nominis professioni respōdeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

SI in sacramento Confirmationis explicando Pastorum diligentia requirenda umquam fuit; nunc certe opus est, illud quā maxime illustrare; cum in sancta Dei Ecclesia hoc sacramentū a multis omnino prætermittatur; paucissimi uero sint, qui diuinæ gratiæ fructū, quē deberent, ex eo capere studeāt. Quare fideles ita de huius sacramēti natura, ui, dignitate, tū in die Pentecostes, quo pręcipue die administrari solet, tū alijs etiā diebus, cum id Pastores cōmode fieri posse iudicauerint, docendi erūt, ut intelligant nō solū negligendum nō esse, sed sūma cū pietate, & religione

gione suscipiendum; ne ipsorũ culpa, maximoq. malo eueniat, ut frustra in eos diuinum hoc beneficiũ collatum esse uideatur. Sed ut à nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc sacramentum idcirco uocari, docendum est; quoniam, qui baptizatus est, cum ab Episcopo sacro chrismate ungitur, additis sollemnibus illis uerbis; Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, nisi aliud sacramenti efficientiam impediat, nouæ uirtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit. In Confirmatione autem ueram & propriã sacraméti rationem catholica Ecclesia semper agnouit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiam alij sanctissimi, & uetustissimi Pontifices aperte declarant. Ac sanctus Clemens eius ueritatis doctrinam grauiori sententia comprobare nõ potuit. ait enim: Omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo consignari, idest, septiformem gratiam spiritus sancti percipere: cum alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possit is, qui iniuria, & uoluntate, non autem necessitate compulsus, hoc sacramentum prætermiserit, ut a B. Petro accepimus, & ceteri apostoli, præcipiente Domino, docuerunt. Hanc uero eandem fidem doctrina sua cõfirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, Vrbanus, Fabianus, Eusebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere. Accedit præterea sanctorum Patrum consentiens auctoritas: inter quos Dionysius Areopagita, Athenarum Episcopus, cum diceret, qua ratione hoc sacrum

S. Melch. papa.

S. Clemens papa.

S. Diony.

crum unguentum conficere, eoque uti oporteret, ita inquit: Baptizatum ſacerdotes induunt ueſte congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille uero ſacro, atque prorſus diuino unguento baptizatum ſignans, ſacratiſsimæ communionis participẽ facit. Euſebius quoque Cæſarienſis tantum huic ſacramento tribuit, ut dicere non dubitarit; Nouatum hęreticum ſpiritum ſanctũ promereri non potuiſſe; quia, cum baptizatus eſſet, in graui ęgritudine ſignaculo chriſmatis nõ eſt ſignatus. Sed clariſsima habemus huius rei teſtimonia tum a D. Ambroſio in eo libro, quem de ijs, qui initiantur, inſcripſit; tum a D. Auguſtino in libris, quos aduerſus Petiliani Donatiſtę epiſtolas edidit: quorum uterque adeo de huius ſacramenti ueritate nihil dubitari poſſe exiſtimauit, ut eam ſcripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem uerba illa Apoſtoli; Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis: alter uero, quod in pſalmis legitur; Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron; tum illud eiuſdem Apoſtoli, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis; ad confirmationis ſacramentum referri teſtatus eſt. Quamuis autem a Melchiade dictum ſit, baptiſmũ confirmationi maxime coniunctum eſſe; non idem tamen ſacramentum, ſed ab altero longe disiunctum, exiſtimandum eſt. conſtat enim, uarietatem gratię, quam ſingula ſacramenta tribuunt, & rei ſenſibus ſubiectæ, quę ipſam gratiam ſignificat, efficere, ut uaria quoque & diuerſa ſacramenta ſint. Cum igitur baptiſmi gratia homines in nouam

Euſebius Cæſarieſis. *S. Ambr.* *D. Auguſt.* *Ad Eph. 4* *Pſal. 132* *Rom. 5* *S. Melch. Papa.*

uam

tiam uitam gignantur; confirmationis autem ſacramento, qui iam geniti ſunt, uiri euadant; euacuatis, quę erant paruuli: ſatis intelligitur, quantum in naturali uita generatio ab incremento diſtat, tantundem inter ſe differre baptiſmũ, qui regenerandi uim habet, & confirmationem, cuius uirtute fideles augeſcunt, & perfectum animi robur aſſumunt. Pręterea, quoniam nouum atque diſtinctum ſacramenti genus conſtituendum eſt, ubi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facile perſpici poteſt, quemadmodum baptiſmi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiã maxime conducere, fidelium animos alia gratia cõfirmari, ut nullo pœnarum, ſuppliciorum, mortis periculo, aut metu a uerę fidei confeſsione deterreantur. quod quidem cum ſacro Cõfirmationis chriſmate efficiatur, ex eo aperte colligitur, huius ſacramenti rationem a baptiſmo diuerſam eſſe. Quare Melchiades Pontifex utriuſque diſcrimen accurata oratione perſequitur, ita ſcribens: In baptiſmate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte baptiſmatis ſpiritus ſanctus plenitudinẽ tribuit ad innocentiã, Confirmatione autẽ perfectionem ad gratiam miniſtrat: in baptiſmo regeneramur ad uitam, poſt baptiſmum ad pugnam cõfirmamur: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmũ roboramur: regeneratio per ſe ſaluat in pace baptiſmũ recipiẽtes, Confirmatio armat, atque inſtruit ad agones. Verum hęc iam non ſolũ ab alijs Concilijs tradita, ſed pręcipue a ſacra Synodo Tridẽtina, decreta ſunt; ut iã de ijs non ſolũ aliter ſẽtire, ſed ne dubitare quidẽ ullo modo liceat.

1 Cor. 13

S. Melch. papa.

Conc. Trid.

Quo-

De origine, auctore, materia, & forma sacramenti Confirmationis.

Quoniam uero supra demonstratum est, quam necessarium esset, communiter de omnibus sacramentis docere, a quonam ortum habuerint, idem etiam de Confirmatione tradere oportet; ut fideles huius sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur a Pastoribus explicandum est, Christum dominum non solum eius auctorē fuisse, sed, sancto Fabiano Pontifice Romano teste, chrismatis ritum, & uerba, quibus in eius administratione catholica Ecclesia utitur, pręcepisse. quod quidem ijs facile probari poterit, qui Confirmationem sacramentū esse confitētur; cum sacra omnia mysteria humanę naturæ uires superent, nec ab alio, quam a Deo, possint institui. Iam uero, quę sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est. Hęc autem Chrisma appellatur: quo nomine, a Græcis accepto, etsi profani scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res diuinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tātummodo unguentum accommodarunt, quod ex oleo, & balsamo, sollemni Episcopi consecratione, conficitur. Quare duæ res corporeę permistæ, Confirmationis materiam præbent. quę quidem diuersarum rerum compositio quemadmodū multiplicem spiritus sancti gratiam, quæ confirmatis tribuitur, declarat; ita etiam ipsius sacramenti excellentiam satis ostendit. Quod autem ea sit huius sacramenti materia, cum sancta Ecclesia, & Concilia perpetuo docuerunt, tum a sancto Dionysio, & compluribus alijs grauissimis Patribus traditum est, in primisq. a Fabiano Pontifice, qui apostolos chrismatis confectionē a Domino accepisse, nobis-

S. Fab. papa. *S. Diony.* *S. Fab. papa.*

nobisque reliquisse testatus est. Neque uero ulla alia materia, quam chrismatis, aptior uideri poterat ad illud declarandum, quod hoc sacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue sit, & natura sua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit: quæ per spiritum sanctum a Christo capite in alios redundat, atque effunditur, sicut unguentum, quod descendit in barbam Aaron, usque in oram uestimenti eius. Vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ prę consortibus suis; ac de plenitudine eius nos omnes accepimus. Balsamum uero, cuius odoratus iucundissimus est, quid aliud significat, quam fideles, cum sacramento confirmationis perficiuntur, eam uirtutum omnium suauitatem effundere, ut illud Apostoli queant dicere: Christi bonus odor sumus Deo? Habet præterea balsamum eam uim, ut, quidquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat. quod quidem ad huius sacramenti uirtutem significandam ualde accommodatum uidetur, cum plane constet, fidelium animos cælesti gratia, quæ in confirmatione tribuitur, præparatos, facile a scelerum contagione defendi posse. Consecratur autẽ chrisma sollemnibus cærimonijs ab Episcopo. Ita enim saluatorem nostrum docuisse in extrema cena, cum chrismatis conficiendi rationem apostolis commendaret, Fabianus Pontifex, sanctitate, & martyrij gloria clarissimus, tradidit. Quamquam cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. etenim in plerisque alijs sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque illi tribuerit. non solum enim aquam elementũ baptismi esse uoluit, cum inquit: Nisi quis renatus

Psalm. 132
Psalm. 44
Ioan. 1
2. Cor. 2
S. Fab. Papa.
Ioan. 3

fuerit

fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei: ſed cum ipſe baptizatus eſt, effecit ut ea deinceps ui ſanctificãdi prędita eſſet. quare dictum a S. Chryſoſtomo: Aqua baptiſmi purgare peccata credentium non poſſet, niſi tactu Dominici corporis ſanctificata fuiſſet. Quoniam igitur Dominus hanc Cõfirmationis materiam uſu ipſo, & tractatione non ſacrauit, neceſſarium eſt, ut ſanctis, & religioſis precationibus conſecretur: neque ad alium ea cõſectio, niſi ad Epiſcopum, pertinere poteſt; qui eiuſdem ſacramenti ordinarius miniſter inſtitutus eſt. Sed explicanda erit pręterea altera pars, ex qua ſacramentum conſtituitur, forma ſcilicet, & uerba, quę ad ſacram unctionem adhibentur: monendique fideles, ut in hoc ſacramento ſuſcipiendo, tunc maxime, cum ea pronunciari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cæleſti gratię impedimenti eſſe poſſit. His igitur uerbis Confirmationis forma abſoluitur: SIGNO TE SIGNO CRVCIS, ET CONFIRMO TE CHRISMATE SALVTIS, IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. Sed tamen, ſi ad ueritatem rationem quoque reuocemus, idem facile probari poteſt. etenim ſacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipſius ſacramenti naturam, & ſubſtantiam explicant. Atqui maxime hæc tria in Confirmatione obſeruanda ſunt, diuina poteſtas, quæ ut principalis cauſa in ſacramento operatur; tum robur animi, & ſpiritus, quod per ſacram unctionem fidelibus ad ſalutem tribuitur; deinde ſignum, quo notatur is, qui in certamen Chriſtianæ

S. Chryſ.

ſtianæ militiæ deſcenſurus eſt. Ac primum quidem uerba illa; In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti; quæ extremo loco poſita ſunt: alterum ea, Confirmo te chriſmate ſalutis; quæ in medio ſunt: tertium, quæ in principio formæ locantur; Signo te ſigno crucis: ſatis declarant. Quamquam, ſi etiam ratione aliqua probari non poſſit, hanc eſſe huius ſacramẽti ueram, & abſolutam formam, Eccleſiæ catholicæ auctoritas, cuius magiſterio ita ſemper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare.

Docere etiam Paſtores debent, quibus potiſſimum huius ſacramenti adminiſtratio cõmiſſa ſit. Nam cum multi ſint, ut eſt apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittantur; neceſſe eſt, qui ueri, & legitimi eius miniſtri ſint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis ſacramentum, & gratiam conſequi poſſit. Solum itaque Epiſcopum huius ſacramenti conficiendi ordinariam poteſtatem habere, ſacrę litteræ oſtendunt. nam in Actis apoſtolorum legimus; cum Samaria uerbum Dei accepiſſet, Petrum, & Ioannem ad eos miſſos eſſe, qui orauerunt pro ipſis, ut acciperent ſpiritum ſanctũ. nondum enim in quemquam illorum uenerat, ſed baptizati tantum erant. Quo in loco licet uidere, eum, qui baptizauerat, quod tantum eſſet Diaconus, confirmandi poteſtatem nullam habuiſſe, ſed munus illud perfectioribus miniſtris, hoc eſt apoſtolis, reſeruatum eſſe. Quin etiã, ubicumque ſacræ ſcripturę huius ſacramenti mentionem faciunt, idem obſeruari poteſt. neque ad eam rem demonſtrandam deſunt ſanctorum Patrum atque

Quis proprius ſacramenti Confirmationis miniſter: & de patrinis.

Act. 8

Vrb. papa. Eusebius. Damasus. Innocentius. Leo. D. August.

atque Pontificum, Vrbani, Eusebij, Damasi, Innocentij, Leonis, clarissima testimonia; quemadmodum ex eorũ decretis perspicuũ est. Diuus quoque Augustinus grauiter queritur de corrupta Aegyptiorum, & Alexandrinorum cõsuetudine, quorum sacerdotes audebant Confirmationis sacramentum administrare. Ac iure quidem hoc factum esse, ut eiusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Vt enim in extruendis ædificijs, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cementa, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque cõponunt, absolutio tamẽ operis ad architectum spectat: ita etiã hoc sacramentum, quo ueluti spirituale ędificium perficitur, a nullo alio, nisi a summo sacerdote, administrari opus erat. Additur uero etiam patrinus, quemadmodũ in baptismo fieri demonstratum est. Nam si, qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicuius indigent, cuius arte, & consilio doceantur, quibus ictibus, ac petitionibus, saluis ipsis, conficere aduersarium possint: quanto magis fideles, cum sacramento Confirmationis quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendunt, ducis, ac monitoris indigebũt? Recte igitur ad huius quoque sacramenti administrationem patrini aduocandi sunt, quibuscum eadem spiritualis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cum de patrinis ageretur, qui ad baptismum adhibendi sunt. Sed quoniam sępe euenit, ut fideles in hoc sacramẽto suscipiendo aut præpropera festinatione, aut dissoluta

soluta quadam negligentia, & cũctatione utantur; (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradũ uenerũt, ut illud contemnere, & aspernari audeant, nihil est quod dicamus) aperiendum est etiam Pastoribus, qui, qua ætate, quo pietatis studio præditi esse debeant, quibus Confirmationẽ dare oportet. Atque illud in primis docendum est, hoc sacramentũ eius modi necessitatẽ non habere, ut sine eo saluus quis esse non possit. quamquam uero necessariũ non est, a nemine tamen prætermitti debet: sed potius maxime cauendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam large impertiuntur, aliqua negligentia committatur: quod enim omnibus cõmuniter ad sanctificationẽ Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est. Ac sanctus quidem Lucas, cũ admirabilẽ illã spiritus sancti effusionẽ describeret, ita inquit: Et factus est repente de cęlo sonus tamquam aduenientis spiritus uehementis, & repleuit totam domum. Deinde, paucis interiectis: Et repleti sunt omnes spiritu sancto. Ex quibus uerbis licet intelligere, quoniam domus illa sanctę Ecclesiæ figurã, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis sacramentum, cuius initium ab eo die ductum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius sacramenti ratione facile colligitur. illi enim sacro chrismate confirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectum christianæ religionis habitum perducendi sunt. at nulli id nõ maxime conuenit. ut enim hoc spectat natura, ut, qui in lucem eduntur, adolescant, atque ad perfectam ętatem perueniant, etiam si interdum, quod uult,

Act. 2

uult, minus assequatur: ita communis omnium mater catholica Ecclesia uehementer optat, ut in eis, quos per baptismum regenerauit, christiani hominis forma perfecte absoluatur. id autem quoniam mysticę unctionis sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad uniuersos fideles ęque pertinere. in quo illud obseruandum est, omnibus quidem post baptismum Confirmationis sacramentũ posse administrari; sed minus tamen expedire hoc fieri, ante quam pueri rationis usum habuerint. quare si duodecimus annus non expectandus uideatur; usq; ad septimum certe hoc sacramentum differre, maxime conuenit. neque enim Cõfirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed ut eius uirtute optime instructi, & parati inueniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sane pugnę genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos esse iudicarit. Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta iam ętate confirmandi sunt, siquidem huius sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solum fidem, & pietatem afferre, sed grauiora etiam peccata, quę admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquę Ecclesię consuetudinem renouandam esse, ut non nisi ieiuni hoc sacramentum susciperẽt. quod quidem fidelibus facile persuaderi posse, existimandum est, si huius sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint.

Conc. Aur.

Itaque Pastores docebunt, Confirmationem hoc

cum

cum ceteris sacramentis commune habere, ut, nisi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat. etenim hec sacra, & mystica signa eiusmodi esse, demonstratum est, que gratiam declarant, atque efficiunt. Sed preter hec, que cum alijs communia censenda sunt, primum quidem illud proprie Confirmationi tribuitur, quod baptismi gratiam perficit. qui enim per baptismum Christiani effecti sunt, quasi infantes modo geniti teneritatem adhuc & mollitiem quandam habent: ac deinde chrismatis sacramento aduersus omnes carnis, mundi, & diaboli impetus robustiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen domini nostri Iesu Christi; ex quo etiam nomen ipsum inuentum esse nemo dubitarit. Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie finxerunt, Confirmationis uocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in baptismo susceperant, confirmarent: ita ut Confirmatio nihil a catechesi differre uideatur. cuius consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest; sed ab eo nomen rei impositum est, quod huius sacramenti uirtute Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cœpit, nosque ad Christiane soliditatis perfectionem adducit: nec uero confirmat solum, sed auget etiam: de quo Melchiades ita testatur Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam; in Cōfirmatione augmentum pre

Conc. Trid.

S. Melch. papa.

ſtat ad gratiam; deinde non auget modo, ſed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrime indumenti translatione ſcriptura ſignificauit, atque expreſsit: ait enim Dominus ſaluator,
Luc. 24 cum de hoc ſacramento loqueretur: Sedete in ciuitate, quoad uſque induamini uirtute ex alto. Quod ſi paſtores uoluerint diuinā huius ſacramenti efficientiam oſtendere; (hoc uero ad commouendos fidelium animos maximam uim habiturū eſſe, dubitari non poteſt) ſatis erit, quod ipſis apoſtolis euenerit, explicare. Illi enim ante paſsionem, uel ſub ipſam paſsionis horam adeo infirmi, & remiſsi fuerunt, ut, cum Dominus comprehenſus eſt, ſtatim ſe in fugam coniecerint; Petrus uero, qui Eccleſiæ petra, & fundamentum deſignatus erat, & ſummam conſtantiam excelſique animi magnitudinē preſetulerat, unius mulierculę uoce perterritus, ſe Ieſu Chriſti diſcipulum eſſe, non ſemel aut iterum, ſed tertio negauerit; ac poſt reſurrectionem omnes propter metum Iudęorum incluſi domi ſe continuerint.
Act. 2 At uero in die Pentecoſtes tanta ſpiritus ſancti uirtute omnes repleti ſunt, ut, dum euangelium, quod eis commiſſum erat, non ſolum in Iudęorum regione, ſed uniuerſo orbe audacter, & libere diſpergerent, nihil ſibi felicius accidere poſſe exiſtimauerint,
Act. 5 quam quod digni haberentur, qui pro Chriſti nomine contumeliam, uincula, tormenta, cruces perferrent. Habet præterea Confirmatio eam uim, ut characterem imprimat: quo fit, ut nulla umquam ratione iterari poſsit: quod etiam in baptiſmo ſupra obſeruatum eſt: ac de ſacramento ordinis quoque ſuo loco planius exponetur. Hęc igitur

tur si a Pastoribus sæpe, & accurate explicata erunt; uix fieri poterit, quin fideles, cognita huius sacramenti dignitate, atque utilitate, illud summa cum diligentia sancte, & religiose suscipere studeant. Restat nunc, ut aliqua etiam de ritibus & cærimonijs, quibus in hoc sacramento administrando catholica Ecclesia utitur, breuiter perstringantur: quæ explicatio quanto usui futura sit, Pastores intelligent, si quę antea dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere uoluerint. Qui igitur confirmantur sacro chrismate, in fronte unguntur. nam hoc sacramento spiritus sanctus in animos fidelium sese infundit, in eisque robur, & fortitudinem auget, ut in spirituali certamine uiriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queāt. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut uerecundia, quarum affectionū signa maxime in fronte solent apparere, a libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus a ceteris ueluti miles insignibus quibusdam ab alijs distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat. Sed illud quoque sollemni religione in Ecclesia Dei seruatum est, ut in Pętecoste Act. 2
præcipue hoc sacramentum administraretur; quod hoc maxime die apostoli, spiritus sancti uirtute roborati, & confirmati sint; cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quę, quantaq. mysteria in sacra unctione cogitanda essent. Deinde uero, qui unctus, & confirmatus est, ut meminerit se tamquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia aduersa inuicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab

Episcopo cæditur. Postremo autem pax ei datur, ut intelligat se gratię cælestis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consecutũ esse.
Phil. 4 Atque hæc summa eorum sit, quę de chrismatis sacramento a Pastoribus non tam quidem nudis uerbis, & oratione, quam inflammato quodã pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere uideantur.

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

QVEMADMODVM ex omnibus sacris mysterijs, quę nobis tamquam diuinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus saluator noster commendauit, nullum est, quod cum sanctissimo Eucharistiæ sacramento comparari queat: ita etiam nulla grauior alicuius sceleris animaduersio a Deo metuenda est, quam si res omnis sanctitatis plena, uel potius quę ipsum sanctitatis auctorem, & fontem continet, neque sancte, neque religiose a fidelibus tractetur. id uero Apostolus & sapienter uidit, & de eo nos aperte admonuit. nam cum declarasset, quãto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini nõ diiudicarent, statim subiecit: Ideo inter uos
1. Cor. 11 multi infirmi & imbecilles, & dormiũt multi. Vt igitur fidelis populus, cũ cælesti huic sacramẽto diuinos honores tribuẽdos esse intellexerit, & gratiæ uberes fructus capiat, & iustissimam Dei iram effugiat, illa omnia a Pastoribus diligentissime exponẽda erunt, quæ eius maiestatem magis illustrare

re posse uideantur. Qua in re opus erit, ut Pauli apostoli rationem secuti, qui se, quod a Domino acceperat, Corinthijs tradidisse professus est, in primis huius sacramenti institutionem fidelibus explicent. ita uero gestam rem esse, ex Euangelista perspicue colligitur. Cũ enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos. cuius quidem amoris ut diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam iam aduenisse, ut transiret ex hoc mũdo ad Patrem; ne ullo umquã tempore a suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturę ordinem, & condicionem superat, perfecit. Etenim celebrata cum discipulis agni paschalis cena, ut figura ueritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur: hoc facite in meã commemorationem. Similiter & calicem accepit postquam cenauit, dicens: Hic calix nouum testamẽtum est in meo sanguine; hoc facite, quotiescumque bibetis, in meã cõmemorationem. Huius ergo admirabilis sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno uocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. interdum enim Eucharistiam appellant: quod uerbum uel bonam gratiam, uel gratiarum actionem latine reddere possumus. Ac recte quidem, bona gratia, dicendum est; tum quia uitam ęternã, de qua scriptum est, Gratia Dei uita æterna, præsignificat; tum quia Christum dominum, qui uera gratia, atque

Ioan. 13
Matth. 26
Marc. 14
Luc. 22
1. Cor. 11
Rom. 6

omnium charismatum fons est, in se continet. Nec uero minus apte gratiarum actionem interpretamur: siquidem cum hanc purissimam hostiam immolamus, immẽsas quotidie gratias pro uniuersis in nos beneficijs Deo agimus, atque in primis pro eius gratię tam excellẽti bono, quam nobis hoc sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen cũ
Matth. 26 ijs, quę a Christo domino gesta esse in hoc mysterio
Marc. 14 instituendo legimus, optime conuenit. Etenim pa-
Luc. 22 nem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quoque
1. Cor. 11 cum huius mysterij magnitudinem contemplare-
Psal. 110 tur, ante quam carmen illud pronunciaret; Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se; gratiarum actionem præponendam existimauit, cum inquit: Confessio, & magnificentia opus eius. Frequenter etiam nomine sacrificij declaratur: de quo mysterio paulo post latius dicendum erit. Vocatur præterea communio: quod uerbũ ex illo Apostoli
1. Cor. 10 loco sumptũ esse liquet, ubi ait: Calix benedictionis, cui benedicimus, nõne cõmunicatio sanguinis Christi est? & panis, quẽ frangimus, nõne participa
Damascenus. tio corporis Domini est? Nam, ut Damascenus explanauit, hoc sacramentũ Christo nos copulat, atq. eius carnis, & deitatis participes efficit, nosq. inter nos in eodem Christo conciliat, ac coniungit, & ueluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, ut sacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur; ut intelligeremus, quam indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent, odiaque, dissidia, & discordias, ut teterrimas fidelium pestes, omnino exterminandas esse: cũ præsertim quoti-
diano

diano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosius seruare quam pacem, & charitatem, profiteamur. Sed uiaticum etiam frequenter a sacris scriptoribus appellatur; tũ quia spiritualis cibus est, quo in huius uitæ peregrinatione sustentamur; tũ quia uiam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex ueteri Ecclesię catholicæ instituto seruari uidemus, ut nemo fidelium sine hoc sacramento e uita excedat. Ac uetustissimi quidẽ Patres, Apostoli auctoritatem secuti, cenæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum uocarunt, quod in illo nouissimę cenæ salutari mysterio a Christo domino sit instituta. Neque uero propterea a cibo, aut potione Eucharistiã conficere, aut sumere licet; quod ab apostolis salutariter introducta consuetudo, quemadmodũ ueteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuo retenta, ac seruata est, ut a ieiunis tantum perciperetur. Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc uerũ esse sacramentum, atque unum ex septem illis, quæ sancta Ecclesia semper religiose coluit, ac uenerata est. nam cum calicis consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Præterea, ut infinita pene sacrorũ scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter uera sacramenta numerandum esse, perpetuo senserunt; ex ipsa ratione, & natura sacramenti idem conuincitur. etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subiecta. habet deinde gratię significationem, & efficientiam. præterea dé Christi institutione neque euangelistæ, neque Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quę omnia cum in unum conueniant ad sacramenti ueritatem confirmandam;

1. Cor. 11

D. August.

dam; nullis alijs argumentis opus esse perspicitur. Sed illud diligenter Pastoribus obseruandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquādo sacramenti nomen sacri scriptores tribuerunt. interdū enim & consecratio, & perceptio, frequenter uero & ipsum Domini corpus, & sanguis, qui in Eucharistia continetur, sacramentum uocari consueuit. ait enim D. Augustinus, sacramentum hoc duobus constare, uisibili scilicet elementorum specie, & inuisibili carne, & sanguine ipsius domini nostri Iesu Christi. Atque ad eundem modum hoc sacramentum adorandum esse, nimirum corpus & sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus proprie sacramenta dici perspicuum est. Ipsæ autem panis & uini species ueram & absolutam huius nominis rationem habent. Sed quantum hoc sacramentum a reliquis omnibus differat, facile colligitur. nam cetera sacramenta materiæ usu perficiūtur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim sacramenti naturā tunc adipiscitur, cū re ipsa homo aqua abluitur: at uero ad Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materię consecratio: utrumque enim sacramentum esse non desinit, quamuis in pyxide asseruetur. Deinde in conficiendis alijs sacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliā naturam mutatio. Etenim baptismi aqua, aut chrismatis oleum, cum illa sacramenta administrātur, priorem aquæ, & olei naturam non amittūt: in Eucharistia uero, quod panis, & uinum ante consecrationem erat, confecta consecratione uere est corporis & sanguinis Domini substantia. Licet

D. August.

cet autem duo ſint elementa, panis ſcilicet, & uinum, ex quibus integrum Euchariſtię ſacramentum conficitur: non tamen plura ſacramenta, ſed unum tantum eſſe, Eccleſię auctoritate docti confitemur. aliter enim ſeptenarius ſacramentorũ numerus, quemadmodum ſemper traditum, atque a Concilijs, Lateranenſi, Florentino, & Tridentino, decretum eſt, conſtare non poterit. nam cum huius ſacramenti gratia unũ corpus myſticum efficiatur, ut ſacramentum ipſum rei, quam efficit, conueniat; unũ eſſe oportet, atque unũ quidẽ, non quia indiuiduum ſit, ſed quia unius rei ſignificationem habet. Nam quemadmodũ cibus, & potio, quæ duę diuerſę res ſunt, ad unã tantum rem adhibetur, ut ſcilicet uires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſas ſacramenti ſpecies reſpondere, conſentaneum fuit, quæ cibum ſpiritualem ſignificarent, quo mentes ſuſtinentur, & recreantur. Quare a Domino ſaluatore dictum eſt: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sed diligenter explicandum eſt, quid Euchariſtię ſacramentum ſignificet; ut fideles ſacra myſteria oculis intuentes, ſimul etiam diuinarum rerum contemplatione animum paſcant. Tria uero ſunt, quę nobis hoc ſacramento indicantur. Primum eſt Chriſti domini paſsio, quæ iã pręterijt: ipſe enim docuit; Hoc facite in meam commemorationem: & Apoſtolus teſtatus eſt; Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Alterum eſt diuina, & cæleſtis gratia, quæ preſens ad animam alendam & conſeruandam hoc ſacramento tribuitur. Quẽadmo-

Ioan. 6
Luc. 22
1. Cor. 11

admodum enim baptismo in nouam uitam gignimur, Cõfirmatione roboramur, ut Satanę repugnare, & palam Christi nomen profiteri possimus; ita Eucharistię sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænunciat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quem in cælesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis uarietate distingui perspicuum est, sacris mysterijs ita significantur, ut totum sacramentum, quamuis ex diuersis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tamquam ad unius rei significationem, referatur. Sed in primis cognoscenda est a Pastoribus huius saramenti materia; tum ut ipsi rite illud possint conficere; tum etiam ut fideles admoneantur, cuius rei symbolum sit, atque eius rei, quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius sacramenti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent

Math. 26 euangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas, Chri-
Mar. 14 stus dominus panem in manus accepit, benedixit,
Luc. 22 & fregit, dicens; Hoc est corpus meum. Apud Ioannem quoque idem Saluator noster se ipsum panẽ

Ioan. 6 appellauit, cum inquit: Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Cum autem uaria sint panis genera, uel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex leguminibus, ceterisq. terrę fructibus confectus est; uel quia diuersis qualitatibus prediti sunt: (uni enim fermentum additur, alter uero fermenti omnino expers esse potest) quod ad primum attinet, Saluatoris uerba ostendunt, panem

panem ex tritico confici oportere. communi enim loquendi cõſuetudine, cum panis abſolute dicitur, panem ex tritico intelligi ſatis conſtat. Id etiam ueteris teſtamenti figura declaratur. præceptum enim a Domino fuerat, ut panes propoſitionis, qui hoc ſacramentum ſignificabant, ex ſimila conficerentur. Sed quemadmodum nullus panis, niſi triticeus, apta ad ſacramentum materia putandus eſt; (hoc enim apoſtolica traditio nos docuit, & Eccleſiæ catholicæ auctoritas firmauit) ita etiam ex ijs, quæ Chriſtus dominus geſsit, azymum eſſe debere, facile intelligitur. ipſe enim primo azymorum die, quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc ſacramentum confecit, atque inſtituit. Quod ſi quis Ioannis euangeliſtæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante feſtum diem Paſchæ acta eſſe commemorat, ea ratio facile diſſolui poteſt. Etenim quem primum azymorum diem ceteri euangeliſtæ appellarunt, quod feria quinta ueſperi dies feſti azymorum inciperent, quo tempore Saluator noſter Paſcha celebrauit; eum ipſum diem Ioannes pridie Paſchę fuiſſe deſcribit; ut qui diei naturalis ſpatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum exiſtimarit. Quapropter diuus etiam Chryſoſtomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad ueſperam azyma comedenda eſſent. Sed azymi panis conſecratio quantum conueniat integritati, & mentis munditię, quam fideles ad hoc ſacramentum afferre debent, ab Apoſtolo docemur, cum inquit: Expurgate uetus fermentum, ut ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi: etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur

Leuit. 24
Matth. 26
Marc. 14
Luc. 22
Ioan. 13
D. Chryſ.
1. Cor. 5

lemur

lemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. Neque tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda est, ut, si illa pani desit, sacramentum confici non possit; utrumque enim panis genus ueram & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, uel potius temeritate laudabilem ecclesiæ suæ ritum immutare: atque eo minus id facere Latinis sacerdotibus permissum est, quibus preterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantum sacra mysteria conficerent. Atque hæc de altera huius sacramenti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animaduertendum est, quam multa materia ad sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non esse; cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere. Superest, ut de altera huius sacramenti materia, & elemento dicatur. est autem uinum ex uitis fructu expressum, cui modicum aquæ permistum sit. nam Dominum saluatorem uino in huius sacramenti institutione usum esse, catholica Ecclesia semper docuit, cum
Math. 26 ipse dixerit; Non bibam a modo de hoc geni-
Marc. 14 mine uitis usque in diem illum. Quo in loco Chry-
S. Chrys. sostomus, De genimine, inquit, uitis, quæ certe uinum, non aquam, produxit. Vt tanto ante illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysterijs adhibendam senserunt, conuellere uideretur. Aquam uero, Dei Ecclesia uino semper admiscuit; primum, quod id a Christo domino factum esse, & Conciliorum auctoritate, & sancti

cti Cypriani testimonio comprobatur: deinde, quod sanguinis, & aquæ, quæ ex eius latere exierunt, hac permistione memoria renouatur. Tum uero aquæ, ut in Apocalypsi legimus, populum designat: quare aqua uino admista fidelis populi cum Christo capite coniunctionem significat. atque hoc ex apostolica traditione perpetuo sancta Ecclesia seruauit. Sed quamuis aquæ admiscẽdæ ita graues rationes sint, ut eam sine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen si desit, sacramentum constare pōtest. Illud autem Sacerdotibus animaduertendum est, quemadmodum in sacris mysterijs aquam uino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse. nam ecclesiasticorum scriptorum sententia, & iudicio, aqua illa in uinum conuertitur. quare de eo Honorius Pontifex ita scribit: Perniciosus in tuis partibus inoleuit abusus, uidelicet, quod maior quantitas aquæ in sacrificio, quam uini, adhibetur; cum, secundum consuetudinem rationabilem Ecclesiæ generalis, longe plus uini, quam aquę, adhibendum sit. Huius igitur sacramenti hæc duo tantum elementa sunt: ac merito pluribus decretis sancitum est, ne quid aliud præter panem, & uinum, quod nonnulli facere non uerebantur, offerre liceat. Sed iam uidendum est, hæc duo panis, & uini symbola quam apta sint ad eas res declarandas, quarum sacramenta esse credimus, & confitemur. Primum enim Christum nobis significant, ut uera est hominum uita. ipse enim Dominus ait: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Cum igitur corpus Christi domini uitæ æternę alimentum illis

præbeat,

S. Cypria.

Apoc. 17

Honorius papa.

Ioan 6

præbeat, qui eius sacramentum pure, & sancte suscipiunt, recte ijs potissimum rebus conficitur, quibus hæc uita continetur: ut fideles facile possint intelligere, pretiosi corporis, & sanguinis Christi communione mentem, animumque saturari. Non nihil etiam hæc ipsa elementa ad id ualent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in sacraměto corporis, & sanguinis Domini ueritatem. nam cum panem, & uinum in humanam carnem & sanguinem ui naturæ quotidie immutari animaduertamus, facilius adduci possumus hac similitudine, ut credamus, panis, & uini substantiam in ueram Christi carnem, uerumque eius sanguinem cælesti benedictione conuerti. Affert etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etsi nulla extrinsecus panis, & uini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem, & sanguině Christi uere transit: ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum uidetur, interius tamen ad uitam renouamur, dum ueram uitam Eucharistiæ sacramento accipimus. Accedit ad hæc, quod, cum unum Ecclesię corpus ex multis membris compositum sit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quã panis uiniq. elementis. panis enim ex multis granis cőficitur, & uinũ ex multitudine racemorũ existit. atque ita nos, cum multi simus, huius diuini mysterij uinculo arctissime coligari, & tamquã unũ corpus effici declarant.

Eucharistiæ conficiendæ forma, & illius effectus admirandi.

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad consecrandum panem uti oporteat, agatur, non quidem eius rei causa, ut hæc mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur: (eos enim, qui sacris initiati

tiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne, formæ ignoratione, in sacramento conficiendo a sacerdotibus turpissime peccetur. itaque a sanctis euangelistis, Matthæo, & Luca, itemque ab Apostolo docemur, illam esse formam, HOC EST CORPVS MEVM. scriptum est enim: Cenantibus illis accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum. Quæ quidem consecrationis forma cum a Christo domino seruata sit, ea perpetuo catholica Ecclesia usa est. Prætermittenda sunt hoc loco sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & concilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est; cum præsertim ex illis Saluatoris uerbis, Hoc facite in meam commemorationem; idem liceat cognoscere. nam quod Dominus faciendum præcepit, non solum ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quę dixerat, referri debet, atque ad uerba maxime pertinere intelligēdum est, quæ non minus efficiendi, quam significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facile persuaderi potest. nā forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc sacramēto efficitur. cum autem hęc uerba id, quod fit, significent, ac declarent, hoc est panis conuersionem in uerū Domini nostri corpus; sequitur, formam in illis ipsis uerbis cōstituendam esse. in quā sententiam, quod ab Euangelista dictum est, Benedixit, licet accipere. perinde enim uidetur intelligendum, ac si dixisset; accipiens panem benedixit, dicens; Hoc est corpus meum. Quamuis enim Euāgelista uerba illa, Accipite, & comedite, pręposuerit:

Math. 26
Marc. 14
Luc 22
1. Cor. 10

Math. 26

fuerit: illis tamen non materię consecrationem, sed usum tantũmodo significari, perspicuum est. quare a sacerdote quidem omnino proferri debent, sed ad sacramentum conficiendum necessaria non sunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, in corporis, & sanguinis consecratione: aliter enim fiet, ut, si hoc sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem; cũ tamen dubitare non liceat, quin sacerdos, prolatis ex more, atque instituto sanctæ Ecclesiæ uerbis Domini, aptam panis materiam uere cõsecret; quamuis deinde contingat, ut nulli umquam sacra Eucharistia administretur. Iam uero, quod ad uini, quæ est altera huius sacramenti materia, consecrationem attinet, ob eandem causam, quam supra commemorauimus, opus est, ut sacerdos eius formam cognitam, & perspectam habeat. Eam igitur his uerbis comprehendi, certo credendum est; Hic est calix sanguinis mei, noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ex quibus uerbis plura quidem a sacris scripturis colliguntur: quædam uero in Ecclesia ex apostolica traditione conseruata sunt. nam quod di-
Luc. 22 citur; Hic est calix: a D. Luca, & ab Apostolo
1. Cor. 11 scriptum est. Quod uero sequitur: Sanguinis mei, uel sanguis meus noui testamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum
Luc. 22 partim a D. Luca, partim a D. Matthęo dictum
Matth. 26 est. Verba autem illa, Aeterni, & Mysterium fidei, sancta traditio, catholicę ueritatis interpres & custos, nos docuit. Verum de hac forma nemo dubi-

dubitare poterit, si, quod antea dictum est de forma consecrationis, quę ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. constat enim, ijs uerbis, quæ uini substantiam in sanguinem Domini conuerti significant, huius elementi formā contineri. Quare cum uerba illa hoc aperte declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc sacramentum maxime pertinent. Vnus est, aditus ad æternam hereditatem, quæ noui, atque æterni testamenti iure ad nos uenit. Alter est, aditus ad iustitiam per mysterium fidei: Iesum enim per fidem in sanguinem eius propitiatorem Deus proposuit, ut ipse sit iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Tertius est, remissio peccatorum. Quoniam uero hæc ipsa consecrationis uerba plena mysteriorum sunt, aptissimeque ad rem conueniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod uero dicitur; Hic est calix sanguinis mei; sic intelligendum est: Hic est sanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & apposite, dum sanguis hic, ut est fidelium potus, consecratur, calicis mentio facienda est. neque enim sanguis huiusmodi potionem satis significare uideretur, nisi uase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde; Noui testamenti: quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus Christi domini sanguinem non figura, quemadmodum in ueteri testamento fiebat, (de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus, Sine sanguine testamentum dedicatum non esse) sed uere, & re ipsa hominibus tradi; quod ad nouum *Hebr. 9*

P testa-

testamentum pertinet: quare Apostolus inquit; Ideo noui testamenti mediator est Christus, ut, morte intercedente, repromissionem accipiant, qui uocati sunt, eternę hereditatis. Verbum uero; Aeterni, ad hereditatem ęternam, quæ Christi domini, æterni testatoris, morte ad nos iure peruenit, referendum est. Quod subiungitur, Mysterium fidei; non rei ueritatem excludit, sed, quod occulte latet, atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diuersa uero hisce uerbis sententia hoc loco subiecta est ab ea, quam habent, cum baptismo etiam tribuuntur. nam quod sanguinem Christi, sub uini specie latentem, fide cernimus, mysterium fidei dicitur. at baptismus, quoniam uniuersam Christianę fidei professionem complectitur, a nobis fidei sacramentum, a Gręcis mysterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione sanguinem Domini, fidei mysterium dicimus, quod scilicet in eo maxime plurimū difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credēdum proponit, Christum dominum uerum Dei filium, simulque Deum, & hominem mortem pro nobis pertulisse; quę quidem mors sanguinis sacramento designatur. Quapropter apposite hoc loco potius, quam in consecratione corporis, passio Dominica commemoratur, his uerbis; Qui effundetur in remissionem peccatorum. Sanguis enim, separatim consecratus, ad passionē Domini, & mortem, & passionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem uim & momentū habet. Sed uerba illa, quę adduntur; Pro uobis, & pro multis; a Matthęo, & Luca, singula a singu-

Matth. 26
Luc. 22

lis

lis sumpta sunt; quæ tamen sancta Ecclesia, spiritu Dei instructa, simul coniunxit: pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam. nam si eius uirtutem inspiciamus, pro omnium salute sanguinem a Saluatore effusum esse fatendum erit: si uero fructum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur, Pro uobis, dixit; uel eos, qui aderant, uel delectos ex Iudæorum populo, quales erant discipuli, excepto Iuda, quibus cum loquebatur, significauit. Cum autem addidit; Pro multis; reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus intelligi uoluit. Recte ergo factum est, ut, pro uniuersis, non diceretur; cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quę salutis fructũ delectis solũ attulit. Atque huc spectant uerba illa Apostoli; Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem inquit; Ego pro eis rogo, nõ pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in huius consecrationis uerbis latent mysteria; quæ Pastores assidua rerum diuinarum meditatione, & studio ipsi per se, iuuante Domino, facile assequentur.

Hebr. 9

Ioan. 17

Sed iam ad earum rerũ explicationem oratio reuertatur; quę ut a fidelibus ignorentur, nullo modo comitendum est. Ac quoniam Apostolus admonet, grauissimũ scelus admitti ab ijs, qui non dijudicãt corpus Domini; hoc in primis doceãt Pastores, animum atq. rationẽ a sensibus omni studio auocandam esse. si enim fideles ea tantum in hoc sacramẽ

1. Cor. 11

to contineri sibi persuaserint, quę sensibus percipiunt; in summam impietatem adducantur, necesse est; cum nihil aliud, præter panis, ac uini speciem, oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantùmodo, ac uinũ in sacramento esse iudicauerint. Curandum igitur est, ut fidelium mentes, quam maxime fieri potest, a sensuum iudicio abstrahantur, atq; ad immensam Dei uirtutem, & potentiam cõtemplandam excitentur. Tria enim sunt maxime admiranda, atque suspicienda, quę in hoc sacramẽto uerbis consecrationis effici, fides catholica sine ulla dubitatione credit, ac confitetur. Primum est, uerum Christi domini corpus, illud idem, quod natum ex uirgine, in cælis sedet ad dextram Patris, hoc sacramento contineri. Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere; quamuis nihil magis a sensibus alienum, & remotum uideri possit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, & si uerba consecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs sensibus percipiũtur, sine ulla re subiecta esse, mira quadam, atq; inexplicabili ratione. Ac panis quidẽ, & uini accidentia omnia licet uidere: quæ tamen nulli substantiæ inhęrẽt, sed per ipsa cõstant: cum panis, & uini substantia in ipsum Domini corpus & sanguinem ita mutetur, ut panis, & uini substantia omnino esse desinat. Verum, ut prius de primo agatur, conentur Pastores explicare, quam perspicua, & clara sint Saluatoris nostri uerba, quæ corporis eius ueritatẽ in sacramento demonstrant.
Matth. 26 Marc. 14 Luc. 22 nam cum inquit: Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus: nemo, qui modo sanę mentis sit, ignorare

rare

rare potest, quid nobis intelligendum sit, præsertim cum de humana natura sermo habeatur: quam in Christo uere fuisse, catholica fides dubitare neminem patitur: ut uir sanctissimus, atque doctissimus Hilarius præclare scripserit, de ueritate carnis & sanguinis Christi, cum ex ipsius Domini professione, & fide nostra, caro eius uere sit cibus relictum non esse ambigendi locum. Verum alter præterea locus a Pastoribus enucleandus est; ex quo aperte licet cognoscere, uerum Domini corpus, & sanguinem in Eucharistia contineri. nā Apostolus posteaquā commemorauit, panem, & uinum a Domino consecratum, & sacra mysteria apostolis suis administrata esse, subiungit: Probet autem se ipsum homo ac sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit, indigne, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicās corpus Domini. Quod si, ut hęretici dictitant, nihil aliud in sacramento uenerandum esset præter memoriam & signum passionis Christi; quid opus erat tam grauibus uerbis fideles hortari, ut se ipsos probarent? Graui enim illa, IVDICII, uoce declarauit Apostolus, nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impure sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occulte latet, ab alio ciborū genere non distinguit. quod etiam supra in eadem epistola uberius explicauit Apostolus his uerbis: Calix benedictionis, cui benedicimus, non ne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, non ne participatio corporis Domini est? Quæ quidem uerba ueram corporis & sanguinis Christi domini substantiam demonstrant.

S. Hilar.

1. Cor. 11

1. Cor. 10

Hæc igitur scripturę loca a Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum esse; presertim cum hæc Ecclesiæ Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit: ad cuius sententię cognitionem duplici uia & ratione possumus peruenire. Prima est, cum patres, qui ab initio Ecclesiæ atque omni deinceps ætate floruerũt, & ecclesiasticę doctrinæ optimi testes sunt, consulimus. hi uero summo cõsensu omnes huius dogmatis ueritatem apertissime tradiderunt. quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, uel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de ijs, qui initiantur mysterijs, testatus est, uerum Christi corpus in hoc sacramento sumi, sicut uerum ex uirgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse. & alio loco docet, ante consecrationem panem ibi esse, post consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis D. Chrysostomus, non minoris fidei, & grauitatis; qui quidem cum multis alijs locis hanc ipsam ueritatem profitetur, & docet, tum uero pręcipue homilia 60. de ijs, qui sacra mysteria impure sumunt, itemque homilia 44. & 45. in sanctum Ioannem. ait enim: Pareamus Deo, neque contradicamus; licet uel cogitationibus, uel oculis nostris uideatur aduersari, quod dicitur: ipsius enim sermo infallibilis est: sensus noster facile seducitur. His uero omni ex parte consentiunt, quæ D. Augustinus, acerrimus catholicæ fidei propugnator, semper docuit, atque

D. Ambr. *S. Chrys.* *S. August.*

que in primis titulum psalmi 33. explanans. scribit enim: Portare se in manibus suis, homini impossibile est, solique Christo conuenire potest: ferebatur enim ille in manibus suis, quando cõmendãs ipsum corpus suum ait, Hoc est corpus meum. Ac Cyrillus præterea, Iustinus, & Irenæus adeo aperte lib. 4. in Ioannem ueram Domini carnẽ in hoc sacramento esse affirmat, ut eius uerba nullis possint fallacibus, & captiosis interpretationibus obscurari. Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirent, facile erit sanctos Dionysium Hilarium, Hieronymum, Damascenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re grauissimas sententias, doctorum, & piorum hominum industria, & labore in unum congestas, passim legimus. Altera restat uia, qua sanctæ Ecclesiæ iudicium in ijs, quæ ad fidem pertinent, inuestigare liceat, contrariç scilicet doctrinç, & opinionis damnatio. At uero constat, semper corporis Christi ueritatem in sancto Eucharistiç sacramento, ita per uniuersam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti uoluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodo esse assereret, statim in Vercelensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium sententijs cõdemnatus, ipse hçresim suam anathemati addixerit. qui postea cum ad eandem impietatis insaniam redijsset tribus alijs Concilijs, Turonensi, & duobus Romanis, quorum alterũ Nicolaus II. alterum Gregorius VII. Pontifices Max. conuocarunt, damnatus est. Eam postea sententiã

S. Cyrillus, Iustinus, & Ireneus.

Conc. Lat. Flor. Trid. Innocentius III. in Concilio Lateranensi magno cõfirmauit; ac deinceps a Florentina & Tridentina Synodis eiusdem ueritatis fides apertius declarata, ac stabilita est. Hæc igitur si pastores diligenter exposuerint, (ut nihil dicamus de ijs, qui erroribus obcæcati, nihil magis, quam ueritatis lucem oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam lætitia, & uoluptate afficere poterunt; cũ præsertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter ceteros fidei articulos huius etiã dogmatis fides comprehendatur. nam cum Dei summam omnium rerum potestatem credunt, & cõfitentur; credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiæ sacramento admiramur, & colimus. Deinde cum credunt sanctam Ecclesiam catholicam; necessario sequitur, ut simul credant eam esse, quã explicauimus, huius sacramenti ueritatem. Sed nihil est profecto, quod ad piorum iucunditatem, & fructum addi possit, cum huius altissimi sacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta sit euangelicæ legis perfectio, cui datum est, id re ipsa habere; quod signis tantum & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitus dictum est a Dionysio,
S. Dionys. Ecclesiam nostram mediam esse inter synagogam, & supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profecto satis mirari fideles numquam poterunt sanctę Ecclesiæ perfectionem, eiusque gloriæ altitudinem; cum inter eam & cęlestem beatitudinem unus tantum gradus interesse uideatur. Hoc enim nobis cum cęlitibus cõ-

mune

munc est, ut utrique Christum Deum, & hominem præsentem habeamus: sed quo uno gradu ab eis distamus, illi præsentes beata uisione perfruuntur; nos præsentem, & tamen ab oculorum sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabili integumento se occultantem, firma, & constanti fide ueneramur. Præterea, fideles hoc sacramento Christi Saluatoris nostri perfectissimam charitatem experiuntur. eius enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam a nobis sumpserat, a nobis numquam subtrahere, sed, quantum fieri posset, esse, uersarique nobiscum uelle: ut illud omni tempore uere, & proprie dictum uideretur: Deliciæ meæ, esse cum filijs hominum. *Prouer. 8*

De concomitãtia partium corporis Christi in hoc sacramento.

Iam uero hoc loco a Pastoribus explicandum est, non solum uerum Christi corpus, & quidquid ad ueram corporis rationem pertinet, ueluti ossa, & neruos, sed etiam totum Christum in hoc sacramento contineri. Docere autem oportet, Christum nomẽ esse Dei & hominis, unius scilicet personæ, in quo diuina, & humana natura coniuncta sit. quare utramque substantiam, & quæ utriusque substantię consequentia sunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima, & omnibus corporis partibus, & sanguine etiam constat, complectitur: quæ omnia in sacramento esse credendum est. nam cum in cęlo tota humanitas diuinitati in una persona & hypostasi coniuncta sit; nefas est suspicari, corpus, quod in sacramento inest, ab eadem diuinitate seiunctum esse. In quo tamen Pastores animaduertant, necesse est, non omnia eadem ratione, aut uirtutę in hoc sacramento contineri,

tineri. Quædam enim sunt, quæ ex ui, & efficientia consecrationis in sacramento esse dicimus. nam cum uerba illa efficiant, quidquid significant, id esse in sacramento ex ui sacramenti, diuinarum rerum scriptores appellarunt, quod uerborum forma exprimitur. ita si contingeret, ut aliquid ab alijs rebus omnino seiunctum esset, id solum, quod forma significaret, in sacramento esse, cetera non item esse docuerunt. quædam uero in sacramento continetur, quod illis rebus coniuncta sint, quæ forma exprimuntur. nam cum forma, quæ ad panem consecrandum adhibetur, corpus Domini significet, cum dicitur; Hoc est corpus meum: ipsum Christi domini corpus ex ui sacramēti in Eucharistia erit. At quia corpori sanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in sacramento erunt omnia, non quidem ex consecrationis uirtute, sed ut ea, quę corpori coniuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in sacramento esse dicuntur: qua ratione totum Christum in sacramēto esse perspicuum est. si enim duo aliqua inter se re ipsa coniungantur; ubi unū sit, ibi alterum etiā esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum usqueadeo tam in panis, quam in uini specie contineri, ut, quemadmodum in panis specie non corpus modo, sed etiam sanguis, & totus Christus uere inest, sic contra in uini specie non solum sanguis, sed corpus, & totus Christus uere insit. Sed quamquam hæc ita se habere, omnibus fidelibus certum & persuasissimum esse debet: optimo tamen iure institutum est, ut separatim duę cōsecrationes fierent. Primo enim, ut passio Domini, in qua sanguis a corpore diuisus est, magis referatur:

ratur: cuius rei causa in consecratione sanguinem effusum esse meminimus. Deinde maxime consentaneum fuit, ut quoniam sacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tamquam cibus & potus institueretur, ex quibus perfectũ corporis alimentum constare perspicuum est. Neque uero illud prętermittendum, nõ solum in utraque specie, sed in quauis utriusque speciei particula totũ Christum contineri. sic enim Augustinus scriptum reliquit: Singuli accipiunt Christum dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Atque id præterea ex euangelistis facile colligi potest. neque enim credendum est, singula panis frusta propria uerborum forma a Domino cõsecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque apostolis distribuenda satis futurus esset: id quod de calice factum esse apparet, cum ipse dixit: Accipite, & diuidite inter uos. Hactenus quæ explicata sunt, eo pertinent, ut ostendant Pastores, uerum Christi corpus, & sanguinem in Eucharistię sacramento contineri. Nunc, quod alterum erat propositum, docebunt, etiam panis & uini substantiam in sacramento post consecrationem non remanere. Hoc uero quamuis maximã admirationem merito habere posit, tamen cum eo, quod prius demonstratum est, necessario coniungitur. Etenim si est uerum Christi corpus sub panis, & uini specie post cõsecrationem; omnino necesse est, cum ibi antea non esset, hoc uel loci mutatione, uel creatione, uel alterius rei in ipsum conuersione factum esse. At uero fieri non posse constat, ut cor-

D. August.

Luc. 22

pus

pus Christi in sacramento sit, quod ex uno in alium locum uenerit. ita enim fieret, ut a cæli sedibus abesset: quoniam nihil mouetur, nisi locum deserat, a quo mouetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest. relinquitur ergo, ut in sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum conuertatur. quare nulla panis substantia remaneat, necesse est.

Lat. Conc. Eugen. 4 Decr. Conc. Trid.

Hac ratione adducti Patres, & maiores nostri, in Concilijs, Lateranensi magno, & Florentino, huius articuli ueritatem apertis decretis confirmarunt: a Tridentina uero Synodo explicatius ita definitum est: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis, & uini, una cum corpore, & sanguine domini nostri Iesu Christi; anathema sit. Hæc uero ex testimonijs scripturarum facile fuit colligere; primum, quod in eius sacramenti institutione ipse Dominus dixit;

Matth. 26 Marc. 14 Luc 22 1. Cor. 11

Hoc est corpus meum. uocis enim, HOC, ea uis est, ut omnem rei præsentis substantiã demonstret. quod si panis substantia remaneret, nullo modo uere dici uideretur; Hoc est corpus meum. Deinde

Ioan. 6

Christus dominus apud Ioannem, Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita; panem uidelicet carnem suam uocans. Ac paulo post subiecit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. & rursus: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Cum ergo tam claris, & perspicuis uerbis carnem suam panem, & cibum uerum, sanguinem item uerũ potum nominauerit; satis uidetur declarasse, nullam in sacramen-

mento ſubſtantiam panis, & uini remanere. Atque hanc perpetuo ſanctorum Patrum conſentientem fuiſſe doctrinam, qui eos euoluerit, facile intelliget. D. quidem Ambroſius ita ſcribit: Tu forte dicis: meus panis eſt uſitatus: ſed panis iſte, panis eſt ante uerba ſacramentorum: ubi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Quod quidē ut facilius probare poſſet, uaria deinde affert exempla & ſimilitudines. Alibi uero, cum uerba illa interpretaretur; Omnia, quæcumque Dominus uoluit, fecit in cælo, & in terra; Licet, inquit, figura panis, & uini uideatur, nihil tamen aliud, quam caro Christi, & ſanguis, poſt conſecrationem credendum eſt. Atque eiſdem fere uerbis eandem ſententiam ſanctus Hilarius exponens, docuit: quamuis extrinſecus panis, & uinum uideatur, uere tamen corpus, & ſanguinem Domini eſſe. Sed moneāt Paſtores hoc loco, mirandum nō eſſe, ſi poſt conſecrationem panis etiam uocetur. hoc enim nomine Euchariſtia appellari conſueuit; tum quia panis ſpeciem habeat; tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis uim, quæ panis propria eſt, adhuc retineat. Eam autem eſſe ſacrarum litterarum conſuetudinem, ut res ita appellet, cuiuſmodi eſſe uideantur, ſatis oſtendit, quod in Geneſi dictum eſt, tres uiros Abrahæ apparuiſſe, qui tamen tres angeli erant. Et duo illi, qui apoſtolis, aſcendente in cęlum Chriſto domino apparuerunt, cum eſſent angeli, uiri dicuntur. Difficillima eſt omnino huius myſterij explicatio; ſed tamen conabuntur Paſtores, ijs, qui magis in diuinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores ſunt, ueren-

S. Ambr.

S. Hilar.

Gen 18

Act. 1

uerendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conuersionis modum: quæ ita fit, ut tota panis substantia diuina uirtute in totā corporis Christi substantiam, totaque uini substantia in totam sanguinis Christi substantiam, sine ulla Domini nostri mutatione, cōuertatur. neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substantia totus permanet. quod mysterium
D. Ambr. cum D. Ambrosius declararet: Vides, inquit, quam operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta uis est in sermone domini Iesu, ut inciperent esse, quæ nō erāt, mundus scilicet: quāto magis operatorius est, ut sint, quę erant, & in aliud cōmutentur? In quam sententiā alij etiam ueteres, & grauissimi Patres scri
D. August. ptum reliquerunt: D. quidem Augustinus: Fideliter fatemur ante consecrationē panem esse, & uinū, quod natura formauit, post consecrationē uero carnem Christi, & sanguinē, quod benedictio cōsecra
Damascenus. uit. Damascenus: Corpus secundum ueritatem cōiunctum est diuinitati, corpus ex sancta uirgine: non quod ipsum corpus assumptum de cælo descēdat: sed quod ipse panis, & uinum in corpus & sanguinem Christi transmutentur. Huius itaque admirabilis cōuersio cōuenienter & proprie a sancta catholica Ecclesia transubstātiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina Synodus do
Conc. Trid. cuit. Vt enim generatio naturalis, quod forma in ea mutatur, recte, & proprie transformatio dici potest: ita etiam, quod in sacramento Eucharistiæ tota unius rei substantia in totam alterius rei substantiam transeat, uerbum transubstantiationis re
ctę,

ste; & sapienter a maioribus nostris inuentum est.

Sed illud sæpissime a sanctis Patribus repetitum fideles admonendi sunt, ne curiosius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit. nec enim percipi a nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verum, quid hoc sit, fide cognoscendum est; quo modo fiat, curiosius nõ inquirendum. Non minorem uero cautionem Pastores adhibeat, oportet, in eo etiam mysterio explicãdo: quo modo Christi domini corpus uel in minima panis particula totum contineatur: uix enim unquã huiusmodi disputationes instituendæ erunt, sed tamen, quando Christiana charitas hoc postulauerit. primum quidẽ meminerint, fidelium animos illa uoce præmunire; Non erit impossibile apud Deum omne uerbum. Deinde uero doceant, Christum dominũ in hoc sacramento, ut in loco, non esse. etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudine aliqua preditæ sunt: Christum uero dominum ea ratione in sacramento esse non dicimus, ut magnus, aut paruus est, quod ad quantitatem pertinet; sed ut substantia est. substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem, conuertitur. nemo uero dubitat, substantiam æque in paruo atque in magno spatio cõtineri. nam & aeris substantia, totaque eius natura, sic in parua, ut in magna aeris parte, itemque tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine insit, necesse est. Cum igitur panis substantiæ, corpus Domini nostri succedat; fateri oportet, ad eundem plane modum in sacramen-

Sacrosanctum Eucharistiæ sacramentũ pie credendum, non curiose scrutãdum.

Luc. 1

to esse, quo modo panis substantia ante consecrationem. ea uero utrum sub magna, an sub parua quantitate esset, nihil ad rem omnino pertinebat. Tertium restat, quod in hoc sacramento maximum atque admirabile uideatur; quod quidem, iam duobus alijs explicatis, facilius a Pastoribus tractari posse, existimandum est; panis uidelicet & uini species in hoc sacramento sine aliqua re subiecta constare. Nam cum antea demonstratum sit, corpus Domini & sanguinem uere in sacramento esse, ita ut nulla amplius subsit panis, & uini substantia; quoniam ea accidentia Christi corpori, & sanguini inhærere non possunt; relinquitur, ut supra omnem naturæ ordinem ipsa se, nulla alia re nisa, sustentent. hæc perpetua, & constans fuit catholicæ Ecclesiæ doctrina; quæ etiam facile eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis, aut uini substantiam. Sed nihil magis fidelium pietati conuenit, quam, omissis subtilioribus quęstionibus, huius admirabilis sacramenti maiestatem uenerari, & colere; ac deinde in eo summam Dei prouidētiam suspicere, quod sacrosancta mysteria sub panis, & uini specie administranda instituerit. nam cum a cōmuni hominum natura maxime abhorreat, humanæ carnis esca, aut sanguinis potione uesci; sapientissime fecit ut sanctissimum corpus & sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & uini, nobis administretur, quorum quotidiano, & communi alimento maxime delectamur. Adiunctæ uero etiam sunt duæ illæ utilitates: quarum prima est, quod

ab

ab infidelium calumnia liberati sumus, quas facile effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere uideremur: altera est, quod, dum corpus, & sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quod uere fit, sensibus percipi nõ possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimum ualet; quæ quidem, ut sancti Gregorij sentẽtia peruulgatum est, ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate explicanda erunt.

S. Gregorius Pont.

Verum, quę de huius admirabili sacramenti uirtute, & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maxime necessaria uideri non debeat. Vt enim Eucharistiæ utilitatem fideles intelligãt, ob eam potissimum causam, quę de hoc sacramento tam multis uerbis disseruntur, cognoscẽda sunt. Sed quoniam immensę eius utilitates, & fructus nulla oratione explicari possunt, unus, aut alter locus a Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quanta in sacrosanctis illis mysterijs bonorum omnium copia, & affluentia inclusa sit: hoc uero aliqua ex parte ita assequentur, si, omniũ sacramentorum ui, atque natura patefacta, Eucharistiam fonti, cetera riuulis comparauerint. ue re enim ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est, cum fontem ipsum cælestium charismatum, & donorum, omniumque sacramentorum auctorem Christum dominũ admirabili modo in se contineat: a quo tamquam a fonte ad alia sacra-

De multiplici & admirabili fructu tanti sacramenti.

Q menta,

mentâ, quidquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt. Commode etiam fieri uidebitur, si panis, & uini natura, quæ huius sacramenti symbola sunt, perpendatur, nam quos usus corpori panis, & uinum affert, eos omnes animæ saluti, & iucunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Eucharistiæ sacramentum præbet. Neque enim hoc sacramentum in substantiam nostram, ut panis, & uinum, mutatur; sed nos quodam modo in eius naturam conuertimur: ut recte
D. August. illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: Cibus sum grandium: cresce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis
Ioan. 1 tuæ: sed tu mutaberis in me. Quod si gratia, & ueritas per Iesum Christum facta est; in animā quoque influat est necesse, cum eum pure, & sancte
Ioan. 6 accipit, qui de se ipso dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Nam qui pietatis, & religionis studio affecti hoc sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita filium Dei in se admittant, ut eius corpori tamquam uiua membra inse-
Ioan. 6 rantur: siquidem scriptum est: Qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Item: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Quem lo-
Cyrillus. cum Cyrillus dum interpretaretur, ait: Dei uerbum uniens se ipsum propriæ carni, fecit ipsam uiuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per sacram eius carnem, & pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictione

ctione uiuificatiua in pane & uino. Verum, quod dicitur Eucharistia gratiam tribui, Pastores admoneant oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, ut, qui re ipsa hoc sacramentum utiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non uiuit, sacra mysteria non prodesse: ac propterea panis, & uini speciem habent, ut significetur, non quidem reuocandæ ad uitam animæ, sed in uita conseruandæ causa instituta esse.

Verum hoc ideo dictum est, quoniam prima etiã gratia (qua omnes præditos esse oportet, ante quã sacram Eucharistiam ore contingere audeant, ne iudicium sibi manducent, & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum sacramentum desiderio, & uoto percipiant. Est enim omnium sacramentorũ finis, & ecclesiasticæ unitatis, ac coniunctionis symbolum: neque extra Ecclesiam consequi gratiam ullus potest. Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conseruatur modo, sed etiam augetur, gustusque nouam quotidie ex eo uoluptatem, & suauitatem percipit; ita etiam sacræ Eucharistiæ cibus non solum animam sustentat, sed uires illi addit, efficitque ut spiritus diuinarum rerum delectatione magis ac magis commoueatur: ob eam causam fit, ut, gratiam hoc sacramento tribui, recte, & uerissime dicatur: iure enim mannæ comparari potest, ex quo omnis saporis suauitas percipiebatur. Remitti uero Eucharistia, & condonari leuiora peccata, quæ uenialia dici solent, Sap. 16

non est quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dum leui aliqua in re parum offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmodum etiam (neque enim a proposita similitudine discedendum uidetur) quod innati caloris ui quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento sentimus.

D. Ambr. Quare merito a D. Ambrosio de hoc cælesti sacramento dictum est; Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianę infirmitatis. Verum hæc de ijs peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in sacris mysterijs uis est, ut nos a criminibus puros, & integros, atque a tentationum impetu incolumes seruet, ac tamquam cælesti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis ueneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiã causam, ut testatur diuus Cyprianus,

S. Cypri. cum olim a tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Christiani nominis confessionem uulgo raperentur; ne illi forte dolorum acerbitate uicti, in salutari certamine deficerent, uetus in Ecclesia catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici corporis, & sanguinis sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentię ardorem restinguat, necesse est. Postremo, ut uno uerbo omnes huius sacramenti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendũ est, sacræ Eucharistiæ summam uim esse ad æternam gloriam comparandam. scriptum est enim;

Qui

Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Huius uidelicet sacramenti gratia fideles, dum hanc uitam degunt, summa cõscientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur; deinde eius uirtute recreati, non secus atque Elias, qui subcinericij panis fortitudine ambulauit usque ad montem Dei Horeb, cum ex uita emigrandi tempus aduenit, ad ęternam gloriam, & beatitudinem ascendant. Hæc omnia a Pastoribus latissime explicabuntur, si uel D. Ioannis cap. 6. in quo multiplices huius sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint; uel admiranda Christi domini facta percurrentes, ostenderint, cum eos iure ac merito beatissimos fuisse existimamus, in quorum tecta mortalis receptus est, uel qui illius uestis, aut fimbriæ tactu sanitatem recuperarunt, multo nos beatiores, & feliciores esse, in quorum animam immortali gloria præditus ingredi non grauetur, ut eius uulnera sanet omnia, eamque amplissimis muneribus ornatam, sibi coniungat.

Ioan. 6.

3. Reg. 19.

Verum docendum est, a quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint, neque unam tantum esse communicandi rationem, ut fidelis populus discat meliora charismata ęmulari. Recte igitur, & sapienter maiores nostri, ut in Tridentina Synodo legimus, tres huius sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alij enim sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non uerentur; quos Apostolus ait indigne manducare, & bibere corpus Domini. De

De usu & modo sumẽdi sacramẽti: deque præparatione tum animi, tum etiam corporis.

1. Cor. 11.

non est quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dum leui aliqua in re parum offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmodum etiam (neque enim a proposita similitudine discedendum uidetur) quod innati caloris ui quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento sentimus.
D. Ambr. Quare merito a D. Ambrosio de hoc cælesti sacramento dictum est; Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianę infirmitatis. Verum hæc de ijs peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in sacris mysterijs uis est, ut nos a criminibus puros, & integros, atque a tentationum impetu incolumes seruet, ac tamquam cælesti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis ueneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiã causam, ut testatur diuus Cypria-
S. Cypri. nus, cum olim a tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Christiani nominis confessionem uulgo raperentur; ne illi forte dolorum acerbitate uicti, in salutari certamine deficerent, uetus in Ecclesia catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici corporis, & sanguinis sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentię ardorem restinguat, necesse est. Postremo, ut uno uerbo omnes huius sacramenti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendũ est, sacræ Eucharistiæ summam uim esse ad æternam gloriam comparandam: scriptum est enim;
Qui

Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Huius uidelicet sacramenti gratia fideles, dum hanc uitam degunt, summa cõscientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur; deinde eius uirtute recreati, non secus atque Elias, qui subcinericij panis fortitudine ambulauit usque ad montem Dei Horeb, cum ex uita emigrandi tempus aduenit, ad ęternam gloriam, & beatitudinem ascendant. Hæc omnia a Pastoribus latissime explicabuntur, si uel D. Ioannis cap. 6. in quo multiplices huius sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint; uel admiranda Christi domini facta percurrentes, ostenderint, cum eos iure ac merito beatissimos fuisse existimamus, in quorum tecta mortalis receptus est, uel qui illius uestis, aut fimbriæ tactu sanitatem recuperarunt, multo nos beatiores, & feliciores esse, in quorum animam immortali gloria præditus ingredi non grauetur, ut eius uulnera sanet omnia, eaque amplissimis muneribus ornatam, sibi coniungat.

Ioan. 6.

3. Reg. 19

Verum docendum est, a quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint, neque unam tantum esse communicandi rationem, ut fidelis populus discat meliora charismata ęmulari. Recte igitur, & sapienter maiores nostri, ut in Tridentina Synodo legimus, tres huius sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alij enim sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non uerentur; quos Apostolus ait indigne manducare, & bibere corpus Domini. De

De usu & modo sumẽdi sacramẽti: deque præparatione tum animi, tum etiam corporis.

1. Cor. 11

D. August. his D. Augustinus ita scribit; Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, procul dubio non manducat spiritualiter eius carnem. licet carnaliter, & uisibiliter premat dentibus sacramēta corporis, & sanguinis. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, nō solum ex his nul-
1. Cor. 11 lum capiunt fructum, sed, ipso Apostolo teste, iudiciū sibi manducant, & bibunt. Alij uero spiritu tantummodo Eucharistiā sumere dicuntur: ij sunt, qui desiderio, & uoto propositum cęlestem illum panē comedunt, fide uiua incensi, quę per dilectionem
Ad Col. 5 operatur, ex quo si non omnes, maximos certe utilitatis fructus consequuntur. Alij denique sunt, qui sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam
1. Cor. 11 percipiunt; qui cum ex Apostoli doctrina prius se probauerint, ac ueste nuptiali ornati ad diuinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, & cęlestibus bonis priuare, qui cum ad corporis Domini sacramentum etiam sumēdum parati esse posint, satis habent spiritu tātum sacram communionē accipere. Sed iam docendum est, qua ratione pręparatos fidelium animos esse oporteat, antequam ad sacramentalem Eucharistiæ perceptionem ueniāt. Ac primum quidem ut pateat, eam præparationē maxime necessariam esse, Saluatoris nostri exemplum proponendum est. Nam ante quam apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui sacramenta
Ioan. 13 daret, quamuis iam mundi essent, pedes eorum lauit; ut declararet omnem diligentiā adhibendā esse, ne quid nobis ad summam animi integritatē,

& in-

& innocentiam desit, cum sacra mysteria perceptu ri sumus. Deinde uero fideles intelligant, quemadmodum, si optime affecto, & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis cęlestis gratię muneribus ornatur; ita contra, si imparatus accipiat, non solũ nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maxime salutaribus hoc proprium est, ut, si in tempore ijs utamur, uehemẽter prosint; sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandum non est, ingentia quoque, & pręclarissima Dei dona, cum bene constituto animo accipiuntur, ad cęlestem gloriam cõsequendam maximo nobis adiumento esse; at uero, cum ijs nos ipsos indignos prębemus, sempiternam mortem afferre. Id uero arcę Domini exemplo cõprobatur. arca enim fœderis, qua nihil pręstantius Israeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, a Philisthęis ablata summam illis pestem, & calamitatem cum æterno dedecore coniunctam importauit. sic etiã cibi, qui ore accepti in stomachum bene affectũ illabuntur, corpora alunt, & sustentant, qui uero in stomachum uitiosis humoribus plenum infundi solent, graues morbos efficiunt. Primam itaque illã pręparationem fideles adhibeant, ut discernant mensam a mẽsa, hanc sacram ab alijs profanis, cęlestem hunc panem a communi. atque hoc fit, cũ certo credimus pręsens esse uerum corpus, & sanguinem Domini, quem in cęlo angeli adorant, ad cuius nutum columnę cęli contremiscunt, & pa-

1.Reg. 5

Iob 26

uent, cuius gloria plenum est cęlum, & terra.
1. Cor. 11 Hoc nimirũ est dijudicare corpus Domini, ut nos Apostolus admonuit: cuius tamen mysterij magnitudinẽ uenerari potius oportet, quam in disputationibus eius ueritatem curiosius perquirere. Altera uero illa præparatio maxime necessaria est, ut unusquisq; a se ipso quærat, num pacem cum alijs habeat, num proximos uere atque ex animo diligat.
Matth. 5 Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Deinde conscientiã nostram scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius pęnitere necesse sit; ut prius contritionis & confessionis medicamento illud eluatur. definitum est enim a san
Trid. Syn. cta Tridentina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati cõscientia stimulet, si sacerdotis facultas data sit, ante quam se sacramentali confessione purgarit, quantumuis sibi contritus esse uideatur, sacram Eucharistiam accipere. Pręterea, taciti cum animis nostris cogitemus, quam indigni simus quibus diuinum hoc beneficium a Domino tribuatur: quare illud Cẽturionis, de quo idem ipse Saluator testatus est, se non inuenisse tantam fidem
Matth. 8 in Israel, ex animo dicendum est: Domine, nõ sum dignus, ut intres sub tectum meum. Exquiramus etiam a nobis ipsis, an illud Petri usurpare nobis li
Ioan. 21 ceat: Domine tu scis, quia amo te. Meminisse enim oportet eum, qui sine ueste nuptiali in Domini cõuiuio accubuerat, in tenebrosum carcerem coniectum,

ctum

ctum, sempiternis pœnis addictum fuisse. Neque uero animi solum, sed etiā corporis preparatione opus est. nam ieiuni ad sacram mensam accedere debemus, ita ut saltem a dimidia antecedentis diei nocte usque ad illud temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut biberimus. Postulat etiam tanti sacramenti dignitas, ut, qui matrimonio iuncti sunt, aliquot dies a concubitu uxorum abstineant, Dauidis exemplo admoniti, qui cum panes propositionis a sacerdote accepturus esset, purum se, & pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies esse professus est. Hæc fere sunt, quæ maxime obseruari a fidelibus oportet, ut se ad sacra mysteria utiliter accipienda antea parent. reliqua enim, quę hac in re prouidenda esse uideantur, ad hæc ipsa capita facile redigi poterunt. *1. Reg. 21*

Sed ne forte aliqui segniores ad hoc sacramentū percipiendum reddantur, quod tantam pręparationem adhibere graue admodum, & difficile ducant; fideles sępe admonendi sunt, omnibus eam legem propositam esse, ut sacram Eucharistiam accipiāt. Pręterea constitutum est ab Ecclesia, ut, qui semel saltem singulis annis in Pascha non communicauerit, ab Ecclesia arceatur. Neque tamen fideles hoc satis habeant, se, huius decreti auctoritati obtemperantes, semel tantumodo corpus Domini quotannis accipere; uerum sæpius iterandam Eucharistię communionē existiment. Vtrum autem singulis mensibus, uel hebdomadis, uel diebus id magis expediat: certa omnibus regula pręscribi non potest. uerumtamen illa est sancti Augustini norma certissima;

Eucharistiæ sacramentū quādo, quoties, & a quibus sumendum.

Conc. Lat.

D.

ſimã; Sic uiue, ut quotidie poſsis ſumere. Quare Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut, quemadmodum corpori in ſingulos dies alimentũ ſubminiſtrare neceſſarium putant: ita etiã quotidie hoc ſacramento alendę, & nutriendę animę curam non abijciant. neque enim minus ſpirituali cibo animam, quam naturali corpus, indigere perſpicuũ eſt. Vehementer autẽ proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quę, ut antea demonſtratum eſt, ex Euchariſtiæ ſacramentali cõmunione conſequimur. Illa etiam figura erit addenda, cum ſingulis diebus corporis uires manna reficere oportebat; itemq. ſanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem huius ſacramenti perceptionem magnopere commendant. neque enim unius ſancti patris Auguſtini ea fuit ſententia: Quotidie peccas, quotidie ſume: ſed, ſi quis diligenter attenderit, eundem omnium Patrum, qui de hac re ſcripſerunt, ſenſum fuiſſe, facile comperiet. Ac tempus quidem olim fuiſſe, cum fideles quotidie Euchariſtiam acciperent, ex apoſtolorum Actis intelligemus. omnes enim, qui tunc Chriſtianam fidem profitebantur, uera & ſincera charitate ita ardebant, ut, cũ ſine intermiſsione orationibus, & alijs pietatis officijs operã darent, quotidie ad ſacra Dominici corporis myſteria ſumenda parati inuenirentur. Eam poſtea conſuetudinem, quę intermitti uidebatur, Anacletus, ſanctiſsimus martyr, & Pontifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, ut miniſtri, qui Miſſæ ſacrificio intereſſent, communicarent; quod ab apoſtolis conſtitutum eſſe affirmaret. Diu etiam in eccleſia ille

Exod. 16

S. Auguſt.

Act. 2

Matt. ... Anacle- ... pa.

Ioan. 2

mos

nos fuit, ut sacerdos, peracto sacrificio, cũ Eucharistiam sumpsisset, ad populum, qui aderat, conuersus, his uerbis ad sacram mẽsam fideles inuitaret; Venite fratres ad communionem. Tunc qui parati erant, summa cum religione sacrosancta mysteria sumebant. Sed cum deinde charitas, & pietatis studium adeo refrixisset, ut raro admodum ad cõmunionem fideles accederent; sancitum est a Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste omnes Eucharistiam sumerent; id quod postea a multis Concilijs, præsertim uero ab Agathẽsi primo confirmatum est. Ad extremum, cum eo res adducta esset, ut non modo sancta illa, & salutaris prçceptio nõ seruaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ communio differretur: decretum est in Lateranensi Cõcilio, ut semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Domini corpus acciperent: qui uero id facere neglexissent, Ecclesiæ aditu prohiberentur. Verum quamuis hęc lex Dei, & Ecclesiæ auctoritate sancita, ad omnes fideles pertineat: docendum est tamen eos excipi, qui nondum rationis usum propter ætatis imbecillitatem habent. hi enim neque sacram Eucharistiam a profano, & communi pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, & religionem afferre possunt. atque id etiam a Christi domini institutione alienissimum uidetur. ait enim: Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non esse, qui accipiant, & comedant, satis cõstat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam prçberent: sed tamen

S Fab papa.

Agathensi 1. Conc.

Conc. Lat.

Matth. 26

men tū ob eas causas, quæ ante dictę sunt, tum ob alias, Christianæ pietati maxime consentaneas, iamdiu eiusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desijt. Qua uero ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit, quam pater, & sacerdos, cui illi confitentur peccata. ad illos enim pertinet explorare, & a pueris percunctari, an huius admirabilis sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant. Amentibus prętérea, qui tunc a pietatis sensu alieni sunt, sacramenta dare minime oportet; quamuis, si, antequam in insaniam inciderint, piam, & religiosam animi uoluntatem præsetulerunt, licebit eis in fine uitę, ex Concilij Carthaginensis decreto, Eucharistiam administrare, modo uomitionis, uel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendū sit.

Conc. Car.

Quod uero ad cōmunicandi ritum pertinet, doceant Parochi, sanctę Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter sacerdotes, corpus domini in sacrificio cōficientes, sub utraq. specie sacram Eucharistiam sumat. nam ut a Tridentina Synodo explicatum est, quamuis Christus dominus in ultima cena altissimū hoc sacramentum in panis, & uini speciebus instituerit, & apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem a Domino saluatore constitutam esse, ut omnibus fidelibus sacra mysteria sub utraq. specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster cum de hoc sacramento loqueretur, alterius tātum speciei sępius meminit, ut cum inquit. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mūdi uita: & Qui

Trid. Syn.

Ioan. 6

&, Qui manducat hunc panem, uiuet in ęternum. Multis uero, & ijs quidem grauißimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, ut hãc potißimum sub altera specie cõmunicandi consuetudinem nõ solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret. Primum enim maxime cauendum erat, ne sanguis Domini in terram funderetur: quod quidẽ facile uitari posse non uidebatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset. Pręterea, cum sacra Eucharistia ægrotis præsto esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutius uini species asseruaretur, coacesceret. Permulti prætera sunt, qui uini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo poßint. Quare ne, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis ualetudini noceret, prudentißime sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantumodo speciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes, quod in pluribus, prouincijs summa uini penuria laboratur: neque id aliunde, sine maximis impensis, ac non nisi longißimis, & difficillimis itineribus, conuehi potest. Deinde, quod maxime omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæresis, qui negabant sub utraque specie totũ Christum esse sed corpus tantum exangue sub panis: sanguinem autem sub uini specie contineri asserebant. Vt igitur fidei catholicę ueritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientißimo consilio alterius speciei, hoc est panis communio inducta est. Sunt & alię rationes ab ijs collectę, qui de hoc argumento disserunt; quæ, si opus esse uidebitur, a Parochis afferri poterunt. Iam de ministro, quamuis id a nemine

ne fere ignorari posit, agendum est; ne quid prætermissum sit, quod ad huius sacramenti doctrinā pertinere uideatur. itaque tradendum est, solis sacerdotibus potestatem datam esse, ut sacram Eucharistiam conficiant, ac fidelibus distribuant. Eū autem morem in Ecclesia semper seruatum esse, ut fidelis populus a sacerdotibus sacramenta acciperet; sacerdotes autē sacra facientes ipsi se cōmunicarent, sancta Tridentina Synodus explicauit; ostenditque hanc consuetudinem, tamquā ab apostolica traditione profectam, religiose retinendam esse; cum præsertim huius rei illustre nobis exemplum Christus dominus reliquerit, qui & sanctissimum corpus suum consecrauit, & apostolis suis manibus porrexit. Verum, ut quacūmque ratione tanti sacramenti dignitati consuleretur, non modo eius administrādi potestas solis sacerdotibus data est, sed lege etiā Ecclesia uetuit, ne quis, nisi cōsecratus esset, sacra uasa, lintea, & alia instrumenta, quæ ad illius cōfectionē necessaria sunt, tractare, aut tangere auderet; modo grauis aliqua necessitas non incideret. Ex quo tum sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam uel consecrandam, uel administrandam, uel sumendam accedunt. Quamquam, quod antea de ceteris sacramentis dictum est, ea non minus per improbos administrari, si, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, rite seruentur; idem ualet in Eucharistiæ sacramento. neque enim hæc omnia ministrorum merito niti, sed Christi domini uirtute, & potestate geri credendum est. Hęc sunt,

Conc. Trid.

Matth. 26
Marc. 14

sunt, quę de Eucharistia, ut sacramentum est, explicanda erunt.

Nunc, quod restat dicendum, ut sacrificium est, explanare oportet; ut intelligant Parochi, quę potissimum de hoc mysterio, quemadmodum sancta Synodus decreuit, Dominicis & festis diebus fideli populo tradere debeant. *Trid. Syn.* Etenim hoc sacramentum non solum thesaurus est celestium diuitiarũ, quo si bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem: sed in eo precipua quędam ratio inest, qua ei pro immensis in nos collatis beneficijs aliquam gratiam referre possimus. At uero hec uictima si rite, & legitime immoletur, quam grata, & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim ueteris legis sacrificia, de quibus scriptum est; Sacrificium, & oblationem noluisti. *Psal 9* & iterum; Si uoluisses, sacrificium dedissem; utique holocaustis nõ delectaberis; *Psal. 50* ita placuerunt Domino, ut scriptura Deum odoratum esse odorem suauitatis, idest grata ei & accepta fuisse, testetur: quid nobis sperandũ de eo sacrificio, in quo ille ipse immolatur, atque offertur, de quo cęlestis uox bis audita est; Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? *Matt. 3. 17* Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponet; ut, cum fideles ad rem diuinam conuenerint, attente, & religiose sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant. In primis autem docebunt, Eucharistiam duabus de causis a Christo domino institutam esse. altera est, ut celeste animę nostrę alimẽtum esset, quo uitam spiritualem tueri, & conseruare possemus; altera, ut Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, &

cele-

cælestis pater, sceleribus nostris sæpe grauiter offensus, ab ira ad misericordiã, a iustę animaduersionis seueritate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & similitudinem in agno Paschali licet animaduertere, qui ut sacrificium & sacramentum a filijs Israel offerri, & comedi consueuerat. Nec uero, cum Saluator noster Deo patri se ipsum in ara crucis oblaturus esset, ullam suę erga nos immensę charitatis illustriorem significationem darę potuit, quam cum nobis uisibile sacrificiũ reliquit, quo cruentũ illud, semel in cruce paulo post immolandum, instauraretur, eiusque memoria usque in finem sæculi quotidie summa cũ utililitate ab Ecclesia per uniuersum orbem diffusa coleretur. Differunt autem plurimum inter se hæ duæ rationes. sacramentum enim consecratione perficitur: omnis uero sacrificij uis in eo est, ut offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, uel ad ægrotum defertur, sacramenti, non sacrificij rationem habet: deinde etiam, ut sacramentum est, ijs, qui diuinam hostiam sumũt, meriti causam affert, & omnes illas utilitates, quæ supra commemoratę sunt: ut autem sacrificium est, non merendi solum sed satisfaciẽdi quoque efficientiam continet. nam ut Christus dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicę passionis fructus merentur, ac satisfaciunt. Iam, de huius sacrificij institutione nullum ambigẽdi locum sancta Tridentina Synodus reliquit: declarauit enim, in extrema cena a Christo domino institutum esse, simulque anathemate eos damnauit, qui asserant,

Trid. Syn.

uerum

uerum & proprium sacrificium Deo non offerri, aut, offerre, nihil aliud esse, quam Christum ad manducandum dari. Nec uero illud prætermisit, quin diligenter explicaret, uni Deo sacrificium fieri. nam etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam, & honorem sanctorum celebrare consueuit, non tamen illis sacrificium, sed uni Deo, qui sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec sacerdos umquam dicere solet; Offero tibi sacrificium, Petre, uel Paule; sed, dū uni soli Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum martyrum insigni uictoria; eorumque patrociniū ita implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignētur in cęlis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc autem, quæ de huius sacrificij ueritate à catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini uerbis accepit; cum extrema illa nocte hęc ipsa sacra mysteria apostolis commendans, Hoc facite, inquit, in meam cōmemorationem. Eos enim quemadmodū a sancta Synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit, pręcepitque, ut ipsi, & qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent, & offerent. atque id etiam Apostoli uerba ad Corinthios scripta satis demonstrant, cum ait: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dęmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mēsa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.

Luc. 26
1. Cor. 11
Conc. Trid.
1. Cor. 10

Eucharistiæ sacrificium figuris & prophetijs ueteris testamenti prædictum.
Malach.1

Quod si ex ueteri testamento huius sacrificij figuras, & oracula requiramus: primum quidem de eo Malachias apertissime uaticinatus est, his uerbis: Ab ortu solis usque ab occasum magnum est nomen meum in gentibus; & in omni loco sacrificatur; & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituũ. Præterea, hæc hostia tam ante, quam post latam legem, uarijs sacrificiorũ generibus prænũciata est. Etenim bona omnia, quæ ijs sacrificijs significabantur, hæc una uictima, tamquã omnium perfectio, & absolutio, complexa est. Verumtamen nulla in re eius imaginem magis expressam licet uidere, quã in Melchisedec sacrificio. ipse enim Saluator sacerdotẽ secundũ ordinem Melchisedec se in æternum constitutũ declarãs, corpus & sanguinẽ suũ in extrema cena sub speciebus panis, & uini Deo patri obtulit. Vnum itaq. & idem sacrificiũ esse fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in cruce oblatum est: quemadmodum una est & eadem hostia Christus, uidelicet dominus noster, qui se ipsum in ara crucis semel tãtummodo cruentũ immolauit. neque enim cruẽta, & incruenta hostia, duæ sunt hostiæ, sed una tantum, cuius sacrificium, postquam Dominus ita præcepit; Hoc facite in meam commemorationem; in Eucharistia quotidie instauratur. Sed unus etiam, atque idem sacerdos est Christus dominus. nam ministri, qui sacrificium faciunt, non suam, sed Christi personam suspiciunt, cum eius corpus & sanguinem conficiunt. id quod & ipsius cõsecrationis uerbis ostenditur. neque enim sacerdos inquit; Hoc est

Hebr.7
Luc.22
1. Cor. 11

corpus

corpus Christi, sed, Hoc est corpus meũ: personam uidelicet Christi domini gerens, panis, & uini substantiam, in ueram eius corporis, & sanguinis substantiam conuertit. Quæ cum ita sint; sine ulla dubitatione docendum est, id quod etiam sancta Synodus explicauit, sacrosanctum Missæ sacrificium esse non solum laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij, quod in cruce factum est, sed uere etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare si puro corde, & accensa fide, & & intimo nostrorum scelerum dolore affecti hanc sanctissimam hostiam immolemus, & offeramus; dubitandum non est, quin misericordiam à Domino consecuturi simus, & gratiam in auxilio opportuno: huius enim uictimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, & pęnitentiæ donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem & sollemnis est illa Ecclesię precatio; Quoties huius hostię cõmemoratio celebratur, toties opus nostrę salutis ęxercetur: nimirum uberrimi illi cruentæ hostiæ fructus per hoc incruentum sacrificium ad nos manant. Deinde uero huius sacrificij eam uim esse, Parochi docebunt, ut non solum immolanti, & sumenti prosit, sed omnibus etiam fidelibus, siue illi nobiscum in terris uiuant, siue, iam in Domino mortui, nondum plane expiati sint. Neque enim minus ex apostolorum certissima traditione pro his utiliter offertur, quam pro uiuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus, & angustijs. Ex quo facile perspicitur, omnes Missas communes censendas esse, ut quę ad cõmunnẽ om-

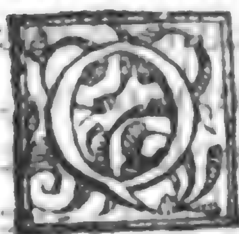
Trid. Syn.

Ad Heb. 4

Trid. Syn.

nium fidelium utilitatem, & salutem pertineát. Habet autem hoc sacrificiũ multos, eosq. maxime insignes, ac sollemnes ritus, quorũ nullus superuacaneus, aut inanis existimandus est; uerum omnes eo spectant, ut & tãti sacrificij maiestas magis eluceat, & salutaribus mysterijs intuendis ad rerum diuinarum, quæ in eo sacrificio occultę sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est ut plura dicamus, tum quia hoc argumentum longiorẽ explicationem postulare uidetur, quam propositę institutioni conueniat; tum quia innumerabiles pene libellos, & commentarios, qui de hac re a pijs & doctissimis uiris conscripti sunt, sacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur satis fuerit, earum rerum, quę ad Eucharistiam, tum quia sacramentum, tum quia sacrificium sit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino, exposuisse.

DE SACRAMENTO PAENITENTIAE.

QVemadmodum humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamq. in se ipso quisq. facile experitur; ita, quantam habeat necessitatem penitentię sacramentũ, ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quę a Parochis in unoquoque argumento adhibenda est, ex rei, quam tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet; omnino fatebimur, eos numquam in huius loci explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis uideri possit: quin etiã de hoc sacramento, quã de baptismo, eo accu-

accuratius agendũ est, quod baptismus semel tantum administratur, nec iterari potest; penitentię uero toties locus datur, eiusque repetendę toties necessitas imposita est, quoties post baptismum peccare contingat. ita enim a Tridentina Synodo dictum est, sacramentum penitentię non secus lapsis post baptismũ, ac baptismum nondum regeneratis, ad salutẽ necessarium esse: uulgataque illa sancti Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comprobatur, penitentiam esse secundam tabulam. Vt enim, confracta naui, unũ uitę seruandę perfugiũ reliquum est, si forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, post amissam baptismi innocentiam, nisi quis ad penitentię tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Hęc autem non ad Pastores solum, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint; ne forte in eis rei maxime necessarię incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut diuina ope adiuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in uia Domini progredi posʃint. quod si nonnumquã offenderint, tum uero summam Dei benignitatẽ intuentes, qui tamquam bonus pastor ouiũ suarũ uulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimũ pænitentiæ medicamentũ numquam in aliud tempus differendum esse cogitabũt.

Trid. Syn.

S. Hieron.

Vt autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est uaria huius nominis potestas, & notio: ne aliquis ambiguitate uocis in errorẽ inducatur. Nonnulli enim penitentiam pro satisfactione accipiunt. Alij, a catholicæ fidei doctrina longisʃime remoti,

De propria pænitentiæ significatione.

moti, cum arbitrentur pęnitentiã nullam temporis pręteriti rationem habere, nihil aliud, quã nouam uitam, eſſe definiunt. Docendũ eſt igitur, multiplicem eſſe huius nominis ſignificationem. Primum enim pænitentia de ijs dicitur, quibus aliquid diſplicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonum ne an malũ fuerit. Sic omnes pænitet, quorum triſtitia ſecundum ſæculum eſt, non ſecundum Deum; cuiuſmodi pænitentia non ſalutem affert, ſed mortem. Altera eſt pęnitentia, cum quis ex ſcelere admiſſo, quod quidẽ antea placebat, dolorem non Dei, ſed ſui ipſius cauſa concipit. Tertia eſt, cum nõ ſolum admiſsi ſceleris cauſa intimo animi ſenſu dolemus, uel eius doloris externum etiam aliquod ſignum damus, uerum unius Dei cauſa in eo mẹrore ſumus. Ac ſingulis quidem pęnitentię generibus, quę commemorata ſunt, pęnitentię uox proprie conuenit. nam cum in ſacris litteris Deum pęnitere legimus, id per translationem dici perſpicuum eſt. eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accõmodatum eſt, ſacrę litterę utuntur, cum Deum mutare aliquid conſtituiſſe declarant: quod non aliter facere uideatur, quam homines: quos ſi alicuius rei pęniteat, eam commutare omni ſtudio laborant. Sic ergo ſcriptũ eſt, pęnituiſſe eum, quod hominem feciſſet: & alio loco, quod Saul regem cõſtituiſſet. Verum inter has pęnitentię ſignificationes magnum diſcrimen obſeruare oportet. Prima enim in uitio ponẽda eſt: altera eſt quędam commoti, & perturbati animi affectio: tertiam tum ad uirtutem pertinere, tum ſacramentum eſſe dicimus. quę ſignificatio hu-

2. Cor. 7

Gen. 6
1. Reg. 15
Pſal. 105
Hiere. 26

Gen. 6
1. Reg. 15

dus loci propria est. ac primum quidem de ipsa, ut uirtutis parte, agendum est, non solum, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus institui a Pastoribus debet; sed etiam, quia huius uirtutis actiones tamquam materiam prębent, in qua pęnitentiæ sacramentum uersatur; ac nisi prius, quæ sit pænitentiæ uirtus, recte intelligitur, sacramenti etiã uim ignorari necesse est. Quare in primis monendi, hortandiq. sunt fideles, ut omni contentione, & studio in intima animi pęnitentia, quam uirtutem dicimus, elaborent; sine qua ea, quę extrinsecus adhibetur, parum admodum profutura est: Intima autem pęnitentia est illa, cum ad Deũ nos ex animo conuertimus, & commissa a nobis scelera detestamur, & odio habemus: simulque illud nobis certum, & deliberatum est, malam uitæ consuetudinem, corruptosque mores emendare, nõ sine spe ueniæ a Dei misericordia consequendę. Hãc uero dolor, & tristitia, quæ perturbatio, & affectio est, & passio a multis uocatur, consequitur, ueluti comes peccatorum, detestationi adiuncta: quamobrem apud complures ex sanctis Patribus pænitentię definitio huiusmodi animi cruciatu declaratur. Verum in eo, quem pænitet, fides pænitentiam antecedat, necesse est. neque enim potest quisquam se ad Deum conuertere, qui fide careat. ex quo fit, ut nullo modo pęnitentię pars recte dici possit. Quod autem intima hæc pænitentia, ut antea diximus, ad uirtutem pertineat, aperte ostendunt multa, quæ de pænitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de ijs tantum actionibus, quæ suscipiuntur cum uirtute, præcipit. Negare præte-

rea nemo potest, quin dolere, quãdo, quo modo, & quatenus oportet, uirtutis sit. hoc autem ut recte fiat, pænitentiæ uirtus præstat. Interdum enim euenit, ut ex admissis sceleribus minorem, quam par est, dolorem homines capiãt: quin etiam, ut a Salomone scriptum est, nonnulli sunt, qui, cum male fecerint, lętantur. rursus uero alij ita se mę-rori animi, & ęgritudini dedunt, ut de salute etiam prorsus desperent: qualis fortasse Caim uideri potest, qui ait; Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear: & qualis certe Iudas fuit, qui pænitentia ductus, suspendio uitam, & animam amisit. Vt igitur modum in dolore tenere possimus, pænitentiæ uirtute adiuuamur. Sed idem etiam ex ijs rebus colligi potest, quas sibi tamquam finem pro ponit is, quem uere peccati pęnitet. Primum autem hoc ei propositũ est, ut peccatũ aboleat, omnemq. animæ culpam, & maculam abstergat. Alterum est, ut pro sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad iustitiã referri perspicuum est. nam etsi inter Deũ & homines propria iustitię ratio intercedere non potest, cũ tam longo interuallo inter se distent: aliquam tamen esse iustitiam constat, cuius modi est inter patrem & filios, inter dominum & seruos. Tertium est, ut homo in Dei gratiam redeat, in cuius offensionem, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc uero omnia satis declarant, pænitentiam ad uirtutem spectare.

Prouer. 2

Gen 4

Matth. 27

Quibus uiis ad uirtutem Pænitẽtia perueniatur.

Sed docendum est etiam, quibus gradibus ad hanc diuinam uirtutem liceat ascendere. Primum itaque Dei misericordia nos pręuenit, cordaque nostra ad se conuertit. Quod cum precaretur Propheta,

pheta; Conuerte, inquit, nos Domine ad te, & conuertemur. Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deũ animo tendimus. Credere enim oportet accedentem ad Deum, ut Apostolus testatur, Hebr. 11
quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Praeterea motus timoris consequitur; &, suppliciorum acerbitate proposita, animus a peccatis reuocatur. atque huc uidentur spectare illa Isaiae uerba; Sicut Isa. 26
quae concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolẽs clamat in doloribus suis; sic facti sumus. Huc deinde accedit spes impetrandę a Deo misericordię, qua erecti uitam & mores emendare constituimus. Postremo charitate corda nostra accẽduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenuis filijs dignus, oritur; atque ita unum illud ueriti, ne qua in re Dei maiestatem laedamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc praestantissimam pęnitentiae uirtutem peruenitur: quę prorsus diuina & cęlestis uirtus existimanda est; cui scilicet regnum cęlorum sacrę litterę pollicentur. nam apud sanctum Matthęum Matth. 4
scriptum est: Pęnitentiam agite; appropinquabit enim regnum cęlorum. Et apud Ezechielem: Si impius egerit paenitentiam ab omnibus peccatis suis, Ezech. 18
quae operatus est; & custodierit omnia praecepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; uita uiuet. Tum alio loco: Nolo mortem impij, sed ut cõuertatur impius a uia sua, & uiuat. Ezech. 33
Quod quidẽ de aeterna, & beata uita intelligendum esse, plane constat. De externa uero paenitentia docendũ est, eam esse, in qua sacramenti ratio consistit, habereque externas quasdam res sensibus subiectas, quibus declarantur

rantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus uidetur, quare factũ sit, ut Christus dominus pęnitentiam in numerum sacramentorum referri uoluerit. Huius autem rei illa omnino causa fuit, ut nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cum ait; Si impius egerit pęnitentiam, &c. minus dubitare nobis liceret. uehementer enim pẽdere animo de intima pænitentia opus esset, cum de suo cuique iudicio in ijs, quæ agit, merito timendum sit. Vt igitur Dominus huic nostrę sollicitudini subueniret, pęnitentię sacramentum instituit, quo per sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse confideręmus, conscientięq. nostrę ob fidem, quę sacramentorũ uirtuti merito habenda est, pacatiores redderentur. Neq. enim aliter accipienda est uox sacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Christi do-

Matth. 9 mini, qui ait paralytico; Confide fili: remittuntur tibi peccata tua. Deinde uero, cum nemo salutẽ, nisi per Christũ, eiusque passionis beneficio, cõsequi possit; cõsentaneum, nobisq. utilissimũ fuit, eiusmodi sacramentum institui, cuius ui, & efficiẽtia Christi sanguis ad nos defluens, peccata post baptismũ admissa elueret, atq. ita recõciliationis beneficiũ illi uni Saluatori nostro acceptũ referre profiteremur.

Pænitentiã esse uere sacramentũ, & iterari posse.

Quod uero pænitentia sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent. ut enim baptismus sacramentum est, quia peccata omnia, ac præsertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione pænitentia, quæ peccata omnia, post baptismum uoluntate, uel actione suscepta, tollit, uere, & proprie sacramentum dicendum est. Deinde,

inde, quod caput est, cum illa, quę extrinsecus tum a pænitente, tum a sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima; quis neget, pęnitentiam uera, & propria sacramenti ratione prędıtam esse? siquidem sacramentũ sacrę rei signum est: peccator autem, quem pęnitet, rerum, & uerborum notis plane exprimit, se animum a peccati turpitudine abduxisse; itemq. ex ijs, quæ a sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei, peccata ipsa remittentis, facile cognoscimus. quamquam hoc aperte indicat illa Saluatoris uerba: Tibi dabo claues regni cælorum; & quodcumque solueris super terrã, erit solutum & in cęlis. Absolutio enim sacerdotis uerbis enunciata, remissionem illam peccatorũ signat, quam in anima efficit. Neq. uero solum fideles docendi sunt, pænitentiã in numero sacramentorum habendam esse, sed eorũ etiam, quę iterari possunt. Quærenti enim Petro, num septies uenia peccati danda esset, Dominus respõdit: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Quare si cũ eiusmodi hominibus agendum sit, qui summæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere uideãtur, confirmandus erit illorũ animus, atque ad spẽ diuinæ gratiæ erigendus. quod quidem facile consequentur tum huius loci, & aliorũ tractatione, qui in sacris litteris permulti occurrent; tum uero ijs rationibus, & argumentis, quæ ex sanctorum Chrysostomi libro de lapsis, Ambrosij libris de pænitẽtia petere licebit. Iam, quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quam huius sacramenti materia: docendum est, in eo maxime hoc sacramentum ab alijs differre, quod aliorum sacramentorum mate-

Matth. 16 (margin)

Matth. 18 (margin)

S. *Chryſ.* D. *Ambr.* (margin)

ria est res aliqua naturalis, uel arte effecta; sacramenti uero pænitentiæ quasi materia sunt actus penitentis, nempe contritio, confessio, & satisfactio, ut a Tridentina Synodo declaratum est: qui
Conc. Trid.
quatenus in pænitente, ad integritatem sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes pænitentiæ dicuntur. Neque uero hi actus, quasi materia a sancta Synodo appellantur, quia ueræ materiæ rationem non habeant, sed quia eius generis materia non sint, quæ extrinsecus adhibeatur, ut aqua in baptismo, & chrisma in confirmatione. Quod autem ab alijs dictum est, peccata ipsa huius sacramenti materiam esse; nihil plane diuersum dici uidebitur, si diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ ui ignis consumuntur: ita peccata, quæ pænitentia delentur, recte huius sacramenti materia uocari possunt. Sed formæ etiam explicatio Pastoribus prætermittenda non est, quod eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cũ religione huius sacramenti gratiam. Est autem forma. Ego te absoluo: quam non solum ex illis uer
Math. 18
bis licet colligere, Quęcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis; sed ex eadem Christi domini doctrina ab apostolis traditam, accepimus. Ac quoniam sacramenta id significant, quod efficiunt; illa, Ego te absoluo, ostendunt peccatorum remissionem huius sacramenti administratione effici; planum est, hanc esse pænitentiæ perfectã formam. sunt enim peccata tamquam uincula, quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus pęniten-

nitentię ſacramento laxantur, quod quidem non minus uerè de illo etiam homine ſacerdos pronunciat, qui prius ardentiſsimę contritionis ui, accedente tamen confeſsionis uoto, peccatorum ueniam a Deo conſecutus ſit. Adduntur prętereà complures preces, non quidem ad formam neceſſarię, ſed ut ea remoueantur, quę ſacramenti uim, & efficientiam illius culpa, cui adminiſtratur, impedire poſſent. Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam poteſtatem in Eccleſia ſacerdotibus tribuerit. Neque enim ut olim in ueteri lege, ſacerdotes teſtimonio ſuo aliquem a lepra liberatum eſſe, dumtaxat renunciabant; ita nunc in Eccleſia ea tantum poteſtas ſacerdotibus facta eſt, ut aliquem peccatis abſolutum eſſe declarent: ſed uere tamquam Dei miniſtri abſoluunt; id quod Deus ipſe, gratię, & iuſtitię auctor, ac parens, efficit. Diligenter uero ritus etiam, qui ad hoc ſacramentum adhibentur, fideles obſeruabunt. ita enim fiet, ut animo magis hęreant, quę hoc ſacramento conſecuti ſunt, nimirum ſe tamquã ſeruos clementiſsimo domino, uel filios potius optimo parenti reconciliatos eſſe: & ſimul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui uelint (uelle autem omnes debent) ſe tanti beneficij gratos, & memores probare. nam quem peccatorum pęnitet, is ſe humili ac demiſſo animo ad pedes ſacerdotis deijcit; ut, cum ſe tam humiliter gerat, facile poſsit agnoſcere ſuperbię radices euellendas eſſe, a qua omnia ſcelera, quę deflet, ortum habuerint, & enata ſint. In ſacerdote autem, qui in eum legitimus iudex ſedet, Chriſti domini perſonam

Leu. 13. 24

sonam & potestatem ueneratur. Sacerdos enim, quemadmodũ in alijs, ita in pænitentiæ sacramento administrãdo Christi munus exequitur. Deinde peccata sua pænitens ita enumerat, ut se maxima, & acerbissima animaduersione dignum esse fateatur: supplexque delictorum ueniam petit. quæ sane omnia uetustatis suæ certissima testimonia a sancto Dionysio habent.

S. Diony.

Quã saluares fructus ex Pænitentiæ sacramẽto percipiantur.

Sed nihil profecto tã proderit fidelibus, nihilque maiorem illis alacritatem pænitentiæ suscipiendæ afferet, quam si a Parochis sæpe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. uere enim de pænitentia illud dici posse intelligent, eius quidem radices amaras, fructus uero suauissimos esse. Pænitentiæ itaque omnis in eo uis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa amicitia coniungat. Hanc uero reconciliationem interdum in hominibus pijs, qui hoc sacramentum sancte, & religiose percipiunt, maxima conscientiæ pax, & tranquillitas, cum summa spiritus iucunditate consequi solet. nullum est enim tam graue, & nefarium scelus, quod pænitentiæ sacramento non quidem semel, sed iterum, & sæpius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, quę operatus est, & custodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. Et sanctus Ioannes: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra. Et paulo post, Si quis peccauerit,

Ezech. 18

1 Ioan. 1

1. Ioan. 2

rit, inquit, nullum uidelicet peccati genus excipiēs, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christū iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tātum, sed etiam pro totius mundi. Quod autem in scripturis legimus; quosdā a Domino misericordiam non esse consecutos, quā uis eam uehementer implorauerint; id uero idcirco factum esse intelligimus, quod eos uere, atque ex animo delictorum non penitebat. Quare cum huiusmodi sentētię in sacris litteris, uel apud sanctos Patres occurrunt, quibus uidentur affirmare aliqua peccata remitti non posse; ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse ueniæ impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quod ægrotus ita affectus sit, ut salutaris medicinę uim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur; propterea quod proprium salutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc sententiam a diuo Augustino dictum est: Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiæ facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiā si peccatum mala conscientia agnoscere, & annunciare cogatur. Sed, ut ad pænitentiam reuertamur, hæc adeo propria eius uis est, ut peccata deleat, ut sine pęnitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem ullo modo liceat. scriptum est enim: Nisi pænitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Quod quidē de grauioribus, & mortiferis peccatis dictum a Do-

D. August.

Luc. 13

Domino est: etsi aliquo etiam penitentię genere indigent leuiora peccata, quę uenialia uocantur. sanctus enim Augustinus inquit: cum quędam sit pænitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis uenialibus agitur, illa sane frustra esset, si peccata uenialia absque pænitentia dimitti possent.

D. August.

De partibus integris penitentiæ.

Sed quoniam de ijs rebus, quę aliquo modo in actionem cadunt, non satis est uniuerse loqui; curabunt Pastores singillatim ea tradere, ex quibus ueræ & salutaris penitentię ratio a fidelibus percipi queat. Est autem huius sacramenti proprium, ut præter materiam, & formam, quæ omnibus sacramentis communia sunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam integramque penitentiam constituant, contritionem scilicet, confessionem, & satisfactionem: de quibus D. Chrysostomus his uerbis loquitur: Penitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, uel fructifera satisfactio. Hę autem partes ex earum partiũ genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessarię sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiusmodi partibus, quarum aliqua si desit, merito imperfectum uideatur; perfectum uero, si nulla desideretur: eodem etiam modo penitentia ex hisce tribus partibus ita constituitur, ut, quamuis, quod ad eius naturam attinet, contritio, & confessio, quibus homo iustus efficitur, satis sit: tamen, nisi tertia etiam pars, idest satisfactio, accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse sit. Quare adeo

S. Chrys.

adeo inter se hę partes connexę sunt, ut contritio confitendi, & satisfaciendi consilium & propositū inclusum habeat: confessionem contritio, & satisfaciendi uoluntas; satisfactionem uero duæ reliquæ antecedant. Harum autem trium patrium eam rationem afferre possumus, quod animo, uerbis, & re ipsa peccata in Deum committantur. Quare cōsentaneum fuit, ut nos ipsos Ecclesiæ clauibus subijcientes, quibus rebus Dei sanctissimū numen a nobis uiolatum esset, ijsdem etiam eius iram placare, & peccatorū ueniam ab eo impetrare conaremur. Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim pænitentia est ueluti quędam delictorum compensatio, ab eius uoluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, constituta. Quare & uoluntas compensandi requiritur, in quo maxime cōtritio uersatur, & pęnitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat, necesse est; ut pro scelerum magnitudine pœnā constituere in eum possit, ex quo tum confessionis, tum satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur. Quoniā uero harum partium uim, & naturam tradere fidelibus oportet; prius incipiendum est a contritione, eaque diligenter explicanda. neque enim ad ullum tēporis punctū, cum in memoriam præterita peccata redeunt, uel cum aliquid offendimus, contritione animus debet uacare. Hanc patres in Concilio Tridētino ita definiunt: Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito nō peccandi de cetero. Et paulo post, de contritionis motu subijcitur: Ita demū præparat ad remissionem peccato-

Conc. Flor.

Conc. Trid.

rum, si cum fiducia diuinæ misericordię, & uoto præstandi reliqua coniunctus sit: quę ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Ex hac itaq. definitione intelligēt fideles, contritionis uim in eo tantum positam non esse, ut quis peccare desinat; aut propositum ei sit, nouum uitę genus instituere, aut ipsum iam instituat; sed in primis male actæ uitę odium, & expiationem suscipiendam esse. Id uero maxime confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris litteris frequenter profusos esse legimus. Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo: lauabo per singulas noctes lectū meum. Et: Exaudiuit Dominus uocem fletus mei. Et rursus alius: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animę meæ. Quas certe, & alias huiusmodi uoces uehemens quoddā anteactæ uitę odium, & peccatorum detestatio expressit.

Psal. 6

Isa. 38

Contritionis propria uis & efficacia.

Quod autem contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorē corporis sensu percipi. Contritio enim est, uoluntatis actio. Et sanctus Augustinus testatur, dolorem pænitentiæ comitem esse, non pænitentiam. Verum peccati detestationem & odium, doloris uocabulo Patres significarunt; tum quia sacræ litteræ ita utuntur: ait enim Dauid; Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor in inferiori animæ parte, quę uim concupiscendi habet, ex ipsa contritione oritur, ut non incommode contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum pęnitentes uestem etiam mutare soliti sint: de quo Dominus apud sanctum Matthæum inquit:

Psal. 12

inquit: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bathsaida: *Math. 11*
quia si in Tyro, & Sidone factæ essent uirtutes, quę factę sunt in uobis, olim in cilicio, & cinere pænitentiam egissent. Recte autem cõtritionis nomẽ peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam uim doloris impositum est, ducta similitudine a rebus corporeis, quę minutatim saxo, aut duriore aliqua materia cõfringũtur: ut eo uocabulo declarararetur, corda nostra: quę superbia obduruerunt, pęnitentię ui contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor uel ex parentum & filiorum obitu, uel cuiusuis alterius calamitatis causa susceptus, hoc nomine appellatur; sed illius tantum doloris propriũ est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocentia afficimur. Verũ alijs quoque uocabulis eadẽ res declarari solet. nam & cõtritio cordis dicitur: quia cordis nomẽ frequenter sacrę litterę pro uoluntate usurpãt. ut enim a corde motionum corporis principium sumitur: ita uoluntas reliquas omnes animę uires moderatur, ac regit. Vocatur etiam a sanctis Patribus cordis compunctio; *S. Chrys.*
qui libros de cõtritione conscriptos, de compunctione cordis inscribere maluerunt. Etenim quemadmodũ ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum uirus possit erumpere; ita corda, quasi scalpello cõtritionis adhibito, inciduntur, ut peccati mortiferum uirus queant eijcere. quare & scissio cordis a Ioele propheta appellata est; Conuertimini, inquit *Ioel 2*
ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda uestra. Summum uero & maximum dolorem ex peccatis, quę commissa sunt, suscipiendũ esse, ita ut nullus maior excogitari

1. Ioan. 3. gitari posſit, facile erit hiſce rationibus demonſtrare. nam cum perfecta contritio ſit charitatis actio, quę ab eo timore, qui filiorum eſt, proficiſcitur; patet eundem charitatis, & contritionis modum ſtatuendum eſſe: at quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectiſſimus eſt amor, hinc fit, ut contritio uehementiſsimũ animi dolorem cõiunctum habeat. ut enim maxime diligendus eſt Deus: ita, quę nos a Deo alienãt, maxime deteſtari debemus. In quo etiam illud obſeruandum eſt, eodem loquẽdi genere, charitatis, & contritionis magnitudinem in ſacris litteris ſignificari. De charitate dictum eſt: Diliges dominũ Deum tuum ex toto corde tuo. Rurſus, quod ad contritionem pertinet, clamat Dominus per Prophetam: Conuertimini in toto corde ueſtro. Pręterea, ſi, uti Deus ſummum bonum eſt inter omnia, quę diligenda ſunt, ita etiã peccatum ſummum eſt malum inter omnia, quę odiſſe homines debent: illud ſequitur, ut, quam ob cauſam Deum ſumme diligẽdum eſſe confitemur, ob eandem rurſus peccati ſummum odium nos capiat neceſſe ſit. Omnibus uero rebus Dei amorem anteponendum eſſe, ita ut ne uitę quidem conſeruandæ cauſa peccare liceat, aperte nos docent illa Domini uerba; Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non eſt me dignus: & qui uoluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Sed illud etiam animaduertendum eſt, ut, quemadmodum, ſancto Bernardo teſte, nullus finis, & modus charitati præſcribitur, (Modus enim, inquit ille, diligẽdi Deum, eſt, ipſum diligere ſine modo) ita peccati deteſtationi nullus modus definiatur. Sit prę-

Deuter. 6
Ioel 2
Matth. 10
Matth. 16
Marc. 8
S. Bernar.

prętereà non solum maxima, sed uehementissima, atque adeò perfecta, omnemque ignauiam, & socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est: Cum quæsieris dominum Deum tuum, inuenies eum, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuę. & apud Hieremiam: Quęretis me, & inuenietis, cùm quęsieritis me in toto corde uestro, & inueniar à uobis, ait Dominus. Quamquam si id minus cōsequi nobis liceat, ut perfecta sit, uera tamen & efficax contritio esse potest. sępe enim usu uenit, ut, quę sensibus subiecta sunt, magis, quam spiritualia, nos afficiant. quare nonnulli interdū maiorem ex filiorum obitū, quam ex peccati turpitudine, doloris sensum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbitatem non cōsequantur, quę tamen in pęnitentia summopere optandæ, & commendandæ sunt. præclara est enim ea de re sancti Augustini sententia: Non sunt, inquit, in te Christianæ charitatis uiscera, si luges corpus, a quo recessit anima; animam uero, a qua recessit Deus, nō luges. Atque huc spectant illa Saluatoris nostri uerba, quæ supra allata sunt: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent uirtutes, quæ factę sunt in uobis, olim in cinere, & cilicio pęnitentiam egissent. Tametsi ad eam rem cōprobandā satis esse debent clarissima Niniuitarū, Dauidis, peccatricis, apostolorū Principis exempla; qui oēs plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum ueniā impetrarūt.

Deuter. 4

Hiere. 29

S. August.

Matth. 11

Maxime autem hortandi, & monendi sunt fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium con

Singula peccata mortalia in con-

tritione exprimenda, & detestanda. tritionis dolorem adhibere studeant: ita enim Ezechias contritionem describit, cum ait: Recogitabo tibi oẽs annos meos in amaritudine animę meę. etenim, recogitare omnes annos, est, singillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: Si impius egerit pęnitentiam ab omnibus peccatis suis, uita uiuet. Atque in hanc sententiam sanctus Augustinus inquit: Consideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in uarietate, in persona. Neque tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate, & clementia; is enim, cum nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuẽdam nobis ueniam interponit, sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se collegerit, & uniuerse peccata sua detestatus, quę deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se conuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet sperare, cum inquit: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad ueram contritionem maxime sunt necessaria; de quibus fidelẽ populũ accurate oportebit docere; ut quisque intelligat, qua ratione cõparare eam possit; regulamque habeat, qua dijudicet, quantum absit ab eius uirtutis perfectione. Primũ enim necesse est peccata omnia, quæ admisimus, odisse, & dolere; ne, si quędam tantum doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris pænitentia a nobis suscipiatur. nam, ut a sancto Iacobo apostolo dictum est; Quicumque totam legem

Ezech. 18 (margin, beside "apud Ezechielem")
D. August. (margin, beside "uita uiuet")
Ezech. 33 (margin, beside "per Prophetam")
Iacob. 2 (margin, beside "bo apostolo")

seruauerit, offendit autem in uno, factus est omniũ reus. Alterum est, ut ipsa contritio, confitendi, & satisfaciendi uolũtatem coniunctã habeat; de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut pęnitẽs uitę emendandę certam, & stabilem cogitationem suscipiat. hoc uero Propheta his uerbis aperte nos docuit: Si impius egerit pęnitentiam ab omnibus peccatis suis, quę operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. & paulo post: Cum auerterit se impius ab impietate sua, quã operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam; ipse animam suam uiuificabit. Ac paucis interiectis; Conuertimini, inquit, & agite pænitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris; & non erit uobis in ruinã iniquitas; proijcite a uobis omnes præuaricationes uestras, in quibus præuaricati estis; & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum. Idem etiam Christus dominus mulieri, quę in adulterio deprehensa est, præscripsit: Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item paralytico illi, quem ad probaticam piscinam curauerat; Ecce, ait, sanus factus es, iam noli peccare. Sed natura quoque ipsa, & ratio plene ostendunt, duo illa ad contritionem esse in primis necessaria; dolorẽ scilicet peccati admissi, & propositũ cautionemque ne quid huiusmodi in posterum cõmittatur. Nam qui amico reconciliari uelit, quem iniuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quod in eũ iniuriosus & cõtumeliosus fuerit; & diligenter reliquo tempore prouideat, ne qua in re amicitiã lęsisse uideatur: quę duo obe-

Ezech. 18

Ioan 8

Ioan. 5

dientiã adiunctam habeant, necesse est. hominem enim legi, siue naturali & diuinæ, siue humanæ, quibus subiectus est, parere conuenit. Quare si quid pænitens alteri per uim, aut per fraudẽ abstulit, restituat, oportet: iteq. alicuius aut cõmodi, aut officij compensatione illi satisfaciat, cuius dignitatem, aut uitam dicto, factoue uiolauit. tritũ enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinum legimus; Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Neque uero inter cetera, quæ ad contritionem maxime pertinent, minus diligenter, & necessario curandum est, ut, quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. ita enim Dominus & Saluator noster monet, atque denunciat: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cælestis delicta uestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Hæc sunt, quæ fidelibus in contritione obseruanda sunt: cetera, quæ ad hanc rem colligi a Pastoribus facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere contritio sit magis perfecta, & absoluta; uerum adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his ueræ, & salutaris pænitentiæ ratio constare non possit.

D. August.

Matth. 6

Fructus & utilitates cõtritionis.

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, si ea doceant, quę ad salutem uidentur pertinere, nisi etiam omni cura & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis pręscripta est, uitam, actionesque suas dirigant, uehementer proderit, contritionis uim, & utilitatem sæpius proponere. Nam cum pleraq. alia pietatis studia ueluti bene-

beneficientia in pauperes, ieiunia, preces, & alia id genus sancta, & honesta opera, hominum culpa, a quibus proficiscuntur, a Deo interdum repudientur; ipsa certe contritio numquam illi grata & accepta esse non potest. nam inquit Propheta: Cor contritũ & humiliatum Deus nõ despicies. Quin etiam statim, ut eam mentibus nostris cõcepimus, peccatorum remissionem nobis a Deo tribui, alio loco eiusdem Prophetæ uerba illa declarant: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiã meã Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Atque eius rei figuram in decẽ leprosis animaduertimus, qui a Saluatore nostro ad sacerdotes missi, antequã ad illos peruenirent, a lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, ueræ cõtritionis, de qua supra dictũ est, eam uim esse, ut illius beneficio omniũ delictorũ ueniã statim a Domino impetremus. Plurimum etiam ualebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores rationẽ aliquam tradiderint, qua se quisque ad contritionẽ exercere posit. Monere autem oportet, ut omnes conscientiã suam frequenter excutientes, uideant, num quæ a Deo, siue ecclesiasticis sanctionibus prȩcepta sunt, seruauerint: quod si quis alicuius sceleris reũ se esse cognouerit, statim se ipsum accuset, supplexq. a Domino ueniã exposcat, & spatium tum confitendi, tum satisfaciẽdi sibi dari postulet: in primisque diuinȩ gratiȩ prȩsidio se adiuuari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quȩ admisisse uehementer pænitet. Curandum erit præterea Pastoribus, ut in peccatum summum fidelium odium cõcitetur; tum quia summa est illius fœditas, & turpitudo, tum quia grauissima

Psal. 50
Psal. 31
Luc. 17

ma damna, & calamitates nobis affert. nam Dei beneuolentiam, a quo maxima bona accepimus, lõgeque maiora expectare & consequi licebat, a nobis abalienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiẽdos sempiternæ morti nos addicit.

De confessione, sacramenti Pænitentiæ altera parte; & illius necessitate.

Hactenus de contritione: nunc ad confessionẽ, quę est altera pænitentiæ pars, ueniamus. Quantum uero curę & diligentiæ in ea explicanda ponere Pastores debeant, ex eo facile intelligent, quod omnibus fere pijs persuasum est, quidquid hoc tempore sanctitatis, pietatis, & religionis in Ecclesia, summo Dei beneficio, conseruatũ est, id magna ex parte confessioni tribuendum esse; ut nulli mirandum sit, humani generis hostem, cũ fidem catholicam funditus euertere cogitat, per ministros impietatis suę, & satellites hanc ueluti Christianæ uirtutis arcem totis uiribus oppugnare conatum esse. Primum itaq. docendũ est, cõfessionis institutionẽ nobis sũmopere utilẽ, atque adeo necessariã fuisse. ut enim hoc cõcedamus, cõtritione peccata deleri; quis ignorat illã adeo uehementem, acrem, incensã esse oportere, ut doloris acerbitas cũ scelerum magnitudine ęquari, conferrique possit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradum peruenirent, fiebat etiam ut a paucissimis hac uia peccatorũ uenia speranda esset: quare necesse fuit, ut clemẽtissimus Dominus faciliori ratione communi hominũ saluti consuleret. quod quidẽ admirabili consilio effecit, cum claues regni cęlestis Ecclesię tradidit. Etenim ex fidei catholicæ doctrina omnibus credẽdũ, & constanter affirmandũ est, si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in po

sterum

iterum non peccare cōstituat;etsi eiusmodi dolore non afficiatur,qui ad impetrandam ueniam satis esse possit;ei tamen, cum peccata sacerdoti rite confessus fuerit, ui clauium scelera omnia remitti, ac condonari: ut merito a sanctissimis uiris Patribus nostris celebratum sit,Ecclesiæ clauibus aditum in cælum aperiri, de quo nemini dubitare fas est,cum a Florentino Concilio decretum legamus, pænitentiæ effectum, esse absolutionem a peccatis. Verum ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat cōfessio utilitatem, quod ijs, quorum est corrupta uitæ consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emēdandos experimur, quam si interdum occultas animi sui cogitationes, facta, dictaque omnia, prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eum opera, & consilio iuuare possit. Quare ad eandem rationem maxime salutare existimandū est ijs, qui scelerum conscientia agitantur, ut sacerdoti, tamquam Christi domini uicario, cui perpetui silentij seuerissima lex proposita est, animæ suæ morbos & uulnera aperiant: statim enim parata sibi medicamenta inuenient; quæ non solum presentis egritudinis sanande, uerū ita preparande anime celestem quamdam uim habeant, ut deinceps facile futurum non sit, in eiusdem morbi & uitij genus recidere. Neque uero illa confessionis utilitas pretermittenda, quę ad uitæ societatem & coniunctionem magnopere pertinet. constat enim, si sacramentalem confessionem e Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis sceleribus futura esset quę postea, & alia etiam multo grauiora, homines, peccati consuetudine deprauati, palam committere

Flor. Conc. in Decreto Eugenij. 4.

mittere non uerebuntur. etenim cōfitendi uerecundia, delinquendi cupiditati, & licentię tamquam frenos inijcit, & improbitatem coercet.

Confessionis sacramentalis descriptio & natura, & quis eius auctor. Prouer. 2

Sed iam confessionis utilitate exposita, quæ sit eius natura, & uis, Pastoribus tradendum erit. Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationē, quæ ad sacramenti genus pertinet, eo susceptam, ut ueniam uirtute clauium impetremus. Recte autem accusatio dicitur, quod peccata ita cōmemoranda non sunt, quasi scelera nostra ostentemus, ut ij faciunt, qui letantur cum male fecerint; aut omnino enarranda, ut si rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi causa exponamus. uerum accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut etiam in nobis uindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandę causa, peccata confitemur: quoniam hoc iudiciū longe dissimile est forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confessioni pœna & supplicium, non culpæ liberatio, & errati uenia constituta est. In eandem fere sententiam, quamuis alijs uerbis, sanctissimi Patres uidentur confessionem definisse, ueluti cum sanctus Augustinus inquit, Confessio est, per quam morbus latens spe uenię aperitur: & sanctus Gregorius; Confessio est peccatorum detestatio: quarum utraque, quod in superiori definitione cōtinetur, facile ad eam referri poterit. Sed iam, quod omnium maximi faciendū est, docebūt Parochi, ac sine ulla dubitatione fidelibus tradent, hoc sacramentum a Christo domino, qui bene omnia, & unius salutis nostrę causa fecit, ob eius summam bonitatem, & misericordiam institutum esse. apostolis enim, post resurrectionem

D. Chrys.

D. August.

S. Gregor.

unum

unum in locum congregatis, insufflauit, dicens: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Cum igitur Dominus potestatem retinendi, & remittendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices cōstitutos fuisse. Atque idem significare uisus est Dominus, cum apostolis id negotij dedit, ut Lazarum a mortuis excitatum, a uinculis soluerent, quibus constrictus erat. nam sanctus Augustinus eum locum ita explanat: Ipsi, inquit, sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus scilicet per ipsos apostolos Lazarum, quem iam suscitauerat, obtulit discipulis soluendum, ostendens potestatē soluendi esse concessam sacerdotibus. Quo etiam pertinet, quod ijs, qui a lepra in itinere curati sunt, præceperat, ut sacerdotibus se ostenderēt, illorūq. iudicium subirent. Cum igitur Dominus potestatē remittendi, & retinendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. at, quoniam, ut sancta Tridentina Synodus sapiēter admonuit, de qualibet re uerum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iustitiæ modus teneri non potest, nisi plane cognita, & perspecta causa fuerit; ex eo sequitur, ut pænitētiū cōfessione singillatim peccata omnia sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quę a sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuo a catholica Ecclesia tradita sunt. si enim sanctissimos Patres attente legimus, nusquam nō apertissima testimonia occurrent, quibus confir-

Ioan. 20

Ioan. 11

D. August.

Conc. Trid.

confirmetur, hoc sacramentum a Christo domino institutum esse, & confessionis sacramentalis legẽ, quam illi exomologesin, & exagoreusin græco uocabulo appellant, tamquam euangelicã accipiendam esse. Quod si etiam ueteris testamenti figuras exquirimus, sine dubio ad peccatorum confessionem uidentur pertinere uaria illa sacrificiorum genera, quę ad expianda diuersi generis peccata à sacerdotibus fiebant.

De ritibus & cerimoniјs ad confessionẽ adhibendis.

Sed quemadmodũ confessionem a Domino saluatore institutam esse fideles docendi sunt; ita etiã monere eos oportet, quosdam ritus, & sollemnes cęrimonias Ecclesiæ auctoritate additas esse; quæ etsi ad sacramenti rationem non spectant, eius tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos, pietate accensos, ad Dei gratiam facilius consequendam pręparant. Cum enim aperto capite ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terram uultu, supplices manus tẽdentes, aliaque huiusmodi Christianę humilitatis signa dãtes, quæ ad sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in sacramento cęlestem uim agnoscendam, tum a nobis diuinam misericordiã summo studio requirendam, atque efflagitandam esse. Iam uero, nemo existimet confessionem a Domino quidem institutam, sed ita tamen, ut eius usum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, cõfessionis sacramento ad spiritualem uitam reuocandũ esse: quod quidem pulcherrima translatione a Domino aperte significatum uidemus; cum huius sacramenti ad-

Matth.16

ti administrandi potestatem, clauē regni cęlorum appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi nemo potest, sine eius opera, cui claues commissę sunt: sic intelligimus, neminem in cælum admitti, nisi fores a sacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus plane clauium usus in Ecclesia esse uidebitur: ac frustra is, cui clauium potestas data est, quempiam cæli aditu prohibebit, si tamen alia uia introitus patere queat. Hoc uero præclare a sancto Augustino cognitum est, cum inquit: Nemo sibi dicat: occulte ago apud Dominum pænitentiam: nouit Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago. Ergo sine causa dictum: Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? ergo sine causa claues datæ sunt Ecclesię Dei? Atque in eandem sententiā sanctus Ambrosius in libro de pænitentia scriptū reliquit, cum Nouatianorum hæresim conuelleret, qui soli Domino potestatem peccata remittendi reseruandam asserebant; Ecquis Deum, inquit, magis ueneratur; qui ne mandatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nobis iussit eius ministris obtemperare: quibus cum pareamus, honorem soli Deo deferimus. Sed cum minime dubitari possit, confessionis legem ab ipso Domino latā & constitutam esse: sequitur, ut uidendum sit, quinam, quo ętatis, & anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranensis Concilij canone, cuius initium est, Omnis utriusque sexus, perspicitur, neminem confessionis lege adstrictum esse ante eam ætatem, qua rationis usum habere potest. neque tamen ea ętas certo aliquo annorum numero

D. August.

Matth. 18

D. Ambr.

Lat. Conc.

ro definita est: sed illud uniuerse statuendum uidetur, ab eo tempore confessionem puero indictã esse, cum inter bonum, & malum discernendi uim habet, in eiusque mentem dolus cadere potest. nam cum ad id uitæ tempus quisque peruenerit, in quo de salute æterna deliberandum est, tum primum sacerdoti peccata confiteri debet: cum aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerum conscientia premitur. Quo uero potissimũ tẽpore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, sancta Ecclesia decreuit: iubet enim semel saltem quotannis fideles omnes peccata sua confiteri. Verum si, quid salutis nostrę ratio postulet, consideremus; profecto, quoties uel mortis periculum imminet, uel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non cõueniat: uelut cum sacramenta administramus, aut percipimus, toties cõfessio prætermittenda nõ est. Atque idem omnino seruare oportet; cum ueremur, ne nos alicuius culpæ, quam admiserimus, obliuio capiat. neque enim peccata confiteri possumus, quę non meminimus: neque peccatorum ueniam a Domino impetramus, nisi ea pęnitentię sacramentum per confessionem deleat.

Conc. Late.

De conditionibus, & circunstantijs ad confessionem requisitis.

Sed quoniam multa in confessione obseruanda sunt, quorum alia ad sacramenti naturã pertinent, alia non ita necessaria sunt; de his accurate agendũ erit. neque enim desunt libelli, & commentarij, ex quibus facile est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confessione curandum esse, ut integra & absoluta sit. etenim omnia mortalia peccata sacerdoti aperire

aperire oportet. nam uenialia, quę nos a Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametsi recte, atque utiliter, quod piorum usus demonstrat, cõfitemur, tamen sine culpa prætermitti, multisque alijs rationibus expiari possunt. at mortifera peccata, ut iam diximus; singula enumerãda sunt, quamuis etiam occultissime lateant, ut eius generis sint, quæ duobus tantum extremis Decalogi capitibus interdicuntur. sępe enim euenit, ut ea grauius animam uulnerent, quam illa, quę aperte, ac palam peccare homines solent. ita uero a sancta Tridentina Synodo definitum, atque a catholica Ecclesia semper traditum est, quemadmodum sanctorũ Patrum testimonia declarant. *Trid. Syn.* est enim apud sanctum Ambrosium in hunc modũ: Non potest quis iustificari a peccato, nisi confessus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Ecclesiaste idem plane cõfirmat. ait enim: Si quem serpens Diabolus occulte momorderit, &, nullo cõscio, eum peccati ueneno infecerit, si tacuerit, & pænitentiam non egerit, nec uulnus suum fratri, aut magistro uoluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, prodesse non poterit. Præterea sãctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissime hoc docet, his uerbis: Quãuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipsum apud sacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omniũ Ecclesię doctorum cõmunis uox est, atque sententia. Sed in confessione summa illa cura, & diligentia adhibẽda est, quã in rebus grauissimis ponere solemus, omneq. studiũ ita eo conferendum, ut sanemus ani-

S. Ambr. *S. Hieron.* *S. Cypria.*

mæ uulnera, & peccati radices euellamus. Neq. uero solũ peccata grauia narrãdo explicare oportet, uerum etiã illa, quæ unumquodque peccatum circumstant, & prauitatem ualde augent, uel minuunt. Quædam enim circumstantiæ adeo graues sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum consistet: quare hęc omnia semper confiteri oportet. Si quis enim hominẽ interemerit, explicandum est, utrum ille sacris initiatus, an profanus fuerit. Itemque si cum muliere concubuit, matrimonij ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicuius uoti sponsione Deo consecrata, aperiat, necesse est. hæc enim diuersa peccatorũ genera constituũt, ita ut primum quidem simplex fornicatio, alterum adulteriũ, tertium incestus, quartum sacrilegium a diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum est: uerum si quis aureum nummum furetur, leuius omnino peccat, quam is, qui centum, uel ducentos, uel ingentem aliquam auri uim, præsertim uero qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quam ut a nobis cõmemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda sunt: quæ uero prauitatem rei magnopere non augent, sine crimine omitti possunt. Sed ad confessionẽ adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra, & absoluta sit, ut, si quis dedita opera, alia quidem ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, alia uero tantummodo confiteatur, non solum ex ea confessione is commodum nullũ consequatur, sed etiam nouo scelere se obstringat: neq. eiusmodi peccatorum

catorum enumeratio cõfessionis nomine, in qua sacramenti ratio insit, appellanda est: quin potius pęnitenti confessionē repetere est necesse, seque ipsũ illius peccati reum facere, quod sacramenti sanctitatem simulatione cõfessionis uiolauerit. At uero, si alia de causa cõfessioni aliquid defuisse uideatur, uel quia pęnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, uel quia conscientiæ suæ latebras non ita accurate perquisiuerit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre peccata omnia confiteretur; nihil ei opus erit confessionem iterare; satis autem habebit, si quando peccata, quę oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea sacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animaduertendũ est, ne forte nimis dissolute, & remisse conscientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidē uoluisse merito uideri possimus. id enim si factum fuerit, confessionem iterare omnino oportebit. Prę terea curandum est, ut confessio nuda, simplex, & aperta sit, non artificiose composita, ut a nonnullis fit, qui potius uitæ suæ rationem exponere, quã peccata cõfiteri uidentur, ea enim confessio esse debet, quę nos tales sacerdoti aperiat, quales nos ipsos nouimus, certaq. pro certis, ac dubia pro dubijs demonstret. Quod si uel peccata non recensentur; uel alieni a re, quam tractamus, sermones inferuntur; perspicuum est, confessionē hac uirtute carere. Vehementer etiam commēdandi sunt, qui prudentiam, & uerecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis uerbis agendũ est, sed, quæ ad cuiusque peccati naturam, & rationē

 per-

pertinent, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt. Illud uero tum confitenti, tum sacerdoti maxime laborandũ est, ut eorum sermo in confessione secreto habeatur. quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi potest, peccata confiteri liceat. Sed nulla res fidelibus adeo curę esse debet, quam ut frequenti peccatorum confessione animam studeant expiare. etenim cum aliquis mortifero scelere urgetur, nihil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ impendent, uitæ pericula, quam statim peccata sua cõfiteri. Nam, ut sibi quisque diuturnum uitę spatium polliceri queat, turpe profecto est; cum in eluendis corporis, aut uestium sordibus tam diligentes simus, non eadem saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

De legitimo & idoneo Confessionis sacramentalis ministro.

Sed iam de ministro huius sacramenti dicendum est. Eum autem sacerdotem esse, qui ordinariam, aut delegatam absoluendi potestatem habeat, ex ecclesiasticis sanctionibus satis apparet. habeat enim oportet non solum ordinis, uerum etiam iurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre uero huius ministerij testimonium præbent illa Domini uerba apud sanctũ Ioannem: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. neque enim omnibus, sed apostolis tantum hæc dicta fuisse constat; quibus in hac functione sacerdotes succedunt: idque etiam maxime consentaneum est. nam cum omne gratię genus, quę hoc sacramento tri-

Ioan. 20

tribuitur, a Christo capite ad membra deriuetur; merito debent corpori Christi mystico, id est fidelibus illud administrare, qui soli uerũ eiusdem corpus conficiendi potestatem habent; cum presertim fideles hoc ipso pænitentię sacramento ad sacram Eucharistiam sumendam apti, idoneiq. redantur. Verum quanta olim religione in antiquissima Ecclesia ius ordinarij sacerdotis conseruatum fuerit, ex ueteribus Patrum decretis facile intelligitur, quibus cautum est, ne quis Episcopus, aut sacerdos in alterius parochia aliquid gerere auderet, sine eius auctoritate, qui illi præesset, aut nisi magna necessitas cogere uideretur. Ita uero ab Apostolo sancitum est, cum Tito præcepit, ut in singulis ciuitatibus sacerdotes constitueret; qui scilicet doctrinæ, & sacramentorum cælesti pabulo fideles alerent, & educarent. Quamquam, si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas non datur; ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse, Concilium Tridentinum docet, ut unicuique sacerdoti liceret, non solum omni peccatorum genere, cuiuscumque potestatis sit, illa cõdonare, sed etiam ab excommunicationis uinculo soluere. Iam, prę ter ordinis, & iurisdictionis potestatem, quæ prorsus necessaria sunt, in primis opus est, ut huius sacramenti minister tum scientia, & eruditione, tum prudentia præditus sit. iudicis enim, & medici simul personam gerit. Ac quod ad primum attinet, satis constat, non uulgarem scientiam necessariam esse, qua & peccata inuestigare, & ex uarijs peccatorum generibus, quæ grauia, quę leuia sint, pro

Ad Tit. 1

Con. Trid.

cuiusque hominis ordine & genere iudicare possit. ut autem medicus est, summa quoque prudentia indiget. etenim diligenter prouidendum est, ut ea remedia ęgroto adhibeantur, quæ ad illius animam sanandam, & in posterum cõtra morbi uim muniendam aptiora esse uideantur. Ex quo poterũt fideles intelligere, cuiuis maximo studio curãdum esse, ut eum sibi sacerdotem deligat, quẽ uitę integritas, doctrina, prudens iudicium cõmendet; qui, & quantum in eo officio, cui præest, ponderis ac momenti sit, & quæ cuique sceleri pœna cõueniat, & qui uel soluendi, uel ligandi sint, optime nouerit. Sed quoniã nemo est, qui non uehementer cupiat, scelera, & turpitudinem suam occultari; monendi sunt fideles, nihil esse, quod timeant, ne ea, quę ipsi cõfessione patefecerint, a sacerdote ulli umquam indicẽtur, neue aliquod ex ea periculi genus sibi ullo tẽpore creari possit. sacrę enim sanctiones grauissime in eos sacerdotes animaduerti uoluerũt, qui peccata omnia, quę aliquis eis confessus fuerit, perpetuo, & religioso silentio compressa nõ tenuerint. Quare in Cõcilio Lateranensi magno ita legimus: Caueat oĩno sacerdos, ne uerbo, uel signo, uel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorẽ.

Ex S. Basilio. *Ex Leone Papa.* *Conc. Late.*

De conditionibus ad cõfessionẽ uere pænitentis necessarijs.

Sed iam ordo rerum postulat, cum de ministro dictum sit, ut quędã pręcipua capita explicentur, quæ ad confessionis usum, & tractationem non parum sunt accommodata. Magna enim fideliũ pars, quibus uulgo nihil longius uideri solet, quam, ut, dies illi, qui ecclesiastica lege confessioni pręfiniti sunt, effluant: tantum absunt a Christiana perfectione, ut uix peccatorum suorũ meminerint, quæ

sacer-

sacerdoti patefacienda essent, nedum cetera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandam uim habere maximam perspicuum est. Quare cum illorum saluti omni studio succurrendum sit; hoc primum sacerdotes in pęnitẽte diligẽter obseruabunt, si ueram peccatorum suorum contritionem habeat, certumque illi sit, ac deliberatum, in posterum a peccatis abstinere. Quod si ita animo affectum esse animaduerterint, moneant, & uehemẽter hortentur, ut pro tanto, & tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat; ab eoque cęlestis gratiæ pręsidium petere numquam desinat; quo munitus, ac tectus, facile poterit prauis cupiditatibus resistere, ac repugnare. Docendus est etiam, ut nullum patiatur esse diẽ, quin aliquid de passionis Domini nostri mysterijs meditetur, ad eumque imitandum, & summa charitate amandum ipse se excitet, atque inflammet. hac enim meditatione assequetur, ut ab omnibus dæmonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim ulla alia est causa, cur tam cito, uel leuiter ab hoste impugnati, animo, & uiribus succumbamus, quam quod ex cęlestium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi possit. Sin autem sacerdos intellexerit, eum, qui uelit confiteri, adeo peccata sua non dolere, ut uere contritus dicendus sit; conetur magno cõtritionis desiderio eum afficere; ut deinde huius præclari doni cupiditate incensus, illud a Dei misericordia petere, & efflagitare in animum inducat. In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione

aliqua uel defendere, uel minora facere nituntur. Nam exempli causa, cum aliquis fateatur, se ira uehementius commotum fuisse; statim huius perturbationis causam in alium confert, a quo prius sibi iniuriam factam esse queritur. Monēdus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem uel despicientis, uel plane ignorantis, signum esse: tum uero eiusmodi excusationis genus, ad augendum potius, quam minuendum peccatum pertinere. nam qui ita factum suum probare contendit, hoc uidetur profiteri, se tunc patientia usurum esse, cum a nemine iniuria lędetur. quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest. Etenim cum illius uicem dolere maxime debuerit, qui iniuriam fecit; tamen non peccati prauitate cō mouetur, sed fratri irascitur, ac, cum ei præclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam conuertit. Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam uerecundia impediti, peccata confiteri non audent. Iis igitur hortādo animos addere oportet: monēdique sunt, nihil esse, quod uitia sua aperire uereantur; nulliq. mirum uideri debere, si intelligat homines peccare; qui quidē communis est omnium morbus, & in humanam imbecillitatem proprie cadit. Alij sunt, qui, uel quod raro peccata confiteri solent, uel quod nullam curam, & cogitationem in peruestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa confessione expedire, nec, unde eius officij initium ducendum sit, satis sciunt: quos certe acrius obiurgare opus est, atque in primis

primis docere, prius quam ad ſacerdotem aliquis adeat, omni ſtudio curandum eſſe, ut peccatorum ſuorum contritione commoueatur; id uero præſtari nullo modo poſſe, niſi ea reminiſcēdo ſingillatim recognoſcere ſtudeat. Quare, ſi ſacerdos huiuſmodi homines prorſus imparatos eſſe cognouerit, humaniſſimis uerbis a ſe dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod ſpatium ſumant, ac deinde reuertantur: quod ſi forte affirmauerint, ſe in eam rem omne ſtudium, & diligentiam ſuam contuliſſe; (quoniam ſacerdoti maxime uerendum eſt, ne, ſemel dimiſſi, amplius non redeant) audiendi erunt, præſertim uero ſi emendandæ uitæ ſtudium aliquod præſeferāt, adducique poſſint, ut negligentiam ſuam accuſent, quam ſe alio tempore diligenti & accurata meditatione compenſaturos promittant. in quo tamen magna cautio adhibenda eſt. ſi enim, audita confeſſione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, neque in deteſtandis dolorem pęnitenti omnino defuiſſe; abſolui poterit. ſin autem utrumque in eo deſiderari animaduerterit; auctor illi, & ſuaſor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum eſt, in excutienda conſcientia adhibeat, hominemque, ut blandiſſime poterit, tractatum dimittet. Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres, alicuius ſceleris in priori confeſſione oblitę, iterum ad ſacerdotem non audeant redire; quod uereantur, ne uel in ſuſpicionem magnę improbitatis populo ueniant, uel ſingularis religionis laudē quærere exiſtimentur: ſępe tum publice, tum priuatim docendum eſt, neminem tāta memoria eſſe-

qui omnia ſua facta, dicta, & cogitata meminiſſe queat: quapropter fideles nulla re deterrendos eſſe, quo minus ad ſacerdotē reuertantur, ſi in memoriā alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermiſsū. Hæc igitur, atque alia huius generis multa in cōfesſione a ſacerdotibus obſeruanda erunt.

De ſatisfactione pænitentiæ parte, eiuſque exequendæ neceſsitate.

Nunc ad tertiam pænitentiæ partem, quæ ſatisfactio appellatur, ueniendū eſt. Primum itaque ſatisfactionis nomē, & uis exponenda eſt. hinc enim catholicę Eccleſię hoſtes amplā occaſionē diſsidij, & diſcordiæ, cum maxima Chriſtiani populi pernicie, arripuerunt. Eſt autem ſatisfactio, rei debitæ integra ſolutio: nam quod ſatis eſt, ei nihil uidetur deeſſe. quare cum de gratiæ reconciliatione loquimur, idem ſatisfacere ſignificat, quod alteri tantū prętare, quantū irato animo ad ulciſcendā iniuriā ſatis eſſe posſit. atque ita ſatisfactio nihil aliud eſt, quam iniurię alteri illatæ compenſatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, ſatisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandam eā cōpenſationem uſurparunt, cum homo pro peccatis commiſsis Deo aliquid perſoluit. Quo in genere quoniam multi gradus eſſe posſunt, hinc fit, ut ſatisfactio uarie accipiatur. Ac prima quidem, & præſtantisſima illa eſt, qua pro ſcelerum noſtrorū ratione, etiam ſi Deus ſummo iure nobiſcum uelit agere, quidquid a nobis debeatur, cumulate perſolutum eſt. Hęc uero eiuſmodi eſſe dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit, eamq. uni Chriſto domino acceptam ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis noſtris ſoluto, pleniſsime Deo ſatisfecit. neque enim ulla res creata tanti eſſe potuit,

potuit, quę nos tam graui debito liberaret: atque, ut sanctus Ioannes testatur, ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, & cumulata est satisfactio, scelerum omniũ rationi, quæ in hoc sęculo commissa sunt, pariter, æqualiterque respondens; cuius pōdere hominum actiones apud Deum plurimum ualent, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Dauidis uerba uidētur spectare: qui postquam, secum ipse reputans, illud protulisset; Quid retribuam Domino pro omnibus, quę retribuit mihi? nihil præter hanc satisfactionem, quam calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficijs inuenire potuit: quare subiecit: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Alterum satisfactionis genus, quæ & canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. quare antiquissimæ Ecclesiæ usu receptum est, ut, cum pænitentes a peccatis soluuntur, pœna aliqua eis irrogetur; cuius pœnæ solutio, satisfactio uocari consueuit. Eodem uero nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis non quidem a sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque a nobis ipsis repetitam, sustinemus. Verum hæc ad pænitentiam, ut sacramentum est, minime pertinet; sed illa tantum sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto sacerdotis Deo pro peccatis dependi; hoc adiũcto, ut statutum cum animo, & deliberatum habeamus, peccata in posterum omni studio uitare. ita enim nonnulli definierunt: satisfacere, est Deo debitum

Ioan. 2

Psal. 115

debitum honorem impendere. quod autem nemo debitum honorē Deo possit tribuere, nisi qui peccata omnino uitare constituat, satis apparet. Et satisfacere, est causas peccatorum excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere. In quam sententiam alij senserunt, satisfactionem esse purgationem, qua eluitur, quidquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, atque a pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absoluimur. Quæ cum ita sint; facile erit fidelibus persuadere, quam necessarium sit, ut pænitentes in hoc satisfactionis studio se exerceant. Docendi enim sunt, duo esse, quæ peccatum consequuntur, maculam, & pœnam: ac quamuis semper, culpa dimissa, simul etiam mortis ęternę supplicium, apud inferos constitutum, condonetur; tamen non semper contingit, quemadmodum a
Trid. Syn. Tridentina Synodo declaratum est, ut Dominus peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei perspicua sunt exempla in sacris litte-
Gen. 3 ris, Genesis tertio capite, Num. xij. & xxij.
Num. 12 & alijs permultis locis: sed illud Dauidis clarissimum & maxime illustre intuemur: cui etsi Na-
2. Reg. 12 than dixerat; Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris; is tamen grauissimas pœnas ultro subijt, Dei misericordiam his uerbis dies
Psal. 50 noctesque implorans: Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Quibus uerbis illud petitum est a Domino, ut nō solum crimen, sed pœnam

nam etiam crimini debitam condonaret, atque a peccati reliquijs purgatum, in pristinum decoris, & integritatis statum restitueret. Atque hæc cum summis precibus peteret, eum tamen Dominus, tum filij ex adulterio suscepti, tum Absalonis, quem unice diligebat, defectione, & morte multauit, alijsque pœnis, & calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, etsi Dominus, Mosis precibus exoratus, populo idololatrę pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitij graues pœnas repetiturum esse: ipseque Moses testatus est fore, ut illud Dominus seuerissime in tertiam, & quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc uero a sanctis Patribus in Ecclesia catholica sēper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissime comprobatur. Verum qua de causa factum sit, ut pœna omnis pænitentiæ sacramento, æque ac baptismo, nō cōdonetur, pręclare a sancta Tridētina Synodo explicatum est his uerbis. Diuinæ iustitiæ ratio exigere uidetur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter uero qui semel a peccati, & dęmonis seruitute liberati, & accepto spiritus sancti dono, scientes templum Dei uiolare, & spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinā clementiā decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leuiora putātes, uelut iniurij, & contumeliosi spiritui sancto in grauiora labamur, thesaurizantes nobis irā in die iræ. Proculdubio enim magnopere a peccato reuocant, & quasi freno quodā coercent hę satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & uigilantiores

Exod. 32

Trid. Syn.

in po-

in posterum penitentes efficiunt. Accedit, ut tamquam testificationes quędam sint doloris, quem ex peccatis commissis capimus: qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus grauiter offensa est. nam, ut sanctus Augustinus ait; Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerumq. dolor alterius cordis occultus est alteri, neq. in aliorum notitiam per uerba, uel alia quęcunque signa procedit; recte ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pænitentię constituuntur, ut Ecclesiæ, in qua ipsa peccata remittuntur, satisfiat. Præterea, pænitentiæ nostræ exempla alios docent, quo modo ipsi uitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cum enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur; & summam cautionem sibi in omni uita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissime illud ab Ecclesia obseruatum est, ut, cum ab aliquo publice flagitium cõmissum esset, publica etiã pęnitentia ei indiceretur: ut ceteri, timore perterriti, deinceps peccata diligentius uitarent: quod etiam in occultis criminibus, quę grauiora essent, interdum fieri solitum erat. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut, qui ea commiserant, ante quam publicam pænitentiam suscepissent, nõ absoluerentur. interim uero Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam penitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosij cura, & sollicitudo: cuius lacrymis fertur quãplurimos, qui duro animo ad pęnitentię sacramẽtum accesserant, ita mollitos esse, ut ueræ contritionis dolorẽ con-

S. August.

S. Ambro.

conceperint. Verum postea tantum de ueteris disciplinæ seueritate remissum est, atque ita charitas refrixit, ut iam plerique ex fidelibus ad peccatorum ueniam impetrandam nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis necessariũ putent; sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant. Deinde uero huiusmodi pœnarum perpessione consequimur, ut capitis nostri Iesu Christi, in quo passus est ipse, & tentatus, similitudinem, & imaginem geramus. nihil enim tam deforme uideri potest, ut a sancto Bernardo dictum est, quam, sub spinoso capite delicatum esse membrum. nam, teste Apostolo, coheredes sumus Christi; si tamen compatimur, &, quod alio loco scripsit, si commortui sumus, & conuiuemus; si sustinebimus, & conregnabimus. D. etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli, uerum sanandis peccatorum plagis ualde necessariam esse eam curam, quę in remedio pęnitentia adhibetur. quemadmodum enim, sanato uulnere, cicatrices quædam remanent, quæ & ipsæ curandæ sunt: ita in anima, culpa condonata, supersunt reliquię peccatorum purgandę. Idẽ plane D. Chrysostomi sententia confirmat, cum ait: Non satis est sagittam e corpore extrahi, sed plaga quoque, a sagitta inflicta, sananda est, sic etiam in anima post acceptam peccati ueniam pænitentia curanda est, plaga relicta. Frequẽtissime enim a sancto Augustino docemur, duo hęc in pęnitentia animaduertenda esse, Dei misericordiam, & iustitiam; misericordiam, qua peccata,

Ad Heb. 2

D. Bernar.

Rom. 8

2. Tim. 2

S. Bernar.

S. Chryſ.

D. August.

cata, & pœnas æternas illi debitas condonat; iusti tiam, qua pœnis tēpore definitis hominem punit. Postremo, pænitentiæ pœna a nobis suscepta Dei animaduersionem, suppliciaque in nos constituta
1. Cor. 11 anteuertit. ita enim docet Apostolus, cum ait: Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur: dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Quę cum fidelibus explicata fuerint, uix fieri poterit, quo minus ad pęnitentię opera maxime excitētur. Eius autem quanta uis sit, ex eo colligitur, quod tota a Christi domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur. alterum est, ut immortalis glo
Matth. 10 riæ præmia mereamur; ita ut calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus. Neque uero id perfectissimam, & cumulatissimam Christi domini satisfactionem obscurat; sed illud potius contra euenit, ut multo clariorem, & illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia uidetur esse, quod non solum ea nobiscum communicātur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ tamquam caput in membra suis sanctis, & iustis hominibus promeruit, ac persoluit; qua ratione fieri perspicuum est, ut iustæ, & honestę piorum actiones tantum ponderis, & dignitatis habeant. Christus enim dominus, tamquam caput in membra, & uitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem coniuncti sunt, continē ter diffundit. Quæ quidē gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine

ſine qua mereri, & ſatisfacere Deo nullo modo poſſumus. Atque ita fit, ut iuſtis nihil deeſſe uideatur, cum operibus, quæ Dei uirtute efficiunt, & diuinę legi pro humana mortalique condicione ſatisfacere, & uitam æternam, quam ſcilicet, ſi Dei gratia ornati e uita deceſſerint, conſequētur, mereri poſſint. nota eſt enim illa Saluatoris uox; Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. *Ioan. 4*

Sed duo præcipue in ſatisfactione requiruntur. primū eſt, ut is, qui ſatisfacit, iuſtus ſit, ac Dei amicus. opera enim, quę ſine fide, & charitate fiunt, nullo modo Deo grata eſſe poſſunt. alterum, ut eiuſmodi opera ſuſcipiantur, quæ natura ſua dolorem, & moleſtiam afferant; cum enim præteritorum ſcelerum compenſationes ſint, atque, ut ſanctus martyr Cyprianus ait, redemptrices peccatorum; omnino neceſſe eſt, ut aliquid acerbitatis habeant: quamquam non ſemper illud conſequitur, ut qui ſe in illis moleſtis actionibus exercent, doloris ſenſum habeant. Sæpe enim uel patiendi conſuetudo, uel accenſa in Deum charitas efficit, ut quę perpeſſu grauiſſima ſunt, ne ſentiantur quidem. Neque tamen idcirco fit, quo minus ea ipſa opera ſatisfaciendi uim habeāt: ſiquidem hoc proprium eſt filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, ut acerbiſſimis laborib⁹ cruciati, aut nihil fere incōmodi ſentiant, aut omnia lętiſſimo animo perferant. Verum omne ſatisfactionis genus Paſtores docebunt ad hęc tria pręcipue conferendum eſſe, orationem, ieiunium, eleemoſynam: quę quidem

Quæ ad ueram ſatisfactionem requirantur.

S. Cyprian.

V tribus

tribus bonis, animę, corporis, & ijs, quę externa commoda dicuntur, quę omnia a Deo accepimus, respondent. nihil uero aptius & conuenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam cũ omne, quod est in mundo, con-
1. Ioan. 2 cupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorũ, aut superbia uitæ: nemo nõ uidet, hisce tribus morbi causis totidẽ medicinas, priori scilicet ieiuniũ, alteri eleemosynã, tertię orationem rectissime opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus; facile erit intelligere, cur ad hęc tria potissimum omnis satisfactio referatur. Hi uero sunt Deus, proximus, nos ipsi. Quare Deum oratione placamus: proximo eleemosyna satisfacimus: nos ipsos uero ieiunio castigamus. Sed quoniam multæ uariæque ęrumnę, & calamitates, dum in hac uita sumus, nos premũt; illud maxime fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quidquid laboriosi, & incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi, & merendi materiam nactos esse; qui autem inuiti, & repugnantes pœnam huiusmodi sustineant, omni satisfactionis fructu priuari; sed Dei tantum, peccata iusto iudicio ulciscentis, animaduersionem, & supplicium perferre. In eo uero summa Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prędicanda est, qui humanę imbecillitati hoc cõdonauit, ut unus posset pro altero satisfacere. quod quidem huius partis pænitentię maxime proprium est. ut enim, quod ad contritionẽ, & confessionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri potest; ita, qui diuina gratia prędití sunt, alterius nomine pos-

possunt, quod Deo debetur, persoluere. quare fit, ut quodã pacto alter alterius onera portare uideatur. Nec uero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in apostolorum symbolo, sanctorum cõmunionem cõfitemur. nam cum omnes eodẽ baptismo abluti Christo renascamur, eorũdem sacramentorũ participes simus, in primis uero eiusdẽ corporis, & sanguinis Christi domini cibo, & põtu recreemur, hoc apertissime demõstrat, nos omnes eiusdem esse corporis membra. Quemadmodum igitur neque pes suæ tantum; sed etiam oculorum ultilitatis causa munere suo fungitur; neque rursus, quod oculi uideant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est: ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent. Neque tamen id sine ulla exceptione uerum est, si commoda omnia, quę ex ea capiuntur, spectemus. nam satisfactionis opera, medicinę etiam & curationes quędam sunt, quę pænitenti ad sanandos prauos animi affectus præscribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Hęc igitur de tribus pęnitentię partibus, contritione, confessione, & satisfactione, copiose, & dilucide explicanda erunt. Gal. 6

Sed illud in primis a sacerdotibus obseruari oportet, ut, audita peccatorum confessione, ante quam pęnitentem a peccatis absoluant, diligenter curẽt, ut, si quid ille forte de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati damnandus merito esse uideatur, cumulata satisfactione compenset. nemo enim absoluendus est, nisi prius, quæ

cuiusque fuerint, restituere polliceatur. At quoniã multi sunt, quibus, & si prolixe pollicentur, se officio satis esse facturos, tamen certum est, ac deliberatum, numquam promissa exoluere; omnino ij cogendi sunt, ut restituant: sæpeque illud Apostoli eis inculcandum est, ut, qui furabatur, iam non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. In irroganda autem satisfactionis pœna, sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia iustitia, prudentia, & pietate dirigenda existimabunt. Atque, ut hac regula peccata metiri uideantur, & pænitentes scelerum suorum grauitatem magis agnoscant; operæ pretium erit, interdum eis significare, quæ pœnæ quibusdam delictis ex ueterum canonum præscripto, qui pęnitentiales uocantur, constitutę sint. Igitur uniuersæ satisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni satisfactionum genere maxime conuenit pęnitentibus pręcipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi uacent, ac pro omnibus, & pręsertim pro ijs, qui ex hac uita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari uero etiam eos oportet, ut sępe eadē satisfactionis opera, a sacerdote indicta, ultro suscipiant, ac repetant, atque ita mores suos componant; ut, ijs omnibus, quę ad pænitentiæ sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen uirtutis pęnitentiæ studia numquam intermittant. quod si interdū, etiam ob publicā offensionem, publica pęnitentia præscribenda fuerit, quamuis eam pęnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facile audiendus: uerum

Ad Eph. 4

rum persuadere ei oportebit, ut, quæ tum sibi, tum alijs salutaria futura sunt, libenti, & alacri animo excipiat. Hæc de pænitentiæ sacramento, singulisque eius partibus ita docenda erunt, ut non solum ea fideles perfecte intelligant, sed etiam, iuuante Domino, re ipsa pie, & religiose præstare animum inducant.

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO.

VM sancta scripturarum oracula ita doceant; In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in ęternum nō peccabis; tacite Parochi admonentur, nullum tempus pręter- *Eccle. 7* mittendum esse fidelem populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione uersetur. Quoniam autem extremæ unctionis sacramentum non potest supremi illius diei memoriam coniunctam non habere: facile intelligitur, de eo sæpe agendum esse, non solum ob eam causam quod illarum rerum mysteria, quæ ad salutem pertinent, aperire, & explicare maxime conuenit; sed etiam, quia fideles, moriendi necessitatem omnibus propositam esse, animo repetentes, prauas cupiditates coercebũt: quare fiet, ut in ipsa mortis expectatione minus se perturbari sentiant, sed immortales Deo gratias agant, qui, ut baptismi sacramento aditum nobis ad ueram uitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali uita decedentes, expeditiorem ad cęlum uiam haberemus, extremę un-

ctionis sacramentum instituit. Vt igitur, quæ ad eam explicationem magis necessaria sunt, eodē fere ordine, qui in alijs sacramentis seruatus est, exponantur; primum illud tradendum erit, hoc sacramentum idcirco extremam unctionem appellatum esse, quod hęc omnium sacrarum unctionū, quas dominus Saluator noster Ecclesię suę commendauit, ultima administranda sit. Quare hæc ipsa unctio a maioribus nostris sacramentum etiā unctionis infirmorum, & sacramentum exeuntium dicta est: quibus uocabulis fideles in memoriam nouissimi illius tēporis facile redire possunt. Quod autem extremæ unctioni propria sacramēti ratio conueniat, in primis explanandum est. id uero perspicuum fiet, si uerba, quibus sanctus Iacobus Apostolus huius sacramenti legem promulgauit, attendamus. Infirmatur quis in uobis? inquit: inducat presbyteros ecclesię, & orent super eum, ungentes eū oleo in nomine Dñi: & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Nam quod peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat sacramenti uim, & naturam. Hanc uero catholicę Ecclesię de extrema unctione perpetuam doctrinam fuisse, cum alia plura Concilia testantur, tum a Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere aut sentire audeant. Ac Innocentius quoque primus hoc sacramentum fidelibus maxime commendat. Constanter itaque docendum est a Pastoribus, uerum sacramentum esse, nec plura, sed unum, quamuis per plures un-

Iacobi 5

Trid. Syn.

Innocentius primus.

ctiones

ctiones administretur; quarum singulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Vnum uero est non partium continuatione, quæ diuidi non possint, sed perfectione, cuiusmodi sunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus, quę ex multis, & diuersis rebus composita est, una tantum forma perficitur; ita hoc sacramentum, & si ex pluribus rebus, & uerbis constituitur, unum tamen signum est, & unius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt preterea Parochi, quæ sint huius sacramenti partes, elementum, inquam, & uerbum. hęc enim a sancto Iacobo prætermissa non sunt: in quibus singulis sua mysteria licet animaduertere. Eius igitur elementum, siue materia, quemadmodum Concilia, ac pręcipue Tridentinum decreuit, est oleum ab Episcopo consecratũ, liquor scilicet, non ex quauis pingui, & crassa natura, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissime autem hæc materia illud significat, quod ui sacramenti interius in anima efficitur. nã ut oleũ ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita sacramenti uirtus animę tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum pręterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumini tamquam pabulum præbet; tum uero ad recreandas defatigati corporis uires maxime accommodatum est. Quę omnia, quid in ęgroto diuina uirtute per huius sacramenti administrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia satis sint. Forma uero sacramenti est uerbum, & sollemnis illa precatio, quã sacerdos ad singulas unctiones adhibet, cum inquit: Per

Iacobi 5

Trid. Syn.

istam sanctam unctionẽ indulgeat tibi Deus, quidquid oculorũ, siue nariũ, siue tactus uitio deliquisti. Quod autem hęc uera sit, & propria huius sacramenti forma, sanctus Iacobus apostolus significat, cum ait: Et orent super eum, & oratio fidei saluabit infirmum. Ex quo licet cognoscere, formam precationis modo proferendam esse; tametsi, quibus potissimum uerbis concipienda sit, Apostolus nõ expresserit. Verum hoc ad nos fideli Patrũ traditione permanauit, ita ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magistra sancta Ecclesia Romana utitur. nam etsi aliqui nonnulla uerba immutant, cum pro; Indulgeat tibi Deus; ponunt, Remittat, uel Parcat, interdum etiam Sanet, quidquid commisisti: tamen, quoniam nulla fit sententię immutatio, constat eandem ab omnibus formam religiose seruari. Nec uero quisquam miretur, cur factum sit, ut aliorum sacramentorũ forma uel absolute significet quod efficit, ut cum dicimus; Ego te baptizo; aut; Signo te signo crucis: uel tamquam ab imperantibus pronuncietur, ut cum in sacramento ordinis administrando dicitur; Accipe potestatem; hęc una uero extremæ unctionis forma precatione quadã absoluatur: id enim optimo iure constitutum est. nam cum hoc sacramentum propterea adhibeatur, ut, præter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat ægrotis: tamen, quia non semper sequitur, ut ęgri a morbis conualescant, ob eam causam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id impetremus, quod sacramenti uis constanti & perpetuo ordine efficere non solet.

Iacobi 5

Adhi-

Adhibentur autē ritus proprij in huius quoque sacramenti administratione: sed eorum maxima pars precationes continet, quibus sacerdos ad ęgroti salutem impetrandam utitur. nullum enim est aliud sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur; ac recte quidem: quoniam eo potissimum tempore fideles pijs obsecrationibus adiuuandi sunt. quare & alij omnes, quos tum adesse contigerit, & pręcipue Parochi debent orare Deum ex animo, & eius misericordiæ, laborantis uitam & salutem omni studio commendare.

Vnctionis extremæ sacramentum a Christo institutum, et quibus conferendum.

Verum cū demonstratum sit, extremā unctionē uere, & proprie in sacramentorum numero habendam esse; illud etiam sequitur, eius institutionem a Christo domino profectā esse: quę postea a sancto Iacobo apostolo fidelibus proposita, & promulgata est. Quamquam idem Saluator huius unctionis specimen quoddā dedisse uisus est, cum discipulos suos binos, & binos ante faciem suam misit. de illis enim apud Euangelistam ita scriptum est: Exeuntes prædicabant, ut pęnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant. quam quidem unctionem nō ab apostolis inuentam, sed a Domino pręceptam; non naturali aliqua uirtute præditam, sed mysticam, potius ad sanandos animos, quam ad corpora curanda institutam fuisse, credendum est: quam rem sancti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, & Gregorius magnus asserunt: ut nullo modo dubitandum sit, quin hoc unum ex septē catholicę Ecclesię sacramentis summa cūm religione accipere oporteat. Sed docendi sunt fideles, quam-

Marc. 6

S. Diony. Ambrosius. Chrys. Gre.

quamuis hoc ſacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus adminiſtrandum non ſit. Ac primum excipiuntur, qui ſano, & firmo corpore ſunt: ijs enim extremam unctionem tribuendam non eſſe, & Apoſto-
Iacobi 5 lus docet, cum inquit; Infirmatur quis in uobis? & ratio oſtendit; ſi quidem ob eam rem inſtituta eſt, nõ modo ut animę, ſed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant; idcirco ijs etiam, qui adeo periculoſe ęgrotare uidentur, ut, ne ſupremus illis uitæ dies inſtet, metuendum ſit, hoc ſacramentum præberi debet. In quo tamen grauiſſime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi obſeruare ſolent, cum, iam omni ſalutis ſpe amiſſa, uita, & ſenſibus carere incipiat. conſtat enim, ad uberiorem ſacramenti gratiam percipiendam plurimum ualere, ſi ęgrotus, cum in eo adhuc integra mens & ratio uiget, fidemque, & religioſam animi uoluntatem afferre poteſt, ſacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum eſt, ut eo potiſſimum tempore cęleſtem medicinã adhibeant, illam quidem ſemper ui ſua admodum ſalutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi ſunt, magis profuturam intellexerint. Nemini igitur, qui graui morbo affectus non ſit, ſacramentum unctionis darę licet, tametſi uitę periculum adeat; uel quia periculoſam nauigationem paret; uel quia prælium initurus ſit, a quo certa mors illi impendeat; uel etiam, ſi capitis damnatus ad ſupplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis uſu carent, ad hoc ſacramentum ſuſcipiendũ

apti

apti non sunt: & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare huius sacraměti remedio opus sit; amentes item, & furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, & eo potissimum tempore pij animi significationē darent, peterentq. ut sacro oleo ungerentur. nam qui ab ipso ortu nūquam mentis & rationis cōpos fuit, ungendus non est: secus uero si ęgrotus, cum mente adhuc integra huius sacramenti particeps fieri uoluisset, postea in insaniam & furorē incidit. Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ, sed eæ tantum, quas ueluti sensuum instrumēta natura homini attribuit, oculi propter uisionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, uel sermonem, manus propter tactum; qui tametsi toto corpore æquabiliter fusus est, in ea tamen parte maxime uiget. Hunc autem ungendi ritum uniuersalis Ecclesia retinet, atque etiam huius sacramenti naturę optime conuenit: medicamenti enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis; quamuis uniuersum corpus male affectum sit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, a qua, tamquam a fonte, & origine, morbus manat; idcirco non totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimū sentiendi uis eminet, renes etiam, ueluti uoluptatis, & libidinis sedes, unguntur; tum pedes, qui nobis ingressus, & ad locum mouendi principium sunt. In quibus illud obseruare oportet, in una, eadēque ægrotatione, cum ęger in eodem uitę periculo positus est, semel tantum ungendum esse. Quod si post susceptam hanc unctionem ęger cōualuerit; quoties postea in id uitę discrimen inciderit, toties eiusdem

quamuis hoc ſacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus adminiſtrandum non ſit. Ac primum excipiuntur, qui ſano, & firmo corpore ſunt: ijs enim extremam unctionem tribuendam non eſſe, & Apoſto-
Iacobi 5 lus docet, cum inquit; Infirmatur quis in uobis? & ratio oſtendit; ſi quidem ob eam rem inſtituta eſt, nõ modo ut animę, ſed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant; idcirco ijs etiam, qui adeo periculoſe ęgrotare uidentur, ut, ne ſupremus illis uitæ dies inſtet, metuendum ſit, hoc ſacramentum præberi debet. In quo tamen grauiſſime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi obſeruare ſolent, cum, iam omni ſalutis ſpe amiſſa, uita, & ſenſibus carere incipiat. conſtat enim, ad uberiorem ſacramenti gratiam percipiendam plurimum ualere, ſi ęgrotus, cum in eo adhuc integra mens & ratio uiget, fidemque, & religioſam animi uoluntatem afferre poteſt, ſacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum eſt, ut eo potiſſimum tempore cęleſtem medicinã adhibeant, illam quidem ſemper ui ſua admodum ſalutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi ſunt, magis profuturam intellexerint. Nemini igitur, qui graui morbo affectus non ſit, ſacramentum unctionis darę licet, tametſi uitę periculum adeat; uel quia periculoſam nauigationem paret; uel quia prælium initurus ſit, a quo certa mors illi impendeat; uel etiam, ſi capitis damnatus ad ſupplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis uſu carent, ad hoc ſacramentum ſuſcipiendũ

apti non sunt: & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare huius sacraměti remedio opus sit; amentes item, & furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, & eo potissimum tempore pij animi significationē darent, peterentq. ut sacro oleo ungerentur. nam qui ab ipso ortu nūquam mentis & rationis cōpos fuit, ungendus non est: secus uero si ęgrotus, cum mente adhuc integra huius sacramenti particeps fieri uoluisset, postea in insaniam & furorē incidit. Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ, sed eæ tantum, quas ueluti sensuum instrumēta natura homini attribuit, oculi propter uisionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, uel sermonem, manus propter tactum; qui tametsi toto corpore æquabiliter fusus est, in ea tamen parte maxime uiget. Hunc autem ungendi ritum uniuersalis Ecclesia retinet, atque etiam huius sacramenti naturę optime conuenit: medicamenti enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis; quamuis uniuersum corpus male affectum sit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, a qua, tamquam a fonte, & origine, morbus manat; idcirco non totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimū sentiendi uis eminet, renes etiam, ueluti uoluptatis, & libidinis sedes, unguntur; tum pedes, qui nobis ingressus, & ad locum mouendi principium sunt. In quibus illud obseruare oportet, in una, eadēque ægrotatione, cum ęger in eodem uitę periculo positus est, semel tantum ungendum esse. Quod si post susceptam hanc unctionem ęger cōualuerit; quoties postea in id uitę discrimen inciderit, toties eius-

dem

dem sacramenti subsidium ei poterit adhiberi. ex quo patet, in eorum sacramentorum numero, quę iterari solent, reponendam esse.

Extrema unctio qua præparatione suscipienda; quis minister. et fructus illius.

Quoniam uero omni studio curare oportet, ne quid sacramenti gratiã impediat; ei uero nihil magis aduersatur, quam alicuius peccati mortiferi conscientia; seruanda est catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, ut, ante extremam unctionem, pænitentiæ, & Eucharistiæ sacramentum administretur. Ac deinde ęgroto persuadere Parochi studeāt, ut ea fide se ungendũ sacerdoti prębeat, qua olim, qui ab apostolis sanandi erant, se ipsos offerre cōsueuerant. In primis autem animę salus, deinde corporis ualetudo cum illa adiunctione, si ea ad ęternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec uero dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ, & sollemnes preces a Deo audiantur, quibus sacerdos non suam, sed Ecclesiæ, & domini nostri Iesu Christi personam gerens utitur. Qua una maxime re cohortandi sunt, ut huius saluberrimi olei sacramētum sancte, & religiose sibi administrandũ curent, cum & acrior pugna instare, & uires cum animi, tũ corporis deficere uideantur. Iam uero, quis extremę unctionis minister sit, ab eodem Apostolo, qui Domini legem promulgauit, didicimus. ait enim: Inducat presbyteros. quo nomine non eos significat, qui ætate prouectiores sunt, quemadmodũ sapienter Tridētina Synodus exposuit, aut qui in populo principem locum obtinent, sed sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuum impositionem rite ordinati sunt. Sacerdoti igitur huius sacramēti administratio commissa est. Neque tamen ex san-

Iacobi 5

Conc. Trid.

ex Ecclesiæ decreto cuiuis sacerdoti, sed proprio Pastori, qui iurisdictionem habeat, siue alteri, cui ille eius muneris fungendi potestatem fecerit, hoc sacramentum administrare licet. Illud uero maxime animaduertendum est, sacerdotē in ea administratione, quemadmodum etiam in alijs sacramentis fit, Christi domini nostri, & sanctę Ecclesiæ, eius sponsę, personam sustinere. Explicandę etiam sunt accuratius utilitates, quas ex hoc sacramento capimus: ut, si nihil aliud fideles ad eius usum possit allicere, ipsa saltem utilitate ducantur: cum ita comparatum sit, ut omnia fere nostris commodis metiamur. Docebunt igitur Pastores, hoc sacramēto gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, & ut communi nomine appellantur, uenialia, remittit: exitiales enim culpę, pænitentiæ sacramento tolluntur. neque enim hoc sacramentū primario loco ad grauiorum criminum remissionem institutū est: sed baptismus tantum, & pænitentia ui sua hoc efficiunt. Altera est sacrę unctionis utilitas, quod animam a langore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & a ceteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi opportunissimum existimandum est, cū graui morbo afflictamur, ac uitæ periculum impēdet. Etenim homini natura insitum est, ut nihil in rebus humanis ęque, ac mortem, pertimescat. auget autem magnopere hunc timorem præteritorum scelerum memoria; cum presertim grauissima cōscientię nostrę accusatio nos urgeat. ut enim scriptum est: Venient in cogitationem peccatorū suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquita- Sap. 4

tes

tes ipſorum. Deinde illa cura, & cogitatio uehemẽter angit, quod paulo poſt ſtare oporteat ante tribunal Dei, a quo de nobis iuſtiſsima pro eo, ac meriti fuerimus, ſententia ferenda ſit. Sæpe autem euenit, ut fideles hoc terrore perculſi, ſe miris modis exagitari ſentiant. Nihil autem ad mortis tranquillitatem magis conducit, quam ſi triſtitiam abijciamus, & læto animo Domini aduentum expectemus; paratique ſimus, depoſitum noſtrum, quandocumque illud a nobis repetere uoluerit, libenter reddere. Vt igitur hac ſollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & ſancto gaudio repleatur, extremæ unctionis ſacramentum efficit. Præterea, aliud etiam, quod merito omnium maximum uideri poteſt, ex eo conſequimur. nam etſi humani generis hoſtis, quoad uiuimus, numquam deſinit de interitu, & exitio noſtro cogitare; nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, ſi fieri poſsit, ſpem nobis diuinæ miſericordię eripiat, uehementius omnes neruos contendit, quam cum ſupremum uitę diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & uires hoc ſacramento ſubminiſtrantur, quibus aduerſarij uim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare poſſint. alleuatur enim & erigitur ægri animus diuinæ bonitatis ſpe; eaque confirmatus morbi incõmoda omnia fert leuius, ac ipſius Dęmonis, calcaneo inſidiantis, artificium, & calliditatem facilius eludit. Accedit poſtremo, ſiquidem profutura ſit, etiam corporis ſanitas. Quod ſi ægroti hoc tempore eam minus conſequuntur, id quidem non ſacramenti uitio, ſed ob eam potius cauſam euenire creden-

credendum eſt:quod eorum magna pars:uel qui ſacro oleo perunguntur, uel a quibus adminiſtratur, fides infirmior eſt. teſtatur enim Euangeliſta, Dominũ apud ſuos multas uirtutes non feciſſe propter incredulitatem illorum. Quamquã etiam recte dici poteſt, Chriſtianam religionem, ex quo altius tamquam radices egit in animis hominũ, minus iam huiuſmodi miraculorũ adminiculis indigere, quã olim naſcentis Eccleſiæ initio neceſſaria eſſe uiderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. utcumque enim, quod ad corporis ualetudinem attinet, Dei conſilio & uoluntate ceciderit, certa ſpe niti fideles debent, ſe huius ſacri olei uirtute ſpiritualem ſanitatem conſecuturos eſſe; futurumque, ut, ſi eos uita decedere contingat, præclarę illius uocis fructum percipiant, qua ſcriptum eſt; Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extremæ unctionis ſacramẽto breuiter quidem dicta ſunt: uerum, ſi hæc ipſa rerum capita a Paſtoribus latius, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt; dubitandũ non eſt, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

Matth. 13

Apoc. 14

DE ORDINIS SACRAMENTO.

SI quis aliorum ſacramentorum naturam, & rationem diligenter conſiderarit, facile perſpiciet, ea omnia ab ordinis ſacramento ita pendere, ut ſine illo partim cõfici, & adminiſtrari nullo modo queant; partim ſollenini cerimonia, & religioſo quodam ritu, ac cultu carere uideantur.

Quare

Quare necesse est, ut Pastores institutam sacramentorum doctrinam persequentes; eo diligentius de ordinis etiam sacramento sibi agendum arbitrentur. Proderit autem maxime hæc explicatio primum quidem illis ipsis, deinde alijs, qui ecclesiasticæ uitę rationem ingressi sunt, postremo etiam fideli populo; ipsis, quod, dum in huius argumenti tractatione uersantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc sacramento adepti sunt, magis commouentur; alijs, qui in sortem Domini uocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur; partim uero, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi uiam sibi ad ulteriores gradus facilius munire possint. Reliquis autem fidelibus, primum quidem ut intelligant, quo honore digni sint Ecclesię ministri; deinde, quoniam sæpe contingit, ut multi adsint, uel qui spe liberos suos adhuc infãtes Ecclesię ministerio destinarint, uel qui sua sponte & uoluntate illud uitæ genus sequi uelint; quos certe ignorare minime æquum est, quæ præcipue ad hanc rationem pertinent. Primum itaque fidelibus tradendum est, quanta sit huius instituti, si summum eius gradum, hoc est sacerdotium spectemus, nobilitas, & excellentia. Nam cum Episcopi, & sacerdotes tamquam Dei interpretes, & internuncij quidam sint, qui eius nomine diuinam legem, & uitę præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionẽ, qua nulla maior excogitari possit. quare merito nõ solum angeli, sed Dij etiam, quod Dei immortalis uim, & numen apud nos teneant, appellantur.

Quam-

Quamuis autem omni tempore ſummam dignitatem obtinuerint, tamen noui teſtamenti ſacerdotes ceteris omnibus honore longe antecellunt. Poteſtas enim tum corpus, & ſanguinem Domini noſtri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata eſt, humanam quoque rationem, atque intelligentiam ſuperat; nedum ei aliquid par, & ſimile in terris inueniri queat. Deinde uero, quemadmodum Saluator noſter a patre, apoſtoli autem, ac diſcipuli in uniuerſum mundũ a Chriſto domino miſſi ſunt; ita quotidie ſacerdotes, eadem, qua illi, poteſtate præditi, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij in ædificationem corporis Chriſti mittũtur. Huius igitur tãti officij onus nemini temere imponendum eſt, ſed ijs tantum, qui illud uitæ ſanctitate, doctrina, fide, prudentia ſuſtinere poſſint. Nec uero quiſquam ſumat ſibi honorem, ſed qui uocatur a Deo tamquam Aaron. Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Eccleſię miniſtris uocantur. nam qui in hoc miniſterium ſe ipſos arroganter inferunt, atq. intrudũt, de his Dominum intellexiſſe docendum eſt, cum inquit: Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miſerius, nihil Eccleſiæ Dei calamitoſius eſſe poteſt.

Ad Ephe. 4

Ad Hebr. 5

Hier. 23

Quanta circunſpectione ad ſacros ordines accedendum.

Sed quoniam in omni actione ſuſcipiẽda magnopere refert, quem ſibi quiſque finem conſtituat; (optimo enim fine poſito, recte omnia conſequuntur) de hoc in primis, qui ſacris initiari uolunt, admonendi ſunt, ut nihil ſibi tanto munere indignum proponant. qui quidem locus eo diligen-

tius tractandus erit, quo grauius hoc tempore ea in re peccare fideles ſolent. Alij enim eo conſilio ad hanc uiuendi rationem ſe conuertunt, ut, quæ ad uictum, ueſtitumque neceſſaria ſunt, parent, ita ut, præter quæſtum, nihil aliud in ſacerdotio, quemadmodum uulgo ceteri omnes in quouis ſordidi artificij genere, ſpectare uideantur. Quamuis enim, ex Apoſtoli ſententia, natura, & diuina lex iubeat, ut qui altari ſeruit, ex altari uiuat:
1. Cor. 9
tamen, quæſtus, & lucri cauſa ad altare accedere, maximum ſacrilegium eſt. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad ſacerdotalem ordinem ducit. Alij uero, ut diuitijs affluant, initiari uolunt. cuius quidem rei illud argumento eſt, quod, niſi opulentum aliquod eccleſiaſticum beneficium ijs deferatur, nullam ſacri ordinis cogitationem habent. hi uero ſunt, quos Saluator noſter mercenarios appellat; & quos Ezechiel dicebat, ſemet ipſos, & non oues paſcere. quorum turpitudo, & improbitas non ſolum ſacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iam nihil fere a fideli populo haberi poſſit contemptius, & abiectius; uerum etiam efficit, ut ipſi nihil amplius ex ſacerdotio conſequantur, quam Iudas ex apoſtolatus munere; quod illi ſempiternum exitium attulit. Illi autem oſtio in Eccleſia introire merito dicuntur, qui a Deo legitime uocati eccleſiaſtica munera eius unius rei cauſa ſuſcipiunt, ut Dei honori inſeruiant. Neque tamen hoc ita accipiendum eſt, quaſi eadē lex æque omnibus nō ſit impoſita. Homines enim ob eam rem conditi ſunt, ut Deum colant. quod pręcipue fideles, qui baptiſmi gratiam conſecuti
Ioan. 10
Ezech. 34

ſunt,

ſunt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis uiribus præſtare debent. Verum qui ordinis ſacramento initiari uolunt, hoc ſibi proponant opus eſt, ut non ſolum Dei gloriam in omnibus rebus quęrãt; quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune eſſe conſtat: ſed etiam ut alicui certo eccleſiæ miniſterio addicti, in ſanctitate, & iuſtitia illi ſeruiant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, ſed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus eſt, alij alia munera obeunt: ita, quamuis omnes fideles pietatem, & innocentiam ſectari omni ſtudio debeant, quibus rebus maxime Deus colitur; eos tamen, qui ordinis ſacramento ſunt initiati, pręcipua quædam munera, & functiones in eccleſia exequi oportet. nam & ſacra pro ſe ipſis, & pro omni populo faciunt; & diuinæ legis uim tradunt, ad eamque prompto, & alacri animo ſeruandam fideles hortantur, & inſtituunt: & Chriſti domini ſacramẽta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, adminiſtrant; &, ut uno uerbo complectamur, a reliquo populo ſegregati, in omnium longe maximo, & præſtantiſſimo miniſterio ſe exercent.

De duplici poteſtate eccleſiaſtica, ordinis & iuriſdictionis.

His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, quę propria huius ſacramenti ſunt, ut intelligant fideles, qui in eccleſiaſticum ordinem cooptari uolunt, ad quodnam officij genus uocentur, quantaque ipſi Eccleſiæ, eiuſque miniſtris poteſtas diuinitus tributa ſit. Ea autem duplex eſt, ordinis, & iuriſdictionis. Ordinis poteſtas ad uerum Chriſti domini corpus in ſacroſancta Euchari

stia refertur. Iurisdictionis uero potestas tota in Christi corpore mystico uersatur. ad eam enim spectat, Christianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cælestemque beatitudinem dirigere. Verum ordinis potestas non solum consecrandæ Eucharistiæ uim, & potestatem continet, sed ad eam accipiendã hominũ animos preparat, & idoneos reddit, cetéraque omnia complectitur, quæ ad Eucharistiam quouis modo referri possunt. eius uero plura ex sacris litteris testimonia afferri possunt; sed illa præclara, & grauissima sunt, quæ apud sanctos Ioannem, & Matthæum leguntur.
Ioan. 20 ait enim Dominus: Sicut misit me Pater, & ego mitto uos: accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum
Matth. 18 retinueritis, retenta sunt. Et: Amen dico uobis, quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solueritis super terrá, erunt soluta & in cælo. Quæ quidem loca a Pastoribus ex sanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum ueritati lumen afferre poterunt. Hæc autem potestas plurimum illi præstat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam & illa ætas, quæ scriptam legem antecessit, suum sacerdotium, suamque potestatem spiritualem habuerit, necesse est, cum legem habuisse satis constet. hæc duo enim
Ad Hebr. 7 ita coniuncta esse testatur Apostolus, ut eorum altero translato, simul etiam alterum transferri necesse sit. Cum igitur naturali instinctu homines agnoscerent, Deum colendũ esse; consequens erat, ut in quauis republica aliqui sacrorum, & diuini cultus

cultus procurationi pręficeretur: quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur. Eadem etiam potestate populus Israeliticus non caruit; quę tametsi dignitate superior fuit, quam illa, qua in lege naturę sacerdotes prediti erant, longe tamen inferior, quam legis euangelicæ spiritualis potestas, existimanda est. hæc enim cælestis est, omnemque angelorum etiam uirtutem superat, neque a sacerdotio Mosaico, sed a Christo domino, qui non secūdum Aaron sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedec ortum habet. is enim, qui summa potestate gratiam tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem, quauis uirtute definitam, & sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & sollemni religione consecrati; quæ quidem cōsecratio ordinis sacramentum, uel sacra ordinatio uocatur. Placuit autem sanctis Patribus hoc uocabulo uti, quod latissimam significationē habet, ut dignitatem & excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim ordo, si propriam eius uim, & notionem accipiamus, dispositio superiorum, & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & uariæ functiones; omnia uero certa ratione distributa sint, & collocata; recte, & commode ordinis nomen ei impositū uidetur. Quod autem inter cetera Ecclesiæ sacramenta sacra ordinatio numeranda sit; sancta Tridentina Synodus ratione illa, quę sæpius repetita est, comprobauit. nam cum sacramentum sit rei sacræ signum; id uero, quod hac consecratione

Hebr. 7

Trid. Syn.

extrinſecus fit, gratiam & poteſtatem ſignificet, quæ illi tribuitur, qui conſecratur; omnino ſequi perſpicuum eſt, ordinem uere ac proprie ſacramẽtum dicendum eſſe. quare Epiſcopus ei calicem cũ uino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui ſacerdos ordinatur, inquit: Accipe poteſtatem offerẽdi ſacrificium, &c. Quibus uerbis ſemper docuit Eccleſia, dum materia exhibetur, poteſtatem cõſecrãdę Euchariſtiæ, charactere animo impreſſo, tradi, cui gratia adiũcta ſit, ad illud munus rite, & legitime obeundũ: quod Apoſtolus his uerbis declarat: Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quę eſt in te, per impoſitionem manuum mearum; non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed uirtutis, & dilectionis, & ſobrietatis.

1. Tim. 1

Sacramentum ordinis uarios habet ſui exercendi miniſtros.

Iam uero, ut ſacræ Synodi uerbis utamur, cum diuina res ſit tanti ſacerdotij adminiſtratio; conſentaneum fuit, quo dignius, & maiori cũ ueneratione exerceri poſſet, ut in eccleſiæ ordinatiſſima diſpoſitione plures eſſent, & diuerſi miniſtrorũ ordines, qui ſacerdotio ex officio deſeruirent; atque hi quidem ita diſtributi, ut, qui iam clericali tonſura inſigniti eſſent, per minores ad maiores aſcẽderẽt. Docendum igitur erit, hoſce omnes ordines ſeptenario numero contineri, ſẽperq. ita a catholica Eccleſia traditũ eſſe: quorum nomina hęc ſunt, Oſtiarius, Lector, Exorciſta, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem miniſtrorum numerum recte ita definitum eſſe, probari poteſt proper ea miniſteria, quæ ad ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium, & Euchariſtiam uel conficiendam, uel adminiſtrandam, cuius cauſa præcipue ſunt inſtituta,

tuta, necessaria uidentur. Ex his alij maiores, qui etiam sacri dicuntur, alij minores sunt. Maiores, uel sacri, sunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorcistæ, Lectores, Ostiarij, de quorum singulis pauca dicenda sunt, ut habeant Parochi, unde eos potissimum instituãt, quos nouerint aliquo ordine initiandos esse. Incipiendum est autem a prima tõsura: quam quidem, docere oportet, quandam præparationem esse ad ordines accipiẽdos. Vt enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimoniũ sponsalibus pręparari solent: ita, cum tonso capillo, Deo dedicantur; tamquam aditus ad ordinis sacramentum illis aperitur. declaratur enim, qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam clerici nomẽ, quod ei tunc primum imponitur; ab eo deductum est, quod Dominum sortem, & hereditatẽ suam habere incipiat; ueluti qui in Hebræorum populo, diuino cultui mancipati erant: quibus uetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promissionis distribui, cum inquit; Ego pars, & hereditas tua. *Num. 18* Ac quamuis id omnibus fidelibus commune sit, præcipua tamen ratione ijs cõueniat necesse est, qui se Dei ministerio cõsecrarunt. Tondẽtur uero capilli ad coronę speciem, & similitudinẽ, quam perpetuo conseruare oportet: & ut quisque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur; sic eius orbis forma latior circumscribi debet. quod quidẽ ex apostolorum traditione acceptum esse, docet Ecclesia; cũ de huiusmodi tondendi more sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, uetustissimi, & grauissimi Patres, meminerint. Pri- *S. Dionys.*

mum autem omnium, ferunt,apostolorum Princi pem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ,quę ex spinis contexta Saluatoris nostri capiti fuit imposita, ut,quod impij ad Christi ignominiam, & cruciatum excogitarunt: eo apostoli ad decus, & gloriam uterentur; simulque significarent curandum esse a ministris Ecclesiæ, ut omnibus in rebus Christi domini nostri speciem, & figuram gerant. Quamquam nonnulli asserant, hac nota regiam dignitatem declarari,quę ijs maxime, qui in sortem Domini uocati sunt, uidetur conuenire. Quod enim Petrus apostolus fideli populo
1. Pet. 2 tribuit; Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta; peculiari quadam, & magis propria ratione ad ecclesiasticos ministros pertinere facile intelligimus. etsi non desunt, qui uel perfectioris uitę professionem a Clericis susceptam circuli figura,quæ omnium perfectissima est, significari existiment, uel externarum rerũ contemptionẽ,animiq. ab omnibus humanis curis uacuitatem declarari putent; quod capilli, superuacaneum quiddam in corpore, tondeantur. Post primam Tonsuram ad Ostiarij ordinem primus gradus fieri consueuit. Eius munus est, templi claues, & ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus ne quis propius, quam par esset, ad sacram aram accederet,& sacerdotem rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi commissa erant: ut ex ritibus, quæ ad eius consecrationem adhibẽtur, perspici potest. nam Episcopus claues ex altari acceptas ei tradens, quem

quem Ostiarium uult instituere, Sic age, inquit, quasi redditurus Deo rationem pro ijs rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem in antiqua Ecclesia huius ordinis dignitatem fuisse, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia seruari animaduertimus. nam Thesaurarij officium, qui erat idem sacrarij custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores ecclesiæ functiones etiam nunc habetur. Secundus ordinis gradus est Lectoris munus. Ad eum pertinet, in Ecclesia ueteris, & noui testamenti libros clara uoce & distincte recitare, præsertim uero eos, qui inter nocturnam psalmodiam legi solent. Eius quoque partes erant, prima religionis Christianæ rudimenta fidelibus tradere. Episcopus itaque, præsente populo, in eius ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad hanc functionem attinent, illi tradens, inquit: Accipe, & esto uerbi Dei relator, habiturus, si fideliter, & utiliter impleueris officium tuum, partem cum ijs, qui uerbum Dei bene ministrarũt ab initio. Tertius est ordo Exorcistarum, quibus potestas data est nomẽ Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiritibus obsidentur. quare Episcopus, cum eos instituit, librum, in quo exorcismi continentur, eis porrigit, usus ea formula uerborum: Accipe, & commenda memoriæ, & habe potestatem imponẽdi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos. Acolytorum quartus est gradus, & ultimus eorum omnium, qui minores, & non sacri appellantur. eorum munus est, ministros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris ministerio assectari, eiusque operam

operam dare . Præterea lumina deferunt, & asseruant, cum Missæ sacrificium celebratur, præcipue uero cum euangelium legitur; ex quo & ceroferarij alio nomine uocati sunt. Cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo seruari consueuit. Primum quidē, postquam eos officij sui diligenter admonuit, lumina eorū singulis tradit in hunc modum: Accipe ceroferarium cum cereo, & scias te ad accēdēda ecclesiæ luminaria mācipari, in nomine Domini. Deinde item urceolos uacuos, quibus aqua & uinum in sacrificio ministratur: Accipe urceolos ad suggerendum uinum, & aquā in Eucharistiam sanguinis Christi in nomine Domini. A minoribus ordinibus, ijsdemque non sacris, de quibus hactenus dictum est, ad maiores, & sacros legitimus aditus, & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inseruire. sacra enim lintea, uasa, panem, & uinum, ad sacrificij usum necessaria, parare debet. nunc Episcopo, & sacerdoti aquam præbet, cum manus in Missę sacrificio abluunt. Epistolam etiā, quæ olim a Diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tamquam testis ad sacrum assistit, prohibetq. ne sacerdos sacra faciens a quopiā perturbari possit. Hęc autē, quę ad Subdiaconi ministerium spectant, ex sollemnibus cęrimonijs, quę in illius consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primū enim Episcopus legē perpetuę continentię huic ordini impositam esse admonet: edicitque neminem in Subdiaconorū ordinem cooptandū esse, cui ultro hanc legem accipere non sit propositū: dein-

deindè, post sollemnem litaniarũ precationem, quę Subdiaconi munera, & functiones sint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem calicem, & sacram patenam accipiunt; ab Archidiacono uero, ut intelligatur Subdiaconũ Diaconi officio subseruire, urceolos, uino & aqua plenos, una cum lebete, & linteolo, quo manus absterguntur, dicente Episcopo: Videte, cuiusmodi ministeriũ uobis traditur; ideo uos admoneo, ut ita uos exhibeatis, ut Deo placere possitis. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Episcopus sacris uestibus Subdiaconum ornauit, ad quarũ singulas propria uerba, & cærimoniæ adhibentur, tradit ei epistolarum librum, ac dicit: Accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in ecclesia sancta Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis. Secundum autem sacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius ministerium latius patet, sanctiusque semper habitum est. ad eum enim pertinet, Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, eique, & sacerdoti sacra facienti, uel alia sacramenta administranti præsto esse, & in Missæ sacrificio euangeliũ legere. olim uero fidelium animos sæpius excitabat, ut sacra attenderent: sanguinem etiam Domini ministrabat; in quibus ecclesijs ea consuetudo erat, ut fideles Eucharistiam sub utraq. specie sumerent. Diacono præterea ecclesiasticorũ bonorum dispensatio commissa erat, ut unicuique necessaria ad uictum subministraret. Ad Diaconũ etiam attinet, tamquam Episcopi oculum, peruestigare, quinam in urbe pie, & religiose, quiue secus

cus uitam traducant; qui ad sacrificium, & concionem statis temporibus conueniant, qui rursus non conueniant: ut, cum de omnibus Episcopum certiorem fecerit, ille uel priuatim unumquemque hortari, admonere, uel palam corrigere, & obiurgare possit, uti se magis profecturum esse intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere. Licet ei præterea, si absit Episcopus, & sacerdos, euangelium explanare, non tamē e superiori loco; ut intelligatur hoc eius proprium munus non esse. Quanta uero diligentia adhibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hunc ordinis gradum ascendat, Apostolus ostendit, cum
1. Tim. 3 ad Timotheum Diaconi mores, uirtutem, & integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & sollemnes cęrimoniæ, quibus ab Episcopo consecratur. pluribus enim & sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi ordinationem utitur Episcopus, & alia addit sacrarum uestium ornamenta. Præterea, manus ei imponit:
Act. 6 quod quidem ab apostolis factitatum esse legimus, cum primos Diaconos instituerunt. Denique euangeliorum librum ei tradit his uerbis: Accipe potestatem legendi euangelium in Ecclesia Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine Domini. Tertius, omniumque sacrorum ordinum summus gradus est sacerdotiū; qui uero illo præditi sunt, eos ueteres Patres duobus nominibus uocare solent. interdum enim Presbyteros appellant, quod gręce seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maxime

xime necessaria est, sed multo magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. ut enim scriptum est; Senectus uenerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. interdum uero Sacerdotes uocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet sacramenta administrare, sacrasque res, & diuinas tractare. Sed quoniam duplex sacerdotium in sacris litteris describitur, alterũ interius, alterum externum, utrumque distinguendum est; ut, de quo hoc loco intelligatur, a Pastoribus explicari possit. Quod igitur ad interius sacerdotium attinet, omnes fideles, postquam salutari aqua abluti sunt, sacerdotes dicuntur, præcipue uero iusti, qui spiritum Dei habent; & diuinæ gratię beneficio Iesu Christi, summi sacerdotis, uiua membra effecti sunt. hi enim fide, quę charitate inflãmatur, in altari mentis suę spirituales Deo hostias immolant: quo in genere bonæ oẽs, & honestę actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: Christus lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo, & patri suo. In quam sententiam ab apostolorum Principe dictum est: Ipsi tamquam lapides uiui superædificamini domus spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et Apostolus nos hortatur, ut exhibeamus corpora nostra hostiam uiuentẽ, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequiũ nostrum. Dauid item multo ante dixerat: Sacrificiũ Deo spiritus

Sap. 4
Apoc. 1
1 Pet. 2
Rom. 12
Psal. 50

tus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Quę omnia ad interius sacerdotium spectare, facile intelligitur. Externum uero sacerdotium, non omniũ fidelium multitudini, sed certis hominibus cõuenit, qui legitima manuũ impositione, sollemnibusque sanctæ Ecclesiæ cęrimonijs instituti, & Deo consecrati, ad aliquod proprium, sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc sacerdotij discrimen in ueteri etiam lege obseruari potest. nam de interiori Dauidem locutũ esse, paulo ante demonstratum est. externi uero, nemo ignorare potest, quam multa Dominus Moysi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea, uniuersam leuiticam tribum ministerio templi adscripsit, ac lege cauit, ne quis ex alia tribu in eam functionẽ se inferre auderet: quare Ozias rex lepra a Domino percussus, quod sacerdotale munus usurpasset, arrogantiæ, & sacrilegij sui grauissimas pœnas dedit. Quia igitur eandem sacerdotij distinctionem in lege euangelica licet animaduertere; docendi erunt fideles, nunc de sacerdotio externo agi, quod certis hominibus attributum est. hoc enim tãtummodo ad ordinis sacramentum pertinet. Sacerdotis igitur munus est, Deo sacrificium facere, ecclesiastica sacramenta administrare, quemadmodum ex consecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus cum aliquem sacerdotem instituit, primum quidem manus ei, una cum omnibus sacerdotibus, qui adsunt, imponit: deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, sacerdotem uirtute indui ex alto, qua possit crucem Christi domini, & iugum suaue

2. Par. 26

ſuaue diuinæ legis perferre, eamque non uerbis ſolum, ſed uitæ ſanctisſime, & honeſtisſime actę exéplo tradere. Poſtea manus ſacro oleo inungit: tum uero calicem cum uino, & patenam cum hoſtia tradit, dicens: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium Deo, Miſſasque celebrandi tam pro uiuis, quam pro defunctis. Quibus cærimonijs, & uerbis interpres, ac mediator Dei, & hominum conſtituitur: quæ præcipua ſacerdotis functio exiſtimãda eſt. Ad extremum uero, manibus iterum eius capiti impoſitis, Accipe, inquit, ſpiritum ſanctum; quorum remiſeris peccata, remittuntur eis: & quorum retinueris, retenta ſunt. eique cæleſtem illam, quam Dominus diſcipulis ſuis dedit, peccata retinendi, ac remittendi poteſtatem tribuit. Hæc uero ſunt ſacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera: qui tametſi unus eſt, uarios tamen dignitatis, & poteſtatis gradus habet. Primus eſt eorum, qui ſacerdotes ſimpliciter uocantur: quorum functiones hactenus declaratæ ſunt. Secundus eſt Epiſcoporum, qui ſingulis epiſcopatibus prępoſiti ſunt: ut non ſolum ceteros eccleſiæ miniſtros, ſed fidelem populũ regant, & eorum ſaluti ſumma cum uigilantia, & cura proſpiciant. quare in ſacris litteris Paſtores ouium ſæpe appellantur: quorum munus, & officium Paulus deſcripſit, ut in apoſtolorum Actis legimus, in ea concione, quam ad Epheſios habuit. Itemque a Petro, apoſtolorum Principe, diuina quędam Epiſcopalis miniſterij regula tradita eſt: ad quam ſi Epiſcopi actiones ſuas dirigere ſtudeant, dubitandum non erit, quin Paſtores boni & ſint, & habeantur. Sed ijdem Epiſcopi

Ioan. 20
Act. 20
1. Petr. 5

copi & Pontifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum Pontifices appellare consueuerunt. Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt; qui Metropolitani etiam uocantur, quod illarum urbium antistites sint, quę tamquam matres habeantur illius prouinciæ. quare superiorem, quam Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, tãetsi ab Episcopis ordinatione nihil differũt. In quarto gradu Patriarchę collocãtur, idest primi supremique Patres, Olim in uniuersa Ecclesia, præter summum Romanum Pont. quattuor tantũ Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperij maiestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius ecclesiam Marcus euangelista iussu Principis apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus sedem primo locauit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus; quam ecclesiam Iacobus, frater Domini, rexit. Præter hos omnes, catholica Ecclesia Romanum Pont. Max. quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopũ, totius orbis terrarũ patrem, & Patriarcham appellat, semper uenerata est. cum enim in Petri, apostolorum Principis, cathedra sedeat, in qua usque ad uitæ finem sedisse constat, summum in eo dignitatis gradum, & iurisdictionis amplitudinẽ nõ quidẽ ullis Synodicis, aut alijs humanis constitutionibus, sed diuinitus datam agnoscit. quamobrem omniũ fideliũ, & Episcoporũ, ceterorumq. antistitũ, quocumq illi mu-

nere.

niere, & potestate præditi sint, pater, ac moderator uniuersali Ecclesiæ, ut Petri successor, Christique domini uerus, & legitimus Vicarius pręsidet. Ex his itaque Pastores docebũt, & quæ sint ecclesiasticorũ ordinum, ac graduũ pręcipua munera, & functiones, & quis huius sacramenti minister sit. constat enim ad Episcopum eam administrationem pertinere: quod etiam sanctarum litterarum auctoritate, certissima traditione, omnium Patrum testimonio, Conciliorum decretis, sanctæ Ecclesię usu, & consuetudine facile erit comprobare. Quãuis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, ut minores, & non sacros ordines interdum administrent: tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat; cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis ordinibus, qui maiores, & sacri dicuntur, initiare. nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes unus tantum Episcopus ordinat: Episcopi ex apostolorũ traditione, quæ perpetuo in Ecclesia custodita est, a tribus Episcopis cõsecrantur.

Quinam debeant ad dignitatem sacerdotij admitti.

Sequitur nunc, ut explicetur; quinam ad hoc sacramentum, in primisque ad sacerdotalem ordinem apti sunt, & quæ in eis potissimum requirantur. ex hoc enim difficile non erit statuere, quid in alijs ordinibus dandis, pro cuiusque officio, & dignitate, obseruare oporteat. Maximam autem in hoc sacramento cautionẽ adhibendam esse, ita colligitur, quod cetera gratiam ad illorum sanctificationem, & usum tribuunt, a quibus percipiuntur: at uero qui sacris initiantur, ob eam rem cælestis gratiæ participes fiunt, ut eorum ministerio, Ecclesiæ, atque adeo omnium hominum saluti consulatur.

tur. ex quo factum esse intelligimus, ut statis tantũmodo diebus, quibus etiã sollemnia ieiunia ex uetustissimo catholicę Ecclesię more indicuntur, ordinationes fiant: ut scilicet fidelis populus eiusmodi sacrarum rerum ministros pijs, & sanctis precationibus a Deo imperret, qui ad tanti ministerij potestatem, recte, & cum Ecclesię utilitate gerendam aptiores esse uideantur. Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, uitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet; nõ solum quia, si alicuius mortiferi peccati conscius se initiari curet, uel etiam patiatur, nouo se, & maximo scelere obstringit; sed etiam, quia uirtutis, & innocentiæ lumen alijs præferre debet. ea de re quid Apostolus Tito, & Timotheo præcipiat, Pastoribus declarandum erit: & simul illud docendum, ea corporis uitia, quæ in ueteri lege ex Domini pręscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant; in euangelica lege ad animæ uitia præcipue transferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinẽ in Ecclesia seruari animaduertimus, ut qui sacris initiandi sunt, prius pęnitentię sacramento conscientiam purgare diligenter studeant. Pręterea in Sacerdote non solum ea cognitio requirenda est, quæ ad sacramentorum usum, & tractationem pertinet; sed etiam sacrarum litterarum scientia ita instructum esse oportet, ut populo Christianę fidei mysteria, & diuinę legis pręcepta tradere, ad uirtutem, & pietatem incitare, a uitijs reuocare fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt munera: quorum alterum est, ut sacramenta rite conficiat, & administret: alterum, ut populum, fidei suę commissum, ijs re-

Ad Tit. 1
1. Tim. 3

ijs rebus, & institutis, quæ ad salutem necessaria sunt, erudiat. Malachias enim ita testatur: Labia sacerdotis custodient sciētiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Vt igitur in horum altero, si mediocri cognitione sit ornatus, præstare, quod debet, possit; alterum certe non uulgarem, sed exquisitam potius doctrinam desiderat: quamuis æque ab omnibus sacerdotibus summa reconditarum rerum scientia nō exigatur, sed quæ ad suscepti officij, & ministerij functionem unicuique satis esse possit. Pueris autem, & furiosis, uel amentibus, quod usu rationis carent, hoc sacramentum dandum non est: quamuis, si ijs quoque administraretur, sacramenti characterem in eorum animam imprimi, certo credendum sit. Qui uero ætatis annus in singulis ordinibus sit expectandus, ex sacri Tridentini Concilij decretis facile erit cognoscere. Excipiuntur etiam serui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non sui iuris, sed in alterius potestate est: uiri præterea sanguinum, & homicidæ, quia ecclesiastica lege repelluntur, atque irregulares sunt: spurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non sunt procreati. decet enim, ut, qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab alijs merito contemni, ac despici posse uideantur. Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni corporis uitio deformes, aut manci sunt, ea enim fœditas, & debilitatio tum offensionē habet, tum uero sacramentorum administrationem impediat, necesse est.

Malach. 2

Trid. Syn.

De præclaris sacramēti ordinis effectibus.

Sed iam his rebus expositis, superest, ut Pastores doceant, qui sint huius sacramenti effectus.

Constat uero, quamuis ordinis sacramentum, ut antea dictum est, maxime ad Ecclesiæ utilitatem, & pulchritudinem spectet, tamen in eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere; qua idoneus, habilisque ad recte munus suum fungendum, sacramentaque administrãda reddatur: quemadmodum etiam baptismi gratia quilibet ad alia sacramenta percipienda aptus efficitur. Aliam quoque gratiam hoc sacramento tribui perspicuum est, præcipuam uidelicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum refertur, in sacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini nostri corpus & sanguinem unus potest conficere, in alijs uero inferiorum ordinum ministris maiorem, minoremue, quo quisque ministerio suo magis, minusue ad altaris sacramenta accedit. Atque hæc etiam character spiritualis dicitur: quod qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota, animæ impressa, ab alijs fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur: ad quam Apostolus uidetur spectasse, cum ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et alibi: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quę est in te, per impositionem manuum mearum.

1. *Tim.* 4

1. *Tim.* 1

Hæc de ordinis sacramento satis dicta sint. potiora enim tantum rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

DE MATRIMONII. SACRAMENTO.

VONIAM Pastoribus beata & perfecta Christiani populi uita proposita esse debet, ijs quidem maxime optandum esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his uerbis: Volo omnes homines esse sicut me ipsum, nimirum, ut omnes continentiæ uirtutem sectarentur: nihil enim beatius in hac uita fidelibus potest contingere, quam ut animus, nulla mundi cura distractus, sedataq. & restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio, & cælestium rerum cogitatione conquiescat. sed quoniam, ut idem Apostolus testatur, unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius uero sic; & matrimonium magnis, & diuinis bonis ornatum est, ita ut inter alia catholicæ Ecclesiæ sacramenta uere, & proprie numeretur; ac Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit: satis apparet, eius doctrinam tradendam esse; cum præsertim liceat animaduertere, tum sanctum Paulum, tum apostolorum Principem, quæ non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia matrimonij pertinebant, pluribus locis accurate scripta reliquisse. Diuino enim spiritu afflati optime intelligebant, quanta & quã multa commoda ad Christianam societatem peruenire possent, si fideles matrimonij sanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam seruarent: contra uero, ea ignorata, uel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Eccle-

1. Cor. 7

1. Cor. 7

Ioan. 2

ſiam importari. Primum itaque matrimonij natura, & uis explicanda eſt. nam cum uitia ſæpe honeſti ſimilitudinem gerant, cauere oportet, ne fideles, falſa matrimonij ſpecie decepti, turpitudine & nefarijs libidinibus animam cõmaculent: cuius rei declarandæ cauſa a nominis ſignificatione ordiendum eſt.

Matrimonij deſcriptio, nis, & natura.

Matrimonium ab eo dicitur, quod femina idcirco maxime nubere debet, ut mater fiat; uel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus eſt. Coniugium quoque a coniungendo appellatur; quod legitima mulier cum uiro quaſi uno iugo adſtringatur. Præterea nuptiæ, quia, ut inquit ſanctus Ambroſius, pudoris gratia puellæ ſe obnuberent: quo etiam declarari uidebatur, uiris obedientes, ſubiectaſque eſſe oportere. Ita uero ex communi theologorum ſententia definitur: Matrimonium eſt uiri, & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas perſonas, indiuiduam uitæ conſuetudinẽ retinens. cuius definitionis partes ut planius intelligãtur, docendum eſt, quamuis hæc omnia in perfecto matrimonio inſint, conſenſus uidelicet interior, pactio externa uerbis expreſſa, obligatio, & uinculum, quod ex ea pactione efficitur, & coniugum copulatio, qua matrimoniũ conſummatur; nihil horum tamen matrimonij uim & rationem proprie habere, niſi obligationem illam, & nexum, qui coniunctionis uocabulo ſignificatus eſt. Additur uero, Maritalis, quoniam alia pactionum genera, quibus uiri, & mulieres obligantur, ut ſibi mutuam operam præſtent, uel pretij, uel alterius rei cauſa, prorſus aliena ſunt a matrimonij ratione.

S. Ambr.

Sequi-

Sequitur deinde, Inter legitimas personas: quoniã qui a nuptiarum coniunctione legibus omnino exclusi sunt, ij matrimoniũ inire non possunt; neque, si ineant, ratum est. exempli enim gratia: qui intra quartum gradum propinquitate coniuncti sunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus constituta est, ad matrimonij iusta fœdera ineunda apti esse non possunt. Quod uero extremo loco positũ est, Indiuiduam uitę cõsuetudinem retinens; indissolubilis uinculi naturam declarat, quo uir, & uxor colligantur. Ex ijs igitur patet, matrimonij naturam, & rationem in uinculo illo consistere. Nam quod alię clarissimorum uirorum definitiones hoc uidentur consensui tribuere, ut, cum dicunt, coniugium esse consensum maris, & feminę; hoc ita accipiendũ est, consensum ipsum matrimonij causam effectricem esse: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactione. *Conc. Flor.*

Sed illud maxime necessarium est, ut consensus uerbis, quæ præsens tempus significant, exprimatur. neque enim matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio: atque ita fit, ut consensus alterius tantum, ad matrimonium coniungendum satis esse non posit, sed duorum inter se mutuum esse oporteat. atqui, ad declarandum mutuum animi consensum uerbis opus esse, perspicuum est. Si enim ex interiori tantum consensu, sine aliqua externa significatione, matrimonium constare posset, illud etiam sequi uideretur, ut, cum duo, qui disiunctissimis & maxime diuer-

ſis in locis eſſent, ad nuptias conſentirent, antequam alter alteri uoluntatem ſuam uel litteris, uel nuncijs declaraſſet, ueri, & ſtabilis matrimonij lege coniungerentur; quod tamen a ratione, & ſanctæ Eccleſię conſuetudine, & decretis alienum eſt. Recte autem dicitur oportere, ut conſenſus uerbis exprimatur, quę præſentis temporis ſignificationem habeant. nam, quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, ſed ſpondent. deinde, quę futura ſunt, nondum eſſe perſpicuum eſt: quæ uero non ſunt, parum, uel nihil firmi, aut ſtabilis habere exiſtimandum eſt. Quare nondum connubij ius in eam mulierem quiſquam habet, quam ſe in matrimonium ducturum eſſe pollicetur; neque ſtatim ab eo impletum eſt, quod ſe facturum promiſit, tametſi fidem pręſtare debet: quod ſi non faciat, uiolatæ fidei reus eſſe conuincitur. At uero qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quãuis poſtea pæniteat, tamen, quod factum eſt, mutare, irritumue, & infectum reddere nõ poteſt. Cum itaque coniugij obligatio nuda promiſſio nõ ſit, ſed eiuſmodi abalienatio; qua re ipſa uir mulieri, & uiciſſim mulier uiro corporis ſui poteſtatem tradit; idcirco neceſſe eſt, uerbis, quæ præſens tempus deſignant, matrimonium contrahi: quorum uerborum uis, poſtquam etiã enunciata ſunt, permanet, uirumq. & uxorem indiſſolubili uinculo conſtrictos tenet. Sed uerborum loco tum nutus, & ſigna, quæ intimum cõſenſum aperte indicent, ſatis ad matrimonium eſſe poſſunt; tum ipſa etiam taciturnitas, cum puella propter uerecundiam non reſpondet,

ſed

ſed pro ea parentes loquuntur. Ex ijs igitur Parochi fidelibus tradent, matrimonij naturam, & uim in uinculo & obligatione ſitam eſſe; ac præter conſenſum, eo, quo dictū eſt, modo expreſſum, ut uerum matrimonium exiſtat, cōcubitum neceſſario non requiri. nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula interceſſerat, ut Patres teſtantur, uero matrimonio iunctos fuiſſe plane conſtat. quare a ſanctis Patribus dictum eſt, matrimonium non concubitu, ſed conſenſu exiſtere: quod etiam a ſancto Ambroſio in libro de Virginibus repetitū legimus. *Gen. 2* *S. Ambro.*

Iam uero hiſce explicatis, illud docendum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam uel ut naturalis coniunctio, (coniugium enim non ab hominibus inuentum, ſed a natura) uel ut ſacramentum, cuius uis naturalium rerum condicionem ſuperat, conſiderandum eſt. ac quoniam gratia naturam perficit, (neque prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale) rei ordo poſtulat, ut de matrimonio, ut natura conſtat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendū ſit: tum uero, quæ illi, ut ſacramentum eſt, conueniunt, explananda erunt. In primis itaque docendi ſunt fideles, matrimonium a Deo inſtitutū eſſe: ſcriptum eſt enim in Geneſi; Maſculum, & feminam creauit eos, benedixitque illis Deus, & ait: Creſcite, & multiplicamini. &, Non eſt bonum hominem eſſe ſolum: faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Ac paulo poſt: Adæ uero non inueniebatur adiutor ſimilis eius. Immiſit ergo dominus Deus ſoporem in Adam, cumque obdormiſſet, tulit unā de co- *Duplex matrimonij ratio, ut eſt in officium naturæ & ut ſacramentum.* *1. Cor. 15* *Gen. 1* *Gen. 2*

de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit dominus Deus costã, quam tulerat de Adã, in mulierem, & adduxit eam ad Adam; dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc uocabitur uirago, quoniam de uiro sumpta est. quamobrem relinquet homo patrẽ suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quæ, ipso Domino auctore apud sanctum Matthæum, ostendunt matrimonium diuinitus institutum esse. Neque uero Deus matrimonium tantummodo instituit, uerum, ut
Trid. Syn. sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indissolubilem nodum ei addidit: siquidem
Matth. 19 dem Saluator ait: Quod Deus coniũxit, homo nõ separet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ est officium, conueniat, ut dissolui non possit, tamen id maxime fit, quatenus est sacramentum. qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege eius propria sunt, summam perfectionem consequitur. tamen & prolis educandæ studio, & alijs matrimonij bonis repugnat, ut eius uinculũ dissolubile
Gen. 1 sit. Quod uero a Domino dictum est; Crescite, & multiplicamini; id eo spectat, ut, cuius rei causa matrimonium institutum erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatẽ imponat. nunc enim, aucto iam humano genere, non solum ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius uirginitas summopere commendatur, & unicuique in sacris litteris suadetur, ut quæ matrimonij statu præstantior sit, maioremque in se perfectionem, & sanctitatem contineat. Dominus enim Saluator noster ita docuit: Qui potest capere, capiat: & Apostolus

stolus ait; de Virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis. 1.Cor.7

Matrimonii quibus causis ineundum.

Sed quibus de causis uir, & mulier coniungi debeant, explicandum est. Prima igitur est, hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilij spe conciliata; ut alter alterius ope adiutus, uitæ incōmoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat. Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & diuitiarum heredes relinquantur, quam ut ueræ fidei, & religionis cultores educentur: quod quidem maxime sanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris litteris satis apparet. quare Angelus, cū Tobiam admoneret, quo pacto mali dęmonis uim posset repellere; Ostendam, inquit, tibi, qui sunt, quibus præualere potest dæmonium. ij namque, qui coniugium ita suscipiunt, ut Deū a se, & a sua mente excludant, & suę libidini ita uacēt, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmoniū super eos. Deinde subiecit; Accipies uirginem cum timore Domini; amore filiorum magis, quam libidine ductus: ut in semine Abrahę benedictionem in filijs consequaris. Atque una etiam hæc causa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit. quare fit, ut illorum sit scelus grauissimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis uel conceptum impediunt, uel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia cōspiratio existimanda est. Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit, cum propter iu- Tob.6

stitię,

ſtitię, in qua homo conditus erat, amiſsionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut ſcilicet, qui ſibi imbecillitatis ſuę conſcius eſt, nec carnis pugnam uult ferre, matrimonij remedio ad uitanda libidinis peccata utatur. de quo ita Apoſtolus
1. Cor. 7 ſcribit: Propter fornicationem unuſquiſque ſuam uxorem habeat, & unaquæque ſuum uirum habeat. Ac paulo poſt, cum docuiſſet, interdum orationis cauſa a matrimonij debito abſtinēdum eſſe, ſubiecit: Et iterum reuertimini in idipſum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam ueſtram. Hæ igitur ſunt cauſę, quarum aliquam ſibi proponere quiſque debet, qui pie, & religioſe, ut ſanctorum filios decet, nuptias uelit contrahere. Quod ſi ad eas cauſas alia etiam accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu, hanc illi præponant, ut heredis relinquendi deſiderium, diuitiæ, forma, generis ſplendor, morum ſimilitudo, huiuſmodi ſane rationes damnandę non ſunt, cū matrimonij ſanctitati non repugnent. neque enim in ſacris litteris Iacob Pa-
Gen. 29 triarcha reprehenditur, quod Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, ut naturalis coniunctio eſt, docenda erunt; ut autem ſacramentum eſt, explicare oportebit: eius naturam multo præſtantiorem eſſe, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodū enim matrimonium, ut naturalis coniunctio, ad propagandum humanum genus ab initio inſtitutum eſt, ita deinde, ut populus ad ueri Dei, & ſaluatoris noſtri Chriſti cultum & religionem procrearetur, atque educaretur, ſacramenti dignitas illi tributa

eſt.

est. Cum enim Christus dominus uellet arctissime illius necessitudinis, quę ei cum Ecclesia intercedit, suæque erga nos immensę charitatis certũ aliquod signum dare, tanti mysterij diuinitatem hac potissimum maris, & feminę sancta coniunctione declarauit. quod quidem aptissime factum esse, intelligi ex eo potest, quod ex omnibus humanis necessitatibus nulla inter se homines magis, quam matrimonij uinculum constringit; maximaq. inter se uir & uxor charitate & beneuolẽtia deuincti sunt. atque idcirco fit, ut frequenter sacrę litteræ nuptiarum similitudine diuinam hanc Christi, & Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

Matrimonium sacramentum esse, & unũ de septem legis euangelicæ.

Iam uero matrimonium sacramentum esse, Ecclesia, Apostoli auctoritate confirmata, certum, & exploratum semper habuit: ita enim ad Ephesios scribit; Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit. nemo enim umquam carnẽ suam odio habuit, sed nutrit, & souet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suę: & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Nam quod inquit, Sacramentum hoc magnum est; nemini dubiũ esse debet, ad matrimonium referendum esse: quod scilicet uiri, & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor est, sanctissimi illius uinculi, quo Christus dominus cũ Ecclesia coniungitur, sacramentum, idest sacrum signum sit. Atque hanc esse eorum uerborum propriam & ueram senten-

sententiam, ueteres sancti Patres, qui eum locum
Trid. Syn. interpretati sunt, ostendunt: idemque sancta Tridentina Synodus explicauit. Constat ergo, uirum Christo, uxorem Ecclesiæ ab Apostolo comparari; uirum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiæ: eaque ratione fieri, ut uir uxorem diligere, & uicissim uxor uirum amare, & colere debeat. Christus enim dilexit Ecclesiam, & pro ea semet
Ad Ephe. 5 ipsum tradidit. Rursus uero, ut idem Apostolus docet, Ecclesia subiecta est Christo. Sed gratiam quoque hoc sacramento significari, & tribui, in quo maxime ratio sacramenti inest, ea Synodi uer
Trid. Syn. ba declarant: Gratiam uero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus, uenerabilium sacramentorum institutor, atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quare docendum est, huius sacramenti gratia effici, ut uir, & uxor, mutuæ charitatis uinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia conquiescat, alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, sed in omnibus sit honora-
Hebr. 13 bile connubium, & torus immaculatus. Sed quantum matrimonij sacramentum ijs matrimonijs præstet, quæ ante, uel post legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quod etsi gentes matrimonio diuini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rem uagos concubitus a naturæ lege alienos esse, itemque stupra, adulteria, & alia libidinis genera uindicanda esse iudicabant, tamen eorum connubia nullam prorsus sacramenti uim habuerunt. Apud Iudęos uero religiosius

omni-

omnino nuptiarum leges seruari consueuerant; neque dubitandum, quin eorum matrimonia maiori sanctitate prædita essent. Cum enim promissionem accepissent, fore aliquando, ut omnes gentes in semine Abrahę benedicerentur, magnæ apud eos pietatis officium merito esse uidebatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex qua Christus dominus Saluator noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare: sed illæ quoque coniunctiones uera sacramenti ratione caruerunt. Huc accedit, quod siue naturæ, post peccatum, siue Mosis legem spectemus, facile animaduertimus matrimonium a primi ortus sui decore, & honestate decidisse. dum enim naturæ lex uigebat, multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde uero in lege Mosis permissum erat, dato repudij libello, si causa fuisset, diuortium cum uxore facere: quorum utrumque ab euangelica lege sublatum, matrimoniumque in pristinum statum restitutum est. Nam quod polygamia a matrimonij natura aliena esset, (& si aliqui ex priscis Patribus accusandi non sunt, quod non sine Dei indulgentia plures uxores ducerēt) Christus dominus ostendit illis uerbis: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrē, & adhęrebit uxori suę; & erunt duo in carne una. Ac deinde subiungit: Itaque iam non sunt duo, sed una carò. Quibus uerbis planum fecit, matrimonium ita a Deo institutū esse, ut duorum tantum, non plurium, coniunctione definiretur. Quod etiā alibi apertissime docuit. ait enim: Quicumque dimiserit

Gen. 22

Deuter. 24

Matth. 19

Matth. 19

miserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam; & si uxor dimiserit uirum suum, & alij nupserit, mœchatur. Nam si uiro liceret plures uxores ducere, nulla omnino causa esse uideretur, cur magis adulterij reus dicēdus esset, quod præter eam uxorem, quam domi haberet, aliam duceret, quam quod priore dimissa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, si infidelis quispiam, gentis suæ more, & consuetudine, plures uxores duxisset, cum ad ueram religionem conuersus fuerit, iubeat eum Ecclesia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantum iustæ, & legitimæ uxoris loco habere. Verum eodem Christi domini testimonio facile comprobatur, nullo diuortio uinculum matrimonij dissolui posse. si enim post libellum repudij mulier a uiri lege soluta esset, liceret ei sine ullo adulterij crimine alteri uiro nubere. Atqui Dominus aperte denunciat: Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur. Quare coniugij uinculum nulla re nisi morte, dirumpi perspicuum est. quod quidem Apostolus etiam confirmat, cum inquit: Mulier alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius, liberata est a lege; cui uult, nubat, tantum in Domino. Et rursus: His, qui matrimonio iuncti sunt, pręcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a uiro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo recōciliari. Eam uero optionem Apostolus mulieri, quę iusta de causa uirū reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut uiro suo reconcilietur. neque enim sancta Ecclesia uiro, & uxori permittit, ut sine

Marc. 10 · *Matth. 19* · *Marc. 10* · *Luc. 16* · *1. Cor. 7*

sine grauioribus causis alter ab altero discedat.

Ac ne forte alicui uideatur durior matrimonij lex, quod nulla umquam ratione dissolui possit; docendũ est, quæ sint cum ea utilitates coniunctę. Primum enim homines in coniungendis matrimonijs uirtutem potius, & morum similitudinem, quam diuitias, & pulchritudinem spectandam esse intelligant: qua quidem re communi societati maxime consuli nemo dubitare potest. Preterea, si diuortio matrimonium dissolueretur; uix umquã dissidendi causæ hominibus, quę eis ab antiquo pacis, & pudicitiæ hoste quotidie obijcerentur, deessent. Nunc uero cum fideles secum cogitant, quãuis etiam coniugij conuictu, & cõsuetudine careãt, se tamen matrimonij uinculo constrictos teneri, omnemq. alterius uxoris ducendę spem sibi præcisam esse; ea re fit, ut ad iracundiam, & dissidia tardiores esse consueuerint. Quod si interdum etiam diuortium faciant, & diutius coniugis desiderium ferre non possint; facile per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt. Sed hoc loco prætermittenda non erit Pastoribus sancti Augustini salutaris admonitio. is enim ut ostenderet fidelibus, haud grauate faciendum esse, ut cum uxoribus, quas adulterij causa dimisissent, si eas delicti pæniteret, in gratiam reducerentur; Cur, inquit, uir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Ecclesia? aut cur uxor uiro adultero, sed pænitenti, non ignoscat, cui etiam ignouit Christus? Nam quod scriptura stultum uocat, qui tenet adulteram; de ea sentit, quæ cum deliquerit, pænitere, & a cœpta turpitudine,

Vxorũ cur pluralitas illicita: tum de triplici bono matrimonij.

S. August.

Prouer. 18

desistere recusat. Ex ijs itaque perspicuum est, fidelium coniugia perfectione, & nobilitate, tum gētilium, tum Iudæorum matrimonijs longe præstare. Docendi præterea sunt fideles, tria esse matrimonij bona, prolem, fidem, sacramentum: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quæ Apostolus indicat his uerbis; Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Efficiturque, ut coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium merito damnandæ essent, cum honestate cōiunctæ sint. Primum igitur bonum est proles, hoceſt liberi, qui ex iusta, & legitima suscipiuntur uxore: id enim tanti fecit Apostolus, ut diceret, Saluabitur mulier per filiorum generationem. Nec uero hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam, & disciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur, intelligendum est. sic statim subdit Apostolus; Si in fide permanserint. Monet enim scriptura; Flij tibi sunt? erudi illos, & curua illos a pueritia illorum. Idem etiam Apostolus docet; eiusque institutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, & alij sanctissimi Patres in sacris litteris prębent. Quę uero sint parentum, & filiorum officia, in quarto præcepto latius explicabitur. Sequitur fides: quod est alterum matrimonij bonum, non ille uirtutis habitus, quo imbuimur, cum baptismum percipimus: sed fidelitas quędam, qua mutuo uir uxori, & uxor uiro ita se obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat; sanctumque illud coniugij fœdus numquam se uiolaturum pollicetur. id facile colligitur ex illis uerbis, quæ a primo parēte ennunciata sunt,

1.Cor.7

1.Tim.2

Eccle.7

sunt, cum Euam uxorem suam accepit: quę deinde Gen. 2
Christus dominus in euangelio comprobauit.
Quare relinquet homo patrem, & matrem, & ad- Matth. 19
hęrebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. item
ex eo Apostoli loco: Mulier sui corporis potestatem 1. Cor. 7
non habet, sed uir: similiter autem & uir sui corporis potestatē non habet, sed mulier. Quare optimo iure grauissimæ animaduersiones a Domino in adulteros, quod hanc maritalem fidem frangāt, in ueteri lege constitutę erant. Postulat pręterea matrimonij fides, ut uir, & uxor singulari quodā, sanctoque, & puro amore coniuncti sint: neque ut adulteri inter se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiā. hanc enim Apostolus regulam præscripsit,
cum ait; Viri diligite uxores uestras, sicut & Chri- Ad Ephe. 5
stus dilexit Ecclesiā: quam certe immensa illa charitate, non sui cōmodi gratia, sed sponsæ tantū utilitatem sibi proponens, complexus est. Tertium bonum, Sacramentum appellatur, uinculum scilicet matrimonij, quod numquam dissolui potest.
nā, ut est apud Apostolum, Dominus pręcepit uxo- 1. Cor. 7
rem a uiro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari; & uir uxorem non dimittat. Si enim matrimonium, ut sacramentum est, Christi coniunctionem cum Ecclesia signat; necesse est, ut Christus se ab Ecclesia numquam disiungit, ita uxorem a uiro, quod ad matrimonij uinculum attinet, separari non posse. Verum ut hęc sancta societas sine querela facilius conseruetur, uiri, & uxoris officia, quæ a Sancto Paulo, & a Principe apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt.

Mutua uiri & uxoris officia.

Ergo uiri munus est, uxorem liberaliter, & honorifice tractare. qua in re meminisse oportet, Euã ab Adamo sociam appellatã esse, cum inquit: Mulier, quam dedisti mihi sociam. Cuius rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere uiri formaretur: quemadmodũ etiam ex capite condita non est, ut se uiri dominã non esse intelligeret, sed uiro potius subiectam. Decet præterea uirũ in alicuius honestę rei studio semper occupatum esse; tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt; tũ ne inerti otio languescat; a quo uitia fere omnia fluxerunt; deinde uero familiam recte constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere. Rursus autem uxoris partes sunt, quas apostolorum Princeps enumerat, cum inquit; Mulieres subditę sint uiris suis: ut &, si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationẽ sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore sanctam conuersationem uestram, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimentorũ cultus; sed qui absconditus est cordis, homo in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in cõspectu Dei locuples. sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se subiectæ proprijs uiris, sicut Sara obediebat Abrahę, dominum eũ uocans. Earum quoque præcipuum studiũ sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare. Domi uero libẽter sé contineãt, nisi necessitas exire cogat: idque sine uiri permissu facere numquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis coniunctio sita est, meminerint sem

1. Pet. 3

per;

per, secundum Deum, magis quam uirum, neminem diligendum, eoue pluris faciendũ esse neminem; cui etiam omnibus in rebus, quę Christianę pietati non aduersantur, morem gerere, & obtemperare summa cum alacritate animi oporteat. Harum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio cõtrahendo seruari debent: de quibus, non est expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cum a sancta Tridentina Synodo, quę hac in re maxime obseruanda sint, copiose, & accurate constituta fuerint; neque illud decretum a Pastoribus ignorari possit. satis igitur est eos admonere, ut, quę ad hãc partem attinẽt, e sacri Concilij doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponãt. In primis autem, ne adolescentes, & puellæ, cui ætati inest maxima imbecillitas cõsilij, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incaute ineant, sæpissime docebunt, ea neque uera, neque rata matrimonia habenda esse, quæ pręsente Parocho, uel alio sacerdote de ipsius Parochi uel ordinarij licentia, certoq. testiũ numero non contrahãtur. Sed quæ matrimoniũ etiam impediunt, explicanda erunt. in quo argumento pleriq. graues, & doctissimi uiri, qui de uitijs, & uirtutibus conscripserunt, adeo diligenter uersati sunt, ut facile omnibus futurum sit, quæ illi scriptis suis tradiderũt, in hunc locum transferre; cum præsertim necesse habeant Pastores, eos ipsos libros numquam fere e manibus deponere. itaque cũ illas pręceptiones, tum quæ a sancta Synodo sancita sunt de impedimẽto, quod uel a cognatione spirituali, uel a iustitia

Conc. Trid.

publicæ honestatis, uel fornicatione oritur, attente legēt,& tradenda fidelibus curabunt. Ex quibus perspici potest, quo animo affectos esse oporteat fideles,cum matrimonium contrahunt. neque enim se humanam aliquam rem aggredi,sed diuinam putare debent;in qua singularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam esse, Patrum ueteris legis exempla satis ostendunt; quorum matrimonia tametsi sacramenti dignitate prędita non erant, ea tamen maxima semper cum religione,& sanctimonia colenda esse existimarunt.

Matrimonium clandestine minime cōtrahendum.

Inter cetera autem maxime hortandi sunt filij familias,ut parentibus; & ijs, in quorū fide, & potestate sunt,eum honorem tribuant,ut ipsis inscientibus,nedum inuitis, & repugnātibus, matrimonia non ineant.nam in ueteri testamento licet animaduertere, filios a patribus semper in matrimonium collocatos esse. qua in re plurimum illorum uoluntati deferendum esse, Apostolus etiam uidetur

1.Cor.7

ijs uerbis indicare: Qui matrimonio iungit uirginē suam,bene facit; & qui non iungit, melius facit: Extrema illa restat pars, quæ ad matrimonij usum pertinet. de quibus ita agendum est a Pastoribus, ut nullum ex eorum ore uerbum excidat, quod fidelium auribus indignum esse uideatur, aut pias mentes lędere, aut risū mouere queat. Vt enim elo-

Psal.11

quia Domini,eloquia casta sunt: ita etiam maxime decet, Christiani populi doctorē eiusmodi orationis genere uti, quod singularē quandam grauitatē, & mentis integritatē pręseferat. Quare duo illa maxime docendi sunt fideles,primū quidem nō uoluptatis,aut libidinis causa matrimonio operā dandā esse

esse: sed eo utendū intra illos fines, qui, ut supra demōstrauimus, a Domino prescripti sunt. Meminisse enim cōuenit, quod Apostolus hortatur; Qui habent uxores, tamquam non habentes sint. tum uero a sancto Hieronymo dictum esse: Sapiens uir iudicio debet amare coniugē, non affectu: reget impetus uoluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil est fœdius, quam uxorem amare quasi adulteram. Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus a Deo impetranda sunt; alterum est, quod fideles docere oportet, ut, Deum orandi, & obsecrandi causa a matrimonij officio interdum abstineant: in primisque id sibi obseruandum sciant, tribus saltem diebus, antequam sacram Eucharistiā percipiant, sepius uero cum sollemnia Quadragesimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri recte & sancte præceperunt. ita enim fiet, ut ipsa matrimonij bona maiori in dies diuine gratie cumulo augeri sentiant; & pietatis studia sectantes, non modo hanc uitam tranquille, & placide traducant, sed æterne etiam Dei benignitate consequende, uera, & stabili spe, que non confundit, nitantur.

1. Cor. 7

S. Hieron.

Rom. 5

DE DEI PRAECEPTIS IN DECALOGO CONTENTIS.

DECALOGVM, legum omnium summam, & epitomen esse, S. Augustinus litteris commendauit. Nam cū multa locutus sit Dominus, duæ tamen tantum tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimonij futuri in arca: nimirum cetera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem præce-

D. August.

ptis, quæ duabus tabulis conſcripta ſunt, pendere intelliguntur, ſi diligenter quæratur, ut recte intelligantur: quo modo hæc ipſa rurſus decem præcepta duobus illis nituntur, dilectionis ſcilicet Dei, & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Itaque cum ſit totius legis ſumma, Paſtores
Matth. 22 oportet in eius contemplatione die, noctuque uerſari; non ut uitam ſuam modo ad hanc normam componant; ſed etiam, ut populum ſibi creditum in lege Domini erudiant. Nam labia ſacerdotis
Malach. 2 cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt: quod ad Paſtores nouæ legis maxime pertinet, qui Deo propiores, a claritate in claritatem transformari
2. Cor. 3 debent, tamquam a Domini ſpiritu: & cum eos lucis nomine nuncupauit Chriſtus dominus, propriæ ſunt illorum partes, ut ſint lumen eorum, qui in tenebris ſunt, eruditores inſipientium, magiſtri infantium; &, ſi quis præoccupatus fuerit in ali-
Gal. 6 quo delicto, ipſi, qui ſpirituales ſunt, huiuſmodi inſtruant. In confesſionibus etiam iudicis perſonam ſuſtinent, ac pro genere, & modo peccatorum ſententiam ferunt. quare niſi ſuam ſibi inſcitiam, niſi alijs etiam eſſe fraudi uelint, in eo ſint, neceſſe eſt, quamuigilantisſimi, & in diuinorum præceptorũ interpretatione exercitatisſimi, ut ad hanc diuinam regulam, de quacumque & actione, & officij prætermisſione iudicium facere posſint; &, ut eſt
1 Tim. 4 apud Apoſtolum, ſanam doctrinam tradant, id eſt quæ nullum contineat errorem, & animorum morbis, quæ ſunt peccata, medeatur; ut
Ad Tit. 2 ſit populus Deo acceptus, ſectator bonorum ope-
rum

rum. Iam uero, in huiuſcemodi tractationibus ea Paſtor ſibi, & alijs proponat, quibus legi parendum eſſe perſuadeat. Inter cetera autem, quæ animos hominum ad huius legis iuſſa ſeruanda poſſunt impellere, illud maximam uim habet, Deum eſſe huius legis auctorem. quamuis enim per angelos data eſſe dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipſum Deum eſſe legis auctorem. cuius rei ſatis amplum teſtimonium præbent non ſolum ipſius legislatoris uerba, quæ paulo poſt explicabuntur, ſed infinita pene ſcripturarum loca, quæ Paſtoribus facile occurrent. Nemo enim eſt, quin ſibi a Deo legem in animo inſitam eſſe ſentiat, qua bonum a malo, honeſtum a turpi, iuſtum ab iniuſto poſſit ſecernere. cuius uis, & ratio legis cum ab ea, quæ ſcripta eſt, diuerſa non ſit; quis eſt, qui ut intimæ, ſic ſcriptæ legis auctorem Deum negare audeat? Hanc igitur diuinam lucem, pene iam prauis moribus, & diuturna peruerſitate obſcuratam, cum Deus Moſi legem dedit, eam potius illuſtriorem reddidiſſe, quam nouam tuliſſe, docendum eſt; neforte, cum populus audit legi Moſis derogatum eſſe, putet his legibus ſe non teneri. Certisſimum enim eſt, non propterea his præceptis parendum eſſe, quod per Moſem data ſunt, ſed quod omnium animis ingenita, & per Christum dominum explicata ſunt, & confirmata. Iuuabit tamen plurimum, & ad perſuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum eſſe, qui legem tulit: de cuius ſapientia, & æquitate dubitare non poſſumus, nec eius infinitam uim, atque potentiã effugere. Quare

Ad Gal. 3

re

re cum per prophetas Deus iuberet seruari legem, dicebat, se dominum Deum esse. & in ipso Decalogi exordio: Ego sum dominus Deus tuus. & alibi: Si dominus ego sum; ubi est timor meus? Non solum autem excitabit fidelium animos ad seruanda Dei pręcepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quod suam Deus, quæ salutem nostram cõtineret, uoluntatem explicarit. Quare non uno loco scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut suam dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoscat, ueluti in Deuteronomio; Hæc est, inquit, uestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes uniuersi pręcepta hæc, dicant; En populus sapiens & intelligens, gens magna. & rursus in psalmo: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Exod. 20
Malach. 1
Deuter. 4
Psal. 147

Quanta maiestate lex Decalogi data.

Verum si Parochus rationem præterea latæ legis ex scripturę auctoritate demonstrarit, facile intelligent fideles, quam pie ac suppliciter acceptam Dei legem colere oporteat. triduo enim antequam ferretur lex, Dei iussu dictum est omnibus, ut uestimenta lauarent, uxores non attingerent, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam legem; ut ad diem tertium adessent. deinde, cum ad montẽ essent adducti, unde Dominus illis per Mosem leges erat laturus, uni Moysi dictum est, ut in montem ascenderet: quo Deus maxima cum maiestate uenit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Mose cœpit, eique leges dedit. quod diuina sapientia nullam aliã ob causam factum uoluit, nisi nos ut moneret,

Exod. 19

neret, casto, humilique animo legem Domini accipiendam esse: quod si præcepta negligeremus, paratas nobis a diuina iustitia pœnas imminere. Quin etiã, legis iussa difficultatem non habere, ostendat Parochus, quod uel una hac ratione ex S. Augustino docere poterit, cum dicit: Qui, quæso, dicitur impossibile esse homini, amare, amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amantissimum, deinde etiam, & carnem suam in fratribus suis? at uero qui diligit, legem impleuit. Quare Ioannes apostolus, pręcepta Dei grauia non esse, aperte testatur. nihil enim iustius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore cum fructu ab homine, teste B. Bernardo, exigi potuisset. quamobrem summam Dei benignitatẽ admiratus est Augustinus, sic ipsum Deũ affatus: Quid est homo, quod amari te ab eo uis? &, si non faciat, ingentes minaris pœnas? an non satis magna hęc est, si non diligam te? Quod si quis eam afferat excusationem, impediri se, quo minus Deum amet, infirmitate naturę; docendum est, Deum, qui amorem requisiuit, amoris uim inserere cordibus per spiritũ sanctum suũ: hic autem spiritus bonus petentibus a patre cælesti datur: ut merito sanctus Augustinus precatus sit; Da, quod iubes; & iube, quod uis. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maxime post Christi domini mortẽ, per quã princeps huius mundi eiectus est foras: nõ est quod quisquã rei difficultate deterreatur: nihil enim est amãti difficile. Preterea, ad eandẽ rem persuadẽdam plurimum ualebit, si explicabitur, necessario legi obtemperandũ esse; pręsertim cum nostris temporibus non defuerint, qui, siue

D. August.
Rom. 13
1. Ioan. 5
D. Bernar.
D. August.
Luc. 11
D. August.

siue facilis, siue difficilis sit lex, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse, impie, & magno ipsorum malo dicere non ueriti sunt. Quorum nefariam, impiamque sententiam sacræ scripturæ testimonijs Parochus cõfutabit, eiusdem maxime Apostoli, cuius illi auctoritate impietatem suam tueri
1. Cor. 7 conantur. Quid igitur ait Apostolus? non preputium, non circumcisionem quidquam esse, sed ob-
Gal. 6 seruationem mandatorum Dei. Quod uero eandẽ sententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Christo tantum dicit ualere, intelligimus plane eã nouam creaturam in Christo dicere, qui mandata Dei obseruat. Is enim, qui habet mandata Dei, ac seruat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Ioan
Ioan. 14 nem, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Nam & si iustificari potest homo, & ex impio fieri pius, ante quam singula legis pręcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat iustus, nisi animum habeat paratum ad omnia præcepta Dei seruanda. Ad extremum uero, ne quid prętermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem seruet, quam sint eius uberes, suauesque fructus, demonstrabit: quod facile poterit ex ijs, quæ psalmo decimo octauo scripta sunt, probare. in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est uel maxima, quæ Dei gloriam, & maiestatem multo amplius explicat, quam decore suo atque ordine faciãt ipsa cęlestia corpora: quę ut omnes quamuis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, ut rerum omnium opificis, & conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiã
agno-

agnoſcant. Ac lex quidem Domini conuertit animas ad Deum. agnoſcentes enim uias eius, & Dei ſanctisſimam uoluntatem per legem, conuertimus pedes noſtros in uias Domini. At quia ſoli timentes Deum, uere ſapientes ſunt; hoc illi deinceps tribuit, ut ſapientiam præſtet paruulis. Hinc ueris gaudijs, & myſteriorũ diuinorum cognitione, ingentibus præterea uoluptatibus, & præmijs, & in hac uita, & in futuro ſæculo illi cumulantur, qui Dei legem obſeruant. Nec uero tam noſtræ utilitatis gratia, quam Dei cauſa, nobis eſt ſeruanda lex, qui ſuam hominum generi in lege uoluntatem aperuit: quam cum ceteræ creaturæ ſequãtur, hominem ipſum eandẽ ſequi multo eſt æquius. Ne id quidem ſilentio prætereundũ eſt, uel in hoc maxime ſuam in nos Deum clementiam, & ſummæ bonitatis diuitias oſtẽdiſſe, quod cum ſine ullo pręmio nos potuiſſet, ut ſuæ gloriæ ſeruiremus, cogere; noluit tamen ſuam gloriam cum utilitate noſtra coniungere; ut, quod homini utile, idem eſſet Deo glorioſum. Quoniam igitur id maximum & præclariſsimum eſt, docebit Parochus, ut a Propheta ultimo loco dictũ eſt, in cuſtodiẽdis illis retributionem multam eſſe. Non enim tantum illæ nobis benedictiones promiſſæ ſunt, quę ad terrenam magis felicitatem ſpectare uidebantur, ut benedicti ſimus in ciuitate, benedicti in agro; ſed copioſa merces in cælis, & menſura bona, conferta, coagitata, & ſuperfluens propoſita eſt, quam pijs & iuſtis actionibus meremur diuinę miſericordiæ adiumento.

Pſal 18

Pſal. 18

Deuter. 28

Matth. 5

Luc. 6

Ego

Exod. 20 EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA AEGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. NON FACIES TIBI SCVLPTILE &c.

Quamuis hæc lex Iudæis in monte a Domino data fuerit; tamen, quoniam natura omnium mentibus multo ante impressa, & consignata erat; Rom. 1 atque ob eam rem Deus uniuersos homines illi perpetuo parere uoluit; plurimũ proderit, uerba illa, quibus, Moyse ministro, atque interprete, Hębreis promulgata est, & populi Israelitici historiam, quæ mysteriorum est plena, diligenter explicare. Principio narrabit Parochus, ex omnibus nationibus, quæ sub cælo erant, unã Deum delegisse, quę ortũ habuit ab Abraham, quem peregrinum esse uoluit in terra Chanaam: cuius possessionẽ cũ ei pollicitus esset, tamen & ille, & posteri eius amplius quadringentos annos uagi fuerunt, ante quam promissam terram incolerent; in qua quidem peregrinatione Psal. 104 numquam eorum curam dimisit. trãsibant quidẽ illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum: sed nullã umquam illis iniuriam fieri passus est; immo uero in reges animaduertit. Priusquã autẽ in Aegyptum descenderent, uirum præmisit, cuius prudẽtia & illi, & Aegyptij fame liberarẽtur. In Aegypto uero ea illos benignitate cõplexus est, ut, repugnante, & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, mirum in modum augerentur: & cum ualde affligerentur, ac tamquam serui durissime tractarentur; ducem Mosem excitauit, qui

eos

eos in manu potenti educeret. huius pręcipue liberationis, initio legis meminit Dominus his uerbis: Ego ſum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Ex his uero illud maxime Parocho animaduertendum eſt, unam ex uniuerſis nationibus a Deo delectam eſſe, quam populum uocaret ſuum, & cui ſe cognoſcendum, & colendũ præberet; non quod ceteras iuſtitia, aut numero uinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus; ſed quod ipſi Deo ſic placuit; potius ut gentem exiguam, & inopem augeret, & locupletaret, quo eius potentia, & bonitas notior apud omnes eſſet, & illuſtrior. Cum igitur ea eſſet illorum hominum condicio, ijs conglutinatus eſt, & hos amauit; ita ut, cum eſſet Dominus cęli, & terrę, non confunderetur uocari Deus eorũ, quo ceteras gentes ad æmulationem prouocaret; ut, perſpecta Iſraelitarum felicitate, omnes homines ad ueri Dei cultum ſeſe conferrent, quemadmodum etiam Paulus teſtatur, ſe, gentium felicitate propoſita, & uera Dei cognitione, qua eas inſtruxerat, ad ęmulationem carnem ſuam prouocare. Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari paſſum eſſe, poſteros etiam duriſſima ſeruitute premi, diuexarique permiſiſſe, ob eam rem, uti docęremur, amicos Dei fieri, nõ niſi mundi inimicos, ac peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, ſi nihil omnino nobis ſit commune cum mundo: tum uero, ut ad Dei cultum tranſlati intelligeremus, quãto feliciores demum ſint ij, qui Deo, quam qui mundo ſeruiunt: cuius rei nos ſcriptura commonet. ait enim; Veruntamen ſeruient

Deuter. 9

Deuter. 10

Rom. 11

Rom. 11

2. Par. 12

ei, ut

ei, ut sciant distantiā seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. Prędterea, explicabit, post amplius quadringētis annis Deū promissa pręstitisse, ut ille populus fide, ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus a se perpetuo pendere uult, atque in sua bonitate omnem spem suā collocare; ut in primi pręcepti explanatione dicetur. Postremo, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Israel a Deo accepit; nempe, postquam eductus ex Aegypto in desertum uenit; ut beneficij recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo uersabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur. homines enim ijs maxime diuinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt; atque ad Dei pręsidium cōfugiunt, cum se omni spe humana destitutos esse uident. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cęlestem doctrinam eo propēsiores esse, quo se magis a mundi illecebris, & carnis uoluptatibus abstraxerint; sicut per Prophetam scriptum est; Quem docebit scientiam, &
Isa. 28
quem intelligere faciet auditū? ablactatos a lacte, auulsos ab uberibus. Enitatur itaque Parochus, &, quantum potest, efficiat, ut fidelis populus hęc uerba semper in animo habeat; Ego sum dominus Deus tuus: ex quibus intelligent, legislatorem se creatorem habere, a quo & conditi sunt, & conseruantur: iureque illud usurpent; Ipse est dominus Deus noster; & nos populus pascuæ eius, &
Psal. 94
oues manus eius: Quorum uerborum uehemens, & frequens admonitio eam uim habebit, ut ad legē colendam fideles promptiores reddantur, & a peccatis abstineant. Quod autem sequitur; Qui edu-

xi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis; & ſi Iudæis tantum uidetur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis; tamen, ſi interiorem ſalutis uniuerſæ rationem ſpectemus, multo magis ad Chriſtianos homines pertinet; qui nō ex Aegyptiaca ſeruitute, ſed e peccati regione, & poteſtate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis ſuæ translati ſunt. cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud; Ecce dies uenięt, dicit Dominus; & non dicetur ultra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti; ſed uiuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis, & de uniuerſis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram ſuā, quam dedi Patribus eorum. ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos: & quæ ſequuntur. Pater enim indulgentiſsimus per filium ſuū filios, qui erant diſperſi, congregauit in unum; ut iam nō ut ſerui peccato, ſed iuſtitiæ, ſeruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris. Quare fideles omnibus tentationibus tamquam clypeum opponēt illud Apoſtoli; Qui mortui ſumus peccato, quo modo adhuc uiuemus in illo? iam non ſumus noſtri, ſed eius, qui pro nobis mortuus eſt, & reſurrexit. Ipſe eſt dominus Deus noſter, qui nos ſuo ſanguine ſibi acquiſiuit; quomodo peccare poterimus in dominum Deum noſtrum, ipſumque iterum cruci affigere? Vt igitur uere liberi, & ea quidē libertate, qua nos Chriſtus liberauit, ſicut exhibueramus membra noſtra ſeruire iniuſtitiæ, ita exhibeamus ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.

Ad Col. 1
Hiere. 16
Luc. 1
Rom. 6

Exod. 20

NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem uero, quæ ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, quę proximo præstamus, causa Deus est. tum enim ex Dei pręcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea uero sunt in priori tabula descripta. Secundo loco, in uerbis ijs, quæ proposita sunt, duplex contineri præceptum ostendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi uim habet. Nam quod dicitur; Non habebis Deos alienos coram me; eam habet sententiam coniunctam; me uerum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptum fidei, spei, & charitatis. nam cum Deum dicimus, immobilem, incommutabilem, perpetuo eundem manentem, fidelem; recte sine ulla iniquitate confitemur; ex quo eius oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus, necesse est. qui uero omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas non in illo collocare? at si bonitatis, ac dilectionis ipsius effusas in nos diuitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hinc est illud procœmium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in scriptura utitur Deus, Ego dominus. Altera autem præcepti pars illa est; Non habebis deos alienos coram me. qua loquendi formula legislator usus est, non quod satis explicata non esset hęc sententia affirmatione præcepti in hunc modum: Me unum

unum Deum coles: ſi enim Deus eſt, unus eſt: ſed propter cæcitatem plurimorum; qui olim Deum uerum ſe colere profitebantur, multitudinẽ tamen deorum uenerabantur: cuiuſmodi inter Hebræos ipſos permulti fuerunt, qui, ut Elias eis obijciebat, in duas partes claudicabant: quod & Samaritę fecerunt, qui Deũ Iſraelis, & deos gentium colebant. 3. Reg. 18 His explicatis, addendum erit, hoc eſſe præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipſo, ſed ratione, dignitate, præſtantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partib' maiorem, quam domini, quam regis, charitatem, & auctoritatem. Ipſe nos creauit, idem gubernat: ab eo in utero matris nutriti, atque inde in hanc lucem educti ſumus: ipſe nobis ad uitam, uictumque res ſuppeditat neceſſarias. Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, ſpem, & charitatem non habent, quorum peccatum latisſime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæreſim labuntur; qui non credunt ea, quę ſancta mater Eccleſia credenda proponit; qui ſomnijs, augurijs, ceterisque uanisſimis rebus fidem habent; qui de ſua ſalute ſpem abijciũt, nec diuinæ bonitati cõfidunt; qui diuitijs tantum, qui corporis ualetudine, ac uiribus nituntur. quæ fuſius ab ijs explicata ſunt, qui de uitijs & peccatis conſcripſerunt.

De cultu, et ueneratione ſanctorum.

Verum illud etiam in huius præcepti explicatione accurate docendum eſt, uenerationem, & inuocationem ſanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quę cęleſti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipſorum, ſanctorumque cinerum cultum, quem ſemper catholica Eccleſia adhibuit,

huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui, edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle regem, suis ut magistratibus honos deferatur? Etsi enim angelos Christiani adorare dicuntur exemplo sanctorum ueteris testamēti, non eam tamen illis uenerationem adhibent, quam Deo tribuūt. quod si legimus interdum angelos recusasse, ne se homines uenerarentur; eo fecisse intelligēdum est, quod sibi eum honorem haberi nolebant, qui soli Deo deberetur. Spiritus enim sanctus, qui ait; Soli Deo honor, & gloria: idem præcepit, ut honore parentes, & seniores afficeremus. Sancti præterea uiri, qui Deum unū colebant, reges tamē, ut est in diuinis litteris, adorabāt, idest supplices uenerabantur. Quod si reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur: angelicis spiritibus, quos Deus ministros suos esse uoluit, & quorum opera non modo ad ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumq; ope maximis tum animę, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam si se nobis in conspectum non dent, tanto maiorem honorem non habebimus, quanto beatę illę mentes dignitate regibus ipsis antecellant? Adde charitatem, qua nos diligunt, qua ducti pro ijs prouincijs, quibus præsūt, ut ex scriptura facile intelligitur, preces fundunt; quod etiam præstare ijs, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitādum quidem est: nostras enim preces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in euangelio docuit Dominus, pusillos scandalizandos non esse: quod angeli eorum

Apoc. 19 *Apoc. 22* *1. Tim. 1* *Exod. 19* *Leuit. 19* *Deuter. 5* *Dan. 10*

in cælis, ſemper uident faciem Patris, qui in cælis eſt. Inuocandi itaque ſunt; quod & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium ſalutis noſtræ, ſibi delatum, libentiſſime ſuſcipiunt. Extant diuinæ ſcripturæ teſtimonia huius inuocationis. Iacob enim ab angelo, quicum luctatus fuerat, petit, ut ſibi benedicat, immo etiam cogit: ſe enim non dimiſſurum illum profitetur, niſi benedictione accepta: neque ſolum ſibi ab eo tribui, quem intuebatur, ſed ab eo etiam, quem minime uidebat, tum cum dixit: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis. Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abeſſe, ut ſanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & ſacris eorum reliquijs, cineribusque uenerandis, Dei gloria minuatur; ut eo maxime augeatur, quo magis hominum ſpem excitat, confirmat, & ad ſanctorum imitationem cohortatur. quod officium Nicæno altero, & Gangrenſi, ac Tridentino concilijs, & ſanctorum Patrum auctoritate comprobatur. Quo autem ſit ad refutandos eos inſtructior Parochus, qui huic ueritati aduerſantur, ſanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damaſcenum potiſſimum legat. ad quorum rationem, quod caput, eſt accedit conſuetudo ab apoſtolis accepta, & in Eccleſia Dei perpetuo retenta, & conſeruata, cuius rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum diuinæ ſcripturæ teſtimonio, quæ ſanctorum laudes celebrat admirabiliter? extant enim quorundam ſanctorum diuina præconia, quorum laudes cũ ſacris litteris celebrentur; quid eſt, quod illis ſingula-

Matth. 18

Gen. 32

Gen. 48

rẽ honorem non habeãt homines? Etsi ob eam cau-
sam magis etiam colendi, & inuocandi sunt, quod
pro salute hominũ preces assidue faciunt, multaq.
eorum merito, & gratia in nos Deus confert bene-
Luc. 15 ficia. Si enim gaudium est in cælo super uno pecca
tore pænitentiam agente; non ne etiam cælestes ci
ues, pænitentes adiuuabunt? non ne rogati pecca-
torum ueniam & impetrabunt, & conciliabunt
nobis Dei gratiam? Quod si dicatur, ut a nõnullis
dicitur, superuacaneum esse sanctorum patroci-
nium, quod Deus sine interprete precibus nostris
occurrat: has impiorum uoces illud sancti Augu-
S. August. stini facile conuincit, multa Deum non concedere,
nisi mediatoris ac deprecatoris opera, & officium
accesserit. Quod illustribus Abimelec, & Iob ami-
Gen. 20 corum confirmatur exemplis, quorũ peccata non
Iob. 42 nisi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si ue-
ro etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fi-
dei, ut sanctos internuncios, & patronos adhibea-
mus: quid ad illud respondebunt Centurionis exẽ-
plum, qui uel in singulari illo fidei præconio, quod
Matth. 8 ei dominus Deus impertiuit, seniores tamen Iudęo
Luc. 7 rũ ad Saluatorem misit, ut laboranti puero salutẽ
impetrarent? Quare si fatendum est, unum no-
bis mediatorem propositum Christum dominum;
qui scilicet unus nos per sanguinem Patri cælesti
Heb. 9 reconciliauit, & qui, æterna redemptione inuenta,
semel in Sãcta ingressus, pro nobis interpellare nõ
cessat: ex eo tamẽ nullo modo sequi potest, quo mi-
nus ad sanctorum gratiam confugere liceat. Nam
si propterea subsidijs sanctorũ uti non liceat, quod
unum patronũ habemus IESVM CHRISTVM; nũ-
quam

quam id cōmisisset Apostolus, ut se Deo tanto studio fratrum uiuentium precibus adiuuari uellet. Rom. 15
neque enim minus uiuorum preces, quam eorum, qui in cęlis sunt, sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent. Sed cui fidem non faciant & honoris, qui sanctis debetur, & patrocinij, quod nostri suscipiunt, mirabiles effectę res ad eorum sepulcra, & oculis, & manibus, membrisque omnibus captis, in pristinum statum restitutis, mortuis ad uitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dęmonijs? quę non audisse, ut multi, nō legisse, ut plurimi grauissimi uiri, sed uidisse, testes locupletissimi sancti Ambrosius, & Augustinus litteris prodiderunt. S. Ambro. & August.
Quid multa? si uestes, sudaria, si umbra sanctorū, prius quam e uita migrarēt, depulit morbos, uiresque restituit, quis tandē negare audeat, Deum per sacros cineres, ossa, ceterasque sanctorum reliquias eadem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer 4. Reg. 13
illud, quod forte illatum in sepulcrum Elisei, eius Exod. 20
tacto corpore, subito reuixit. Quod uero sequitur: Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quę sunt in aquis sub terra; Non adorabis ea, neque coles: quidam hoc alterum pręceptum existimantes, duo postrema ipsa unius pręcepti ui contineri uoluerunt; ut sanctus Augustinus illa D. August.
extrema diuidens, hęc ipsa uerba ad primum præceptum pertinere uoluit. quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur. Etsi in promptu ratio est illa uerissima, cōsentaneum fuisse, præmium, & pœnam cuiusque cum primo prę

 cepto

cepto coniungi. Nec uero quis existimet, omnino pingendi, fingendi, aut sculpendi artem hoc præcepto prohiberi. nam in scripturis, iussu Dei, simulacra, & imagines effectas legimus, Cherubim, serpentis ænei. superest igitur, ut imagines ob eam rem uetitas interpretemur, ne quid, simulacris, quasi dijs, colendis, de uero Dei cultu detraheretur. Duplici autem potissimum ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei maiestatem uehementer lædi perspicuum est; altera, si idola, & imagines, tamquam Deus, colantur, aut credatur inesse aliqua in his diuinitas, uel uirtus, propter quam sint colendæ, uel quod ab eis sit aliquid petendum, uel quod fiducia in imaginibus sit figenda, ueluti olim fiebat a gentibus, quę in idolis spem suam collocabant; quod passim sacræ litteræ reprehendunt: altera, si quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, uel coloribus aut figuris exprimi possit. Quis enim Deum, ut inquit Damascenus, qui sub aspectũ nõ cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circumscribi, nec ulla figura describi queat, possit exprimere? quæ res in altera Nicęna Synodo uberius explicatur. Præclare igitur Apostolus, eos mutasse Dei incorruptibilis gloriã in similitudinẽ uolucrum, quadrupedum, ac serpentum, dixit. hæc enim omnia tamquam Deum uenerabantur, cum illi harum rerum imagines ponerent. quo circa Israelitæ, qui ante uituli simulacrum clamabant, Hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti; idololatræ sunt appellati; quia mutarunt gloriam suam in similitudinem uituli come-

3. Reg. 6
Num. 21
Rom. 1
Exod. 32

comedentis fenum. Cum igitur Dominus deos alienos coli prohibuiſſet, ut penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut alia quauis materia fieri prohibuit: quod Iſaias declarans inquit: Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc præcepto hanc ſententiam contineri, præter ſanctorum Patrum ſcripta, qui eam, quemadmodum in ſeptima Synodo expoſitum eſt, ſic interpretátur, illa etiam Deuteronomij uerba ſatis declarant, ubi Moſes, populum auertere ab idololatria cũ uellet, aiebat: Non uidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locut⁹ eſt uobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod ſapientiſſimus legiſlator ideo dixit, ne quo errore ducti, diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent. Nemo tamen propterea contra religionem, Deiq; legem, quidquam committi putet, cum ſanctiſsimę Trinitatis aliqua perſona quibuſdam ſignis exprimitur, quæ tam in ueteri, quam in nouo teſtamento apparuerunt. nemo enim tam rudis eſt, ut illa imagine diuinitatem credat exprimi: ſed illis declarari doceat Paſtor proprietates aliquas, aut actiones, quę Deo tribuuntur, ueluti cum ex Daniele pingitur antiquus dierum in throno ſedere, ante quem libri aperti ſunt; Dei æternitas, & infinita ſapientia ſignificatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de ijs iudicium ferat, intuetur. Angelis etiam tum humana ſpecies, tum alæ affinguntur; ut intelligant fideles, quam propenſi ſint in humanum genus, & tamquam parati ad miniſteria Domini exequẽda: omnes enim admini-

Pſal. 105
Iſa. 40
Act. 7
Deuter. 4
Dan. 7
Hebr. 1

Matth. 3 administratorij spiritus sunt propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Columbę uero species, & Marc. 1 Luc 3 linguæ tamquam ignis in euangelio, & Actis Ioan. 1 apostolorum, quas spiritus sancti proprietates si-Act. 2 gnificent, multo notius est, quam ut oporteat pluribus uerbis explicari. At uero cum Christus dominus, eiusque sanctissima, & purissima mater, ceterique omnes sancti, humana præditi natura, humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modo hoc præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: quod & apostolicorum temporum monumenta, & œcumenicę Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmant. Non solum autem licere in ecclesia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa, uerum etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit; ut ex Damasceni libro, quem Nic. Syn. 5 de imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, intelligitur. Verum quia sanctissimum quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus, & fallacijs deprauare contendit; si quid forte populo hac in re peccatum fuerit, Conc. Trid. Parochus, Tridentini Concilij decretum secutus, quoad eius fieri poterit, studebit corrigere. ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur; tum rudes, & qui imaginum ipsarũ institutũ ignorãt, docebit, imagines factas ad utriusque testamenti cognoscendam historiã, atque eius memo-

memoriam identidem renouandam: qua rerum diuinarum memoria excitati, ad colendum, atque amādum ipſum Deum uehementius inflāmemur: ſanctorum quoque imagines in templis poſitas demonſtrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum uitam, ac mores nos ipſos confirmemus.

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, FORTIS ZELOTES, VISITANS INIQVITATEM PATRVM IN FILIOS IN TERTIAM, ET QVARTAM GENERATIONEM EORVM, QVI ODERVNT ME: ET FACIENS MISERICORDIAM IN MILLIA IIS, QVI DILIGVNT ME, ET CVSTODIVNT PRAECEPTA MEA.

Duo ſunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum eſt, quod etſi ob ſummum ſcelus præuaricationis primi pręcepti, atque hominum ad id cōmittendum propenſionem, apte hoc loco pœna proponitur, cōmunis tamen eſt omnium appendix pręceptorum. omnis enim lex ad præcepta ſeruanda homines pœna, & pręmio inducit. hinc illę tam frequentes in ſacris litteris, & crebrę Dei promisſiones. ut enim innumerabilia pene teſtamēti ueteris teſtimonia prętermittamus, in euangelio ſcriptum eſt; Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Et alibi: Qui facit uoluntatem patris mei, qui in cęlis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Tum illud: Omnis arbor, quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et: Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Matth. 19 Matth. 7. 3 5. 6
Atque

Atque alibi: Si non dimiseritis hominibus, nec pa ter uester dimittet uobis peccata uestra. Alterum est, quod longe alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem docendi sunt. Perfectis enim, qui spiritu Dei aguntur, eique prompto & alacri animo parent, instar est cuiusdam lætissimi nuncij, & magnum argumentum propensæ in eos diuinæ uoluntatis. agnoscunt enim sui amantissimi Dei curam, qui nunc præmijs, nunc pœnis ad sui cultum, & uenerationem homines prope cõpel lat: agnoscunt eius immensam in se beneuolentiã, qui sibi imperare, suaque opera ad diuini nominis gloriam uti uelit. neque solum agnoscunt, sed ma gna spe sunt, illum, cum, quod uult, iubeat, etiam daturum uires, quibus legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum spiritu seruitutis libe rati sunt, magisque metu pœnarum, quam amore uirtutis abstinent a peccatis, eius appendicis sensus grauis, & acerbus est. quamobrem sunt pijs exhor tationibus subleuandi, &, quo lex spectat, quasi ma nu deducendi. Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occasio inciderit, eadem hæc sibi habeat proposita. Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admouendi, qui ad legem obseruandam hac ipsa in appendice positi, homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius est explicandum, quo caro sæpe, quæ terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, uarias sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam uitare possit: cui autem certo persuasum est, Deum fortem esse, illud magni

Rom. 8

Daui-

Dauidis usurpat. Quo ibo a spiritu tuo, & quo a facie tua fugiã? Eadem quoque, diuinis interdum diffisa promissis, tãtas hostium uires esse credit, ut ad sustinendum minime parem sese esse existimet. At firma, & stabilis fides nihil titubans, cum diuina ui ac uirtute nitatur, homines contra recreat, atque confirmat. ait enim: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Alter uero aculeus, zelus ipse diuinus est. nonnumquam enim homines putant Deũ humana non curare, ne illud quidem, legem ipsius seruemus, an negligamus: ex quo sequitur magna uitę confusio. cum autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facile nos in officio continet. Zelus uero, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed diuinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam a se animam patitur impune fornicari: quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei tranquillissima eius, sincerissimaque iustitia, qua anima, falsis opinionibus, prauisque cupiditatibus corrupta, repudiatur, & a Dei coniugio tamquam adultera remouetur. At uero zelum hunc Dei suauissimum, ac dulcissimum experimur, cum summa eius, atque incredibilis in nos uoluntas zelo ipso demonstratur. nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorque coniunctio, quam eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quam nos ualde diligat, ostendit Deus, cum crebro se, uel sponso, uel marito comparans, zelotem uocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco sic diuini cultus, atque honoris cupidos homines esse debere,

Psal. 138

Psal. 26

ut

ut zelantes potius, quam amantes, iure dici possint, illius exemplo, qui de se ipse, Zelo, inquit,
3.Reg.19 zelatus sum pro domino Deo exercituum. immo uero Christum ipsum imitentur, cuius illud est:
Psal 68 Ioan.2 Zelus domus tuæ comedit me. Est autem comminationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos uel tamquam parentem castigaturum, uel tamquam iudicem acriter, ac seuere in eos animaduersurum. Quod
Deuter.7 alio in loco significans Moses, Et scies, inquit, quia dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & ijs, qui custodiunt præcepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus se
Iosu.24 statim. & Iosue, Non poteritis, inquit, seruire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus uestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & seruieritis dijs alienis, conuertet se, & affliget uos, atque subuertet. Docendus autem populus est, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum, & facinorosorũ generationem pertinere; nõ quod posteriores maiorũ scelerum pœnas semper luant; sed licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorũ posteritas iram Dei, pœnamq. uitabit; quod Iosiæ regi accidit. huic enim, pro-
2.Par.34 35 pter singularem pietatem, cum pepercisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepulcrũ maiorum suorum inferretur, ne uideret consequentium tempo-
4.Reg.23 rum mala, quæ, propter Manassis aui impietatem Iudæ, & Hierusalem erant euentura; eo mortuo, posteros eius est ultio Dei consecuta, sic, ut ne filijs quidem

quidem Iosiæ pepercerit. Qua autem ratione hæc legis uerba sententiæ illi, quæ est apud Prophetam, non aduersentur; Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur; sancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus cōsentiens, aperte ostēdit. ait enim: Quisquis praui parentis iniquitatem imitatur, etiam ex eius delicto constringitur: quisquis autem parentis iniquitatem nō imitatur, nequaquam delicto illius grauatur. unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quę addidit, sed etiam patris peccata persoluat: cum uitijs patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiā suam adhuc malitiam adiungere non formidat: & iustum est, ut qui sub districto iudice uias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in uita præsenti, etiam culpas parentis iniqui persoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei iustitiam superet eiusdem bonitas, ac misericordia. irascitur tertiæ, quartæque generationi Deus, misericordiam uero in millia impertit. In eo autem, quod dictum est; Eorum, qui oderunt me; peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quam summam ipsam bonitatem, summam ueritatem odisse? Hoc uero ad omnes peccatores idcirco pertinet, quod quemadmodum, qui habet mandata Dei, & seruat ea, Deum diligit; ita qui legem Domini contemnit, & mandata eius non seruat, Deū odisse merito dicendus est. Quod uero extremum est; Et ijs, qui diligunt me; seruandæ legis modum, ac rationem docet. necesse est enim, eos, qui legem Dei seruant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum sunt, ad eius obedien-

Ezech. 18
S. Gregor.
Exod. 20
Ioan. 14
Exod. 20

obedientiam adduci: quę deinceps in singulis prę
ceptis commemorabuntur.

NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI TVI IN VANVM.

Quamquam primo diuinę legis pręcepto, quo Deum pie, sanctеque colere iubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessario continetur; (nam qui sibi honorem tribui uult, idem postulat, se ut summo uerborũ honore prosequamur, prohibetq. contraria; quod & illa Domini apud Malachiam uerba aperte indicant; Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergo pater ego sum, ubi est honor meus?) Deus tamẽ pro rei magnitudine, hanc de suo ipsius diuino, & sanctitatis plenissimo nomine honorando, legẽ separatim ferre, idque nobis disertis, & perspicuis uerbis pręscribere uoluit. quod sane Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur; sed eiusmodi locum hunc esse, in quo ipse diutius cõmorari, & quęcumque ad hãc tractationem pertinent, distincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare necesse sit. Neque uero nimia hęc diligentia cẽsenda est; cum nõ desint, qui adeo errorũ tenebris occęcati sint, ut quẽ angeli glorificant, ei maledicere nõ uereantur. neque enim lege semel lata deterrentur, quo minus Dei maiestatem quotidie imminuere, immo singulis pene horis, ac momẽtis impudentissime audeãt. Quis enim non uideat, omnia iureiurãdo affirmari? omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse? usque adeo ut nemo fere uel uendat aliquid, uel emat, uel negotium aliquod gerat, qui

Malach. 1

non

non iurisiurandi religionem interponat, Deique sanctissimum nomē millies, uel in re leuissima, & inani, temere non usurpet? quo maior Parocho cura & diligentia adhibenda est, ut sępe fideles admoneat, quam graue hoc scelus sit, & detestabile.
Iam uero, in huius præcepti explicatione id primū constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam esse, quas præstare homines debent. utrumque autem separatim docendum est. primum quidem, ut ea, quæ tradenda sunt, facilius exponantur, quid iubeat lex, mox etiam quid uetet. nam quæ imperat, illa sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iurandum. hæc rursus, quę prohibet: Nemo diuinum nomen contemnat, nemo illud in uanum assumat, neue per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere iuret. In ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorē tribuere, Parochus fidelibus pręcipiat, Dei nomen, ipsius inquam litteras, & syllabas, aut omnino per se nudum uerbū tantummodo attendēdum non esse; sed in eam cogitationem ueniendum, quid ualeat illa uox, quæ omnipotentem, ac sempiternam maiestatem unius & trini numinis significat. Ex his autē facile colligitur, inanem esse nonnullorum Iudęorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei nomen, pronunciare non auderent; quasi in quattuor illis litteris, non in re, diuina uis esset. Sed quamuis singulari numero prolatum sit; Non assumes nomen Dei; id non de uno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. multa enim Deo imposita sunt nomina, ut domini, omnipotē-

tis, domini exercituum, regis regum, fortis, & alia id genus, quæ in ſcripturis leguntur; quæ parem, eandemque uenerationem habent omnia. Deinde docendum eſt, quo modo diuino nomini debitus honor adhibeatur. neque enim Chriſtiano populo, cuius ore Dei laudes aſsidue celebrãdæ ſunt, rem utiliſsimam, & perneceſſariam ad ſalutem, ignorare fas eſt.

Deus quibus modis laudandus.

Quamuis autem multiplex ſit ratio laudandi diuini nominis, tamẽ in ijs, de quibus deinceps hic dicetur, uis, & pondus omniũ uidetur eſſe. Primum igitur laudatur Deus, cum in omnium conſpectu Deum ac dominum noſtrum fidenter confitemur, Chriſtumque ſalutis noſtræ auctorem quemadmodum agnoſcimus, ita etiam prædicamus. Itemque cum uerbo Dei, quo uoluntas eius enunciatur, ſancte, & diligenter operam damus; in eius meditatione aſsidue uerſamur; ſtudioſe illud addiſcimus, aut legẽdo, aut audiendo, perinde ut cuiuſque perſonæ & muneri aptum, & conſentaneum eſt. Deinde diuinum nomen ueneramur, & colimus, cum officij, & religionis cauſa, diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum proſperis, tum aduerſis illi ſingulares gratias agimus. ait enim Propheta: Benedic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Extantque plurimi Dauid pſalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius diuinas laudes ſuauiſsime decantat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum Iob; qui cum in maximas illas, horribileſque calamitates incidiſſet, Deum tamen excelſo, & inuicto animo laudare numquam intermiſit. Nos itaque

Pſal. 102

cum

cum animi, corporiſque doloribus cruciamur, cũ miſerijs, & ęrumnis torquemur, ſtatim ad Deum laudandum omne ſtudium, & animi noſtri uires conuertamus, illud Iob dicentes; Sit nomen Domini benedictum. Neque uero minus Dei nomen honoratur, ſi fidenter opem eius imploramus, quo ſcilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda conſtantiam, & robur largiatur. hoc enim fieri uult Dominus; Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. cuius implorationis cum multis alijs in locis, tum præcipue in pſalmis, 16. 43. & 118. illuſtria reperiuntur exempla. Præterea, Dei nomen honore proſequimur, cum fidei faciendę cauſa teſtamur Deum: qui modus a ſuperioribus ualde differt. Nam quæ ſupra enumerauimus, ita ſuapte natura bona ſunt, atque expetenda, ut nihil beatius, nihil homini optabilius poſsit eſſe, quam ſi in illis ſedulo exequendis ſe ipſum dies, noctesq. exerceat. Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tẽpore: ſemper laus eius in ore meo. At, iuſiurandũ licet bonum ſit, eius tamen frequens uſus minime eſt laudabilis. Huius autem diſcriminis ratio in eo poſita eſt, quod iuſiurandum ea tantum de cauſa inſtitutũ eſt, ut eſſet tamquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum, quod dicimus, neceſſarium inſtrumẽtum. Vt enim corpori medicamẽta adhibere non expedit, niſi neceſſe ſit; eorundẽ uero frequẽtatio pernicioſa omnino eſt: ita etiam, niſi cum grauis & iuſta cauſa ſubeſt, iureiurando uti non eſt ſalutare: quod ſi ſępius adhibeatur, tantum abeſt, ut proſit, ut ma-

Iob. 1

Pſal. 49

Pſal. 33

gnum detrimentum afferat. quamobrem preclare docet S. Chrysostomus, nō nascēte, sed iá adulto mundo, cum mala longe lateque propagata uniuersum terrarum orbē occupassent, nihilque suo loco & ordine consisteret, sed perturbata & permixta omnia, sursum, deorsum, magna rerum confusione, ferrentur, &, quod malorum omnium grauissimum est, mortales fere omnes in fœdam idolorum seruitutem se ipsos abiecissent; tum denique longo sane interuallo iusiurandum in hominū consuetudinem irrepsisse. nam cum in tanta hominū perfidia, & iniquitate nemo facile ad credendum adduceretur, Deum testem inuocabant.

D. Chrys.

Iurare; quid ualeat apud scripturas.

Verum cum in hac præcepti parte præcipua sit illa ratio docendi fideles, quo modo iusiurandum pie, sanctеque adhibere debeant, primum dicendum est, IVRARE nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacumque id uerborum forma, & conceptione fiat. nam &, Testis est mihi Deus, &, Per Deum, idem sunt. Est etiam illud iusiurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus, ut, Per sacra Dei Euangelia. Per Crucem, Per sanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus. neque enim hæc ipsa per se iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, sed Deus ipse hoc præstat, cuius diuinæ maiestatis splendor illis in rebus elucescit. ex quo sequitur, ut per euangelium iurantes, per Deum ipsum iurent, cuius ueritas euangelio continetur, & declaratur. similiter & per sanctos, qui templa Dei sunt, quique euangelicæ ueritati crediderunt, eamque omni obseruantia coluerunt, & per gentes, & nationes latissime

me disseminarunt: Eadem ratio est illius iurisiurandi, quod per execrationem profertur: quale est illud sancti Pauli; Ego testem Deum inuoco in animam meam. Etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tamquam mendacij ultori subijcitur. Neque propterea negamus nonnullas ex hisce formulis ita accipi posse, quasi iurisiurandi uim non habeant: sed tamen utile est, quæ de iureiurando dicta sunt, in his etiam seruare, atque ad eandem prorsus normam & regulam dirigere. Duo autem sunt iurandi genera, primũ quidem, quod assertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præsenti, aut præterita religiose affirmamus, ut Apostolus in epistola ad Galatas; Ecce corã Deo, quia non mentior. Alterum uero promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & cõfirmamus: cuiusmodi est illud Dauidis, qui Betsabeæ coniugi, iurans per dominum Deum suum, promisit Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atque in ipsius locum successurum. Verumenimuero licet ad iusiurandum satis sit, Deum testem adhibere; tamen, ut rectum, sanctumque sit, multo plura requiruntur, quæ sunt diligenter explicanda. ea uero breuiter, teste Diuo Hieronymo, Hieremias enumerat, dum inquit: Iurabis, uiuit Dominus in ueritate, & in iudicio, & in iustitia. Quibus sane uerbis illa breuiter summatimque complexus est, quibus omnis iurisiurandi perfectio continetur, ueritatem, inquam, iudicium, & iustitiam. Primum itaque in iureiurando locum ueritas habet, nimi-

2. Cor. 1

Ad Gal. 1

3. Reg. 1

S. Hieron.

Hiere. 4

rum ut, quod aſſeritur, & ipſum uerum ſit, & qui iurat, id ita eſſe arbitretur, non quidem temere, aut leui coniectura adductus, ſed certisſimis argumentis. Alterum uero iuriſiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo ueritatem requirit. nam qui aliquid pollicetur, ita animatus eſſe debet, ut, cum tempus aduenerit, id re ipſa præſtet, & promiſſum exoluat. neque enim uir probus id umquam ſe facturum recipiet, quod ſanctisſimis Dei præceptis, & uoluntati aduerſari putet, ſed, quidquid promittere, & iurare licuerit, id ſemel promiſſum numquam mutabit; niſi fortaſſe commutata rerum cōdicione, tale eſſe inceperit, ut iam, ſi fidem ſeruare, & promisſis ſtare uelit, Dei odium & offenſionem ſubiret. Veritatem autē iureiurando neceſſariam eſſe, Dauid quoque indi-
Pſal. 14 cat illis uerbis; Qui iurat proximo ſuo, & non decipit. Sequitur ſecundo loco iudicium: neque enim iuſiurandum temere, & inconſiderate, ſed conſulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus, primum quidem conſideret, utrū necesſitate cogatur, necne; remque totam accurate expendat, an eiuſmodi ſit, ut iureiurando indigere uideatur. Tempus præterea ſpectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta ſunt, circumſpiciat; non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, ſed ipſius rei ui, & necesſitate. etenim, niſi hæc conſideratio, & diligens animaduerſio antecesſerit, ſane iuſiurandum præceps, & temerarium erit; cuiuſmodi eſt illorum irreligioſa affirmatio, qui in re leuisſima, & inani, nulla ratione, aut conſilio, ſed praua quadam conſuetudine iurant.

iurant. id uero passim quotidie a uenditoribus, & emptoribus fieri uidemus. nam illi, ut quamplurimo uendãt, hi rursus, ut quamminimo emãt, res uenales uel laudare, uel uituperare iureiurando nõ dubitant. Cum itaque iudicio, & prudentia opus sit; pueri uero ita acute perspicere, ac distinguere nondum per ætatem possint: idcirco constitutum est a S. Cornelio Pont. ne a pueris ante pubertatẽ, hoc est, ante xiiii. annum iusiurandum exigatur. Reliqua est iustitia, quæ maxime in promissis requiritur. quare si quis iniustum aliquid & inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. extat huius rei in euangelio exemplum Herodis regis; qui temerario iureiurando obstrictus, puellę saltatrici caput Ioannis Baptistæ, tamquam saltationis premium, dedit. Tale etiam fuit Iudeorũ iusiurandum, qui se ipsos, ut est in Actis Apostolorum, ea condicione deuouerũt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent. His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi tuto iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit, quiq. hisce, condicionibus, tamquam pręsidijs quibusdam, iusiurandum munierit. sed & multis argumentis id probare facile est. nam lex Domini, quæ immaculata est, & sancta, hoc præcepit. Dominũ, inquit, Deum tuum timebis, & illi soli seruies: ac per nomen illius iurabis. & a Dauide scriptũ est; Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Pręterea sacrę litterę indicant, ipsa Ecclesię lumina, sanctissimos apostolos, iureiurando nonnũquam usos esse: idq. ex Apostoli epistolis apparet. Adde, quod & angeli ipsi interdũ iurant. nã a sãcto

Matt. 6
Act. 23
Psal. 18
Deut. 6. 10
Psal. 62

Ioanne euangelista in Apocalypsi scriptum est,
Apoc. 10 angelum iurasse per uiuentem in sæcula. quin etiã
& Deus ipse iurat, angelorum dominus: & in ueteri testamento multis in locis Deus promissiones suas iureiurando confirmat, ut Abrahæ, & Dauidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iurauit, inquit, Dominus, & non pænitebit eum: tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedec.

Ad Heb. 6 Gen. 22 Exod. 33 Psal. 109

Neque uero obscura est ratio ad explicandum, cur iusiurandum laudabile sit, si quis attentius totam rẽ consideret, & ipsius ortum, finemque intueatur. Etenim iusiurandum a fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius ueritatis esse auctorem, qui nec decipi umquam possit, nec alios decipere; cuius oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui denique uniuersis rebus humanis admirabili prouidentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum ueritatis testem adhibent; cui fidem non habere, impium, ac nefarium erit. Quod uero ad finem attinet, eo tendit iusiurandum: atque id omnino spectat, ut hominis iustitiam, & innocentiam probet, finemq. litibus, & controuersijs imponat, quod etiam Apostolus in epistola ad Hebręos docet. neque huic sententiæ uerba illa Saluatoris nostri apud sanctum Matthæum repugnant: Audistis, quia dictum est antiquis; Non periurabis; reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum eius; neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris; quia non po-

Ad Heb. 4 · Ad Hebr. 6 · Matth. 5

tes

tes unum capillum album facere, aut nigrum. ſit autem ſermo ueſter; eſt, eſt; non, non: quod autem his abundantius eſt, a malo eſt. His enim uerbis iuſiurandum generatim, uniuerſeque damnari, non eſt dicendum, cum iam ſupra uiderimus, dominum ipſum, apoſtoloſque frequenter iuraſſe: ſed peruerſum Iudæorum iudiciũ redarguere Dominus uoluit, quo ſibi in animũ induxerant, nihil in iureiurando cauendum eſſe, pręter mendacium. itaque de rebus leuisſimis, & nullius momenti, & ipſi iurabant ſępisſime, & ab alijs iuſiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit, atque improbat, docetq. omnino a iureiurando abſtinendum eſſe, niſi id flagitet neceſſitas. nam propter humanam imbecillitatem iuſiurandum inſtitutũ eſt, & reuera a malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconſtantiam indicat, aut illius, cuius cauſa iuramus, contumaciam; qui, ut credat, aliter adduci non poteſt. Sed tamen iurandi neceſſitas excuſationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator: Sit ſermo ueſter, eſt, eſt; non, non: hac loquendi formula ſatis declarat, ſe iurandi conſuetudinẽ in colloquijs familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrem illud præcipue a Domino admonemur, ne faciles nimiũ & propenſi ad iurandũ ſimus. idque ſedulo docendum erit, & fideliũ auribus inculcãdum: infinita enim fere mala ex nimia iurandi conſuetudine emanare, & ſacrarum litterarum auctoritate, & ſanctisſimorum Patrum teſtimonijs comprobatur. In Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt: Iurationi nõ aſſueſcat os tuũ: multi enim caſus in illa. Item: Vir multum iurans, implebitur iniquitate,

Matth. 5

Eccle. 23

tate, & non discedet a domo illius plaga. Plura hac de re legi possunt apud sanctos Basilium & Augustinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iussis, nunc de uetitis dicatur.

D. August.

Quando, et sub quibus pœnis iurare prohibitum.

Vetamur diuinum nomen in uanum assumere: apparet enim, cũ graui peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandum fertur. Grauissimum autem delictum hoc esse, illa etiam uerba declarant; Non assumes nomen Dei tui inuanum. quasi rationem afferret, cur hoc facinus scelestum adeo, ac nefarium sit, nimirum propterea quod eius maiestas minuitur, quem nos Deum & dominum nostrum esse profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falsũ iurent. nã qui a tanto scelere non refugit, ut Deum falso testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inscitiæ notam inurit, dũ ipsum alicuius rei ueritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & praui affectus, qui mẽdacium testimonio uelit confirmare. Iurat autem falso non is solum, qui, quod falsum scit, uerum esse iurando affirmat; sed ille etiã, qui iureiurãdo id asserit, quod cum uerum sit, tamen ipse falsum putat. nam cum mendacium ea re mendacium sit, quod contra mẽtem, & animi sententiam profertur; perspicuum est, hunc plane mentiri & periurum esse. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerum existimat, & tamen re uera falsum est: nisi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. quamuis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen huius præcepti reus est. Eiusdem uero

peccati

peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum se uoti sponsione Deo obligarunt, non præstant. Præterea in hoc præceptum peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iurisiurandi comitibus una est. Itaque si quis iuret se peccatum aliquod mortiferum commissurum, exempli causa, cædem hominis, huius præcepti reus est, licet ille serio, atque ex animo dicat, & iusiurandum ueritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quę a contemptu quodā proficiscuntur, cum quis iurat se non obtemperaturum euangelicis consilijs: cuiusmodi sunt, quę ad cęlibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea necessario sequi debeat: si quis tamen iuret, nolle se illis parere consilijs, is eo iureiurando diuina consilia contemnit, & uiolat. Præterea, hanc legem is uiolat, & iudicio peccat, qui, quod uerum est, iurat, idque ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longe petitis: nam etsi huiusmodi iusiurandum ueritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum: nā qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo uersatur. Falso pręterea iurat, qui per falsos deos iurat. quid enim est a ueritate alienius, quam mendaces & fictitios deos, tamquam uerum Deum, testari? Verum quoniam scriptura, cum periurium interdixit, inquit: Nec pollues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, qui- *Leuit. 19*
bus

bus ex huius pręcepti auctoritate honor debetur: quale est uerbum Dei, cuius maiestatem non solū pij, sed interdum etiam impij reuerentur, ut in Iu-
Iud. 3 dicum historia de Eglon Moabitarū Rege memorię traditum est. Dei autem uerbum summa iniuria afficit, quicumque sacram scripturam a recta, & germana eius sententia ad impiorum dogmata, & hęreses flectit. cuius sceleris admonet nos Prin-
2. Pet. 3 ceps apostolorum uerbis illis: Sunt quędam difficilia intellectu, quę indocti, & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Prętereaa fœdis, & inhonestis maculis sacra scriptura contaminatur, cum eius uerba, & sententias, quę omni ueneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarij homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, uana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si qua sunt
Trid. Syn Sess. 4 alia id genus: in quod peccatum sacra Tridentina Synodus animaduerti iubet. deinde ut ij Deū honorant, qui eius opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat, qui illius subsidium non inuocat:
Psal. 13. 52 quos redarguit Dauid, cum inquit: Deum non inuocauerunt; illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. At uero longe magis detestabili scelere se ipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam sanctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blasphemare, atque execrari audent. quod quidem peccatum usque adeo atrox, atque immane est, ut interdum sacrę litterę, si de blas-

blaſphemia ſermo incidat, benedictionis nomine utantur. Quoniam uero pœnę, & supplicij terror peccandi licentiã uehemẽter coercere ſolet; idcirco Parochus, ut hominum animos magis permoueat, atque ad hoc pręceptum ſeruandum facilius impellat, alteram illius partem, & quaſi appendicem diligenter explicabit. Nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen domini Dei ſui fruſtra. Ac primum quidẽ doceat: ſumma ratione factum eſſe, ut huic pręcepto minę adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoſcitur: qui cum hominum perditione non delectetur, ne ipſius iram, & offenſionem ſubeamus, hiſce ſalutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum beneuolum potius, quam iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Paſtor, inſtetque ſummo ſtudio, ut populus ſceleris grauitatem agnoſcat, & illud deteſtetur uehementius, & in eo euitando maiorem diligentiam, & cautionem adhibeat. Oſtendat pręterea quanta ſit hominum procliuitas ad hoc peccatum committendum; ut non ſatis fuerit legem ferre, niſi etiam minę adderentur. Incredibile enim eſt, quãtum hęc cogitatio utilitatis habeat. nam ut nihil ęque nocet, atque incauta quędã animi ſecuritas: ita proprię imbecillitatis cognitio plurimũ prodeſt. Tum illud etiam declaret, nullum a Deo certum ſupplicium conſtitutum fuiſſe, ſed tantum uniuerſe minari, quicumque ſe hoc ſcelere adſtrinxerit, non impune laturum. quapropter diuerſa ſupplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati admonere nos debent. hinc enim facile licet conijcere,

3. Reg. 21
Iob 1.2
Exod. 20

conijcere, homines ea re in maximas calamitates incidere, quod huic præcepto non obtemperent. quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore uerisimile est. Fideles itaque, sancto timore perterriti, omni studio peccatum hoc fugiant.

Matth. 12. nam si omnis uerbi otiosi in extremo iudicio reddenda ratio est; quid de grauissimis sceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis despicientiam præ se ferunt?

MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES.

SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA.

SEPTIMA AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST.

NON FACIES OMNE OPVS IN EO TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIA TVA, ET SERVVS TVVS, ET ANCILLA TVA, IVMENTVM TVVM, ET ADVENA, QVI EST INTRA PORTAS TVAS. SEX ENIM DIEBVS FECIT DOMINVS CAELVM, ET TERRAM, MARE, ET OMNIA, QVAE IN HIS SVNT, ET REQVIEVIT IN DIE SEPTIMO. IDCIRCO BENEDIXIT DOMINVS DIEI SABBATHI, ET SANCTIFICAVIT EVM.

Hoc legis pręcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur. est enim hic ueluti quidā prioris pręcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus pie colimus, fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possu-

possumus eum non externo cultu uenerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facilę pręstari possunt; certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant. Itaque cum hoc pręceptum eiusmodi sit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maxime interest Parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi. ad eius autem inflammandum studium magnam uim habet primum illud pręcepti uerbum, Memento. nam quemadmodum fideles tale pręceptum meminisse debent: sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo sępe redigere. Quantum uero fidelium referat hoc pręceptum colere, ex eo percipitur, quod, eo diligenter colendo, ad reliqua legis iussa seruanda facilius adducentur. Cum enim inter cetera, quę diebus festis pręstare debent, necesse habeant, uerbi Dei audiendi causa, ad ecclesiā conuenire; cum edocti fuerint diuinas iustificationes, illud etiam cōsequentur, ut ex toto corde custodiāt legem Domini. quamobrē sępissime sabbathi celebritas, cultusque pręcipitur in sacris litteris, ut in Exodo, Leuitico, Deuteronomio, apud Isaiam, Hieremiam item, & Ezechielem prophetas uidere licet: quibus omnibus in locis hoc de sabbathi cultu traditū est pręceptū. Monendi uero, & hortandi sunt Principes, & magistratus, ut in ijs maxime, quę ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinent, ecclesię pręsides auctoritate sua iuuent, iubeantque populum sacerdotum pręceptis obtemperare. Quod autem ad huius pręcepti explana-

Exod. 16 20. 31 *Leuit.* 16. 19 23. 25 *Deuter.* 5 *Hier.* 17 *Ezech.* 20 22. 23. 46 *Isa.* 56. 58 66.

explanationem attinet, danda opera est, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc pręceptum cum ceteris conueniat, quibusue differat ab eis. hoc enim pacto causam ille, rationemque cognoscet, quare non sabbathum, sed diem Dominicum colamus, sanctumq. habeamus. Certa igitur illa differentia uidetur, quod reliqua Decalogi præcepta naturalia sunt, & perpetua, neque mutari ulla ratione possunt. quo factum est, ut, quamuis lex Mosis abrogata sit, omnia tamen pręcepta, quę duabus tabulis continentur, populus Chistianus seruet. quod ideo fit, non quia Moses ita iusserit, sed quod naturę conueniunt; cuius ui homines ad illa seruanda impelluntur. Hoc autem de sabbathi cultu pręceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile; neque ad mores, sed ad cęrimonias pertinet; neque naturale, quoniam non a natura ad id docti, aut instituti sumus, ut illo die potius, quam alio externum cultum Deo tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus a Pharaonis est seruitute liberatus, diem sabbathi coluit. Tempus autem, quo sabbathi cultus tollendus erat, illud idem est, quo ceteri Hebraici cultus, cęrimonięque antiquandę erant, morte scilicet Christi. nam cum illę cęrimonię sint quasi adumbratę imagines lucis, & ueritatis; illud utique necesse erat, ut lucis ac ueritatis, quæ Iesus Christus est, aduentu remouerentur. qua de re sanctus Paulus ad Galatas ita scripsit, cum Mosaici ritus cultores re-
Ad Gal. 4 prehenderent, Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: timeo uos, ne forte sine causa labora-

bora-

borauerim in uobis. In quam etiam sententiam scripsit ad Colossenses. Et hæc de differentia. Conuenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu, & cærimonijs, sed quia aliquid habet, quod ad mores naturæque ius attineat. nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, a naturæ iure existit, cum illud natura comparatum sit, ut aliquot horas in ijs, quę ad Dei cultum pertinent, uersemur. cuius rei argumento est, quod apud omnes nationes, statas quasdam ferias, easque publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus, ac diuinis obeundis erant consecratę. est enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus necessarijs rerũ functionibus det, ueluti corporis quieti, somno, & alijs eiusmodi rebus. & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contẽplatione sese reficeret. atque ita cum aliqua temporis pars esse debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc sane ad morum præcepta pertinet. quam ob causam apostoli ex illis septem diebus eum, qui primus est, ad diuinum cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere. nam & sanctus Ioannes in Apocalypsi, Dominici diei meminit: & Apostolus per unã sabbathi, quę est dies Dominicus, ut sanctus Chrysostomus interpretatur, collectas fieri iubet; ut intelligamus, iam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Iam uero, ut sciant fideles, quid eo die agere, a quibusue actionibus abstinere debeãt; non alienũ est, ut Parochus totum præceptum, quod in quattuor partes re-

Ad Col. 2

Apoc. 1

1. Cor. 16

ćte distribui potest, ad uerbum diligenter interpretetur. Itaque primum generatim proponat, quid ijs uerbis præscribatur, MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES. ob eam uero causam initio præcepti uerbũ illud, Memento, apposite additum est, quod huius diei cultus ad cærimonias pertineat. Qua de re populus admonēdus esse uidebatur, cum naturæ lex, & si aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen quo potissimum die fieri deberet, nõ præscripsit Preterea fideles docendi sunt, ex ijs uerbis modũ & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere cõueniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus. quo die cũ actionum, & operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit; eiusmodi opera efficiamus, necesse est, quę neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, in singultum sint, & in scrupulum cordis. Postremo id docemur, quod certe animaduertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, uel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, uel spectaculorũ, ludorumque studio; quibus plerũque ab huius diei sancto, religiosoq. cultu abducimur. Sed iam ad id ueniamus, quod sabbathi significatione demonstratur. Sabbathum, hebraicũ nomen, si latine interpretaris, cessatio dicitur. sabbathizare propterea cessare, & requiescere latino uocabulo appellatur. qua significatione factum est, ut sabbathi nomine dies septimus diceretur, quoniã, absoluta, perfectaque mundi uniuersitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hunc

1.Reg.25

Gen. 2

hunc diem in Exodo Dominus uocat. Postea uero Exod. 20
non solum septimus hic dies, sed ob eius dignitatē Deuter. 5
ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est. in
quem sensum Pharisæus apud sanctum Lucam di- Luc. 18
xit: Ieiuno bis in sabbatho. Atque hoc quidem de
sabbathi significatione. Sanctificatio autem sabba
thi sacris in litteris cessatio est, quæ fit a corporis
laboribus, & a negotijs, ut aperte ostendunt hæc,
quæ sequuntur, præcepti uerba, NON OPERABERIS. neque uero id solum significat; (aliter
enim satis fuisset dicere in Deuteronomio: Obser Deuter. 5.
ua diem sabbathi) sed cum in eodē loco addatur,
VT SANCTIFICES EVM, hoc uerbo ostenditur, sabbathi diem religiosum esse, diuinisq. actionibus, & sanctis rerum officijs consecratum. itaque diem sabbathi tum plene & perfecte celebramus, cum pietatis & religionis officia Deo præstamus; hocque plane sabbathum est, quod Isaias de- Isa. 58
licatum appellat: quoniam festi dies sunt ueluti de
liciæ Domini, & piorum hominum. Quare si religioso huic sanctoq. sabbathi cultui, misericordię
adiunguntur opera; certe maxima sunt, & mul-
ta præmia, quæ eodem capite nobis propununtur. Isa. 58
Itaque uerus ac proprius huius præcepti sensus eo
spectat, ut homo & animo, & corpore in eam cu
ram incumbat, ut statuto aliquo tempore, a negotijs, corporisque laboribus feriatus, Deum pie colat, ac ueneretur. Altera uero præcepti parte demonstratur, diem septimū Dei cultui diuinitus dicatum esse. nam ita scriptum est; SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA: SEPTIMO AVTEM DIE SAB-

BATHVM DOMINI DEI TVI EST. quæ uerba ad eam sententiam referuntur, ut sabbathum Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimumq. diem intelligamus signũ esse quietis Domini. Hic uero dies diuino cultui dicatus est: quia rudi populo minus expediebat habere eam facultatẽ temporis arbitratu suo deligẽdi, ne forte Aegyptiorũ sacra imitaretur. Itaque e septem diebus, ultimus ad Deum colẽdũ delectus est: quę quidem res plena mysterij est.

Exod. 31

Ezech. 20 Quare Dominus in Exodo, & apud Ezechielem signum uocat: Videte itaque, ille inquit, ut sabbathũ meum custodiatis: quia signum est inter me &

Exod. 31 uos in generationibus uestris, ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico uos. itaque signum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cum diem etiam uideamus ei dicatum esse. si quidem ille dies sanctus est, quod tum præcipue sanctitatem & religionem homines colere debeant. Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ huius admirandę uniuersitatis. Signum præterea fuit Israelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio a durissimo Aegyptiacæ seruitutis iugo solutos ac liberatos esse meminissent: id quod Dominus ostendit

Deuter. 5 illis uerbis: Memento, quod & ipse seruieris in Aegypto, & eduxerit te inde dñs Deus tuus in manu forti, & brachio extento: idcirco præcepit tibi, ut obseruares diem sabbathi. Est signum item tum spiritualis, tum cælestis sabbathi. Spirituale autẽ sabbathum in sancta quadam & mystica quiete consistit, nimirum, cum uetus homo, Christo cõ

sepultus,

ſepultus, ad uitam renouatur, atque in ijs actionibus, quæ Christianæ pietati conueniunt, ſtudioſe ſe exercet. debent enim, qui aliquando erant tenebre, nunc autem lux in Domino ſunt, ut filij lucis ambulare in omni bonitate, iuſtitia, & ueritate, neque communicare operibus infructuoſis tenebrarũ. Celeſte uero ſabbathum eſt, ut ait D. Cyrillus, eum locum Apoſtoli tractans; Relinquitur ergo ſabbathiſmus populo Dei: illa uita, in qua omnibus bonis cum Chriſto uiuẽtes fruemur, peccato radicitus extirpato, ſecundum illud: Non erit ibi leo, nec praua beſtia illuc aſcendet, ſed erit ibi uia pura, & uia ſancta uocabitur: omnia enim bona in uiſione Dei mens ſanctorum adipiſcitur. Quare fideles hortandi erunt his uerbis, & a Paſtore incitandi: Feſtinemus ingredi in illam requiem. Præter diem ſeptimum habebat populus Iudæus alios etiam feſtos, & ſacros dies diuina lege conſtitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur. Placuit autem Eccleſiæ Dei, ut diei ſabbathi cultus, & celebritas in Dominicum transferretur diem. nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit: ſic Redemptoris noſtri, qui ad uitam ęternam nobis aditum patefecit, reſurrectione, quæ eo die fuit, e tenebris ad lucem uita noſtra reuocata eſt; unde & Dominicũ diem apoſtoli dici uoluerunt. Sollemnem præterea hunc diem eſſe in ſacris litteris animaduertimus, quod eo die mundi creatio initium habuit, quod ſpiritus ſanctus apoſtolis datus ſit. Alios autem dies feſtos ab Eccleſiæ initio, & conſequentibus deinde temporibus apoſtoli, & ſancti Patres

Ad Ephe. 5

D. Cyrillus

Isa. 35

Ad Heb. 4

nostri instituerunt, ut pie & sancte Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt; deinde qui sanctissimæ Virgini matri, tum uero apostolis, ac martyribus ceterisque sanctis cum Christo regnantibus dicantur: in quorum uictoria Dei bonitas & potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuũtur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur. Et quoniam ad hoc præceptum seruandum, magnam uim ea ipsius pars habet, quæ illis uerbis expressa est; Sex diebus operaberis; septimus autẽ dies sabbathum Dei est: Parochus debet illam partem diligenter explicare. etenim ex his uerbis colligi potest, fideles hortandos esse, ne otiosi & desides uitã traducant; sed potius apostolicæ uocis memores, negotium suum quisque agat, & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus iubet, ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus; ne aliquid eorum quæ alijs hebdomadæ diebus fieri, agiue oporteat, in diem festum reijciatur; atque ita animus a rerum diuinarum cura, studioque auocetur. Tertia deinde præcepti pars explicanda est, quæ quodam modo describit, qua ratione sabbathi diẽ colere debeamus; præcipue autem explicat, quid illo die facere prohibemur. quare inquit Dominus; Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Quibus uerbis ad id primum instituimur, ut, quæcumque diuinum cultum impedire possunt, omnino ui-

1. Thess. 4

temus.

temus. facile enim perſpici poteſt, omne ſeruilis operis genus prohiberi, non quidẽ ea re, quod ſua natura aut turpe, aut malum ſit; ſed quoniam mẽtem noſtram a diuino cultu, qui finis præcepti eſt, abſtrahit, quo magis peccata a fidelibus uitanda ſunt, quæ nõ ſolum animum a diuinarum rerum ſtudio auocant, ſed nos a Dei amore prorſus ſeiungunt. Non tamen eæ actiones, neque ea opera uetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam ſi ſeruilia ſint, ut altare inſtruere, templa, alicuius feſti diei cauſa, ornare, & reliqua huius generis. ideoque a Domino dictum eſt: Sacerdotes in tẽplo *Matth.* 12
ſabbathum uiolare, & ſine crimine eſſe. Sed neque earum rerum opera, hac lege prohiberi exiſtimandum eſt, quorum iactura facienda ſit, ſi die feſto prætermittantur, quemadmodum ſacris etiam Canonibus permiſſum eſt. Multa alia Dominus in euãgelio feſtis diebus fieri poſſe declarauit, quæ facile Parochus apud ſanctos Matthæum & Ioannẽ obſeruabit. ſed ut nulla res prætermitteretur, cuius actione hic ſabbathi cultus impediretur, facta eſt iumenti mentio; quo animalium genere impediuntur homines, quo minus ſabbathum diẽ colãt: ſi enim die ſabbathi alicui operis actioni iumenti uſus deſtinatur, neceſſaria eſt etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat: itaque ſolum per ſe opus facere non poteſt, ſed hominẽ, qui illud molitur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque iumentis, quorum opera ad id homines utuntur. Itaque huius præcepti lex eo etiam ſpectat, ut, ſi iumentorum laboribus homines parcere Deus uult, eo certe magis ipſi cauere debeant,

ne inhumani ſint in eos, quorũ opera, atque induſtria utuntur. Neque uero Parochus illud prętermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atq. actionibus Chriſtiani homines diebus feſtis exercere ſe debeant. Illæ uero eiuſmodi ſunt, ut ad Dei templũ accedamus, eoque loco ſincera, piaque animi attentione ſacroſanctæ Miſſæ ſacrificio interſimus: diuina Eccleſiæ ſacramenta, quæ ad ſalutem noſtrã inſtituta ſunt, ad animæ uulnerum curationẽ crebro adhibeamus. nihil uero eſt, quod opportunius aut melius a Chriſtianis hominibus fieri poſsit, quam ſi peccata ſua ſacerdotibus ſæpe confiteantur. ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, ſumpta huius probandæ rei ratione, & copia ex ijs, quæ de pænitentiæ ſacramento ſuo loco tradita, ac præcepta ſunt. Neque ſolum ad hoc ſacramentum populũ excitabit, ſed ſedulo etiam atque etiam ad illud adhortabitur, ut ſacroſanctum Euchariſtię ſacramentum crebro percipiant. Attente prętereа, diligenterque ſacra cõcio fidelibus audiẽda eſt: nihil enim minus ferendum eſt, neque tam profecto indignũ, quam Chriſti uerba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque ſtudium fidelium in precibus, diuiniſque laudibus frequens eſſe debet, præcipuaq. eiuſdem cura, ut quæ ad Chriſtianæ uitæ inſtitutionem pertinent, ea diligenter addiſcat; ſeduloque ſe exerceat in ijs officijs, quę pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemoſynam tribuendo, ęgros homines uiſitando, mærentes, quique dolore afflicti iacent, pie conſolando. Iacobi 1 nam ut eſt apud ſanctum Iacobum: Religio munda &

da & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est, uisitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum. Ex his, quę dicta sunt, facile erit colligere, quę cōtra huius pręcepti regulam committuntur. Parochi uero officium in eo item esse debet, ut certos quosdā locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumenta sumat, quibus populo illud maxime persuadeatur, ut huius pręcepti legem summo studio, accurataque diligentia seruet. ad hoc plurimum ualet, ut populus scilicet intelligat, ac plane perspiciat, quam iustum, & rationi consentaneum sit, non certos quosdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumq. nostrū, a quo summa & innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, & ueneremur. si enim iussisset nos quotidie sibi religionis cultū tribuere, nonne pro suis erga nos beneficijs, quę maxima & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto, alacrique animo, eius dicto audientes essemus? nunc uero, paucis ad eius cultum institutis diebus, non est cur nos negligentes, atque difficiles in eius officij functione simus, quod sine grauissima culpa pretermittere non possumus. Demonstret deinde Parochus, quanta huius pręcepti uirtus sit, cum ij, qui illud recte seruauerint, in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui uideantur. nam & precibus faciendis Dei maiestatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei uocem accipimus; quę ad aures nostras eorum opera peruenit, qui de rebus diuinis pie, sancteque concionantur. tum in altaris sacrificio præsentē Christum

stum dominum adoramus. & his quidẽ bonis illi maxime fruuntur, qui hoc pręceptum seruant diligenter: qui uero hanc legem omnino negligunt, ij cum Deo, & Ecclesiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & sanctarum legum hostes sunt: quod animaduerti potest ex eo, quod pręceptum hoc eiusmodi est, ut nullo labore seruari queat. Cum enim Deus non labores nobis imponat, quos uel difficillimos eius causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis a terrenis curis liberos esse iubeat; magnę temeritatis indicium est, huius pręcepti legem recusare. Exemplo nobis esse debẽt supplicia, quę de illis Deus sumpsit, qui illud uiolarunt, ut ex libro Numerorũ licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offensionẽ incidamus, operæpretium erit, sæpe illud uerbum, MEMENTO, cogitatione quemque repetere, magnasque illas utilitates, & commoda sibi ante oculos proponere, quę ex festorũ dierũ cultu percipi supra declaratũ est; & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus & diligens Pastor, ut occasionis ratio postulabit, copiose, lateque persequi poterit.

Num. 15

HONORA PATREM TVVM, ET MATREM TVAM, VT SIS LONGAEVVS SVPER TERRAM, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI.

Cum in superioribus præceptis sũma sit uis, & dignitas; merito, quæ nunc persequimur, quia maxime necessaria sunt, proximũ locum obtinẽt. nam illa finem, qui Deus est, cõtinuo spectant: hęc nos ad proximi charitatem erudiunt. etsi longius progressa, ad Deum, idest illud extremum, cuius

gratia

gratia proximum ipsum diligimus, perducunt. Quamobrē Christus dominus pręcepta illa duo de diligēdo Deo & proximo similia inter se esse dixit. Hic autem locus, dici uix potest, quantas habeat utilitates; cum & suos fructus ferat, uberes illos quidem, ac præstantes; & sit tamquam signum, ex quo primi præcepti obedientia & cultus elucet. Qui non diligit, inquit D. Ioannes, fratrem suum, quem uidet, Deum, quem non uidet, quo modo potest diligere? Ad eundem modū: si parentes, quos secundum Deum diligere debemus, non ueneramur, & colimus; cum in conspectu nobis fere semper sint: Deo, summo parenti, & optimo, qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? ex quo perspicuum est, utraque præcepta inter se congruere. Huius autem præcepti usus latissime patet. nam præter eos, qui nos genuerunt, multi pręterea sunt, quos in parentum loco colere debemus, uel potestatis, uel dignitatis, uel utilitatis, uel præstantis alicuius muneris, & officij nomine. Parentum pręterea, maiorumque omnium laborem leuat. cum enim id in primis curent, ut quos habent in sua potestate, ij recte, & diuinę legi conuenienter uiuant, erit hęc cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, summum honorem parentibus tribui oportere. quod ut pręstare possimus, necesse est, nosse quandam differentiam, quę est inter pręcepta primę & secundę tabulę. Ergo hęc primum a Parocho sunt explicanda: idque in primis moneat, diuina Decalogi pręcepta fuisse in duabus tabulis incisa, in quarū altera,

Matth. 22
Marc. 12
1. Ioan. 4

ra, quemadmodũ a sãctis Patribus accepimus, tria illa continebantur, quę iam sunt exposita; reliqua uero in alteram tabulam erant inclusa, Atque hęc nobis perapposita fuit descriptio, ut pręceptorum rationem ordo ipse distingueret. nam quidquid in sacris litteris diuina lege iubetur, aut uetatur, id duorum generum oritur ex altero. aut enim erga Deũ, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitatem in Deum superiora tria præcepta docent: quod uero ad hominum cõiunctionẽ, & societatem pertinet, id reliquis septẽ pręceptis continetur. Quocirca non sine causa eiusmodi est facta distinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram tabulam pręcepta referantur. nam superioribus tribus pręceptis, de quibus dictũ est, quasi subiecta materies, quam tractent, est Deus, idest summum bonũ, ceteris uero proximi bonũ: illis summus, his proximus amor est propositus: illa finem, hęc autem ea, quę ad finem referuntur, spectant. Pręterea charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei causa, summe diligendus est, charitas autem proximi a charitate Dei ortum habet, atque ad eam tamquam ad certam regulam dirigenda est. nam si parentes caros habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reueremur; id ea re maxime faciendum est, quod eorum procreator est Deus, eosque alijs pręesse uoluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor sit, ut eiusmodi personas uereamur, idcirco id præstare debemus, quia a Deo hoc ipso honore dignantur: ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius,

potius, quam hominibus, haberi uideatur. sic enim apud sanctum Matthęum est, cum de obseruantia in superiores agitur: Qui recipit uos, me recipit. & Apostolus in epistola ad Ephesios, seruos instituens: Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis uestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi. Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis digne tribuitur, in quē amor augeri infinite potest; propterea q. nostra erga illũ charitas in dies fiat ardentior, necesse est. quem eius iussu ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus amare debemus. At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circumscribitur; iubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos: quod si quis hos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit. Si quis uenit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem animam suam, non potest meus esse discipulus. in quā sententiam item dictum est; Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: cum quidam primum humare patrem uellet, postea Christum sequi. cuius rei dilucidior illa apud sanctum Matthęum explicatio est: Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus. Nec tamen ulla dubitatio est, quin parentes uehementer amandi, obseruandique sint: sed ad pietatem in primis necessarium est, Deo, qui parens, & effector est omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque mortales

Matth. 10
Ad Eph. 6
Deuter. 6
Luc. 10
Matth. 22
Luc. 14
Luc. 9
Matth. 10

mortales parentes amari, ut ad cęlestem sempiternũque patrem tota amoris uis referatur. quod si interdum parentum iussa Dei pręceptis repugnent; non dubium est, quin liberi, parentum cupiditati Dei uoluntatē anteferre debeant, diuinę illius sententię memores; Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

Act. 5

Honorare; quam uim habeat apud scripturas.

Quibus rebus expositis, Parochus uerba pręcepti interpretabitur, atque illud primum, Honorare, quid sit: est enim, de aliquo honorifice sentire, &, quæ illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hęc omnia coniuncta sunt, amor, obseruantia, obedientia, & cultus. Scite autem in lege posita est honoris uox, non amoris, aut metus; etiam si ualde amandi, ac metuendi parentes sint. etenim qui amat, nō semper obseruat, & ueneratur: qui metuit, non semper diligit: quem uero aliquis ex animo honorat, item amat, & ueretur. Hæc cum Parochus explicarit, tum aget de patribus, quique sint ij, qui uocentur hoc nomine. nā etsi de ijs pręcipue patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen, quos etiam complecti lex uidetur, quemadmodum ex pluribus diuinę scripturæ locis facile colligimus. Pręter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris litteris; quod antea attigimus; quibus singulis suus honor debetur. Ac primum Ecclesiæ præsides, & Pastores, & sacerdotes, patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo cōstat, qui ad Corinthios scribens, Non, inquit, ut confundam uos, hęc scribo, sed ut filios meos carissimos moneo.

1. Cor. 4

moneo. nam si decem millia pędagogorũ habeatis in Christo, sed non multos patres; nam in Christo Iesu per euangelium ego uos genui. Et in Ecclesia- Eccle. 44
stico scriptum est: Laudemus uiros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Deinde ij, quibus aut imperium, aut magistratus, aut potestas commissa est, qui rempublicam gubernant, patres appellantur. Sic Naaman a famulis pater uocabatur. Præterea, patres eos dicimus, quorum pro 4. Reg. 5
curationi, fidei, probitati, sapientiæque alij commendantur: cuiusmodi sunt tutores, & curatores, pædagogi, & magistri. Quare Eliam, & Eliseum 4. Reg. 2 4. Reg. 13
filij prophetarum patrem uocabant. Postremo patres dicimus senes, & ętate confectos, quos etiam uereri debemus. Atque hoc in Parochi pręceptis maximum sit, ut doceat patres, cuiuscumque sint generis, præsertim uero eos, ex quibus nati sumus, a nobis honorandos: de quibus diuina lex pręcipue loquitur. sunt enim immortalis Dei quasi quędam simulacra, in ijsque ortus nostri imaginem intuemur: ab ijs uita nobis data est: ijs Deus usus est, uti nobis animũ, mentemque impertiret: ab ijs ad sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, ciuilemque instituti, ad morum integritatem & sanctitatem eruditi sumus. Doceat uero Parochus, merito nomen, MATRIS, in hoc præcepto expressum, ut eius beneficia, & merita erga nos cõsideremus, quanta cura, & sollicitudine nos in utero gesserit, quãto cum labore ac dolore pepererit, & educarit. Porro ita obseruandi parentes sunt, ut, quẽ eis tribuimus, honor ex amore, atq. intimo animi sensu deprõptus uideatur. quibus hoc officium

officiũ debetur maxime, cũ erga nos sint ita affecti, nullum ut laborem, nullã cõtentionem, nulla pericula nostra causa refugiant, nihilque illis accidere possit iucundius, quã ut filijs caros se esse sentiant, quos maxime diligunt. Ioseph cum in Aegypto honore, & amplitudine regi esset proximus, patrem qui in Aegyptum uenerat, honorifice excepit: & Salomon matri aduenienti assurrexit; eamque ueneratus, regio in solio ad dexteram collocauit. Alia præterea sunt honoris officia, quę in parentes conferri debent. nam eos tum etiam honoramus, cum a Deo suppliciter petimus, ut eisdem bene & feliciter omnia eueniant, ut in maxima gratia & honore sint apud homines, ut ipsi Deo ac sanctis, qui in cęlis sunt, commendatissimi sint. Item parentes honoramus, cum nostras rationes ad eorum arbitrium, uoluntatemque conferimus. cuius rei suasor Salomon, Audi, inquit, fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Cuiusmodi sunt etiam D. Pauli cohortationes: Filij obedite parentibus uestris in Domino: hoc enim iustũ est. Item: Filij obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino. Et sanctissimorum hominum exemplis confirmatur. etenim Isaac, cũ a patre ad sacrificium uinciretur, modeste ac sine recusatione paruit: & Rechabitæ, ne a patris consilio umquã discreparẽt, uino se in perpetuum abstinuerũt. Item, parentes honoramus, cum eorũ recte facta, moresq. imitamur. ijs enim plurimũ tribuere uidemur, quorũ esse uolumus quãsimillimi. Item parentes honoramus, quorũ consilia non modo exquiri-

Gen. 46. 47
3. Reg. 2
Prouer. 1
Ad Eph. 6
Ad Col 3
Gen. 22
Hiere. 35

quirimus, uerum etiā ſequimur. Item, quibus ſubuenimus ea impertientes, quæ uictus, cultuſque deſiderat: quod Chriſti teſtimonio comprobatur; qui Phariſæorum impietatem redarguens, Quare & uos, ait, tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem ueſtram? nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem. &; Qui maledixerit patri, uel matri, morte moriatur. uos autem dicitis; Quicumque dixerit patri, uel matri, munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam: & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem ueſtram. Et honoris quidem officia parentibus tribuere ſemper debemus, ſed tum maxime, cum periculoſe ęgrotant. danda enim opera eſt, ne quid prætermittant, quod uel ad peccatorum confeſſionem attinet, uel ad reliqua ſacramenta, quę a Chriſtianis hominibus percipi debent, cū mors appropinquat, idque nobis curæ ſit, ut pij, religioſiq. homines eos crebro interuiſant, qui uel imbecillos confirment, & conſilio iuuent, uel optime animatos ad ſpem erigant immortalitatis; ut, cum mentē a rebus humanis excitarint, totā conijciāt in Deū. ſic fiet, ut fidei, ſpei, & charitatis beatiſſimo comitatu ac religionis pręſidio muniti, mortem nō modo non pertimeſcēdā, cū neceſſaria ſit, ſed, cū aditū ad ęternitatem expediat, etiā appetendā cenſeāt. Poſtremo uel mortuis parētibus honor tribuitur, ſi ijs funus facimus; ſi exequias cohoneſtamus; ſi honorē ſepulturę impertimus; ſi iuſta & ſacrificia anniuerſaria curamus; ſi, quæ ab ijs legata ſunt, diligenter perſoluimus. Honorandi autē Matth. 15

DD ſunt

sunt nõ modo ij, ex quibus nati sumus, uerumetiã alij, qui patres appellantur, ut Episcopi, & sacerdotes, ut reges, ut principes, ut magistratus, ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut pædagogi, ut senes, & ceteri eiusmodi: digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis, &
1.Tim.5 alijs Pastoribus ita scriptum est: Qui bene presunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxi-
1.Tim.5 me qui laborant in uerbo, & doctrina. Iam uero, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatę dederunt? quibus is præclarum illud beneuolentię
Ad Gal.4 testimonium tribuit: Testimonium enim perhibeo uobis; quia, si fieri posset, oculos uestros eruissetis, & dedissetis mihi. Quin etiam sacerdotibus ea suppeditanda sunt; quæ ad uitæ usus necessarios
1.Cor.9 requiruntur. quare Apostolus, Quis, inquit,
Eccle.7. militat suis stipendijs umquam? Et in Ecclesiastico scriptum est: Honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachijs: da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis. Illis
Hebr. 13 etiam obtemperandum esse, docet Apostolus. Obedite, inquit, præpositis uestris, & subiacete eis. ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus uestris reddituri. Quin potius a Christo domino præceptũ est, ut uel improbis Pastoribus ob-
Matth.23 temperemus, cum dicat; Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi; omnia ergo, quæcumque dixerint uobis, seruate, & facite; secundum opera uero eorũ nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Idem de regibus, de principibus, de magistratibus, & reliquis, quorum potestati subijcimur,

mur, dicendum est. ijs uero quod honoris, cultus, obseruantiæ genus tribuendum sit, Apostolus ad Romanos late explicat: pro quibus etiam orandũ esse monet. & diuus Petrus, Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi, quasi pręcellenti, siue ducibus, tamquam ab eo missis. nam si quẽ eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim uenerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia diuinæ potestatis est instar: in quo etiam Dei prouidentiam ueneramur, qui publici muneris procurationem ijs attribuit, quibusque utitur tamquam potestatis suę ministris. nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, si tales sunt magistratus, sed diuinam auctoritatem, quę in illis est, reueremur: ut, quod permirũ fortasse uideatur, quamuis in nos sint inimico, infensoque animo, quamuis implacabiles, tamen non satis digna causa sit, cur eos non perofficiose obseruemus. nã & Dauidis magna in Saulem officia extiterũt, cum ei tamen esset offensior: quod innuit illis uerbis: Cum ijs, qui oderunt pacem, eram pacificus. At uero, si quid improbe, si quid inique imperent, cum id non ex potestate, sed ex iniustitia, atque animi peruersitate agant, omnino nõ sunt audiendi. Vbi hęc Parochus singillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam præmium, quamque consentaneum ijs propositũ sit, qui diuino huic pręcepto obediunt. nam in eo fructus est maximus, ut diu uiuãt; propterea quod digni sunt, qui beneficio quamdiutissime perfruãtur, cuius memoriam perpetuo conseruant. Cum igitur, qui parentes colunt, ijs gratiam refe-

Rom. 13
1. Tim. 2
1. Pet. 2
Psal. 119

rant, a quibus lucis & uitæ usuram habent, iure & merito uitam ad summam senectutem perducunt. Tum adiungenda est diuinæ promissionis illustris explanatio. neque enim solum sempiternæ, ac beatæ, sed huius etiam, quam in terris agimus, uitæ usus promittitur. cuius sententiæ interpres est D. Paulus, cum inquit: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens uitæ, quæ nunc est, & futuræ. Nec uero hæc merces aut exigua est, aut contemnenda, etiam si sanctissimis uiris, ut Iob, ut Dauidi, ut Paulo, mors fuerit optabilis, & ęrumnosis ac miseris hominibus uite propagatio sit iniucunda. nam illorum uerborum adiunctio, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI, non modo temporis diuturnitatē ad uiuendum, sed otium, quietem, incolumitatem ad bene uiuendum pollicetur. nam in Deuteronomio nō solum inquit; Vt longo uiuas tempore; sed illud etiam addit; Vt bene sit tibi: quod deinde ab Apostolo repetitum est. Hęc autem bona eis suppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat: aliter enim diuini promissi fides & constantia non erit; cum interdum, qui maiorem pietatē parentibus prēstiterunt, ijs uita breuior sit: quibus id quidē contingit, uel quod ijs optime consulitur, qui prius uita excedunt, quam a uirtutis, & officij religione discedāt: rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum: uel quia, dum pernicies & rerū omnium perturbatio impendet, e corporibus euocantur, ut cōmunium temporum acerbitatem euadāt: A facie enim malitię, inquit Propheta, collectus est iustus.

1. Tim. 4 · *Deuter. 5* · *Ad Eph. 6* · *Sap 4* · *Isa. 57*

iustus: quod fit, ne eorum aut uirtus, aut salus periclitetur, cum a mortalibus flagitiorũ pœnas repetit Deus: uel ne tristissimis temporibus ex propinquorũ, amicorumque calamitatibus acerbissimos luctus sentiãt. Quarę metuendum est maiorem in modum, cum uiris bonis immatura mors accidit: ac, quemadmodum ijs, qui grati in parentes sunt, officij merces & fructus est a Deo propositus; sic ingrati & impij filij grauissimis pœnis reseruantur: scriptum est enim; Qui maledixerit patri suo uel matri, morte moriatur. Et: Qui affligit patrem, & fugit matrem, ignominiosus est, & infelix. Et: Qui maledicit patri suo, uel matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris. Et; Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodian' eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilę. Qui parentibus iniuriam intulerunt, multos fuisse legimus: in quibus ulciscendis, Dei iracundia exarsit: non enim Dauidem inultum reliquit, sed sceleri debitas pœnas dedit Absalon, quem, ob eius scelus, tribus hastis transfixum puniuit. De ijs uero, qui sacerdotibus non obtemperant, scriptum est; Qui superbierit, nolẽs obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Et quemadmodũ diuina lege sãcitum est, ut parentibus filij honorem habeant, ut pareant, ut obsequantur: sic parentum propria officia sunt, atque munera, ut sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuant, ijsque optima dent uiuendi pręcepta, ut ad religionem instructi, & parati, Deum sancte, inuiolateque uenerentur. quod a pa-

Exod. 21 Leuit. 20 Prouer. 19 Prouer. 20 Prouer. 30 2. Reg. 18 Deuter. 17 Dan. 13

Dan. 13 rentibus Susannę factum esse legimus. Itaque Sacerdos parentes cōmoneat, ut se liberis magistros prębeant uirtutis, æquitatis, continentiæ, modestię, & sanctitatis: triaque presertim declinent, in quibus sępe offendere consueuerunt: primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut statuāt: quod Apostolus in epistola ad Colossenses ita
Ad Col. 3 præcipit; Patres, nolite ad indignationem prouocare filios uestros, ut non pusillo animo fiant. nam periculum est, ne fracto, abiectoque animo sint, dū omnia timent. Quare illud pręcipiat, ut nimiam seueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam ulcisci: deinde, si qua culpa commissa est, cum necessaria sit castigatio, & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam dissolute remittant: sæpe enim filij parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem a dissoluta indulgentia
1. Reg. 4 deterreat exemplo Heli, summi sacerdotis; qui, quod in liberos indulgentior fuerat, maximo supplicio est affectus: postremo, ne, quod fœdissimum est, in filiorum educatione ac doctrina, prępostera consilia ineant. etenim permulti in hac una cogitatione curaque uersantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, & amplum patrimonium liberis relinquant, quos non ad religionem, non ad pietatem, nō ad bonarum artium disciplinam, sed ad auaritiam, & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione, & salute sunt solliciti, dummodo pecuniosi sint, & perdiuites quo quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam sua scelera, & flagitia transferant; quibus tandem non ad

cęlum

cælum se duces prębēt, sed ad inferorum supplicia sempiterna, Sacerdos igitur optimis præceptis parentes instituat, eosque ad Tobię exemplum ac similem uirtutem excitet; ut, cum filios ad Dei cultum, & sanctimoniam probe erudierint, ab ijs etiā amoris, & obseruantiæ, & obsequij uberrimos fructus capiant. *Tob. 4*

NON OCCIDES.

Magna illa, quę pacificis hominibus proposita est, felicitas, quoniam filij Dei uocabuntur, Pastores maxime commouere debet, ut præcepti huius disciplinam fidelibus diligenter, accurateque tradant. nam ad conciliandas hominum uoluntates nulla melior ratio iniri potest, quam si eiusmodi pręcepti lex recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sancte seruetur: quoniā tum sperare licet, fore, ut summa animi consensione cōiuncti homines cōcordiam & pacem maxime colant. Sed quā necesse sit præceptū hoc explicari, ex eo perspicitur, quod, immēsa illa uniuersæ terræ innundatione facta, hoc unum in primis est, quod Deus hominibus interdixit. Sanguinem, inquit, requiram animarum uestrarum de manu cūctarum bestiarum; & de manu hominis. In euangelio etiam, quæ primum ueteres leges a Domino explicatę sunt, in ijs hæc prima est, de qua apud S. Matthæum ita scriptum est: dictum est enim, Non occides, & reliqua, quæ hac de re eo ipso loco deinceps cōmemorantur. Fideles prætcrea attente, libenterque præceptum hoc audire debent. si enim eius uis spectatur, ad uitam cuiusque tuendam ualet: quoniam *Matth. 5* *Gen. 9* *Matth. 5*

ijs uerbis, Nō occides, homicidium omnino interdictum est. itaque singuli homines tanta cum uoluptate animi illud accipere debent, perinde ac si, ira Dei proposita, grauissimisque alijs pœnis, nominatim prohibitum sit, ne quis eorum lædatur. ergo ut præceptum hoc auditu iucundum est: ita eius peccati cautio, quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet. Cum autem huius legis uim Dominus explicaret, in eo duo contineri ostendit: alterum, ne occidamus, quod a nobis fieri uetitum est: alterum, quod facere iubemur, ut concordi amicitia, charitateque inimicos cōplectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patiēter feramus. In eo autem, quod cædes prohibetur, illud primū docendū est, quę cędes sint eiusmodi, quę hac pręcepti lege non uetentur. nam, bestias occidi, prohibitum non est: quoniam si illis uesci, a Deo hominibus est concessum; fas item est, illas occidi. qua de re ita sanctus

D. August. Augustinus: Cum audimus, inquit, Non occides; nō accipimus hoc dictum esse de fructetis; quia nullus est eis sensus; nec de irrationabilibus animalibus: quia nulla nobis ratione sociantur. Alterum permissum cædis genus est, quod ad eos magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua, ex legū præscripto, iudicioque, in facinorosos homines animaduertūt, & innocentes defendunt. quo in munere dum iuste uersantur, non modo ij cędis nō sunt rei, sed huic diuinę legi, qua cędes uetatur, maxime obediunt. cum enim legi huic finis is propositus sit, ut hominum uitæ, salutique consulatur; magistratuum item, qui legitimi sunt scelerū uindices,

dices,

dices, animaduersiones eodem spectant, ut, audacia, & iniuria supplicijs repressa, tuta sit hominum uita. Quare Dauid, In matutino, inquit, interficiebã omnes peccatores terræ, ut disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Qua ratione ne illi quidem peccant, qui iusto bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicæ utilitatis studio, uitam hostibus adimunt. Sunt prętęrea eiusmodi cędes, quę nominatim iussu Dei fiunt. Leui filij non peccauerunt, qui una die tot millia hominum occiderunt. qua cęde facta, sic ad eos locutus est Moses: Consecrastis manus uestras hodie Domino. Neque uero huius pręcepti reus est, qui non sponte, neque meditato, sed fortuito hominẽ occidit: qua de re in Deuteronomij libro ita est: Qui percusserit proximũ suum nesciens, & qui heri & nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abijsse cum eo simpliciter in siluam ad ligna cędenda, & in succisione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicũ eius percusserit, & occiderit. Hæ cędes eiusmodi sunt, quę quia non uoluntate, neque de industria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur, quod S. Augustini sententia comprobatur. Absit enim, inquit, ut ea, quę aut propter bonum, aut licitum facimus, siquidem pręter nostrã uoluntatẽ quidquam mali acciderit, nobis imputetur. In quo tamen duabus de causis peccari potest, altera, si quis in re iniusta occupatus, hominem occiderit. exempli causa: si quis grauidam mulierem pugno, uel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem

Psal. 100
Exod. 32
Deut. 19
D. August.

quidem illud præter percussoris uoluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret ullo modo grauidam mulierem percutere. Altera, si non omnibus circumspectis, negligenter, & incaute aliquem occiderit. qua etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non teneri satis apparet. Atque hæ quidem, quas modo commemorauimus, cædes sunt, quæ hoc legis pręcepto non continentur, quibus exceptis, reliquę omnes prohibentur, siue homicidam quis spectet, siue qui occiditur, siue modos, quibus cędes fit. nam quod ad eos pertinet, qui cędem faciunt, nemo plane excipitur; non diuites, non potentes homines, non domini, non parentes: sed, delectu omni, & discrimine remoto, occidere uetitum est omnibus. Si uero ij spectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet; nec quisquam est tam humilis & abiectę cōdicionis homo, quin legis huius ui defendatur. Neque uero se ipsum interficere cuipiam fas est, cum uitę suæ nemo ita potestatem habeat, ut suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat; ideoque legis huius uerbis non ita prescriptum est, Ne alium occidas, sed simpliciter, Ne occidas. sin autem multiplicem cędis faciendę modum attēdimus; nemo est, qui excipiatur. non solum enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut ueneno, uitā homini eripere non licet, sed consilio, ope, auxilio, uel alia quacumque ratione id fieri prorsus uetitum est. in quo summa tarditas, stuporque Iudęorum fuit, qui crederent, se hoc preceptum seruare, si manus

tantum

tantum a cęde abstinerent. sed homini Christiano, qui, interprete Christo, didicit hanc legem spiritualem esse, nempe quæ non manus solum puras, sed animum etiam castum, sincerumque nos habere iubet, illud non satis omnino est, quod illi satis cumulate se prestare arbitrabantur. nā, ne irasci quidem cuiquā licere, in euangelio traditum est, cū dicat Dn̄s: Ego autem dico uobis: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autē dixerit fatri suo, Racha, reus erit cōsilio: qui autē dixerit, Fatue, reus erit gehēnę ignis. Ex quibus uerbis perspicuū est, eū culpa non carere, qui fratri succēseat, quāuis iram animo inclusam contineat; qui uero eius irę significationem aliquam dederit, grauiter peccare; at multo grauius, qui non uereatur dure fratrem accipere, & ei conuicium facere. & quidem hoc uerum est, si nulla subsit irascendi causa. nam iræ causa, quę a Deo, legibusque conceditur, ea est, cum in eos animaduertimus, qui nostro imperio, potestatique parent, si in eis sit culpa: Christiani enim hominis ira non a carnis sensibus, sed a spiritu sancto proficisci debet; cum templa sancti spiritus, in quibus Iesus Christus habitet, nos esse conueniat. Multa præterea sunt a Domino tradita, quę ad perfectam huius legis rationem pertinent: qualia illa sunt, non resistere malo; sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram; & ei, qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicumque te angariauerit mille passus, uade cum illo alia duo. Ex his, quæ iam commemorata sunt, animaduerti licet, quam

Matth. 5

1. Cor. 6

Matth. 5

quam procliues sint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto uetita sunt, quamue multi reperiantur, qui si minus manu, animo saltem cędis scelus committunt. Et quoniã huic tam periculoso morbo remedia in sacris litteris adhibita sunt; Parochi est officium, ea diligenter fidelibus tradere. præcipuum autem illud est, ut intelligant, quam nefarium sit peccatum, hominis cædes: idque uel plurimis, maximisque sanctarum litterarum testimonijs perspici potest. usq; enim adeo homicidiũ detestatur Deus in sanctis litteris, ut a bestijs hominum cędis pœnam se repetiturum dicat, ac belluã, quæ hominem lęserit, occidi iubeat. neque aliam ob causam a sanguine hominem abhorrere uoluit, nisi ut omni ratione a nefaria hominis cæde & animum, & manus abstineret. sunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturę hostes acerbissimi, qui, quantum in eis est, uniuersum Dei opus euertunt, cum hominem tollant, cuius causa is omnia, quæcumque procreata sunt, se fecisse testatur. immo uero in Genesi, cum prohibitum sit, hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suã, & similitudinem creauit, insignem Deo iniuriã is facit, quasique uiolentas illi manus afferre uidetur, qui eius imaginẽ e medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauissime de sanguinarijs hominibus conquestus est illis uerbis; Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinẽ. neque simpliciter dixit, Occidunt, sed, Effundunt sanguinem: quæ uerba, ad detestabilis illius sceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatẽ ostendendam, protulit. utque declararet in primis,

Gen. 9

Psal. 13

quam

quam præcipites illi diabolico quodã impulsu ad id facinus ferantur, dixit; Veloces pedes eorum. Iam uero, quę in hoc præcepto seruanda esse Christus dominus iubet, eo spectãt, ut pacem cum omnibus habeamus. ait enim, cum hunc locum interpretaretur: Si offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniẽs offeres munus tuum: & quæ sequuntur. Quæ ita a Parocho explicabuntur, ut doceat, sine ulla exceptione omnes charitate complectendos esse: ad quam in huius præcepti explicatione fideles, quam maxime poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendi uirtus maxime elucet. Cum enim odium hoc præcepto aperte uetetur, quoniam qui fratrem suum odit, homicida est, certe illud cõsequitur, ut amoris & charitatis pręceptũ detur. cumq. hac lege de charitate & amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionũ, quæ charitatem ipsam consequi solent, pręcepta traduntur. Charitas patiens est, inquit D. Paulus. patientia igitur nobis pręcipitur, in qua nos animas nostras possessuros esse Saluator docet. Beneficentia deinde charitatis comes est, & socia: quoniam charitas benigna est. Benignitatis autem, atque beneficentiæ uirtus late patet, eiusque officiũ in ijs rebus maxime uersatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos uestiamus; & quo quisque opis nostrę magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus. hæc beneficentię, & bonitatis

Math. 5

1. Ioan. 3

1. Cor. 13

Luc. 21

tatis officia, quę per se sunt illustria, eo fiunt illustriora, si inimicis pręstentur. ait enim Saluator:
Math. 5 Diligite inimicos uestros: benefacite ijs, qui oderunt uos, quod etiam Apostolus monet illis uer-
Rom. 12 bis: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potū da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius: noli uinci a malo, sed uince in bono malum. Denique, si charitatis legē spectemus, quę benigna est, omnia, quęcumque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasq. id generis uirtutes pertinent, officia colere, ea lege pręscribi intelligemus. At uero longe omnium pręstantissimū officiū, quod charitatis plenissimum est, in quo maxime nos exercere conuenit, illud est, ut iniurias, quas accepimus, ęquo animo remittamus, atque condonemus: quod ut plane efficiamus, sępe nos diuinę litterę, ut antea dictum est, monent, atque hortātur; cum non beatos solum eos dicant, qui ita prorsus faciunt; sed erratorum etiam ueniam ijsdem a Deo datam affirment. qui uero hoc ipsum facere negligunt, aut omnino recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam ulciscendi libido hominū mentibus fere insita est; Parochus maximā in eo diligentiam ponat, necesse est, ut iniuriarum obliuisci, easque remittere Christianum hominem oportere, nō doceat solum, sed penitus etiam fidelibus persuadeat. Cumque hac ipsa de re apud sacros scriptores multa fiat mentio, eos consulat ad refellendam illorum pertinaciam, qui in ulciscēdi cupiditate animo obstinato sunt, atque obfirmato. Argumenta in promptu habeat, quę illi Patres grauissima, & ad eam rem maxime accommodata

ta pie

ta pie adhibuerunt. Verum hæc potissimum tria explicanda sunt. primum est, ut, qui se iniuriam accepisse putat, ei maxime persuadeatur, illum detrimenti, aut iniurię præcipuā causam non fuisse, quem ipse ulcisci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui a Sabæis hominibus, a Chaldęis, & a dęmone grauiter lęsus, nulla tamen eorum habita ratione, ut uir rectus, & homo admodum pius, recte, pieque ijs uerbis usus est: Dominus dedit, Dominus abstulit. Itaque patientissimi illius uiri oratione, & exemplo, Christiani homines sibi persuadeant, quod uerissimum est, omnia, quæcumque in hac uita patimur, a Domino, qui iustitię omnis misericordiæque parens est, & auctor proficisci. Neque uero ille nos, quæ eius est immensa benignitas, ut inimicos punit, sed ut filios corrigit, & castigat. Nec profecto, si recte animaduertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministri, & quasi satellites Dei. & quamquam homo potest male aliquem odisse, pessimeque illi cupere: tamen ei, nisi permissu Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione adductus Ioseph, fratrum impia consilia, sic Dauid iniurias sibi a Semei illatas æquo animo tulit. Ad hanc itē rem illud argumenti genus ualde pertinet, quod sanctus Chrysostomus grauiter, atque erudite pertractauit, neminem scilicet, nisi a se ipso, lædi. nam qui se iniuriose tractatos esse opinantur, si rē recta secum uia reputent, comperient profecto, nullam se ab alijs iniuriā, aut damnum accepisse. etsi enim, quibus ipsi læduntur, ea extrinsecus eueniunt; tamen se maxime ipsi offendunt, cum animum

Iob 1 · *Gen. 45* · *2. Reg. 16*

mũ odio, cupiditate, inuidia nefarie contaminãt. Alterum est, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad illos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, iniurias libenter remittunt. quo
Math. 18 rum primum illud est, quod aliena debita remittẽtibus promisit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorũ ueniam impetrent. ex quo promisso, quam gratum illi sit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quandã, & perfectionem assequimur: quoniam, condonan-
Math. 5 dis iniurijs, quodam modo Dei similes efficimur, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Postremo, explicanda sunt incommoda illa, in quæ nos tum incidimus, cum iniurias, quæ nobis illatæ sunt, cõdonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animũ inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium, non solum peccatũ graue esse, sed etiam diuturnitate peccandi grauius inhærere. cum enim is, in cuius animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem sitiat; illius ulciscendi spe plenus, dies, noctesque in perenni quadã mala mentis agitatione ita uersatur, ut numquam a cædis, aut nefariæ alicuius rei cogitatione cessare uideatur. quo fit, ut is uel numquam, uel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltem ex parte iniurias remittat. quare merito uulneri comparatur, cui telum infixum hæret. Multa præterea incommoda & peccata sunt, quæ hoc uno odij peccato, quasi uinculo quodam, iuncta tenentur. ideoque. D. Ioannes in
1. Ioan. 2 hanc sententiam ita dixit: Qui fratrem suum odit.
in te-

in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quo eat: quia tenebræ obcęcauerunt oculos eius: itaque ſæpius labatur, neceſſe eſt. Etenim quo pacto fieri poteſt, ut dicta aliquis, aut facta illius probet; quem oderit? hinc temeraria & iniqua iudicia exiſtunt, iræ, inuidię, obtrectationes, & alia eiuſmodi; quibus illi quoque implicari ſolent, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti ſunt: itaque ſępe fit, ut ex uno peccato multa exiſtant. Neque iniuria dicitur, hoc peccatum eſſe Diaboli: quando quidem ipſe ab initio homicida fuit. Quãobrem Dei filius dominus noſter Ieſus Chriſtus, cũ ſibi mortem Phariſęi afferre cuperent, illos a patre Diabolo genitos eſſe dixit. Sed pręter hęc, quę dicta ſunt, unde ſceleris huius deteſtãdi rationes peti poſſunt, alia quoque remedia, & ea profecto maxime opportuna, ſanctarum litterarũ monumentis tradita ſunt. Ac primum omniũ remedium, & maximum eſt, Saluatoris noſtri exemplũ, quod ad imitãdum nobis proponere debemus. Is enim, cum ne minima quidem peccati ſuſpitio in eũ cadere poſſet, uirgis cęſus, ſpinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem pleniſſimam pietatis; Pater dimitte illis: non enim ſciunt quid faciunt. Cuius aſperſionem ſanguinis, teſtatur Apoſtolus, melius loquentem, quam Abel. Alterum autem remedium ab Eccleſiaſtico propoſitum eſt, ut mortem atque illum Iudicij diem recordemur. Memorare, inquit ille, nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. quę ſententia eodem ſpectat, ac ſi dicat: Illud ſæpe etiam atque etiam cogita, breui fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempo-

Ioan. 8 · *Luc. 23* · *Hebr. 12* · *Eccle. 7*

re tibi optatissimum erit, & maxime necessarium, summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, necesse est. ita enim fiet, ut immunis illa ulciscendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, maiusue remedium inuenias, quam obliuionē iniuriarū, & amorē in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione uiolarint.

NON MOECHABERIS.

Quoniam uiri, & uxoris uinculum arctissimū est, & nihil utrique iucundius accidere potest, quam intelligere se mutuo quodam & singulari amore diligi; contra, nihil molestius, quam sentire a se debitum & legitimum amorem alio transferri; recte quidem, atque ordine illam, quæ hominis uitam a cæde tuetur, legem hæc, quæ de Mœchia, siue adulerio est, consequitur, ut sanctam illam & honorabilem matrimonij coniunctionē, unde magna charitatis uis existere solet, nemo ullo adulterij scelere uiolare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Parochus, & prudens, & tectis uerbis rem commemoret, quæ moderationem potius desiderat, quam orationis copiam. uerendum est enim, ne, dum is late, atque copiose nimis explicare studet, quibus modis homines ab huius legis præscripto discedant, in illarum rerum sermonem forte incidat, unde excitandæ libidinis potius materia, quam restinguendæ illius ratio, emanare solet. Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur a Parochis. Eius igitur

tur duplex uis est, altera, qua disertis uerbis adulterium uetatur; altera, quæ eam sententiam inclusam habet, ut animi, corporisque castitatem colamus. Vt autem ab eo, quod prohibitum est, docendi initium sumatur; Adulterium est legitimi tori iniuria, siue alienus, siue proprius ille sit. etenim si maritus cum muliere soluta rem habet, suum ipse torum uiolat; si uero solutus uir alienam cognoscat uxorem, adulterij labe torus alienus inquinatur. Hoc uero adulterij interdicto omnia prohiberi, D. Ambrosius & Augustinus auctores sunt, quęcumque inhonesta sunt, & impudica. In hanc sententiā hęc uerba accipienda esse, ex sacris litteris tum ueteris, tum noui testamenti licet colligere. nam pręter adulterium, alia libidinis genera apud Mosen puniuntur. Est Iudæ in Genesi iudicium in nurum suam. Est præclara illa in Deuteronomio Mosis lex, ne de filiabus Israel ulla esset meretrix. Extat pręterea Tobiæ ad filium eiusmodi adhortatio: Attende tibi filij mi ab omni fornicatione. Ecclesiasticus item, Erubescite, inquit, a respectu mulieris fornicariæ. In euangelio etiam Christus dominus inquit, de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus uero Paulus hoc uitium sæpe multis grauissimisque uerbis detestatur: Hæc est, ait, uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatione. &, Fugite fornicationem. &, Ne commisceamini fornicarijs. Fornicatio autem, inquit, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in uobis. &, Neque fornicarij, neque adulteri, neque molles, neque masculorum

D Ambr.
D. August.
Gen. 38
Deuter. 23
Tob. 4.
Eccle. 41
Matth. 15
1. Thess. 4
1. Cor. 5
1. Cor. 6
Ad Eph. 5
1. Cor. 6

concubitores regnum Dei posſidebunt. Præcipue uero ob eam rem adulterium diſerte uetitum eſt, quia prẹter turpitudinem, quæ illi cum alijs intemperantiæ generibus communis eſt, iniuſtitiæ quoque peccatum non ſolum in proximum, ſed etiam in ciuilem ſocietatem adiunctum habet. Eſt illud item certum, qui ſe a ceterarum libidinum intemperantia non abſtinet, eum ad hanc, quæ adulterij eſt, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterij interdicto facile intelligimus, omne impuritatis & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi: immo uero omnem intimam animi libidinem hoc prẹcepto uetitam eſſe, tum ipſius legis uis ſignificat, quā ſpiritualem eſſe conſtat, tum Chriſtus dominus docuit illis uerbis: Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad cōcupiſcendū eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Hẹc ſunt, quæ fidelibus publice tradenda duximus; ſi tamen ea addantur, quæ a ſancta Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui ſcorta, & pellices alūt, decreta ſunt, prætermiſsis multis alijs ac uarijs impudicitię, & libidinis generibus, de quibus priuatim unuſquiſque a Parocho admonendus erit, ut temporis, & perſonarum ratio poſtulabit.

Matth. 5

Trid. Syn.

Caſtitas unicuiq; pro diuerſitate ſtatus neceſſario ſeruanda.

Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ iubendi uim habent. Docendi igitur ſunt fideles, ac uehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni ſtudio colant, mundentq. ſe ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei. In primis autem admonēdi ſunt, quamuis caſtitatis uirtus in eorum hominum

gene-

genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane diuinum uirginitatis propositū sancte & religiose colunt, tamen ijs etiam conuenire, qui uel cælibē uitam agunt, uel matrimonio iuncti, a uetita libidine puros se & integros seruant. Quoniam uero multa a sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere uoluptates, ea Parochus studeat populo accurate exponere, atque in hac tractatione diligentissime uersetur. Hæc autem eiusmodi sunt, partim quę in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maxime uersatur, ut intelligamus, quanta sit huius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita, facilior fiet eius detestandi ratio. perniciosum uero scelus esse, intelligi ex eo potest; quoniam propter hoc peccatum e Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines, quod malorum omnium ultimum est. Et hæc quidem calamitas omnium scelerum communis est: illud autem huius peccati proprium, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli scribentis; Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est. qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Quod ob eam causam dictum est, quoniā illud iniuriose tractat, cum eius uiolat sanctitatē. qua de re ad Thessalonicenses ita D. Paulus: Hęc est, inquit, uoluntas Dei, sanctificatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatione, ut sciat unusquisque uestrum uas suum possidere in sanctificatione & honore, nō in passione desiderij, sicut & gentes quæ ignorant Deum.

1. Cor. 6

1. Thess. 4

Deinde, id quod ſceleſtius eſt, ſi homo Chriſtianus meretrici turpiter ſe dedat, membra, quæ Christi
1. Cor. 6 ſunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait; Neſcitis, quoniam corpora ueſtra, membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? abſit. an neſcitis quoniam
1. Cor. 6 qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Eſt præterea homo Chriſtianus, ut idem teſtatur, templum ſpiritus ſancti, quod uiolare nihil aliud eſt, niſi ab eo ſpiritum ſanctum eijcere. In adulterij autem ſcelere magna ineſt iniquitas. ſi enim, ut uult
1. Cor. 7 Apoſtolus, qui matrimonio iuncti ſunt, ita eorum alter alterius poteſtati mancipatus eſt, ut neuter ſui corporis poteſtatẽ, iuſque habeat, ſed mutuo quodam ſint inter ſe quaſi ſeruitutis uinculo ita deuincti, ut uir ad uxoris uoluntatem, contraq. uxor ad uiri nutum, uolũtatemq. ſe accommodare debeat: certe ſi alteruter corpus ſuum, quod eſt alieni iuris, ab eo, cui illud adſtrictum eſt, diſiungit, is admodũ iniquus eſt, & nefarius. Et quoniã infamiæ metus & ad ea, quę iuſſa ſunt, uehemẽter incitat homines, & a uetitis magnopere deterret; docebit Paro-
Prouer. 6 chus, adulteriũ hominibus inſignẽ turpitudinis notã inurere. nã ſacris litteris ita proditum eſt. Qui adulter eſt, propter cordis inopiã perdet animam ſuam: turpitudinem, & ignominiam congregat ſi-
Leuit. 20 bi, & opprobrium illius non delebitur. Verum huius ſceleris magnitudo ex ſupplicij ſeueritate facile
Ioan. 8 perſpici poteſt. adulteri enim, lege a Domino in ueteri teſtamento pręſcripta obruebantur lapidibus. quin etiam, ob unius libidinem, non ſolum qui ſcelus admiſit, ſed uniuerſa interdum ciuitas, ut de Sichi-

Sichimitis legimus, deleta est. Multa diuinæ animaduersionis exempla in sacris litteris prodita sunt, quæ ad deterrendos a nefaria libidine homines Parochus colligere poterit, ut Sodomæ, & reliquarum finitimarum urbium interitus; Israelitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab in deserto, supplicium; Beniamitarum deletio. Qui uero mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpe plectuntur, non effugiunt, nam mente cæci, quæ pœna grauissima est, ita fiunt, ut neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique, uitæque suæ rationem habeant: hocq; pacto adeo nequã, & inutiles fiunt, ut nihil graue committi eis debeat, & ad nullum fere officij munus idonei sint. Huius rei exempla a Dauide, & Salomone petere nobis licet: quorum alter postquam adulteratus est, repente sui dissimillimus, ex mitissimo crudelis extitit, ut Vriam optime de se meritum morti obtulerit; alter cum se totum in mulierum libidinẽ profudisset, ita a uera Dei religione sese auertit, ut alienos deos sequeretur. Aufert igitur, ut Oseas dixit, hoc peccatum cor hominis, sæpeq. obcæcat.

Gen. 34 *Gen. 19* *Num. 25* *Iud. 20* *2. Reg. 11* *3. Reg. 11* *Ose. 4*

Nunc ad ea remedia ueniamus, quæ in actione consistunt. quorũ primũ illud est, ut otiũ maxime fugiamus, in quo Sodomitæ homines, ut est apud Ezechielẽ, cũ hebescerent, in spurcissimũ illud nefariȩ libidinis scelus prȩcipites lapsi sunt. Deinde crapula magnopere est uitanda. Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati sunt: quoniam uenter expletus, ac saturatus, libidinem parit. Hoc ipsum illis uerbis Dominus significauit; Attendite uobis, ne

Ne uideatur castitas, quãta cura adhibenda. *Hier. 5* *Luc. 21*

ne forte grauentur corda uestra in crapula, & ebrietate. hoc item Apostolus; Nolite, inquit, inebriari uino, in quo est luxuria. Sed maxime animus ad libidinem oculis inflãmari solet. quo pertinet illa Christi domini sententia; Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Multę præterea sunt prophetarum de eadem re uoces, ut est apud Iob: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine. Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quę ex oculorum aspectu ortum habuerunt. sic Dauid, sic rex Sichem peccauit: hocque item pacto senes illi Susannę calumniatores deliquerunt. Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus ualde excitatur, occasionem libidini non paruam sæpe præbet: ideoque Ecclesiasticus monet: Auerte faciem tuam a muliere compta. Cum igitur mulieres in nimio ornatus studio uersentur, non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, ut eas interdum moneat, obiurgetque uerbis, quæ hoc de genere grauissima Apostolus Petrus ita protulit: Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimentorum cultus. D. Paulus item, Non in tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste pretiosa. multæ enim, auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis, & corporis perdiderunt. Hoc autem libidinis incitamentum, quod e uestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod est turpis obsceniq. sermonis. nam uerborũ obscenitate, quasi face quadam subiecta, adolescentum accenduntur animi. Corrumpunt

Ad Ephe. 5
Matth. 5
Iob 31
2. Reg. 11
Gen. 34
Dan. 13
Eccle. 9
1. Pet. 3
1. Tim. 2

punt enim mores bonos colloquia mala, inquit Apostolus: hocque ipsum cũ maxime efficiant deli catiores, & molliores cantus, ac saltationes, ab ijs quoque diligenter cauendũ est. quo in genere numerantur item libri obscene & amatorie scripti: qui ita uitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem prę seferunt: cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosq. adoloscentum animos uis in illis sit maxima. Sed Parochus in primis curet, ut, quæ de ijs a sacrosancto Tridentino Cócilio pie, religioseque cõstituta sunt, ea sanctissime seruẽtur. Hęc uero omnia, quæ cõmemorata iam sunt, si magno adhibito studio, curaq. uitentur, omnis fere libidinis materia tollitur. sed ad illius uim opprimendam maxime ualent frequens Confessionis, & Eucharistię usus: tum assiduæ, ac piæ quidem ad Deum preces, cum eleemosynis atque ieiunio coniunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod recte petentibus non denegat, nec patitur nos tentari supra id, quod possums. Corpus autem non ieiunijs modo, & ijs præsertim, quæ sancta Ecclesia instituit, sed uigilijs etiam, pijs peregrinationibus, atq. alijs afflictationũ generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atque alijs eiusmodi rebus maxime cernitur temperãtiæ uirtus: in quã sententiã ad Corinthios ita D. Paulus scribit: Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidẽ ut corruptibilem coronã accipiãt, nos aũt incorruptã. Et Paulo post, Castigo, inquit, corpus meũ, & in seruitutẽ redigo: ne forte, cũ alijs pędicauerim, ipse reprob⁹ efficiar. Et alio loco: Carnis curã ne feceritis in desiderijs.

1. Cor. 15

Conc. Trid.

1. Cor. 10

1. Cor. 9

Rom. 13

NON

NON FVRTVM FACIES.

Veterem hunc Ecclesiæ morem fuisse, ut huius præcepti uis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorum, qui ceteros ab ijs uitijs maxime deterrerent, quibus ipsi cumulati reperiebantur: Qui enim, inquit, aliũ doces, te ipsũ non doces? qui prædicas nõ furandũ, furaris? Quo doctrinæ bono nõ solum frequens illorum temporum peccatum corrigebãt, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasq. malorum causas, quæ furto commoueri solent. In ijs & delictis, & delictorum incommodis, atque calamitatibus cum nostra etiam hæc ætas misere uersetur, ad exẽplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinæ magistrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & assidue, ac diligenter huius præcepti uim, ac sententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam suam cõferent ad declarandũ Dei infinitum amorem erga genus humanũ: qui non modo illis duobus interdictis, Non occides, Non mœchaberis, quasi præsidijs, & uitam, corpusque nostrum, & famam, existimationemque tueatur; sed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tamquam custodia quadam externas res, ac facultates muniat, atque defendat. quam enim hęc uerba subiectam habent notionem, nisi eam, quam supra diximus, cum de alijs pręceptis loqueremur? uetare uidelicet Deum, bona hęc nostra, quę in eius tutela sint, a quoquam auferri, aut uiolari. quod diuinę legis beneficium quo maius est, eo nos in ipsius beneficij auctorem Deum gratiores esse oportet.

Rom. 12

tet. Et quoniam & habendę, & referendæ gratiæ, nobis optima ratio proposita est, ut non tantũ pręcepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum præcepti officiũ fideles excitandi, & inflammandi sunt. Est autem hoc pręceptum, quemadmodum superiora, diuisum in duas partes: quarum altera, quæ furtum uetat, aperte est annunciata; alterius sententia, & uis, qua iubemur benigni, & liberales esse in proximos, in priore occulta est, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur, Non furtum facies. In quo illud animaduertendũ est, furti nomine non id modo intelligi, cũ occulte ab inuito domino aliquid aufertur, sed etiam, cum aliquid alienum contra uoluntatẽ scientis domini possidetur. nisi forte existimandum est, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per uim, & iniuriã non improbare: cũ extet illud Apostoli; Rapaces regnum Dei nõ possidebunt. quorum omnem rationem, & consuetudinem fugiendã esse, idem scribit Apostolus. Quamquam uero maius peccatum rapinę sint, quam furtum; quę, pręter rem, quam alicui adimunt, prætereα uim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam: mirandum tamen non est, quod leuiori hoc furti nomine notatum sit diuinæ legis præceptum, non rapinę. id enim summa ratione factũ est: quia furtum latius patet, & ad plura pertinet, quam rapinæ; quas tantummodo illi facere possunt, qui potentia, & uiribus pręstant: quamquam nemo non uidet, exclusis eiusdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiã facinora prohiberi. Varijs autem nominibus notatur iniusta possessio, & usus re-

1. Cor. 6
1. Cor. 5

rum

rum alienarum, ex uarietate eorum, quæ & inuitis, & inscijs dominis auferuntur. nam si priuatim quid priuato adimitur, furtum dicitur; si surripitur publico, peculatus appellatur. plagiatum uocant, si homo liber, uel seruus alienus in seruitutẽ abducitur. si uero sacra res eripitur, nominatur sacrilegiũ: quod facinus maxime nefarium ac scelestum adeo in mores inductum est, ut bona, quæ necessario & sacrorum cultui, & ecclesię ministris, & pauperum usui, pie, ac sapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates perniciosasque libidines conuertantur. Sed, præter ipsum furtum, idest externam actionem, furandi etiam animus, & uoluntas, Dei lege prohibetur: est enim spiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & consiliorũ, inspicit. De corde enim, inquit Dominus apud S. Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia. Sed quam graue scelus furtum sit, ipsa naturæ uis, & ratio satis ostendit: est enim iustitiæ contrarium, quæ suum cuique tribuit. Nam bonorum distributiones, & asignationes, iam inde ab initio iure gentium cõstitutas, diuinis etiam & humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet; ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere uelimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt. nam, ut Apostolus ait, Neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei posidebunt. Et si huius sceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ furtum consequuntur. Fiunt enim iudicia temere, & inconsulto, multa de multis: erumpunt odia:

Matth. 15

1. *Cor.* 6

odia: suscipiuntur inimicitiæ: existunt interdum acerbissimæ innocentium hominũ damnationes. Quid dicemus de ea necessitate, quæ diuinitus imposita est omnibus, satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? Non enim, inquit Augustinus, remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: quæ restitutio, cum quis assueuerit ex alienis locupletari, quã tam habeat difficultatem, præter id, quod unusquisque & ex aliorum consuetudine, & de suo sensu iudicare potest, ex testimonio Habacuc prophetæ licet intelligere. ait enim: Væ ei, qui multiplicat non sua usquequo, & aggrauat contra se densum lutum. Lutum appellat densum, rerum alienarum possessionem, unde emergere, & expedire se homines difficile possint. Furtorum autem tam multa sunt genera, ut ea dinumerare sit difficillimũ. quare de his duobus, furto, & rapinis, dixisse satis erit, ad quæ tamquã ad caput reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda, & ad fidelem populum a scelesto facinore deterrendum, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi. *D. August.* *Habac. 2*

De uariis furtorum generibus.

Verum huius generis partes persequamur. Sunt igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, uel aliquo modo inuẽtas, occupatas, aut ademptas retinent. ait enim S. Augustinus: Si inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. Quod si rerum dominus nulla ratione inueniri potest, illa sunt bona in usus pauperũ conferenda: quæ ut restituat, qui adduci non potest, ea re facile probat se undique ablaturũ omnia, si possit. Eodem se alligant scelere, qui in emẽdis, uendendisq. rebus fraudes adhibent, & uanitate orationis. horũ fraudes uindicabit Domin⁹. *S. August.*

Grauio-

Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere sunt ij, qui fallaces, & corruptas merces uendunt pro ueris, & integris; quiue pondere, mensura, numero, ac regula decipiunt emptores: est enim in Deuteronomio: Nō habebis in sacculo diuersa pō dera. & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura: statera iusta, & æqua sint pondera: iustus modius, æquusque sextarius. Est & alio loco; Abominatio est apud Dominum pondus, & pondus, statera dolosa non est bona. Furtum etiam apertum est operariorum, & artificum, qui totam & integram mercedem exigunt ab ijs, quibus ipsi iustam, ac debitam operam non dederunt. Nec uero distinguūtur a furibus serui dominorum, rerumq. custodes infidi; quin etiam eo sunt detestabiliores, quā reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci seruo nihil domi obsignatū, aut occlusum esse potest. Furtum præterea facere uidentur, qui fictis, simulatisque uerbis, quiue fallaci mēdicitate pecuniam extorquent: quorum eo grauius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad priuatum aliquod, uel publicum officium cōducti sunt, nullam uel paruā operam nauantes munus negligunt, mercede tantum, ac pretio fruuntur. Reliquā furtorum multitudinem, a solerti auaritia, quę omnes pecunię uias nouit, excogitatam, persequi lōgum est, & ut diximus, difficillimum. itaq. de rapinis, quod est alterum horum scelerum caput, dicēdum uidetur, si prius monuerit Parochus Christianū populum, ut meminerit illius Apostoli sententię: Qui uolunt diui-

Deuter. 25
Leuit. 19
Prouer. 20
1. Tim. 6

diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec ullo sibi loco patiatur excidere præceptum hoc: Quæcumque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Et illud cogitet perpetuo: Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquando alteri facias. Rapinę igitur patent latius. nam qui debitam operarijs mercedem non persoluunt, sunt rapaces: quos S. Iacobus ad pænitentiam inuitat illis uerbis; Agite nunc diuites: plorate ululantes in miserijs uestris, quę aduenient uobis. cuius pænitentiæ causam subiungit: Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt regiones uestras, quæ fraudata est a uobis, clamat: & clamor eorum in aures domini sabahot introiuit. quod genus rapinarum in Leuitico, in Deuteronomio, apud Malachiam, & apud Tobiam uehementer improbatur. In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui, quæ Ecclesiæ præsidibus, & magistratibus debentur, uectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non dissoluunt, uel interuertunt, & ad se transferunt. Huc etiam referuntur feneratores in rapinis accerrimi, & acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant usuris. Est autem usura, quidquid præter sortem, & caput illud, quod datum est, accipitur, siue pecunia sit, siue quiduis aliud, quod emi, aut æstimari posit pecunia. sic enim apud Ezechielem scriptum est: Vsuram, & superabundantiam non acceperis. & Dominus apud Lucam, Mutuum date, nihil inde sperantes. Grauissimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes, & maxime odiosum. hinc illud, Quid fenerari? Quid hominem, inquit, occi-

Matth. 7
Tob. 4
Luc 6
Iacobi 5
Leuit. 19
Deuter. 24
Malach. 3
Tob. 4
Ezech. 18
Luc. 6

occidere? Nam qui fenerantur, bis idem uendunt, aut id uendunt, quod non est. Item rapinas faciũt nummarij iudices, qui uenalia habent iudicia, & pretio muneribusque deliniti, optimas tenuiorum & egentium causas euertunt. Fraudatores creditorum, & inficiatores, quiq. sumpto temporis spatio ad soluendum, sua, uel aliena fide merces emunt, neque fidẽ liberant, damnabũtur eodem crimine rapinarum: quorum etiam delictum grauius est, quod mercatores, illorũ destitutionis, ac fraudationis occasione, magno detrimento ciuitatis uendũt omnia carius. in quos illa Dauidis sentẽtia uidetur
Psal. 36 conuenire; Mutuabitur peccator, & non soluet. Quid de locupletibus dicemus ijs, qui ab illis, qui soluendo non sunt, quod cõmodarunt, exigũt acerbius, & pignora etiam ea auferũt contra Dei interdictum, quæ ad eorũ corpus tuendum sunt necessa-
Exod. 22 ria? Deus enim inquit: Si pignus a proximo tuo acceperis uestimentum, ante solis occasum reddas ei: ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. Horum exactionis acerbitatem, iure rapacitatem, atque adeo rapinas appellabimus. Ex numero eorum, qui raptores dicũtur a sanctis Patribus, sunt, qui in frugum inopia comprimunt frumentum, faciuntque ut sua culpa carior, ac durior sit annona: quod etiam ualet in rebus omnibus ad uictum, & ad uitam necessarijs: ad quos illa Salomo
Prou. 11 nis pertinet execratio: Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Quos, suorum scelerum admonitos, Parochi liberius accusabunt, ac propositas

positas illis peccatis pœnas explicabunt uberius. Hæc de uetitis: nunc ad iussa ueniamus: in quibus satisfactio, uel restitutio primum locum habet. peccatum enim non remittitur, nisi restituatur ablatum. sed quoniam non is solum, qui furtum fecit, ei, cui furatus est, id debet restituere, sed omnes præterea, qui furti participes fuerunt, hac lege restitutionis tenentur; aperiendum est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi, uel restituendi necessitatem effugere nō possint. Sunt autem plura hominum genera: ac primum est eorum, qui furari imperant: qui non modo sunt ipsi furtorum socij, & auctores, sed etiā in illo furum genere deterrimi. Alterum genus par uoluntate primis, potestate dispar, in eodem tamen furum gradu ponendum, eorum, qui cum iubere non possint, suasores sunt, atque impulsores furtorum. Tertiū genus est eorum, qui cum furibus consentiunt. Quartum genus est eorum, qui participes furtorum, inde lucrū ipsi etiam faciunt: si lucrum dicendum est, quod, nisi resipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus sic loquitur Dauid: Si uidebas furem, currebas cum eo. Psal. 49 Quintum genus est furum; qui cū furta possint prohibere, tātum abest, ut illis occurrant, & obsistant, ut eorum licentiam permittant, atque concedant. Sextum genus est eorum, qui cū, & furtum factum, & ubi factū sit, certo sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant. Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorū adiutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium; qui omnes & satisfacere debent ijs, quibus aliquid detractū est, &

ad illud necessarium officium uehementer cohortandi sunt. Ne huius quidem sceleris omnino sunt expertes, approbatores furtorum, & laudatores. Nec uero etiam ab eadem culpa sunt alieni filij familias, & uxores, qui pecunias a patribus, & uiris surripiunt. Iam uero huic præcepto illa subiecta sententia est, ut pauperũ, & inopum misereamur, eorumq; difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officijs subleuemus. quod argumentum quia sępissime, & copiosissime tractandum est, petent ea Parochi ex uirorum sanctissimorum, Cypriani, Ioannis Chrysostomi, Gregorij Nazanzeni, & aliorũ libris, qui de eleemosyna præclare scripserunt, quibus huic muneri satisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad studium, & alacritatem opitulandi ijs, quibus aliena misericordia uiuendum est. Sunt uero etiã docendi, quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut uidelicet re, & opera nostra in egentes simus liberales, uerissimo illo argumento, quod summo iudicij die detestaturus sit eos Deus, & sempiternis ignibus addicturus, qui eleemosynę officia prætermiserint, ac neglexerint; illos autem collaudatos in patriam cęlestem intro ducturus, qui benigne fecerint indigentibus. est utraq; Christi domini ore pronunciata sententia: Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum. &, Discedite a me maledicti in ignẽ ęternum. Vtentur præterea sacerdotes accommodatis illis ad persuadendum locis; Date, & dabitur uobis. Proferent Dei promissũ, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem potest. Nemo est, qui reliquerit &c. qui non accipiet centies

De operibus misericordiæ per eleemosynas in pauperes.
Cyprianus Io. Chrysost. Greg. Nazan.

Matth. 25

Luc. 6

Marc. 10

ries tantum nunc in tempore hoc, & in sæculo futuro uitam æternam. Adijcient illud, quod a Christo domino dictum est; Facite uobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Huius uero necessarij muneris partes exponent, ut qui largiri non possunt egentibus, quo uitam sustentent, saltem commodent pauperi, iuxta Christi domini præscriptum: Mutuum date, nihil inde sperantes. Atque huius rei felicitatem beatus Dauid expressit: Iucundus homo, qui miseretur, & commodat. Est autem Christianę pietatis, nisi sit aliunde facultas bene merendi de ijs, quibus ad uictum aliena misericordia opus est, uitandi etiam otij causa, labore, opera, ac manibus ea quęrere, quibus inopum indigentiã leuare possint. ad id omnes suo exemplo hortatur in epistola ad Thessalonicenses Apostolus illis uerbis: Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos. Item ad eosdem: Operam detis, ut quieti sitis, & ut uestrum negotium agatis, & operemini manibus uestris, sicut præcepimus uobis. Et ad Ephesios, Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus, quod bonũ est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Est etiam frugalitati consulendum, parcendumque bonis alienis, ne ceteris graues, aut molesti simus. quę temperãtia sane quam elucet in omnibus apostolis, sed maxime eminet in D. Paulo; cuius illud est ad Thessalonicenses. Memores estis, fratres, laboris nostri, & fatigationis: nocte, & die operantes, ne quem uestrum grauaremus, prædicauimus in uobis euangelium Dei. Atque idem alio lo

Luc. 16
Luc 6
Psal. 111
2. Thess. 3
1. Thess. 4
Ad Eph. 4
1. Thess. 2

2. Thess. 3 co Apostolus;In labore, & fatigatione nocte, & die operantes, ne quem uestrum grauaremus. Sed ut ab uniuerso hoc genere nefariorum facinorum ab horreat fidelis populus, Parochis a prophetis petere & a reliquis diuinis libris sumere par erit dete stationem furtorum, & rapinarum, & horribiles minas a Deo propositas eis, qui illa scelera cōmit-
Amos 8 tunt. Clamat Amos propheta: Audite hoc, qui cō teritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, quando transibit mensis, & uenundabimus merces, & sabbathum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas? Sunt in eadem sententia multa apud Hieremiā, in Prouerbijs, & apud Ecclesiasticū. Nec uero dubitandum est, quin hęc malorum semina, quibus malis opprimitur hęc ætas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verum ut assuescāt Christiani homines prosequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egē tes, & mendicos, quod ad alterā huius pręcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis, & in hac, & in altera uita daturū se Deus pollicetur. Sed quia non desunt, qui etiā se in furtis excusent, admonēdi sūt, fore: ut nullam eorum peccati excusationē accipiat Deus; immo uero futurū, ut illa purgatione nō modo nō leuetur peccatū, sed mirum in modū augeatur. Ecce, nobilium hominum non ferendę delicię, qui culpā extenuare sibi uidētur, si se affirmarint, nō cupiditate, aut auaritia ad detrahendū alteri sua descēdere, sed tuendæ causa amplitudinis familię, & maiorum suorum, quorum existimatio, ac dignitas rue

ret,

ret,nisi rerum alienarũ accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est:simulq. demõstrandum,unam esse rationem conseruandi,& amplificandi copias, & opes, maiorumque gloriam, si Dei uoluntati paruerint, si eius præcepta seruarint, quibus contemptis, fundatæ, & optime constitutæ opes euertuntur; reges ex regio solio, & summo gradu honoris pręcipites exturbantur; in quorum locum infimi interdum homines, & qui summo in odio illis fuerunt,diuinitus uocãtur. Incredibile est,quantopere his succẽseat Deus, cuius rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei Isa. 1
uerba: Principes tui, infideles, socij furum: omnes diligũt munera, sequuntur retributiones. propter hoc ait dominus Deus exercituũ fortis Israel; Eheu consolabor super hostibus meis, & uindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meã ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam. Non desunt,qui non iam illam afferant causam splendoris, & gloriæ, sed uictus, & uitæ commodiorem facultatem,& elegantiam. qui refellendi sunt, docendiq. quam impia sit eorum & actio, & oratio, qui ullam commoditatem anteferant Dei uoluntati, & gloriæ; quam, negligendo eius pręcepta, offendimus mirandum in modum. etsi quę potest esse in furto commoditas,quod summa incommoda consequantur? Super furem enim, inquit Ecclesiasticus, est confusio, & pænitentia. Sed fac Eccle. 5
esse,ut cum illis nõ agatur incommode: dedecorat fur diuinũ nomen: repugnat eius sanctissimæ uolũtati:salutaria ipsius pręcepta contẽnit. quo ex fonte omnis error,omnis improbitas, omnis fluit im-

pietas. Quid, quod audire licet interdũ fures, qui nihil se eo peccare contendant, quod detrahãt aliquid locupletibus, & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil dãni faciant, ne sentiant quidẽ? misera sane, & pestifera defensio. Putat alius satisfactionem suã accipi debere, quod eam furandi consuetudinẽ cepit, ut non facile possit ab illa mente, & actione desistere: qui nisi audierit Apostolum dicentem; Qui furabatur, iam non furetur; uelit, nolit, etiam consuetudinem capiet ęternorum suppliciorum. Nonnulli sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse. est enim illud tritum sermone prouerbium; Fures, qui non sint, fieri occasione. qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse prauis cupiditatibus. Nam si continuo est re perficiendum id, quod libido persuaserit; quis modus, quis finis erit scelerũ, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, uel summæ potius intemperantiæ, & iniustitiæ cõfessio. Nã qui dicit, se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem; idem propemodum fatetur, se semper, oblata occasione, peccaturum. Sunt, qui furari se dicãt ulciscẽdi causa, quod ab alijs eadem iniuria sint affecti. quibus ita respõdendum est: primum nemini licere iniurias persequi: deinde non posse quemquam rei suæ iudicem esse: tum multo minus concedi, vt pœnas ab alijs repetãt eorum, quæ alij in eum peccauerunt. Postremo, quidam furtum satis illa ratione defensum rectumque arbitrantur, quod, cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari nõ possint, nisi illud furto dissoluant. quibus cum ita agendum est, nullum

Ad Eph. 4

esse

esse grauius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quam debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus; Dimitte nobis debita nostra; quare illud insanissimi hominis esse, plus uelle Deo debere, idest plus peccare, ut, quod debet hominibus, dissoluat; multoq. præstare, conijci in carcerem, quam mandari supplicijs inferorum sempiternis: longe etiam esse grauius, Dei, quam hominum iudicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatẽ cõfugere debere, a quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera: quibus Parochi prudentes, ac sui officii diligentissimi, facile poterunt occurrere, vt aliquando habeant populũ sectatorem bonorum operum. *Matth. 6*

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM TVVM FALSVM TESTIMONIVM.

Quantam non modo utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua huius & præcepti explicatio, & officii admonitio, nos D. Iacobi monet auctoritas, illis verbis: Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir. & idem: Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat; ecce quantus ignis quam magnam siluam incendit. & quæ sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur, primum latissime patere hoc linguæ uitium, quod etiam illa Prophetæ sententia confirmatur; Omnis homo mendax: ut propemodum sit vnum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur: Alterum, in- *Iacobi 3* *Psal. 115*

de proficiſci mala innumerabilia, cum ſæpe, maledici hominis culpa; facultates, fama, uita, animæ ſalus amittatur, uel eius, qui læditur, quod contumelias patienter ferre nō poſſit, ſed eas impotenti animo perſequatur; uel eius qui lædit, quod prauo pudore, & falſa cuiuſdam exiſtimationis opinione deterritus, adduci non poſſit, ut illi, qui offenſus ſit, ſatisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, ut quantas poſſunt maximas Deo gratias agant de hoc ſalutari præcepto non dicendi falſi teſtimonij; quo non ſolum ipſi alijs iniuriam facere uetamur, ſed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur. Verum hoc præcepto eadem ratione, & uia progrediendum eſt, qua in ceteris progreſſi ſumus, ut uidelicet animaduertantur in eo duæ leges; altera prohibens, ne falſum dicatur teſtimonium; iubens altera, ut, ſimulatione, fallacijsque ſublatis, dicta, & facta noſtra ſimplici ueritate metiamur. Cuius officij Apoſtolus Epheſios illis uerbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia. Sed prior huius præcepti pars habet hanc rationem, ut, quamuis nomine falſi teſtimonij ſignificetur quidquid in bonam, uel in malam partem de altero conſtanter dicatur, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, tamen præcipue prohibeatur illud teſtimonium, quod in iudicio, falſo dicitur a iurato. iurat enim per Deum teſtis; quod ita teſtificantis, & diuinum nomen interponentis oratio plurimum fidei habet, & pōderis. itaque, quia periculoſum eſt hoc teſtimonium, idcirco præcipue prohibetur: iuratos enim teſtes, niſi

Ad Eph. 4

nisi exceptionibus legitimis excludantur, aut eorum sit aperta improbitas, atque peruersitas, ne iudex quidem ipse potest reijcere, præsertim cum extet iussum diuinæ legis, ut in ore duorum, uel trium stet omne uerbum. Sed ut præceptum fideles plane intelligant, docendi erunt, quid significet hoc, PROXIMI, uocabulum, in quem falsum testimoniũ dicere minime licet. Est autẽ proximus, ut ex Christi domini doctrina colligitur, quicũque eget opera nostra, siue ille propinquus sit, siue alienus, siue ciuis, siue aduena, siue amicus, siue inimicus. nefas enim est existimare, contra hostes licere falsũ aliquid dicere pro testimonio, quos iussu Dei, ac Domini nostri diligere oporteat. quin etiã, quia sibi quisque quadam ratione proximus est, nemini fas est in se falsum testimonium dicere: quod qui committant, sibi ipsi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & se ipsos, & Ecclesiam lædunt, cuius sunt mẽbra: quo modo etiam, qui sibi mortem consciscunt, nocent ciuitati: ita enim est apud sanctum Augustinum; Nec recte intelligentibus poterat uideri, non esse prohibitum, ut aduersus se ipsum quisquã falsus testis assisteret, eo quod in pręcepto additum fuit, Contra proximum tuũ. Sed non ideo, si aduersus se ipsum quisque falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum; quando regulam diligendi proximi, a semetipso dilector accepit. Verum, quia prohibemur proximum lædere falso testimonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut peierando liceat conciliare ei, qui nobiscum natura, ac religione cõiunctus sit, aliquid utilitatis, aut commodi.

Deut. 19

Matth. 18

Luc. 10

S. August.

modi. Nemini enim mendacio, & vanitate, multo minus periurio studendum est. Quare sanctus
S. August. Augustinus de mendacio ad Crescentium docet ex Apostoli sententia, médacium in falsis testimoniis numerandum esse, etiam si in cuiusquam falsa lau
1 Cor. 15 de dicatur. Nam locum illum tractans, Inuenimur autem & falsi testes Dei, si testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Falsum, inquit, testimonium uocat Apostolus, si quis de Christo, & quod ad eius laudem uidetur pertinere, mentiatur, Sæpissime vero etiam contingit, vt, qui alteri fauet, obsit alteri: certe errandi causa affertur iudici, qui interdum falsis testibus adductus, contra ius secundum iniuriam statuit, & iudicare cogitur. Nonnumquam etiam fit, vt, qui ob falsum alicuius testimoniũ causam iudicio uicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua uictoria, assuescat corrumpere, & adhibere falsos testes, quorum opera sperat se posse ad id, quodcumque concupierit, peruenire. Est vero id & ipsi testi grauissimum, qui & ab eo, quem iureiurando subleuarit, & adiuuerit, falsus, & periurus agnoscitur: & ipse, quod ei e sententia succedit scelus, quotidie maiorem exercitationem, & consuetudinem capit impietatis, & audaciæ. Vt igitur testium vanitas mendacia, & periuria prohibentur; sic & accusatorum, & reorum, & patronorum, cognitorum, & procuratorum, aduocatorum, & omnium deniq; qui iudicia constituunt. Postremo uetat Deus omne testimonium non modo in iudicio, sed etiã extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimentum

mentum posſit afferre. Eſt enim in Leuit. quo loco hæc præcepta iterantur, his uerbis: Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unuſquisq; proximum ſuum. ut nemini dubium eſſe poſſit, quin a Deo omne mendacium hoc præcepto eiectum condemnetur. quod apertisſime teſtatur Dauid in hunc modum: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Leuit 19

Pſalm. 5

Prohibetur autem hoc præcepto non modo falſum teſtimonium, ſed deteſtabilis etiam libido, & conſuetudo detrahendi alteri: qua ex peſte, incredibile eſt, quam multa, & quam grauia & incommoda, & mala naſcantur. Hoc uitium maledice, & cõtumelioſe dicendi occulte in alterum, paſsim improbãt diuinæ litterę. Cum hoc, inquit Dauid, non edebam. & S. Iacobus: Nolite detrahere alterutrum, fratres mei. Nec uero præcepta ſolum ſacræ litteræ, ſed etiam exempla ſuppoditant, quibus ſceleris magnitudo declaratur. nam & Aman, confictis criminibus, adeo incẽdit in Iudæos Aſſuerum; ut is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta eſt huiuſmodi exemplis ſacra hiſtoria: quorum commemoratione, ſacerdotes operã dabunt, ut fideles a rei improbitate deterreant. Vt autem peccati huius vis, quo de altero detrahitur, omnino perſpiciatur; ſciendum eſt, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum exiſtimationem, ſed & augendis, amplificandiſque criminibus: & ſi quid occultius ab aliquo commiſsũ ſit, quod ubi reſcitum fuerit, graue, aut turpe ſit ad famam, eã rem qui, ubi, quando, quibus non neceſſe ſit, peruulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur.

Detractionis uitium quam deteſtabile.

Pſal. 100

Iacobi 4

Eſther 13

dicitur. Verum totius obtrectationis nulla capitalior est, quam eorum qui catholicæ doctrinę eiusq. prædicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarum doctrinarum, & errorum magistros extollunt laudibus. Nec uero ab horum hominum numero, & culpa seiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahere enim, uel detrahentem au-

S. Hieron. & Bern. dire, scribunt sancti Hieronymus, & Bernardus, utrum damnabilius sit, non facile constat. non enim essent, qui detraherent, si non adessent, qui detrahentes audirent. In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se cōmittunt, magnopereq. serendis discordijs delectantur; ut sūmas coniunctiones, ac societates fictis sermonibus dirimētes, amicissimos uiros ad immortales inimicitias, & ad arma compellant. Hanc pestem

Leuit. 19 sic detestatur Dominus: Non eris criminator, neque susurro in populo. Tales erāt multi ex cōsiliarijs Saulis, qui eius uoluntatem a Dauide alienare, & in illum regem incitare conabantur. Peccant denique in hāc partem blandi homines, & assentatores, qui blanditijs, & simulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, ut

Isa. 5 est apud Prophetam, Malum bonum, & bonum malum. quos ut arceamus, & pellamus a consue-

Psal. 140 tudine nostra, monuit nos Dauid illa oratione: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me; oleum autem peccatoris nō impinguet caput meum. Quamquā enim isti proximo minime maledicunt,

dicunt, tamen ei maxime nocent, qui, uel laudandis eius peccatis, afferunt ipsi causam perseuerandi in uitijs, quamdiu uixerit. Et quidem in hoc genere illa est assentatio deterior, quę ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. sic Saul, cum Dauidem furori, & ferro Philisthæorum obijcere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis uerbis. Ecce filia mea maior Merob: ipsam dabo tibi 1.Reg 18
uxorem: tantummodo esto uir fortis, & præliare bella Domini. Sic Iudęi insidiosa oratione Christũ Matth. 22
dominum sunt affati: Magister, scimus, quia uerax es, & uiam Dei in ueritate doces. Longe autem perniciosior oratio est amicorum, affinium, & cognatorum, qua ad eos interdum utuntur assentatorie, qui mortifero morbo affecti, iam sint extremo spiritu; dũ affirmant nullum esse tum ei a morte periculum; dum lætum, & hilarem esse iubent, eumque a peccatorum confessione, tamquam a tristissima cogitatione, deterrent; dum denique eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorum, in quibus maxime uersatur. Quare fugiendum est omne mendaciorum genus, sed illud in primis, quo graui damno quisquam affici possit. Plenissimum uero impietatis est mẽdacium, cum quis in religionem, uel de religione mentitur. Sed illis etiam maledictis, & probris grauiter offenditur Deus, quæ cõmittuntur libellis, quos famosos uocant, & alijs huius generis cõtumelijs. Præterea ioco, uel officij causa fallere mẽdacio, ut si nemo in illo uel damnum, uel lucrũ fecerit, tamen omnino indignũ est, ita enim nos Apostolus admonet: Deponentes mendacium, loqui- Ad Eph.4
mini

mini ueritatem. Nam in eo est ad frequens, grauiusque mendacium magna proclinitas; & ex iocosis mendacijs capiunt homines mētiendi consuetudinem; unde ueniunt in opinionem, nō esse ueraces. quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, necesse habēt iurare perpetuo. Postremo, priore parte huius præcepti simulatio repudiatur: nec modo quæ simulate dicuntur, sed quę ita fiunt, cum scelere coniuncta sunt. tam enim uerba, quam facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum, quæ sunt in animo cuiusque, ob eamq. causam Dominus sępe phariseos arguens, hypocritas appellat. Et hæc de priore præcepti lege, quę ad uetandum spectat.

De iustitia unicuiq. inuiolabiliter ministrada. Nunc explicemus, quid in altera iubeat Dominus. Pertinet autem hęc pręcepti uis, & ratio ad id, ut iuste, & ex legibus forensia iudicia exerceantur, neue occupent homines, & usurpent iudicia. *Rom. 14* Non enim fas esse alienum seruum iudicare, scribit Apostolus: ne, re, & causa incognita, sententiam ferant. quo in uitio fuit sacerdotum, & *Act. 7* scribarum consilium, qui de sancto Stephano iudicarunt. quod item peccatum fuit magistratus Phi-*Act. 16* lippensium, de quibus inquit Apostolus; Cęsos nos publice indemnatos, homines Romanos, miserunt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt. Ne condemnent innocentes, aut nocentes absoluant; ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moueantur. *Deuter. 1* Sic enim Moses seniores admonet, quos populi iudices constituerat: Quod iustum est, iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis, ut magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudi-

cium est. De reis autem, & sontibus; uult eos Deus uerum confiteri: cum ex iudicij formula interrogantur. est enim testimonium, ac prædicatio quędam, illa confessio laudis, & glorię Dei ex ipsius Iosuę sententia, qui Achan ad ueri confessionem adhortatus inquit: Fili mi da gloriā domino Deo Israel. Sed quoniam hoc pręceptum testes potissimum attingit, de his etiam a Parocho diligenter agendum erit. nam pręcepti uis ea est, ut non solum prohibeat falsum testimonium, sed uerum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus ueri testimonij, quod sunt innumerabiles res; quas a nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam testimoniorum ueritas in ijs rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa sancti Augustini sententia: Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus est; ille, quia prodesse non uult; hic, quia nocere desiderat. Licet uero interdum uerum tacere, sed extra iudicium. nam in iudicio, ubi testis legitime interrogatur a iudice, uera omnino patefacienda sunt. Quo loco cauendum tamen est testibus, ne suę memorię nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui sunt patroni causarum, & aduocati, actores deinceps, & petitores. Illi igitur opera, ac patrocinio suo non deerunt necessarijs hominum temporibus, & egentibus benigne subuenient: tum iniustas causas defendendas non suscipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent auaritia. Quod ad mercedem attinet

Iosu. 7

S. August.

attinet laboris, & operæ suæ, illa iure, & æquo me tiantur. Petitores vero, & accusatores monendi sunt, ne cuiquam, amore, aut odio aut cupiditate aliqua adducti, periculũ iniquis criminationibus creent. Iustum hoc denique diuinitus descriptum est pijs omnibus, ut in congressibus, & colloquijs uere semper, & ex animo loquantur; nihil dicant quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem, a quibus lædi se, & exagitari intelligũt; cum illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudinem, & societatem intercedere, ut membra sint eiusdem corporis. Vt autem libẽtius hoc mendacij uitium caueãt fideles, proponet eis Parochus summam huius sceleris miseriam, ac turpitudinem. Nam in sacris litteris, mendacij pater dæmon dicitur. quod enim dæmon in ueritate non stetit, mendax est, & mendacij parens. Adiũget ad eijciendum tantum flagitium ea mala, quæ mendacium consequuntur: & quoniam sunt innumerabilia, fontes, & capita incommodorum, & calamitatum commonstrabit: ac primum, in quantam cadat Dei offensionem, quantumue eius odiũ incurrat homo uanus, & mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco; Sex sunt, quę odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes ueloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, testem fallacem: & quæ sequuntur. Quis igitur ei pręstet incolumitatem, qui in insigni odio sit apud Deum, quo minus grauissimis afficiatur supplicijs? Deinde quid

Ioan. 8

Prouer. 6

impu-

impurius, aut fœdius, ut ſanctus inquit Iacobus, Iacobi 3
quam in eadem lingua, qua benedicimus Deum, & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & ſimilitudinem Dei facti ſunt, ita ut fons de eodem foramine emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, poſtea, quantum in ea eſt, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo. quare fit, ut a cęleſtis beatitudinis poſſeſſione mendaces excludantur. Cum enim in hunc modũ quęreret a Deo Dauid; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? reſpondit ſpiritus ſanctus; Qui loquitur ueritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua. Maximum uero etiam illud in mendacio incommodũ eſt, quod fere eſt inſanabilis is animi morbus. Cum enim peccatum, quod, inferendo falſo crimine, aut proximi famę, & exiſtimationi obtrectando, cõmiſſum ſit, non remittatur, niſi calumniator ei, quẽ criminatus fuerit, ſatisfaciat iniuriarum; id autẽ difficile fiat ab hominibus, primo, ut antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis: qui in eo peccato ſit, hunc addictum eſſe ęternis inferorũ pœnis, dubitare nõ poſſumus. neque enim quiſquam ſperet, ſe calumniarum, uel obtrectationis ueniam conſequi poſſe, niſi prius ei ſatisfaciat, de cuius dignitate, & fama aut publice in iudicio, aut etiam in priuatis, & familiaribus congreſſibus aliquid detraxerit. Pręterea, latiſſime patet hoc detrimentum, & in ceteros diffunditur; qua uanitate, & mẽdacio fides, ac ueritas tolluntur, arctiſſima uincula ſocietatis humanę: quibus ſublatis, ſequitur ſum-

Pſalm. 14

ma uitæ confusio, ut homines nihil a dæmonibus differre uideantur. Docebit porro, uitandam esse loquacitatem, Parochus: cuius uitatione & reliqua peccata fugiuntur, & est magna cautio mendacij: a quo uitio loquaces sibi haud facile têperare possunt. Postremo ijs illum errorem eripiet Parochus, qui se in uanitate orationis excusant, & mendacium, prudêtium exemplo defendunt: quorum esse aiunt, mentiri in tempore. Dicet id, quod uerissimum est, prudentiam carnis, mortem esse. Hortabitur auditores, ut in difficultatibus, & angustijs Deo cõfidant, neque ad artificium mêtiendi confugiant. nam illi qui utuntur perfugio, facile declarant, se sua magis niti prudentia, quam in Dei prouidentia spem ponere. Qui causam sui mendacij cõferunt in eos, a quibus sunt mendacio decepti, ij docendi sunt, non licere hominibus seipsos ulcisci, neq. malum malo cõpensandum esse, sed potius uincendũ in bono malum: quod si etiã fas esset, hanc referre gratiam; nemini tamen utile, se suo ulcisci detrimento: esse autem id grauissimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus. Ijs, qui afferunt humanæ naturæ imbecillitem, & fragilitatem, tradendũ erit hoc officij præceptum, ut diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt; si mentiri assueuerunt, ut dent operam, ut contrariã consuetudinem capiant uere loquendi, præsertim cum qui usu, & consuetudine peccant, grauius delinquant, quam ceteri. Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione ceterorum hominum, quos passim

Rom. 8

Rom. 12

ſim mentiri, & peierare contendunt, hac ratione illi ab ea opinione deducendi ſunt, non eſſe imitandos malos, ſed reprehendendos: & corrigendos; cum autem ipſi mẽtimur, minus auctoritatis in reprehenſione, & correctione alterius noſtram habere orationem. Alios ſe ita defendentes, quod uera dicendo, ſæpe incommodo ſint affecti, ſic refellent ſacerdotes, eſſe illam accuſationem, non defenſionem: cum ſit officiũ Chriſtiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quam mẽtiri. Reſtant duo genera eorum, qui ſe in mendacio excuſent; alteri, qui dicant, ſe ioci cauſa mentiri; alteri, ſe idem facere utilitatis gratia, quippe qui bene nec emerent, nec uenderent, niſi mendacium adhiberent, utroſque a ſuo errore Parochi auertere debebunt. Ac ſuperiores quidẽ illos a uitio abducent, & docendo quantũ eo in genere peccandi conſuetudinẽ augeat uſus mẽtiendi. & illud inculcando, omnis otioſi uerbi reddendam eſſe rationem: proximos autem hos *Matth. 12* acerbius etiam obiurgabunt; quorũ in excuſatione grauior inſit illorum ipſorum accuſatio, qui præſeferant, ſe minime illis Dei uerbis fidem & auctoritatem tribuere, Quęrite primum regnum Dei, *Matth. 5* & iuſtitiam eius; & hæc omnia adijcientur uobis.

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI: NEC DESIDERABIS VXOREM EIVS, NON SERVVM, NON ANCILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC OMNIA, QVAE ILLIVS SVNT.

In his duobus præceptis, quæ poſtremo loco tradita ſunt, illud in primis ſciendum eſt, rationem

ferę constitui, qua cetera pręcepta seruentur. Nam quod his uerbis præscriptum est, eo spectat, ut, si quis studet superiora legis iussa seruare, hoc maxime faciat, ne concupiscat: quoniam qui nō concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, sabbathum colet, idest quiete perpetua fruetur, maioresque uenerabitur: neminem denique neq. re, neque uerbis, neque ullo alio modo lædet. Nam stirps, ac semen malorū omnium est praua concupiscentia; qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & scelerum genus. His animaduersis, & Parochus in ijs, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores. Sed quamquam hęc duo pręcepta cōiunxerimus, propterea quod, cum non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi uiam habent: Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, uel separatim, ut commodius ei uidebitur, ea tractare: sin autem Decalogi interpretandi munus suceperit, demonstrabit, quæ sit horum duorum præceptorum dissimilitudo, quidue una concupiscentia ab altera differat: quā differentiam libro quæstionum in Exodum D. Augustinus declarat. Nam ex ijs altera solum spectat, quid utile sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidines, & uoluptates. Si quis igitur fundum, aut domum cōcupiscit, is lucrum potius, & quod utile est, consectatur, quam uoluptatem: si uero alienam uxorem appetit, non utilitatis, sed uoluptatis cupiditate ardet. Verum horum pręceptorum

S. August.

ptorum duplex fuit necessitas, altera, ut sexti, septimique pręcepti sententia explicaretur. nam etsi quodam naturę lumine intellectum est, alienę uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, uetito adulterio; nam si concupiscere liceret, fas item esset potiri: tamen plerique ex Iudæis, peccato obcęcati, in eam opinionem adduci non poterant, ut crederēt id a Deo prohibitum esse: immo uero, lata, & cognita hac Dei lege: multi, qui se legis esse interpretes profitebantur, in eo errore uersati sunt: id quod animaduertere licet ex illo Domini sermone apud sanctum Matthæum; Audistis, quia dictum est antiquis; Non mœchaberis: ego autem dico uobis: & quę sequuntur. Altera est horum pręceptorum necessitas, quod aliqua distincte, explicateque uetantur, quę sexto, & septimo explicate non prohibebantur. nam, exempli causa, septimum pręceptum prohibuit, ne quis iniuste concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autē uetat ne ullo modo quis concupiscat, etsi iure, legeque assequi id possit, ex cuius adeptione proximo damnū importari uideat. Sed illud in primis, ante quam ad pręcepti explicationem ueniamus, fideles docendi erunt, nos hac lege non ad id solum institui, ut cupiditates nostras cohibeamus; sed etiam Dei erga nos pietatē, quę immensa est, cognoscamus. nā cum superioribus legis pręceptis nos quibusdam quasi pręsidijs munisset, ne quis nos ipsos, aut nostra uiolaret; hoc adiūcto pręcepto, illud maxime prouidere uoluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi lęderemus: quod facile futurum fuit, si omnia cupere, atque optare liberum nobis, atque integrum esset. hac igitur nō

Matth. 5

concupiſcendi lege preſcripta, illud a Deo prouisũ eſt, ut cupiditatum aculei, quibus ad pernicioſa quæque incitari ſolemus, huius legis ui quodammodo excuſsi, nos minus urgeant; maiuſque propterea temporis ſpatium nos moleſta illa cupiditatum ſollicitudine liberati, ad ea præſtanda pietatis, & religionis officia habeamus, quæ ipſi Deo multa, maximaq. debemus. Neque id ſolum hæc lex nos docet, uerum etiam illud oſtendit, legem Dei eiuſmodi eſſe, quæ non externis ſolum munerum functionibus, ſed etiam intimo animi ſenſu ſeruanda ſit: hocq. inter diuinas, & humanas leges intereſt, quod hæ rebus tantum externis contentæ ſunt; illę uero, quoniam animum Deus intuetur, ipſius animi puram, ſinceramque caſtitatem, atq. integritatem requirunt. Eſt igitur diuina lex, quaſi ſpeculum quoddam, in quo naturæ noſtræ uitia intuemur. quamobrem dixit Apoſtolus: Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret; Non concupiſces. Cum enim concupiſcentia, ideſt peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhæreat; ex hoc agnoſcimus, in peccato nos naſci: quapropter ſupplices ad eum confugimus, qui ſolus poteſt peccati ſordes eluere. Habent autem hæc ſingula præcepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid uetent, partim iubeant. Quod ad prohibendi uim attinet; ne quis forte arbitretur, concupiſcentiam illam, quæ uitio caret, aliquo modo uitium eſſe, ut concupiſcere ſpiritum aduerſus carnem, uel expetere iuſtificationes Dei in omni tempore, id quod Dauid ſummopere cupiebat; Parochus doceat,

Rom. 7

Ad Gal. 5
Pſal. 118

quæ

quæ concupiſcentia illa ſit, quam huius legis præſcripto fugere oporteat. Quare ſciendum eſt, concupiſcentiam eſſe commotionem quandam ac uim animi, qua impulſi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. & quemadmodum reliqui animi noſtri motus non perpetuo mali sũt: ita hæc concupiſcendi uis non ſemper in uitio eſt ponenda. neque enim propterea malum eſt, ſi cibum, aut ſi potum appetimus: aut cum frigemus, ſi caleſcere; aut contra, cum calemus, ſi frigeſcere cupimus. Et quidem recta hæc concupiſcendi uis, Deo auctore, nobis a natura inſita eſt: ſed primorum parentum noſtrorum peccato factum eſt, ut illa naturę fines tranſiliens, uſque adeo deprauata ſit, ut ad ea concupiſcenda ſæpe incitetur, quę ſpiritui, ac rationi repugnant. Quin etiam hęc uis, ſi moderata eſt, ſuiſque finibus continetur, ſępe etiam non mediocres utilitates præbet. nam illud primum efficit, ut aſſiduis precibus Deum oremus, ſupplicesque ab eo petamus, quæ maxime cupimus. oratio enim cupiditatis noſtræ interpres eſt. quod ſi recta hæc concupiſcendi uis abeſſet, non tam multæ preces eſſent in Eccleſia Dei. efficit præterea, ut cariora ſint nobis Dei munera. quo enim uehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo carior illa nobis res eſt, atq. iucundior, cum eam adepti ſumus: tum uero delectatio ipſa, quam ex re concupita ſentimus, facit, ut maiore pietate gratias Deo agamus. itaque, ſi concupiſcere aliquando licet, fateamur neceſſe eſt, non omnem concupiſcendi uim prohibitã eſſe. & quamquam D. Paulus concupiſcentiam pecca- Rom. 7

tum esse dixit; id in eam tamen sententiā accipien-
Exod. 20 dum est, in quam Moyses locutus est, cuius ille te-
stimonium affert id, quod ipsius Apostoli oratio
declarat. nam illam carnis concupiscentiam uocat
Ad Gal. 5 in epistola ad Galatas: Spiritu, inquit, ambulate,
& desideria carnis non perficietis. Naturalis igi-
tur illa cupiditatis uis, & moderata, quæ fines suos
non egreditur, non uetatur, multoque minus spi-
ritalis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorum
appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. ad
Sap. 6 hāc ipsam enim sacræ litteræ nos adhortātur: Cō-
Eccle. 24 cupiscite sermones meos. &: Transite ad me om-
nes, qui concupiscitis me. Itaque hoc interdicto
non ipsa concupiscendi uis, qua tum ad bonum, tū
ad malū uti licet, sed usus prauæ cupiditatis, quæ
carnis concupiscentia, & peccati fomes uocatur,
ac, si animi assensionem adiunctam habeat, semp
in uitijs numeranda est, omnino prohibetur. Ergo
ea tantū concupiscendi libido uetita est, quam car
Ad Gal. 5 nis concupiscentiam uocat Apostolus, illi scilicet
concupiscēdi motus, qui nullum rationis modum
habent, neque finibus a Deo constitutis continen-
tur. Hæc cupiditas damnata est, uel quia malum
appetit, ueluti adulteria, ebrietates, homicidia, &
alia eiusmodi nefaria scelera, de quibus ita Apo-
1. Cor. 10 stolus. Non simus, inquit, concupiscentes malo-
rum, quemadmodū & illi concupierunt; uel quia,
etsi res natura sua malæ non sunt, causa tamen ali-
unde extat, quare illas concupiscere nefas sit. quo
in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus, aut
Ecclesia prohibet. non enim ea nobis appetere li-
cet, quæ possidere omnino nefas sit: qualia olim
in

in ueteri lege fuerunt, aurum, & argentum, ex quibus idola conflata erant, quæ, Dominus in Deuteronomio uetuit, ne quis concupisceret. Ob eam præterea causam hæc cupiditas uitiosa prohibetur, quoniam, quę appetuntur, aliena sunt, ut domus, seruus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, & alia multa; quæ cum aliena sint, ea concupiscere uetat diuina lex. rerumque eiusmodi cupiditas nefaria est, & in peccatis grauissimis numeratur, cum illis concupiscendis animi præbetur assensus, nam tum peccatum natura existit, cum post malarum cupiditatum impulsum animus rebus prauis delectatur, atque his uel assentitur, uel non repugnat; id quod D. Iacobus, cum peccati originem, & progressionem ostendit, illis uerbis docet: Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum uero, cum cõsummatum fuerit, generat mortem. Cum igitur lege ita caueatur; Non concupisces; hæc uerba ad eum sensum referũtur, ut nostras cupiditates a rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerum cupiditatis sitis immensa est, atque infinita, neque umquam satiatur, ut scriptum est, Auarus non implebitur pecunia: de quo ita est apud Isaiam: Vę, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. Sed ex singularum uocũ explicatione facilius intelligetur huius peccati fœditas, & magnitudo. Quare Parochus docebit, Domus uocabulo non locum modo, quem incolimus, sed uniuersam hereditatẽ significari, ut ex diuinorum scriptorum usu, consuetudineque cognoscitur. In Exodo scriptum est;

Deut. 7

Iacob. 1

Eccle. 5

Isa. 5

Exod. 1

Obste-

Obstetricibus a Domino domus esse ædificatas. sẽtentia eo spectat, ut illarum facultates ab eo auctas esse, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac præcepti lege uetitum nobis esse, ne diuitias auide expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus, sed statu nostro, qualisqualis ille sit, siue humilis, siue excelsus, contenti simus. Alienæ deinde gloriæ appetitionẽ uetitam esse, intelligere debemus. nam hoc item ad domum pertinet. Quod uero sequitur, Non bouem, non asinum; id ostendit, non solum, quæ magna sunt, ut domus, nobilitas, & gloria, ea cum aliena sint, concupiscere nobis non licere, sed etiam parua, qualia illa sint, siue animata, siue inanimata. Sequitur deinceps, Neque seruum. quod intelligendũ est tam de *captiuis*, quam de reliquo genere seruorum; quos, ut cetera alterius bona, concupiscere non debemus. liberos uero homines, qui uoluntate seruiunt, uel mercede conducti, uel amore, obseruantiaque impulsi, nullo modo neque uerbis, neque spe, neque pollicitationibus, neque præmiis quis corrumpere aut sollicitare debet, ut eos deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt: immo uero, si ante id tempus quo se illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius præcepti auctoritate admonendi sunt, ut ad eos ipsos omnino reuertantur. Quod autem in pręcepto mentio fit proximi, id eo pertinet, ut hominum uitiũ demonstretur, qui uicinos agros, aut proximas domos, aut alienam rem eiusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quę in parte amicitiæ ponitur ab

amore

amore ad odium, cupiditatis uitio, traducitur. Hoc uero prꝺceptum ij minime uiolant, qui res, quas proximi uenales habēt, emere de illis cupiūt, aut iusto pretio emunt. ij enim nō modo proximū non lędunt, sed ualde adiuuant, cum ei pecunia maiori commodo, usuique futura sit, quam res illę, quas ipse uenditat. Hanc de re aliena non concupiscenda legem altera sequitur, quæ prohibet, ne alienam concupiscamus uxorē. qua lege concupiscendi libido non ea quidem tantū prohibita cēsetur, qua adulter alterius uxorem appetit, sed etiam, qua affectus aliquis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiscit. eo enim tempore, cū repudij permittebatur libellus, illud facile euenire poterat; ut quæ ab uno repudiata esset, eā alter uxorem acciperet. at hoc Dominus uetuit, ne aut mariti ad uxores relinquendas sollicitarentur; aut uxores maritis difficiles se, ac morosas ita præberent, ut eam ob causam quædam quasi necessitas uiris imponeretur illas repudiandi. nunc uero grauius est peccatum, cum mulierem, etiam si a uiro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. itaque qui alterius uxorem concupiscet, facile ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius uirum mori, aut adulterium admittere cupiet. atque hoc idem de iis mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt. neque enim has item concupiscere licet, cum ij, qui hæc pacta rescindere student, uiolent sanctissimū fidei fœdus. & quemadmodum, quę alteri nupta est, eam cōcupiscere omnino nefas est: sic, quæ ad Dei cultum, religionemque est consecrata, nullo pacto licet

licet illam uxorẽ appetere. Si uero quis mulierem, quę nupta eſt, cum eam innuptam eſſe opinetur, uxorem ſibi dari cõcupiſcit, neque, ſi in matrimonium alij collocatam intelligeret, eam nuptam ſibi dari cuperet, id quod Pharaoni, & Abimelech cõtigiſſe legimus, qui Saram in matrimonio habere cõcupierunt, cum eam minime nuptam, Abrahęque ſororem, non uxorem, arbitrarentur; ille certe, qui eo animo eſt, eiuſmodi pręcepti legem uiolare non uidetur.

Gen. 12. 20

Remedia aduerſus noxias concupiſcentias.

Sed ut Parochus remedia patefaciat, quę ad tollendum hoc cupiditatis uitium accommodata sũt, explicare alteram pręcepti rationem debet; quę in eo conſiſtit, ut, ſi diuitię affluant, cor non apponamus, eaſque pietatis, & diuinarum rerum ſtudio abijcere parati ſimus, & in ſubleuandas pauperum miſerias libenter pecuniã erogemus: ſi deſint facultates, egeſtatem ęquo, & hilari animo feramus. & quidem ſi rebus noſtris dandis liberalitate utemur, rerum alienarũ cupiditates reſtinguemus. De paupertatis autem laudibus, diuitiarumque deſpicientia, in ſacris litteris, & apud ſanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege pręcipitur, ut ardẽti ſtudio, ſummaque cupiditate optemus id potiſſimũ effici, nõ quod nos concupiſcimus, ſed quod Deus uult, quemadmodũ Domini oratione exponitur. Voluntas autẽ Dei in eo maxime eſt, ut nos ſingulari quodam modo ſancti efficiamur, animũque noſtrũ ſincerum, atq. ab omni labe purũ, integrumque conſeruemus, & exerceamus nos in ijs mentis ac ſpiritus officijs, quę corporis repugnant ſenſibus;

Matth. 6

ſenſibus, horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac ſpiritu duce, rectum uitę curſum teneamus; quiue pręterea ſenſus materiam cupiditatibus noſtris, libidinique præbent, eorũ uim maxime reprimamus. Sed ad hunc cupiditatum ardorẽ reſtinguẽdum, plurimum etiam hoc poteſt, ſi, quę incõmoda ex illis accidũt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum uero illud incommodum eſt, quod, quoniã eiuſmodi cupiditatibus paremus, in anima noſtra regnat sũma peccati uis, ac poteſtas. quamobrem monuit Apoſtolus; Non regnet peccatum in ueſtro mortali corpore, ut obediatis cõcupiſcentijs eius. Nam quemadmodum, ſi cupiditatibus reſiſtimus, peccati uires concident: ita, ſi ijſdem ſuccumbimus, Dominũ a regno ſuo expellimus, & in eius locum peccatum introducimus. Alterum pręterea incommodum eſt, quod ab hac concupiſcendi ui, ueluti fonte quodam, omnia peccata manant, ut D. Iacobus docet. D. item Ioannes, Omne, inquit, quod eſt in mundo, cõcupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitę. Tertium incommodum in eo eſt, quoniam rectum animi iudiciũ his cupiditatibus obſcuratur. homines enim his cupiditatum tenebris obcęcati, honeſta, & præclara putant omnia, quęcumq. ipſi concupiſcunt. Opprimitur pręterea cõcupiſcendi ui uerbũ Dei, quod in animis noſtris a magno illo agricola Deo inſitũ eſt: ſic enim apud D. Marcum ſcriptum eſt: Alij ſunt, qui in ſpinis ſeminantur: hi ſunt, qui uerbum audiunt, & erumnę ſęculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiſcentię introeuntes, ſuffocant uerbum, & ſine fructu

Rom. 6
Iacob. 1
1. Ioan. 2
Marc. 4

fructu efficitur. Iā uero, qui prę ceteris hoc cupiditatis uitio laborant, quosque propterea Parochus ad colendū hoc pręceptum diligētius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus nō honestis delectātur, aut qui ludis immoderate abutūtur: mercatoresq. item, qui rerū penuriam annonęque caritatē expetunt, atque id ægre ferunt, ut alij præter ipsos sint, qui uendant, aut emāt, quo carius uendere, aut uilius emere ipsi possint: qua in re item peccāt, qui alios egere cupiunt, ut aut uendendo, aut emendo ipsi lucrentur. Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat: medici item, qui morbos desiderant: iure consulti, qui causarum, litiumq. uim, copiamque concupiscunt: tum artifices, qui quęstus auidi, omniū, quę ad uictū, cultūq. pertinent, penuriā exoptant, ut inde plurimū *lucri* faciant. In hoc præterea genere grauiter ij peccant, qui alienæ laudis, glorięque auidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præsertim, si, qui illam appetunt, ignaui, nulliusque pretij homines sunt: fama enim & gloria, uirtutis, atque industriæ, non ignauię, aut inertiæ, præmium est.

DE ORATIONE.

In officio, & munere Pastorali cum primis necessaria est ad salutem fidelis populi, præceptio Christianæ precationis, cuius uim, ac rationē multos necesse est ignorare, nisi pia, & fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura uersari debet in eo, ut pij auditores intelligant, quid a Deo, & quo modo orandū sit. Omnes autem

autem necessariȩ precationis numeros continet diuina illa formula, quam Christus dominus apostolis, & per illos, eorumq. successores, omnibus deinceps, qui Christianam religionē susciperent, notā esse uoluit. cuius uerba, atque sententias sic animo ac memoria cōprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituēdi fideles auditores; quæ magis opportuna uisa sunt, hic proposuimus, sūpta ab ijs scriptoribus, quorū eo in genere doctrina, & copia maxime laudatur: nā reliqua. si opus fuerit, Pastores ex ijsdem fontibus haurire poterūt.

DE NECESSITATE ORATIONIS.

Primum igitur docendum est, quam sit oratio necessaria; cuius prȩceptū non solum consilij causa traditum est, sed etiam necessarij iussi uim habet. quod a Christo domino declaratū est illis uerbis, Oportet semper orare. Hanc orandi necessitatem *Luc. 18* ipsa, etiam illo dominicæ precationis quasi procemio, ostendit Ecclesia: Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere. Itaque cum esset necessaria precatio Christianis hominibus, & illud a discipulis rogatus esset Dei filius; Domine doce nos orare; & prȩscripsit *Luc. 11* eis orandi formam, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent; & ipse documentum fuit precationis, qua non solum utebatur assidue, *Luc. 6* sed etiam in ea pernoctabat. cuius deinde officij ijs, qui se ad Iesu Christi fidem cōtulissent, apostoli præcepta tradere non destituerunt. nam sancti &

Petrus,

1. Pet.3.4 Petrus,& Ioannes, de ea diligentissime pios admonent; & eius rationis memor Apostolus pluribus locis Christianos hortatur ad salutarem orandi necessitatem. Præterea, tam multis indigemus bonis, & commodis,ad animum,& corpus tuendum necessarijs,ut ad precationem confugere oporteat, tamquam ad unam omnium optimam,& indigẽtiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, cum nihil cuiquam debeat Deus; reliquum profecto est, ut, quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus: quas preces tamquam instrumentũ necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum: præsertim cum quædam esse constet, quæ nisi eius adiumento non liceat impetrare. Habent enim sacræ preces præstantem illã uirtutem, qua maxime dæmones eijciuntur. Est enim quoddam dæmoniorum genus, quod non eiicitur nisi ieiunio, & oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem,exercitationemque non adhibent, pie ac diligenter orandi. petitione enim non solum honesta, sed etiam assidua opus est ad impetrandũ,quod concupiscas. Nam, ut inquit S. Hieronymus, scriptum est: Omni petenti datur. ergo si tibi non datur,ob id non datur, quia non petis: petite ergo, & accipietis.

Math. 17

Luc.19

DE VTILITATE ORATIONIS.

Habet autem hæc necessitas iucundissimã utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos: quorum copiam sument Pastores a sacris scriptoribus,cum opus erit illos impertiri fideli populo:nos ex ea copia

pia aliquot elegimus, quos huic tēpori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orantes Deo honorem habemus; si quidem est quoddam religionis argumētum oratio, quæ in diuinis litteris thymiamati cōparatur: Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Quare nos hac ratione Deo subiectos esse profitemur; quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prædicamus, in quem solum spectamus, quod unum incolumitatis, salutisque præsidium, atque perfugium habemus. Huius fructus illis etiam uerbis admonemur: Inuoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Sequitur fructus amplissimus: & iucundissimus orationis, cū a Deo preces audiuntur: est enim, ex S. Augustini sententia, cæli clauis oratio. Nam ascendit, inquit, precatio, & descendit Dei miseratio: licet alta sit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orandi muneris tanta uis est, tanta utilitas, ut ea re cælestium donorum amplitudinē consequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adiutorem adhibeat spiritum sanctum: & fidei assequimur conseruationem, & incolumitatem, & uitationem pœnarum, & diuinum patrocinium in tentationibus, & ex Diabolo uictoriam. omnino inest in precatione singularis gaudii cumulus. quamobrem sic loquebatur Dominus: Petite, & accipietis, ut gaudium uestrum sit plenū. Nec uero, quin huic petitioni præsto sit, & occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus. quod multa comprobant diuinæ scripturæ

Psal. 140

Psalm. 49

S. August.

Ioan. 16

HH testi-

testimonia: quæ, quia sunt in promptu, illa modo
Isa. 58 apud Isaiã exempli causa attingemus: Tunc enim
inquit inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis,
Isa. 65 & dicet, ecce adsum. & rursus: Eritque antequã clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus ego audiã. Exempla autem eorum, qui Deum exorauerunt, quia propemodum sunt & infinita, & posita ante oculos, omittimus. At interdum fit, ut quę petimus a Deo nõ impetremus. ita est: sed tum maxime prospicit utilitati nostrę Deus: uel quod alia nobis maiora, & ampliora bona impertitur: uel quod nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus: immo uero fortasse superuacaneũ id futurũ sit, si dederit, atq. pestiferum. Quædã enim,
S. August. inquit sanctus Augustinus, negat propitius Deus, quæ concedit iratus. Nonnumquam etiam fit, ut adeo remisse, ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autẽ sit oratio, mentis ascensus ad Deum: si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla adhibita pietate, temere precationis uerba funduntur; quo modo inanẽ huius orationis sonitum, Christianam precationem esse dicemus? Quare minime mirum est, si Deus nostræ non obsequitur uoluntati: cum uel ipsi nolle id nos, quod petimus, pene probemus, nostrę negligentia & ignoratione precationis: uel postulemus ea, quę nobis sunt obfutura. Cõtra uero scienter, ac diligenter petentibus multo plus tribuitur, quam a Deo postulauerint. quod & Apostolus testatur in epistola ad Ephesios: & illa prodigi filij si-
Luc. 15 militudine declaratur, qui preclare secũ actum esse
exi-

existimaturus fuit, si in loco mercenarij famuli eũ habuisset pater. etsi recte cogitantibus, non solum postulantibus nobis cumulat gratiam suam Deus, nõ modo munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi. quod ostendunt diuinę litterę, cũ illa utuntur loquendi formula: Desiderium pauperũ exaudiuit Dominus. intimis enim, & tacitis egentium studijs, ne expectata quidē eorũ uoce, Deus occurrit. Accedit eo etiam ille fructus, quod orando animi uirtutes & exercemus, & augemus, maxime uero fidem. ut enim rite illi non orant, qui fidem Deo non habent: Quo modo enim, inquit, inuocabunt, in quem non crediderunt? sic fideles, quo studiosius orant, eo maiorem, ac certiorem fidem habent diuinę curę, & prouidentię, quę potissimũ id requirit a nobis, ut ad se de ijs, quæ nobis opus sunt, referentes, omnia postulemus. Posset uero Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri, quo modo & animãtibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus uitæ necessarios; sed beneficentissimus parēs uult a filijs inuocari: uult nos quotidie rite petendo, petere fidentius: uult, impetratis ijs, quę postulamus, in dies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem. Amplificatur etiam charitas: nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum, quanta cum possumus maxima charitate amplectimur: & ut amantes, colloquio & congressu magis ad amorem incēduntur; sic pij homines, quo sępius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo maiori in

Psalm. 9.

Rom. 10

ſingulas precationes affecti lætitia, ad eum amandum & colendum incitantur ardentius. Propterea nos hac uti uult exercitatione precationis, ut flagrantes petendi ſtudio quod optamus, tantum ea aſſiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni ſimus, in quos illa conferantur beneficia, quę antea ieiunus, & anguſtus animus noſter capere non poterat. Vult præterea nos id, quod eſt, intelligere, ac præ nobis ferre, ſi gratiæ cęleſtis auxilio deſeramur, noſtra opera nihil conſequi poſſe, proptereaq. toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maxime hæc tamquam orationis arma contra naturę noſtrę hoſtes acerrimos: ait enim ſanctus Hilarius: Aduerſus Diabolum, armaque eius, orationum noſtrarum ſonitu certandum eſt. Pręclarũ præterea illum orationis fructũ aſſequimur, quod, cum procliues ſimus ad malum, & ad libidinis uarios appetitus uitio infirmitatis ingenitę, patitur, ſe noſtris cogitationibus concipi; ut, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentię uoluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemus. Poſtremo ex ſancti Hieronymi ſententia, irę diuinę reſiſtit oratio. Itaq. ſic ad Moyſen locutus eſt Deus;
Exod. 32 Dimitte me: dum quidem pœnas eum ab illo populo petere uolentẽ, precibus impediret: nihil enim eſt, quod æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas ſceleratis inferendas, æque retardet, & reuocet a furore, ac preces piorum hominũ.

DE PARTIBVS, ET GRADIBVS ORATIONIS.

Expoſita neceſſitate, & utilitate Chriſtianę precationis,

cationis, ſcire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea conſtet oratio: id enim ad huius officii perfectionem pertinere teſtatur Apoſtolus; qui in epiſtola ad Timotheum cohortans ad pie, ſanctéque orandum, orationis partes diligenter enumerat: Obſecro, inquit, primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Quod uero ſubtilis quædam eſt harum differentia partium, ſi eius explicationem auditoribus Parochi conducere exiſtimabunt, conſulent ſanctos ſcriptores, præcipue S. Hilarium, & Auguſtinum. Sed quoniam duæ ſunt præcipue partes orationis, poſtulatio, & gratiarum actio; a quibus, tamquã a capite, manant reliquæ; minime eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, vt, cultum ei, ac uenerationem adhibentes, uel ab eo aliquid impetremus, uel ipſi de beneficiis, quibus aſſidue ab eius benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtramque hanc, maxime neceſſariam partem orationis, Deus ipſe pronunciauit ore Dauidis, illis uerbis; Inuoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Quãtum autem egeamus diuinæ liberalitatis, ac bonitatis; quis ignorat, modo ſummam hominum egeſtatẽ, & miſeriam intueatur? Quam uero ſit propenſa Dei uoluntas in genus humanum, quam effuſa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui ſenſu oculorum, & mente præditi ſint. Nam quocumque oculos conijcimus, quocumq. nos cogitatione cõuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim habent

1. Tim. 2

1. Tim 2

Pſal. 49

homines, quod a Dei largitate profectum non sit? & si omnia sunt eius dona, ac munera bonitatis; quid est, quod non omnes pro uiribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed utriusq. officij, & petẽdi aliquid à Deo, & ei gratias agẽdi, multi sunt gradus: quorũ alius alio est altior, atq. perfectior. Vt igitur fidelis populus non solũ oret, sed etiam optime fungatur illo munere orationis; proponent ei Pastores summam perfectamq. orandi rationem, & ad eam quam diligentissime poterunt hortabũtur. Sed qui nã est optimus orandi modus, & summus precationis gradus? nempe is, quo pij, & iusti homines utuntur; qui freti ueræ fidei stabili fundamento, quibusdam optimæ mentis orationisq. gradibus in illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiã, immensam benignitatem, ac sapientiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimã ueniunt, se & quidquid petierint in presentia, & illam inexplicabilium bonorũ uim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus largiturũ se ijs, qui diuinum auxilium pie, & ex animo implorarint. His, quasi duabus alis, elata in cælum anima ardenti studio peruenit ad Deum: quem omni gratiarum & laudũ honore prosequitur, quod summis ab eo beneficiis affecta sit; tum uero singulari adhibita pietate, ac ueneratione, quasi filius unicus carissimo parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundendi

Psalm. 141 uoce, exprimunt diuinæ litteræ. inquit enim Propheta: Effundo in conspectu eius orationem meã, & tribulationem meã ante ipsum pronũcio. Quæ

uox

uox eam uim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum uenit, fidenter confugiens in sinum amantissimi parentis Dei. ad id enim nos doctrina cælestis hortatur illis uerbis: Effundite coram illo corda uestra: &; Iacta super Dominum curam tuam. Hunc autem precationis gradũ significat sanctus Augustinus, cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion; Quod fides credit, spes & charitas orat. Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur se se erigere, & ad Deum ascendere; sed, propter intermortuas uires, summamq. fidei imbecillitatem, se altius a terra tollere non possunt: uerumtamen sua peccata recognoscentes, & eorum conscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demisse, ex illo maxime longinquo loco pœnitentes, scelerum a Deo ueniam, & pacem implorant. horum oratio suum obtinet locum apud Deum: nam eorum preces audiuntur. immo uero huiusmodi homines liberalissime misericors Deus inuitat: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Ex horum hominũ numero fuit ille publicanus, qui cum oculos ad cęlum tollere non auderet, exiit tamen, inquit, e templo magis iustificatus, quam pharisæus. Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucẽ acceperunt, uerumtamen, diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, uehementer excitantur ad studium, cupiditatemque ueritatis; quam ut doceantur, summis precibus petunt. qui si manent in uoluntate, a Dei clementia eorum studium non re-

Psalm. 61
Psalm. 54
Matth. 11
Luc. 18

Act.10 pudiatur. Quod exemplo Cornelij Centurionis comprobatũ uidemus. nemini enim, id ex animo petenti, clausæ sunt fores diuinæ benignitatis. Postremus est gradus eorum, quos non modo facinorum, ac flagitiorum non pænitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sæpe a Deo petere peccatorum ueniam, in quibus uolũt perseuerare; qui tali statu ne ab hominibus quidẽ audere deberent, ut sibi ignoscerent, postulare. horum oratio a Deo non auditur. sic enim de Antiocho scriptum est, Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus. Quare uehementer hortandi sunt, qui in graui illa miseria uersantur, ut, abiecta peccandi uoluntate, uere & ex animo se conuertant ad Deum.

2. Mach. 9

DE IIS, QVAE PETENDA SVNT.

Sed quoniã, in singulis petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur; satis hic erit fideles uniuerse illud admonere, ut quæ iusta, quæue honesta sint, a Deo petant homines: ne, si contra quam deceat, aliquid postularint, illo responso repellantur; Nescitis, quid petatis. Quidquid autem recte optari potest, petere licet: quod illa Dñi uberrima promissa testantur: Quodcumq. uolueritis, petetis, & fiet uobis: omnia enim se concessurum pollicetur. quare primum optatum, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui summum est bonum, summum studiũ, desideriumq. referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cũ Deo nos maxime cõiungant: quę uero nos inde seiun-

Math. 20

Ioan. 15

seiungant, aut causam aliquam afferant disiunctionis, ab omni studio & cupiditate nostra remouēda sunt. Hinc licet colligere secundum illud summū, & perfectū bonum, quo modo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda sint, & a parente Deo postulāda. Nam hæc corporis quæ uocant, & externa bona, ut sanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam sępe dāt peccato, (qua re fit, ut non omnino pie, aut salutariter petantur) erit illa petitio his pręscribenda finibus, ut hęc uitę commoda postulentur necessitatis causa: quę precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea precibus petere, quę & Iacob, & Salomon postularunt. ille enim in hunc modū: Si dederis mihi panem ad uescendum, & uestimētum ad induendum, erit mihi dominus in Deum. Gen. 28 Salomon his uerbis: Tribue tantum uictui meo necessaria. Prouer. 30 Cum vero nobis Dei benignitate suppeditetur ad uictū, & ad cultum, par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari; Qui emunt tamquā non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: pręterit enim figura huius mūdi. 1. Cor. 7 Item: Diuitię si affluant, nolite cor apponere. Psalm. 61 quarum fructum, & usum tantummodo nostrum esse, sed ita, ut cum ceteris cōmunicemus, ab ipso doctore Deo didicimus. Si ualemus; si reliquis externis, & corporis bonis abundamus; eo illa nobis tributa esse meminerimus, ut & facilius Deo inseruire possimus, & proximo omnia eius generis cōmodare. Ingenij autem bona, & ornamenta, cuius generis sunt artes, atq. doctrinę, petere non licet, sed ea tantum condicione, si nobis ad Dei gloriā, & ad

& ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adiunctione, aut condicione optandum, quęrendum, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia, quę summo illi bono coniungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

His autem cognitis, quę petenda sint, docendus est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio petitionem, & gratiarum actioné: quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine ulla exceptione uel inimicitiarum, uel gentis, uel religionis. nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, proximus est, quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, ut preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. nam eo pertinet illa Apostoli cohortatio: Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Qua in oratione primum petenda sunt, quę salutem animę complectuntur, deinde quę corporis. Debemus autem hoc precationis officium primum Pastoribus animarũ tribuere, quod ab Apostolo eius exemplo monemur. scribit enim is ad Colossenses, ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostiũ sermonis: quod item facit ad Thessalonicenses. Est pręterea in Actis apostolorum: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro. Cuius etiã officij a D. Basilio in libris de moribus admonemur: pro ijs enim orandum esse, inquit, qui pręsunt uerbo ueritatis. Secundo loco pro principibus nos prę cari

1. Tim. 2

Ad Col. 4

Act. 12

cari oportet, ex eiusdem Apostoli sententia. quanto enim publico bono principibus pijs, & iustis utamur, nemo ignorat. itaque rogandus est Deus, ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus pręsint. Extāt exempla sanctorum hominum, quibus monemur, ut pro bonis etiam, pijsque deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum; quod diuinitus factum est, ne superbia efferantur, dum intelligunt se inferiorum suffragijs indigere. Iussit præterea Dominus precari pro persequentibus, & calumniantibus nos. Illud etiam S. Augustini testimonio celebratum est, hanc esse acceptā consuetudinē ab apostolis pro ijs, qui ab Ecclesia sunt alieni, preces, & uota faciendi, ut infidelibus donetur fides: ut idolorū cultores ab impietatis errore liberentur: ut Iudęi, discussa animorū caligine lucē ueritatis accipiant: ut hęretici redeuntes ad sanitatem, catholicę doctrinę pręceptis erudiantur: ut schismatici, a qua desciuerunt sanctissimę parētis Ecclesię communione, cum ea iterum uerę charitatis nodo iuncti copulentur. Quantam autem uim habeant preces pro hmōi hominibus factę ex animo, constat tam multis exēplis omnis hominū generis, quos quotidie, ereptos a potestate tenebrarum, transfert Deus in regnum filij charitatis suæ; & ex uasis iræ, facit uasa misericordiæ. in quo plurimum ualere piorum obsecrationem, nemo, qui recte sentiat, dubitare potest. Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorij liberentur, ex apostolorum doctrina fluxerunt. qua de re satis dictum est, cum de sacrificio Missæ loqueremur. in ijs autem, qui peccare dicuntur ad mor-

Match. 5

ad mortem, uix quidquam precibus, uotisq. proficitur. Verumtamen est Christianę charitatis, & precari pro illis, & lacrymis contendere, an eis posſint reddere pacatum Deum. Execrationes uero ſanctorũ hominum, quibus in impios utuntur ex patrum ſententia, conſtat eſſe uel prędictiones eorum, quę illis euentura ſunt, uel adhibitas contra peccatum, ut, ſaluis hominibus, peccati uis intereat. In altera parte precationis, maximas Deo gratias agimus pro diuinis eius, immortalibusq. beneficijs, quibus & ſemper affecit, & quotidie afficit humanũ genus. Maxime aũt fungimur hoc munere gratiarũ actionis ſanctorum omnium cauſa, quo in officio ſingulares Deo laudes tribuimus, & eorũ uictorię, & triũphi, quem de omnibus & intimis, & externis hoſtibus eius benignitate deportarunt. Huc pertinet prima illa pars Angelicæ ſalutationis, cũ ea ad precandũ utimur. Aue Maria gratia plena: Dominus tecũ: benedicta tu in mulieribus. Nam Deum ſummis & habendis laudibus, & gratijs agẽdis celebramus, quod ſanctiſſimam uirginẽ omni cæleſtium donorum munere cumulauit; ipſiq. uirgini ſingularem illam gratulamur felicitatem. Iure autem ſancta Dei Eccleſia huic gratiarum actioni preces etiam & implorationem ſanctiſſimæ Dei matris adiunxit, qua pie atque ſuppliciter ad eam confugeremus, ut nobis peccatoribus ſua interceſſione conciliaret Deum, bonaque tum ad hanc, tum ad æternam uitam neceſſaria impetraret. Ergo nos exules, filij Euæ, qui hanc lacrymarum uallem incolimus, aſſidue miſericordiæ matrem, ac fidelis populi aduocatam in-

uocare

uocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus, ab eaque hac prece opem & auxilium implorare, cuius & prestantissima merita apud Deum esse, & summam uoluntatem iuuandi humanum genus, nemo, nisi impie & nefarie, dubitare potest.

QVIS ORANDVS SIT.

Deum autem orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur nature uis, insita in hominum mentibus, non solum tradunt diuine littere, in quibus licet audire imperantem Deum, Inuoca me in die tribulationis: sed Dei nomine tres personas intelligi oportet. Secundo loco confugimus ad auxilia sanctorum, qui in celo sunt: quibus etiam preces esse faciendas, ita certum est in Ecclesia Dei, ut pijs nulla de eo dubitatio possit accidere. que res quia separatim suo loco est explicata; eo & Parochos, & ceteros trasmittimus. sed ut tollatur omnis error imperitorum, operæpretium erit docere fidelem populum, quid intersit inter hanc inuocandi rationem. non enim eodem modo Deum, & sanctos imploramus. nam precamur Deum, ut ipse uel bona det, uel liberet a malis: a sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, ut nostri patrocinium suscipiant, ut nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes. ad Deum enim proprie dicimus, Miserere nobis, Audi nos: ad sanctum, Ora pro nobis. Quamquam licet etiam alia quadam ratione petere a sanctis ipsis, ut nostri misereantur: sunt enim maxime misericordes.

Psalm. 49

ricordes. itaque precari possumus eos, ut, condicionis nostrę miseria permoti, sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent. Quo loco illud maxime cauendum est omnibus, ne, quod Dei proprium est, cuiquam præterea tribuant: immo uero, cum ad imaginem sancti alicuius quis Dominicam orationem pronunciat, ita tum sentiat, se ab illo petere, ut secum oret, sibique postulet ea, quæ Dominicæ orationis formula continentur, & sui denique sit interpres, & deprecator ad Deum. nam eos hoc fungi officio docuit sanctus Ioannes
Apoc. 8 apostolus in Apocalypsi.

DE PRAEPARATIONE ADHIBENDA.

Ecclo. 18 Est in diuinis litteris: Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Tentat enim Deum is, qui cum bene orat, male agit; & cum loquatur cum Deo, a precibus animus eius aberrat. Quare cum tanti intersit, quo quisque animo Deo preces faciat, tradant Parochi uias precationum pijs auditoribus. Primus igitur gradus ad orationem erit, uere humilis, ac demissus animus, scelerum quoq. recognitio; quibus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, se non modo dignum non esse, qui quidquam impetret a Deo, sed qui ne in eius quidem conspectum ueniat oraturus. Huius præparationis sæpissime mentionē faciunt diuinæ litteræ: quæ & illud lo-
Psal 101 quuntur: Respexit in orationem humilium, & nō
Ecclo. 35 spreuit preces eorum. Item: Oratio humiliantis se, nubes penetrabit. Sed occurrent Pastoribus erudi-

tis

tis loci innumerabiles, qui in eam sententiam conueniant: quamobrem plurium non necessaria cōmemoratione supersedemus. tantum uero, quæ alias attigimus, ne in hac quidem parte, quia sunt apposita ad hanc rationem, duo illa exempla prætermittemus. Publicanus est ille notissimus, qui longe consistens, oculos humo tollere non audebat. Est etiam mulier illa peccatrix, quę dolore cō mota, lacrymis pedes Christi domini perfudit. uterque, quantum afferat orationi pondus humilitas Christiana, declarauit. Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, uel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolere non possimus: quorum utrumque, uel certe alterum, nisi a pęnitente adhibeatur, uenia impetrari non potest. Sed quia sunt quędam scelera, quę maxime obstāt, quo minus in precatione Deus postulationi nostrę concedat, ut cędes, & illata uis, manus abstinendę sunt ab hac crudelitate, & uiolentia. de quo facinore sic Isaię ore loquitur Deus: Cum extenderitis manus uestras, auertam oculos meos a uobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim uestrę sanguine plenę sunt. Fugienda est ira, ac dissidium; quę magnopere etiam impediunt, ne preces, audiatur. de quibus est illud Apostoli; Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione. Videndum est pręterea, ne nos implacabiles cuiquam prębeamus in iniuria: nam sic affecti, Deum precibus adducere non poterimus, ut nobis ignoscat. Cū enim stabitis, inquit ipse, ad orandū, dimittite, si quid habetis; & si nō dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet

Luc. 18
Luc. 7
Isa. 1
1. Tim. 2
Marc. 11
Math. 6

dimittet uobis peccata uestra. Cauendum quoque est, ne duri simus, & inhumani egentibus. nam in
Proue. 21 eiusmodi homines illud dictum est: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Quid dicemus de superbia? quę quantopere Deum offendat, testis est illa
Iacobi 4 uox; Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Salomonis: Qui de-
1. Pet. 5
Prouer. 28 clinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factę iniurię, non cędis, non iracundię, non illiberalitatis in pauperes, non superbię, non despicientię diuinę orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi uenia petatur. Est uero ad hanc quoque pręparationem animi, fides necessaria; quę si desit, neq. de summi Patris omnipotentia, neq. de illius misericordia, unde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio quemadmodũ
Matth. 21 docuit ipse Christus dominus; Omnia, inquit, quęcumque petieritis in oratione, credentes accipietis. De huiusmodi fide scribit sanctus Augustinus de uerbis Domini: Si fides deficit, oratio periit. Caput igitur est ad rite orandum, quod iam dictum est, ut fide firmi, ac fixi simus. quod Apostolus ex contrario ostendit: Quo modo inuocabunt, in
Rom. 10 quem non crediderunt? Itaq. credamus oportet, ut & orare possimus, & ne nos fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quę preces fundit: preces faciunt, ut, omni dubitatione sublata, stabilis, ac firma sit fides. In hanc sententiam sanctus hortabatur Ignatius eos, qui ad Deũ adirẽt

oratu-

oraturi: Noli dubio esse animo in oratione: Beatus est, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandum quod uelimus a Deo, maximum pōdus affert fides, & certa spes impetrandi. quod monet sanctus Iacobus; Postulet in fide, nihil hæsitans. Multa sunt, quibus nos cōfidere oportet in hoc officio precationis. Est ipsa Dei in nos perspecta uolūtas, ac benignitas, cum iubet nos se patrem appellare, ut eius nos esse filios intelligamus. Est prope infinitus numerus eorum, qui Deum exorauerunt. Est summus ille deprecator, qui nobis semper præsto est, Christus dominus; de quo sic est apud sanctum Ioannem; Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Item Paulus apostolus: Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Item ad Timotheum: Vnus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. Tum ad Hebræos: Vnde debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum. Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus, tamen optimi dignitate interpretis, ac deprecatoris Iesu Christi sperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quę per illum rite petierimus, concessurum Deum. Denique nostræ auctor est precationis spiritus sanctus: quo duce preces nostras audiri necesse est. Accepimus enim spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. qui quidem spiritus infirmitatem, qui inscitiā nostram adiuuat in hoc orandi munere: immo uero,

Iacob. 1
1. Ioan. 2
Rom. 8
1. Tim. 2
Hebr. 2
Rom. 8

inquit, ipse postulat pro nobis gemitibus inenarra
Rom. 8 bilibus. Quod si qui titubant interdum, nec se sa
Luc. 17 tis esse firmos in fide sentiunt; utantur illa uoce apo
stolorum; Domine adauge nobis fidem: & cæci
Marc. 9 illius, Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maxime & fide, & spe uigentes, omnia a Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei legem, ac uoluntatem, omnem mentem, actionem, & orationem
Ioan. 15 nostram conformabimus: Si manseritis, enim inquit, in me, & uerba mea in uobis manserint; quodcumq. uolueritis, petetis, & fiet uobis. Quamquam ad hanc impetrandi a Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, ut antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica uoluntas in proximos.

QVAE RATIO IN ORANDO REQVIRATVR.

Maxime autem refert, quo modo sacris precibus utamur: nam etsi precatio bonum est salutare, tamen, nisi recte adhibeatur, minime prodest: quod enim petimus, sæpe non assequimur, ut sanctus in-
Iacobi 4 quit Iacobus, ob eam causam, quia male petimus. Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ sit optima ratio bene petendi, & priuatim, ac publice orandi. quæ præcepta Christianæ orationis tra-
Ioan. 4 dita sunt ex Christi domini disciplina. Est igitur orandum in spiritu, & ueritate. nam cælestis pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu, & ueritate. orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans animi studium adhibet. a qua spirituali precandi ratione

ratione uocalẽ non excludimus: uerumtamen principatum iure tribuendum ducimus illi, quæ a uehementi animo proficiſcitur, obſecrationi: quam Deus, cui patent occultæ hominum cogitationes, audit, etiam ſi non ore proferatur. Audiuit Annæ, eius, quæ fuit mater Samuelis, intimas preces; de qua illud legimus, flentem oraſſe, & tantum labia mouentem. Orauit hoc modo Dauid: ait enim: Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea. Huiuſmodi exẽpla in diuinis libris paſſim legentibus occurrunt. Habet autem uocalis oratio propriam utilitatem, & neceſsitatem: nam incendit animi ſtudium, & religionem orantis inflammat. quod ad Probam ſcripſit ſanctus Auguſtinus hoc modo: Nonnumquam uerbis & alijs ſignis ad augendum deſiderium ſanctum, nos ipſi acrius excitamus. Cogimur interdum uehementi animi cupiditate, & pietate, uerbis efferre ſententiam. nam exultante animo lætitia, par etiam eſt, linguam exultare. & uere decet nos cumulatum illud ſacrificium facere & animæ, & corporis. quem Apoſtolorum orandi morem fuiſſe, & ex eorum Actis, & ex Apoſtolo multis locis cognoſcimus. Sed quoniã duplex precandi ratio eſt, priuata, & publica: priuatę orationis pronũciatione utimur, ut intimum ſtudium, & pietatem adiuuet; in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem inſtituta eſt, certis, ſtatisq. temporibus linguę officio ſuperſederi nullo modo poteſt. Hanc uero ſpiritu orandi conſuetudinem, propriam Chriſtianorum hominum, infideles minime colũt: de quibus ita licet Chriſtum dominum loquentem audi-

1. Reg. 1

Pſalm. 26

S. Auguſt.

Matth.6 re: Orantes nolite multum loqui, ſicut ethnici faciunt; putant enim, quod in multiloquio ſuo exaudiantur. nolite ergo aſſimilari eis: ſcit enim pater ueſter, quid opus ſit uobis, ante quam petatis eũ. Cum autem prohibeat loquacitatem; longas tamen preces, quę a uehementi, ac diuturno animi ſtudio proficiſcantur, tantum abeſt, ut reijciat; ut etiam ſuo exemplo nos ad eam rationem cohor-

Luc.6 tetur, qui non modo noctes in precatione conſum-

Matth. 26 pſit, ſed ter eundem ſermonem repetijt. Tantum igitur ſtatuendum eſt, inani uerborum ſono minime exorari Deum. Nec uero ex animo orant hypocritæ: a quorum nos conſuetudine deterret

Matth. 6 Chriſtus dominus in hanc ſentẽtiam: Cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes, orare, ut uideantur ab hominibus. amen dico uobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, &, clauſo oſtio, ora patrem tuũ in abſcondito; & pater tuus, qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri poteſt, quod non ſatis eſt ingredi, ſed præterea occludi oportet, ne quid irrumpat, uel influat in animas extrinſecus, quo precationis integritas uiolari poſſit. tum enim cęleſtis pater, qui omnium mentes, & occultas cogitationes maxime perſpicit, orantis poſtulationi cõcedit. Requirit præterea oratio aſſiduitatem: quæ quantam uim habeat, iudicis illius exemplo, Dei

Luc.18 filius oſtendit: qui cum nec timeret Deum, nec hominem reuereretur, uictus aſſiduitate, ac diligentia uiduæ, eius poſtulationi conceſſit. Itaq. aſſidue

Deo

Deo preces faciendæ sunt;nec imitandi illi,qui semel,aut iterum orantes, nisi, quod petunt, impetrarint,in oratione defatigantur.nulla enim huius officii lassitudo esse debet: quod nos Christi domini, & Apostoli docet auctoritas. quod si interdum uoluntas in eo defecerit, precibus a Deo petamus perseuerandi uim. Vult etiam Dei filius orationē nostram ad patrē suo nomine peruenire: quæ eius merito, & gratia deprecatoris id pōdus assequitur, ut a cælesti patre audiatur. est enim eius illa uox apud S. Ioannem; Amen amen dico uobis,si quid petieritis patrem in nomine meo,dabit uobis:usq. modo non petistis quidquam in nomine meo? petite, & accipietis; ut gaudium uestrum sit plenum. & iterum: Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Imitemur ardens sanctorum hominum studium, quod illi in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum precatione iungamus, apostolorum exemplo; qui hanc cōsuetudinem perpetuo seruauerunt: quemadmodū apud Apostolum licet uidere. Ieiuniū uero,& eleemosynam ad orationem adhibeamus. Ieiunium quidem certe maxime est cum oratione sociatum. nam qui cibo, & potu sunt onusti, horum mens oppressa est sic, ut neq. Deum intueri, neque,quid sibi uelit oratio, cogitare possint. Sequitur Eleemosyna; quæ magnam & ipsa cum oratione societatem habet. quis enim, cui facultas sit benigne faciendi ei, qui aliena misericordia uiuat, nec opituletur proximo, & fratri suo, se charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium implorabit? nisi tum

Ioan. 16

Ioan. 14

peccati ueniam precatur ſimul & a Deo ſuppliciter poſtulat charitatem. Quare diuinitus factum eſt, ut ſaluti hominum triplici hoc remedio ſubueniretur. cum enim peccando uel offendamus Deum, uel proximos uiolemus, uel nos ipſos lædamus; ſacris precibus placatum reddimus Deum; eleemoſyna redimimus hominum offenſiones; ieiunio proprias uitę ſordes eluimus. & quamquam ſingula proſint ad omnium ſcelerum genera, tamen proprie ſingulis ijs peccatis, quæ diximus, apposita, & accommodata ſunt.

PATER NOSTER QVI ES IN CAELIS.

VM hęc formula Chriſtianę precationis, a Ieſu Chriſto tradita, eam habeat uiam, ut, antequam ad preces, poſtulationesq. ueniamus, certis uerbis loco procemij nobis utẽdum ſit, quibus pie ad Deum accedentes, fidentius etiã id facere poſſimus; Parochi officium eſt, illa diſtincte, dilucideq. declarare, ut alacrior pius populus ad preces adeat, ſeque cũ patre Deo acturum intelligat. Proœmium autem, ſi ſpectes uerba, breuiſſimum eſt; ſi res æſtimes, grauiſſimum, myſteriorumq. pleniſſimum. Ac prima quidem uox, qua Dei iuſſu, & inſtitutione utimur in hac precatione, eſt PATER. nam etſi Saluator noſter diuinam hanc orationem prætexere potuit aliquo uerbo, quod plus maieſtatis haberet, exẽpli cauſa, Creatoris, aut Domini; tamen hæc omiſit, quæ timorem

morem ſimul nobis afferre poſſent; illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid a Deo petentibus, amorem, fiduciamque conciliat. quid enim iucundius eſt patris nomine? quod indulgentiam ſonat, & charitatem. Quibus autem rationibus patris nomen Deo conueniat, ſuppeditabit facultas docendi fidelem populum, ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. nam cum Deus hominem creauerit ad imaginem ſuam, nec illam ceteris animantibus impertiuerit; ex hoc ſingulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, ſed etiam infidelium, Pater in diuinis ſcripturis appellatur. A gubernatione uero ſumere poterit argumentum, quod proſpiciendo, & conſulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo nobis præſtat patriam charitatem. Sed ut in huius explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoſcat, de cuſtodia angelorum, in quorum tutela ſunt homines, aliquid dicendum uidetur. Eſt enim Dei prouidentia datum hoc negotium angelis, ut cuſtodiant humanum genus, ſingulisque hominibus preſto ſint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. nam ut parentes, ſi infeſta, & periculoſa uia filiis iter faciendum ſit, cuſtodes adhibent, & periculorum adiutores: ſic cæleſtis parens in hoc itinere, quo ad cæleſtem patriam contendimus, ſingulis nobis præpoſuit angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hoſtibus laqueos uitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, iisque ducibus rectum iter teneremus;

mus; ne obiectus aliquis error a fallaci aduersario, nos de uia posset deducere, quæ ducit in cælum. Quam uero habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidentia singularis, cuius munus, & administratio mandata est angelis, quorum inter Deum, & homines media est, & interiecta natura; patet exemplis, quorum copiam suppeditant diuinæ litteræ, quæ testantur, sæpe Dei benignitate factum esse, ut, inspectantibus hominibus angeli mirabiles res efficerent; quibus moneremur, innumerabilia eius generis, quę sub oculos non caderent, a custodibus nostræ salutis angelis effici utiliter, ac salutariter. Raphael angelus, Tobię comes, & dux itineris diuinitus adiunctus, illum duxit, & reduxit incolumem: cui & adiumento fuit, ne ab immani pisce deuoraretur; &, quanta esset in eius piscis iecore, fele, & corde uis, demonstrauit. Ille dæmonium expulit; eiusque impedita, & colligata potestate, ne Tobiæ noceret, effecit. Ille uerũ, & legitimum matrimonijius, & usum adolescentem edocuit. Ille Tobiæ patri, oculis capto, lumina restituit. Angelus item ille, Principis apostolorum liberator, uberem præbebit materiam ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curę, custodiæque angelorum, cum demonstrabunt Parochi angelum carceris tenebras illustrantem, & Petrum tacto eius latere e somno excitantem, soluentem catenas, dirumpentem uincula, monentem ut surgeret, seque sumptis caligis, & reliquo uestitu sequeretur; cum docebũt ab eodem angelo Petrum per custodias libere eductum e carcere, & aperta denique ianua in tuto collocatum. Huius generis

Tob. 56
Tob. 12
Tob. 6
Tob. 12
Act. 12

generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est sanctarum litterarum historia, quibus intelligimus, quanta sit uis beneficiorum, quę confert in homines Deus, angelis interpretibus, & internuncijs, nec solum certa aliqua, & priuata de re missis, sed a primo ortu, nostræ curæ prępositis, & in singulorum hominum salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas consequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoscendã, ac uenerandam Dei paternam de se curam, ac prouidentiam excitentur. Commendabit autem hoc loco Parochus, in primisque prædicabit diuitias benignitatis Dei erga genus humanum; quem cum a primo parente nostri generis, & peccati, usque ad hanc diẽ offenderimus flagitijs, ac sceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neq. pręcipuam illam de nobis curam deponit. Quem si quis existimat hominum obliuisci, amens est, & in Deum iacit indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus propter eius gentis blasphemiam, quę se arbitrabatur cęlesti ope desertam esse. est enim in Exodo: Tentauerunt Dominum, dicentes; Est ne Deus in nobis, an non? Et apud Ezechielem, succenset eidem populo Deus, quod dixerat, Nõ uidet Dominus nos, dereliquit Dominus terram. Ergo fideles his auctoritatibus a nefaria illa opinione deterrẽdi sunt, fieri posse, ut Deum capiat hominum obliuio. In quam sententiam audire licet cõquerentem de Deo apud Isaiam Israeliticum populum; contraque, Deum stultã eius querimoniam benigna similitudine refellentem. Est enim ibi: Dixit Sion: Dereliquit me

Exod. 17
Ezech. 8
Isa. 49

me Dominus; & Dominus oblitus est mei. cui Deus: Numquid obliuisci potest mulier infantem suū, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Quibus locis quamquam id liquido confirmatur; tamen, ut penitus fideli populo persuadeatur, nullum posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia, Parochi rem clarissimo primorum hominū exemplo comprobabunt: quos, post neglectum, uiolatumque Dei iussum, cum acerbius accusatos, & horribili illa
Gen 3 sententia condemnatos audis; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; spinas, & tribulos germinabit tibi; & comedes herbas terræ: cum uides e paradiso expulsos; &, ut omnis reditus spes adimeretur, cum in aditu paradisi collocatum legis Cherubin flammeum tenentem, & uersatilem gladium: cum ab ulciscente suam iniuriam Deo illos intimis, & externis molestijs conflictatos intelligis: an non actū de homine putes? an nō credas nō modo diuino illum auxilio nudatum, sed etiam cuiuis iniuriæ propositum? Verumtamen in tantis diuinę irę & ultionis indicijs oborta est lux quędā Dei in eos cha-
Gen. 3 ritatis: Fecit enim, inquit, dominus Deus Adæ, & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo umquam tempore defuturum Deum. Huius etiam sententiæ uim, nō exhauriri Dei amorem ulla hominum iniuria, Dauid expressit illis uerbis;
Psal. 76 Numquid cōtinebit Deus in ira sua misericordias suas?

ſuas? Hanc Habacuc Deum affatus expoſuit, dum inquit; Cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Hanc ſic Michæas aperuit; Quis Deus ſimilis tui? qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarum hereditatis tuæ: non immittet ultra furorem ſuum, quoniam uolens miſericordiam eſt. Omnino res ita ſe habet: cum maxime perditos nos, & Dei præſidio ſpoliatos arbitramur, tum maxime, pro immenſa ſua bonitate, nos quærit, & curat Deus: ſuſtinet enim in ira gladium iuſtitiæ, nec ceſſat effundere inexauſtos miſericordiæ theſauros. Magnam igitur uim habent ad declarandam pręcipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere, creatio, & gubernatio. ſed tamen illud opus redimendi hominem ſic eminet inter duo ſuperiora, ut beneficentiſſimus Deus, parensque noſter ſummam in nos benignitatē tertio hoc beneficio cumulatam illuſtrarit. Quare tradet ſpiritualibus filijs Parochus, & aſſidue eorum auribus inculcabit hanc prçſtātiſſimam Dei erga nos charitatem, ut intelligant ſe, quia redempti ſint, admirabilem in modum Dei filios euaſiſſe. Dedit enim, inquit Ioannes, eis poteſtatem filios Dei fieri, & ex Deo nati ſunt. Quam ob cauſam baptiſmus, quod primū redemptionis pignus & monumentum habemus, ſacramentum regenerationis dicitur: inde enim naſcimur Dei filij: nam inquit ipſe Dominus: Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt: & oportet uos naſci denuo. Item Petrus apoſtolus, Renati non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili, per uerbum Dei uiui. Huius pondere redemptionis, & ſpiritum ſan-

Habac. 3
Mich. 7
Ioan. 1
Ioan. 3
1. Petr. 1

ctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus: Quo munere Dei filij adoptamur, quemadmodū
Rom. 8 ad Romanos scripsit Apostolus: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritū adoptionis filiorū, in quo clamamus Abba pater. Cuius uim & efficaciā adoptionis explanat
1. Epist. 3 sanctus Ioannes ad hunc modum; Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus. His expositis, admonendus est fidelis populus, quid ipse uicissim debeat amantissimo patri Deo, ut intelligat, quē amorem, ac pietatem, quam obedientiam, ac uenerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præstare, quà spe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententię peruersitatem eorum, si qui tantummodo secundas res, & prosperum uitæ cursum argumento esse existimant, Deum conseruare nobis amorem suum, rebus autem aduersis, & calamitatibus, cum a Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & prorsus abalienatæ a nobis diuinæ uoluntatis, demonstrandum erit, cum tangit nos ma
Iob 19 nus Domini, minime id hostiliter facere Dominū, uerum percutiendo sanare, & plagam a Deo uenientem esse medicinā. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, & pręsenti animaduersione redimat ab exitio sempiterno. Nam uisitat
Psal. 88 quidem in uirga iniquitates nostras, & in uerberibus peccata nostra, misericordiam autem suam nō aufert a nobis. Quare monendi sunt fideles, ut in eiusmodi castigatione patriam Dei charitatē agno
Iob. 5 scant, & illud apud patientissimum Iob in memoria,

ria, & in ore habeant: Ipse uulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt. ut illud usurpēt, quod sub persona Israelitici populi scripsit Hieremias: Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus: conuerte me, & conuertar: quia tu dominus Deus meus. Vt Tobię exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga cæcitatis paternam Dei manū cædentem sensisset; exclamauit: Benedico te domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu saluasti me. In quo maxime cauendum est fidelibus, ne, etiam si quouis incommodo affecti, quauis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existiment: ait enim ipse: Capillus de capite uestro non peribit. immo uero se ipsi illo diuini oraculi solatio consolentur, quod in Apocalypsi dictum est: Ego, quos amo, arguo, & castigo. Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebręos: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris: quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit: quod si extra disciplinam estis, adulterini estis, & non filij. patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos; non multo magis obtemperabimus patri spirituum, & uiuemus?

Hier. 31 *Tob. 11* *Luc. 21* *Apocal. 3* *Heb. 12*

NOSTER. Cum patrem inuocamus singuli, & nostrum appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis consequi necessario, ut fratres sint fideles omnes, & inter se fraterne amare debeant: Omnes, enim inquit, uos fratres estis: unus est enim pater uester, qui in cælis est. Quare etiā in epistolis, fideles omnes, apostoli fratres appellant.

Matth. 23

ſant. Ex quo item cõficitur illa conſecutio neceſſaria, ut eadem adoptione Dei non ſolum inter ſe fideles uniuerſi fraterna neceſsitudine cõiungantur, ſed, quia homo eſt unigenitus Dei filius, fratres etiã eius & nominentur, & ſint. nam in epiſtola ad

Hebr. 2 Hebræos, cum de filio Dei loqueretur, ſcripſit Apoſtolus; Non confunditur fratres eos uocare,

Pſalm 21 dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis. quod tanto ante Dauid de Chriſto domino prędixerat. Ipſe uero etiam Chriſtus ſic apud Euangeli-

Matth. 28 ſtam loquitur ad mulieres: Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam: ibi me uidebunt. Quod tum ab eo dictũ eſſe conſtat, cum iam excitatus a mortuis immortalitatem eſſet conſecutus: ne quis exiſtimet fraternam hanc cognationem, eius reſurrectione, & in cælum aſcenſu diſſolutam eſſe. Tantum enim abeſt, ut hanc coniunctionem, & charitatem Chriſti reſurrectio diremerit, ut ex illa maieſtatis, & glorię ſede, tum cum de omni-

Matth. 25 bus omnis memoriæ hominibus iudicabit, fideliũ minimos ab eo, fratrum nomine, appellandos ac-

Rom. 8 ceperimus. Qui autem fieri poteſt, ut Chriſti fratres non ſimus, cuius coheredes dicimur? Eſt

Hebr. 1 enim primogenitus ipſe, conſtitutus heres uniuerſorum: nos uero ſecundo loco geniti, coheredes eius, pro modo cæleſtium donorũ, pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos miniſtros, & coadiutores ſpiritus ſancti; quo auctore ad uirtutem, ſalutareſque actiones impellimur, & incendimur, ut eius freti gratia in certamen ſalutis fortiter deſcendamus; quo ſapienter, conſtanterq. confecto, decurſoque huius uitæ ſpatio, iuſtum coronæ præ-

mium

mium capimus a cælesti parente, omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitutum. Non enim, ut ait Apostolus, iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis nostri, & dilectionis. Quam uero hanc ex animo uocem NOSTER proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deũ inquit libenter Christianum audire non solum pro se, sed pro altero deprecantem, quod pro se orare naturę est, pro altero gratiæ; pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. quibus illa subunxit: Iucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat, quam ea, quæ necessitate pronunciat. In hac tanta materia salutaris orationis, monere, & hortari debet Parochus omnes omnis ætatis, generis, ordinis, ut communis huius fraternæ necessitudinis memores, comiter, & fraterne se gerant, neque se alijs alij præferant insolentius. Nam etsi in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus: tamen illa uarietas graduum, & munerum fraternæ necessitudinis cõiunctionem minime tollit: quemadmodũ in hominis corpore uarius usus, & diuersa functio membrorum nihil agit, quamobrẽ hæc, uel illa corporis pars membri munus, & nomen amittat. Propone tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si fidelis est, frater non est omnium, qui Christianę fidei communione continentur? maxime: quid ita? quia non est Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati sunt, ab eo, a quo pauperes, & qui in regum potestate sunt, extiterunt, sed unus Deus, & parens, & dominus omniũ. Itaq. una spiritualis ortus omniũ nobilitas, una dignitas. unus splendor generis; cum omnes ex eodem spiritu,

Hebr. 6

tu, ex eodem fidei ſacramento nati ſimus filij Dei, & eiuſdem hereditatis coheredes. Nec uero alium Chriſtum Deum habent copioſi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi; non alijs ſacramẽtis ſunt initiati, nec aliam hereditatem regni cæleſtis expectant. Fratres ſumus omnes, &, ut inquit
Ad Eph. 5 Apoſtolus ad Epheſios, membra ſumus corporis Chriſti, de carne eius, & de oſſibus eius. Quod idem in epiſtola ad Galatas ſignificat Apoſtolus:
Ad Gal. 3 Omnes filii Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu: quicumque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis; non eſt Iudæus, neque Græcus; nõ eſt ſeruus, neque liber; non eſt maſculus, neque fœmina: omnes enim uos unum eſtis in Chriſto Ieſu. Hæc autem accurate uerſanda res eſt Paſtoribus animarum, & ſcienter illis in hac ſententia commorandum: eſt enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, & excitandos inopes, & abiectos homines, quam ad coercendam, deprimendamq. arrogantiam locupletum, atq. potentium. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apoſtolus fraternã hanc charitatem, & inculcabat fideliũ auribus. Cum igitur has Deo preces facturus es, Chriſtiane memineris te tamquam filium ad patrem Deum accedere. Itaq. cum precationem ordiris, & illud, Pater noſter, pronuncias, cogita, quem in locum te ſumma Dei benignitas extulerit, qui non ut ſeruum ad dominum adire inuitum, ac timidum, ſed ut ad patrem filium uoluntarium, ſecurumque confugere iuſſerit. Qua in memoria, & cogitatione, quo uiciſsim ſtudio, & pietate tibi orandum ſit, conſidera: danda enim
eſt

est tibi opera, te ut talem præbeas, qualem esse decet Dei filium, idest ut oratio, & actiones tuæ non indignæ sint diuino genere: quo te dignari uoluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officij rationem nos Apostolus cohortatur, cũ ait: Estote ergo imitatores Dei, sicut filij carissimi: ut uere de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicenses: Omnes uos filij lucis estis, & filij diei.

Eph. 5

1. Thess. 5

QVI ES IN CAELIS.

Constat inter omnes, qui recte de Deo sentiunt, ubiq. locorum, & gentium esse Deũ. quod non ita intelligendum est, quasi ipse distributus in partes, una parte locũ unum, alia aliũ occupet, ac tueatur. nã Deus spiritus est, omnis expers diuisionis. Quis enim audeat Deum, tamquã in uestigio positum, loci alicuius finibus circũscribere, cum ipse de se dicat; Numquid non cælum & terram ego impleo? Quod rursum sic accipiendum est, Deum cælum ac terram, quæque cælo, ac terra cõprehensa sunt, ui sua, ac uirtute complecti, non autem ipsum ullo loco cõtineri. adest enim rebus omnibus Deus, uel creans ipsas, uel conseruans creatas, nulla regione, nullis finibus uel circumscriptus. uel ita definitus, quo minus & naturam, & potestatem suã præsens ubique constituat. quod beatus Dauid expressit illis uerbis: Si ascendero in cælum, tu illic es. Verum etsi præsens adsit Deus in locis & rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus, tamen in diuinis scripturis sæpe dicitur habere domicilium suum in cælo. quod ideo factũ uidemus, quod cæli, quos suspicimus, sunt nobilissima mũ-

Hiere. 23

Psal. 138

di pars, ijdemq. manent incorrupti, præstantès ui, magnitudine, ac pulchritudine ceteris corporibus, certisque ac stabilibus motibus prædití. Ergo ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam suam potestatem, ac maiestatem, quæ maxime elucet in opere cælorum, se in diuinis scripturis habitare testatur in cælis: sæpe etiam, quod res est, declarat, nullam esse mundi partem, quæ non præsenti Dei natura, & potestate comprehensa sit. Quamquam in hac cogitatione fideles non solum cõmunis omnium parentis imaginem sibi proponent, sed etiam in cælo regnantis Dei, ut oraturi meminerint, mentem, animumq. esse referendum ad cælũ; quantumque spei, ac fiducię affert eis patris nomen, tantum Christianę humilitatis, ac pietatis adiungat pręstans illa natura, ac diuina maiestas patris nostri, qui est in cælis. Quę uerba præfiniunt etiam orantibus, quid petendum sit: Omnis enim postulatio nostra, quæ ad huius uitæ usum, ac necessitatem pertineat, nisi cum cęlestibus sit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis est, & indigna Christiano. Quare monebũt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionẽ illa Apostoli auctoritate comprobabunt; Si consurrexistis cum Christo, quę sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedẽs: quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram.

Ad Col. 3

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

Quid a Deo petendum, quoue ordine id agendum sit, magister ipse, ac dominus omniũ docuit, & imperauit. nam cum studij, & desiderij nostri

nuncia

nuncia sit, & interpres oratio, tum recte, & ratione petimus, cum postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos uera charitas, totum ut animum, ac studium conferamus in Deum: qui quoniam solus est in se ipso summũ bonum, iure est præcipuo quodam, ac singulari amore diligendus. Nec uero ex animo, & unice potest amari Deus, nisi rebus ac naturis omnibus eius honor, & gloria præponatur. bona enim, & nostra, & aliena, & omnino omnia, quæcumq. boni uocabulo nominãtur, ab illo profecta summo ipsi bono cedũt. Quare ut ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de summo bono principem, & caput constituit petitionum reliquarum, docens nos, priusquam ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus sint, postulemus, quæ propria sint Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium, & desiderium eius rei nostrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis, qua docemur, & plus Deum, quam nos ipsos, diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus. Et quoniam desiderium, & petitio sunt earum rerum, quibus caremus; nec uero Deo, idest eius naturæ, fieri accessio potest, aut augeri ulla re diuina substantia, quę inexplicabilem in modũ est omni perfectione cumulata; intelligendum est, extra hæc esse, quæ a Deo, ipsi Deo petimus, & ad externam eius gloriam pertinere. cupimus enim, & petimus, ut Dei nomen notius sit gentibus; ut eius regnum amplificetur; ut plures quotidie obediant diuino numini. quæ tria, Nomen, Regnum, Obedientia, nõ in illo ipso sunt in-

timo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus. Verum ut, hæ petitiones quam uim habeant, & quid ualeant, planius intelligatur, Pastoris erunt partes, monere fidelem populum, uerba illa, Sicut in cælo, & in terra, ad singulas referri posse primarum trium postulationum; ut, Sanctificetur nomē tuum, sicut in cælo, & in terra. item: Adueniat regnum tuum, sicut in cælo, & in terra. similiter: Fiat uoluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Cum autem petimus, ut sanctificetur nomen Dei; id sentimus, ut augeatur sanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Saluatorem, ut eodē modo sanctificetur in terra, quo & in cęlo, idest, ut amplitudine terrestris sanctificatio cęlestē exæquet: hoc enim fieri nullo pacto potest: sed ut ex charitate, ex intimo animi studio id agatur. etsi uerissimum illud est, sicuti est, diuinum nomen per se sanctificatione non egere, cum sanctum, & terri-
Psalm. 110 bile sit, quemadmodū ipse Deus suapte natura sanctus est: neque ei ulla sanctitas, qua ab omni ęternitate præditus non fuerit, possit accedere: tamen, quod in terris lōge minori honore afficitur, quam par est, nonnumquā etiam maledictis, & nefarijs uocibus uiolatur, propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, gloria celebretur ad exemplum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cęlo tribuuntur; idest, ut sic honor, & cultus in mente, in animo, in ore uersetur, ut omni ueneratione & intima, & externa prosequamur, omni celebritate excelsum, purum, & gloriosum Deum ad imitationem supernorum, ac cælestium ciuiū com-

complectamur. Vt enim cælites summa cõsensione, gloria, & prędicatione efferunt Deum: sic precamur, ut idem contingat orbi terrarum, & omnes gentes Deum cognoscant, colant, & uenerentur; ut nulli plane mortales reperiantur, qui non & suscipiant Christianã religionem, & se totos Deo dicãtes credant ex eo omnem sanctitatis fontẽ existere, neque quidquam esse purum, aut sanctum, quod nõ a sanctitate diuini nominis oriatur. Testatur enim Apostolus mundatam esse Ecclesiam in lauacro aquę, in uerbo uitæ. significat autem uerbum uitæ, nomen patris, & filij, & spiritus sancti, in quo baptizamur, & sanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiusquam expiatio, nulla mundities, & integritas esse potest; super quo non sit inuocatum diuinum nomen; cupimus, & petimus a Deo, ut omne hominum genus, relictis impurę infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illustratũ, huius uim nominis agnoscat sic, ut in eo uerã quęrat sanctitatem; & in nomine sanctę, & indiuiduę Trinitatis baptismi sacramentum suscipiens ipsius Dei dextera, perfectã uim sanctitatis consequatur. Pertinet uero optatum, & postulatio nostra nõ minus etiam ad eos, qui flagitijs, & sceleribus cõtaminati, purã baptismi integritatẽ, & innocentiæ stolã amiserunt: quare factũ est, ut in illis miserrimis suã iterũ sedẽ impurissimus spiritus collocarit. Optamus igiť, & precamur a Deo, ut in ipsis etiam sanctificetur nomẽ eius; ut ad cor, & ad sanitatem redeuntes, sacramento pænitentiæ redimant pristinã sanctitatem, seque ipsos purum, ac sanctum Deo templum, ac domiciliũ pręEph. 5

beant. Oramus denique, lumen ut suũ Deus prę
Iacob. 1 rat omniũ mentibus;quo uidere possint, omne da tum optimũ, & omne donum perfectũ, descendens a Patre luminum, ad nos diuinitus esse delatum; quo temperantiã, iustitiam, uitam, salutem, omnia denique animi, corporis, externa uitalia, ac salutaria bona illi accepta referant;a quo, quemadmodũ prędicat Ecclesia, bona cuncta procedũt: si quid luce sua sol, si quid reliqua sidera motu, & cursu prosunt hominũ generi; si circumfuso hoc alimur spiritu; si terra frugum, & fructuũ ubertate uitam sustinet omniũ; si opera magistratuũ quiete, ac tranquillitate fruimur; & hęc, & huius generis bona innumerabilia nobis suppeditat immẽsa Dei benignitas. Quin etiã, quas philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus, mirabiliter effectas quasdã, & ad usum nostrũ accõmodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac lõge, lateque diffundit. Quod autẽ maxime rem cõtinet in hac petitione, illud est, ut omnes agnoscant, & uenerentur sanctissimam Iesu Christi sponsam, & parentem nostram Ecclesiam: in qua una est fons ille amplissimus, atque perpetuus, ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum sordes, unde hauriuntur uniuersa salutis, & sanctificationis sacramenta; quibus quasi cęlestibus quibusdam fistulis in nos a Deo ille sanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam solam, & ad eos, quos suo sinu, & gremio complexa est, pertinet diuini illius imploratio nominis, quod unum sub cęlo datum est
Act. 4 hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Verum Parochi maxime hunc locum urgere debebunt, bo ni esse

ni esse filij, non solum patrem Deum orare uerbis, sed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipso sanctificatio diuini nominis. Vtinam non essent, qui, cum oratione hanc Dei nominis sanctificationem assidue postulent, factis, quantum in ipsis est, illud uiolant, atque contaminant: quorum culpa interdũ ipsi etiam Deo maledicitur, in quos dictũ est ab Apostolo: Nomen Dei per uos blasphematur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum; cum diceretur de eis; populus Domini iste est, & de terra eius egressi sunt. Qualis enim est uita, & ut sunt eorum mores, qui religionem profitentur: sic de religione ipsa, deque eius auctore religionis multitudo imperita iudicare solet. Quare qui uiuunt ex Christiana religione, quam susceperunt, & ad eius regulam orationem, & actiones dirigunt suas, magnam facultatem prębent alijs laudandi nomen cęlestis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit Dominus, ut illustribus uirtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prędicationẽ diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Euangelistam; Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum, qui in cęlis est. Et Princeps apostolorum: Conuersationẽ uestram inter gẽtes habentes bonam, ut ex bonis operibus uos considerantes, glorificent Deũ.

Rom. 2

Ezech. 36

Matth. 5

Epist. 1. 2.

ADVENIAT REGNVM TVVM.

Regnum cęleste, quod altera hac petitione po-

stulamus; eiusmodi est, ut eo referatur, ac terminetur omnis euangelij prædicatio. nam & inde exorsus est ad pænitentiā cohortari S. Ioannes Bapti-
Matth. 3 ptista; dum, Pænitentiam, inquit, agite: appro-
Matth 4 pinquabit enim regnum cælorum. Nec aliunde fecit initium suæ predicationis Saluator humani generis; & in illo salutari sermone, quo beatitudinis uias discipulis in monte monstrauit, tamquam proposito orationis argumento principium
Matth. 5 duxit a regno cælorum: nam, Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attu-
Luc. 4 lit illam causam necessariæ profectionis: Et alijs
Matth. 10 ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: quia ideo missus sum. Hoc idem postea regnū prædicare iussit apostolos; & illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum uelle dixerat, respondit;
Luc. 8 Tu uade, annuncia regnum Dei. Cum uero resurrexisset a mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit apostolis, loquebatur de regno Dei.
Act. 1 Quare Parochi hunc secundæ postulationis locum diligentissime tractabūt, ut fideles auditores, quanta sit in hac petitione uis, ac necessitas; intelligant. Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod, etsi hæc petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi iusserit a ceteris, ut, quod petimus, summo studio quæramus. ait enim:
Matth. 6 Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adijcientur uobis. Et quidem tanta uis, & copia cælestium munerum hac postula-

postulatione continetur, ut omnia complectatur, quæ ad corpoream, & spiritualem uitam tuendam sint necessaria. quem autem regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non sint, quę regni salutem contineant? quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti: quãta regem regum omnium cura, & prouidentia tueri credendum est & uitam, & salutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione comprehensa sunt omnia, quibuscumque in hac peregrinatione, uel exilio potius indigemus: quæ concessurum se Deus benigne pollicetur: nam statim illa subiunxit: Et hęc omnia adijcientur uobis. Quibus omnino declarauit, se eum esse regem, qui generi hominum copiose omnia, largeque suppeditat: in cuius infinitę benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit: Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Verum minime satis est, uehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostram adhibeamus omnia tam quam instrumenta, quibus illud quęritur, & inuenitur. nam & quinque fatuę uirgines studiose illę quidem petierunt ad hunc modum; Domine Domine aperi nobis: uerumtamen, quod illius postulationis pręsidia non haberent, exclusę sunt: nec iniuria. est enim illa Dei ore pronunciata sententia; Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cęlorum. Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis diuinarum litterarum fontibus ea, quæ fidelibus desiderium studiumque commoueant regni celorum; quę calamitosam status nostri condicionẽ illis ob oculos pponant; quę sic eos afficiant,

Psalm. 22

Matth. 25

Matth. 7

afficiant,ut respicientes,& colligentes se in memoriam redeant summę beatitudinis, & inexplicabilium bonorũ,quibus redundat ęterna parentis Dei domus. Exules enim sumus, & plane eius loci incolę,in quo habitant dęmones; quorũ odium in nos nulla ratione mitigari potest: nã sunt infestissimi, & implacabiles in genus humanũ. Quid domestica,intestinaq. pręlia,quę inter se corpus,& anima,

Gal. 5 caro, & spiritus assidue gerunt? quibus, perpetuo timendũ est,ne concidamus:timendum aũt?immo uero statim conciderermus,nisi propugnaculo diuinę dexterę defenderemur. Quam uim miseriarum

Rom. 7 cum sentiret Apostolus: Infelix,inquit,ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hęc infelicitas nostri generis, quamquã per se cognoscitur,tamen ex contentione reliquarũ naturarum, & creatarum rerũ facilius intelligi potest. In illis siue rationis, siue etiã sensus expertibus raro fieri uidemus, ut aliqua natura a proprijs actionibus, a sensu, uel motu insito declinet sic, ut a proposito, & cõstituto fine deflectat. Hoc apparet in bestijs agrestibus,nantibus,uolucribus,ut res declaratione nõ egeat. Quod si cęlum suspexeris,non ne uerissimũ

Psal. 118 id esse intelligis,quod a Dauide dictum est? In ęternum, Dñe,uerbum tuũ permanet in cælo. Nempe illud cõtinenti motu,& perpetua conuersione fertur, ut ne minimũ quidẽ a pręfinita diuinitus lege discedat. Si terram,& reliquam uniuersitatem cõsideres: facile uideas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miserrimum hominum genus sępissime labitur; raro, quæ recte sunt cogitata, persequitur; plerumque susceptas bonas actiones abijcit,

cit, atque contemnit; quę modo placuerat optima sententia, subito displicet, & illa reiecta, ad turpia consilia, sibique perniciosa delabitur. Quęnam igitur est huius inconstantię, miserięque causa? Contemptio plane diuini afflatus. claudimus enim aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quę nobis lumina diuinitus pręferuntur, nec cęlestem patrem salutariter pręcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miserias oculis subijciant fidelis populi, & commemorent causas miseriarum, & remediorum uim ostendant. quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex uiris sanctissimis, Ioanne Chrysostomo, & Augustino, maxime uero ex ijs, quę in Symboli expositione posuimus. nam, illis cognitis, quis erit e facinorosorum hominum numero, quin adiumento Dei gratię pręeuntis, euāgelico illo prodigi filij exemplo conetur exurgere, & erigere se, atque in cęlestis regis, patrisque conspectum uenire? His explicatis, quę sit fidelium fructuosa petitio, aperient, quid sit, quod his uerbis a Deo postulemus, præsertim cum uocabulum regni Dei multa significet; quorum declaratio & ad reliquā scripturę intelligentiam non erit inutilis, & est ad huius cognitionem loci necessaria. Communis igitur quędam regni Dei significatio, quę frequens est in diuinis litteris; est non solum eius potestatis, quam habet in omnem hominum, rerumque uniuersitatem, sed etiam prouidentię, qua cuncta regit, & moderatur. In manu enim eius, inquit Propheta, sunt fines terræ. Quibus finibus intelliguntur etiam, quę occulta sunt, & abdita in intimis

Luc. 15

Psalm. 94

timis terrę, ac rerum omnium partibus. In hanc sententiam Mardochæus loquebatur illis uerbis:
Esther 13 Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta sunt posita; & non est, qui possit tuę resistere uoluntati. Dominus omnium es; nec est, qui resistat maiestati tuæ. Item Dei regno declaratur præcipua illa, ac singularis prouidentiæ ratio; qua Deus pios, & sanctos homines tuetur, & curat. de qua propria, & eximia quadam Dei cura
Psalm. 22 dictum est illud a Dauide: Dominus regit me, nihil
Isa. 33 mihi deerit. tum ab Isaia: Dominus, rex noster, ipse saluabit nos. In qua Dei regia potestate etsi præcipua ratione sunt in hac uita ij, quos diximus, sancti, ac pij homines: tamen monuit Pilatum ipse Chri-
Ioan. 18 stus dominus, regnum suum non esse ex hoc mundo, hoc est, minime ex hoc mundo, qui & conditus est, & interiturus, ortum habere. nam eo, quem diximus, modo dominantur imperatores, reges, respublicæ, duces, omnesq. ij, qui uel expetiti, ac delecti ab hominibus pręsunt ciuitatibus, atq. prouincijs; uel per uim, & iniuriam dominatum occupauerunt. Christus autem dominus constitutus est
Psalm. 2 rex a Deo, ut ait Propheta: cuius regnum, ex Apostoli sententia, iustitia est. ait enim: Regnum Dei
Rom. 14 est iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto.
Regnat autem in nobis Christus dominus per uirtutes intimas, fidem, spem, charitatem: quibus uirtutibus regni quodam modo partes efficimur; & Deo peculiari quadam ratione subiecti, ad eius cultum ac uenerationem consecramur: ut, quem-
Gal. 2 admodum dixit Apostolus; Viuo autem, iam non ego; uiuit uero in me Christus; ita nobis dicere liceat;

ceat; Regno ego, iam non ego; regnat uero in me Christus. Id autem regnum iustitia dicitur, quia Christi domini iustitia constitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud sanctum Lucã Dominus: Regnum Dei intra uos est. Nam etsi Iesus Christus per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissime matris Ecclesie continentur, pręcipuo tamen modo regit eos, qui pręstanti fide, spe, & charitate prediti, se tamquam pura quędam, & uiua membra, Deo prębuerunt, & in his Dei gratię regnum esse dicitur. Est uero etiam Dei glorię regnum illud, de quo Christum dominum apud sanctum Mattheum loquentem audimus: Venite benedicti patris mei; possidete paratũ uobis regnum a cõstitutione mundi. Quod idem ab eo regnum apud sanctum Lucam latro admirabiliter, sua scelera recognoscens, expetebat in hunc modum: Domine, memento mei cum ueneris in regnum tuum. Sãctus etiam Ioannes meminit huius regni: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Meminit item Apostolus ad Ephesios: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi, & Dei. Eodem pertinent aliquot similitudines Christi domini, loquentis de regno cęlorum. Necesse est autem, prius ponere regnum gratię. neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria, nisi eiusdem gratia in illo regnarit. Est uero gratia, ipsius sententia Saluatoris, fons aquæ salientis in uitam ęternam. Gloriam autem quid esse dicemus, nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam?

Luc. 17

Matth. 25

Luc. 23

Ioan. 3

Eph. 5.

Matth. 13

Ioan. 4

lutam? quamdiu enim fragili hoc, & mortali corpore uestiti sumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio uagi, & imbecilles absumus a Domino, sæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cum autem regni gloriæ, quod perfectũ est, lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuo consistemus. omne enim & uitium, & incommodum exaurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse denique nostra in anima, & in corpore regnabit Deus. quæ res uberius in Symbolo tractata est, cum de resurrectione carnis ageretur. His igitur expositis, quę communem regni Dei sententiam declarant, quid sibi hæc petitio proprie uelit, dicendum est. Petimus autem a Deo, ut regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur; ut se ad fidem Christi domini, & ad accipiendam ueri Dei cognitionẽ conuertant infideles, & Iudæi, & schismatici, ac hæretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesiæ Dei communionem, a qua desciuerunt, reuertantur; ut compleatur, & ad exitum perducatur, quod

Isa. 54 Isaiæ ore dixit Dominus: Dilata locum tentorij tui; & pelles tabernaculorum tuorum extende; longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida; ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: quia do-

Isa. 60 minabitur tui, qui fecit te. Et idem: Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos, & uide, omnes isti congregati sunt, uenerũt tibi: filij tui de lon

Ad Tit. 1 ge uenient, & filiæ tuæ de latere surgent. Verum quia sunt in Ecclesia, qui uerbis cõfitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præseferant, in qui-

in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tamquam in proprijs domicilijs; petimus etiam, ut ad eos ueniat regnum Dei; quo illi, peccatorum discussa caligine, & radijs diuinæ lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem; ut, omnibus e suo regno, cælestis parẽs, sublatis hæreticis, atque schismaticis, eiectisque offensionibus, ac scelerum causis, aream purget Ecclesiæ, quæ, Deo cultum pie, sancteque adhibẽdo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur. Petimus denique, ut solus in nobis uiuat, solus regnet Deus; ne sit posthac morti locus; sed ut illa absorbeatur in uictoria Christi domini nostri, qui, disiecto, ac dissipato omni hostium principatu, potestate, & uirtute suo omnia subijciat imperio. Erit autem curæ Parochis, ut, quod postulat huius ratio petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus instructus, has pie Deo preces facere possit. Ac primum hortabũtur, ut uim, ac sententiam intueatur illius similitudinis a Saluatore introductæ: Simile est regnum cælorũ thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuersa, quæ habet, & emit agrum illum. *Matth. 13* Nam qui nouerit Christi domini diuitias, is præ illis omnia contemnet, huic facultates, opes, potentia sordescent. nihil enim est, quod illi summo pretio comparari, immo uero, quod in conspectu eius stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit, exclamabunt illi, ut Apostolus; Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam. *Ad Phil. 3* Hæc est illa insignis euangelij margarita, in

ta, in quam qui pecuniam, ex omnium bonorum uenditione redactam, erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna. O nos felices, si tantum luminis nobis preferret Iesus Christus, ut illam uidere possemus diuinę gratię margaritam, qua ipse regnat in suis: nam & nostra omnia, & nos ipsos uenundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis id non dubitanter dicere liberet: Quis nos separabit a charitate Christi? Prestãtem uero regni glorię excellentiam, si, quę sit, scire uolumus, eandem de illa, & Prophetę, & Apostoli uocem, atque sententiam audiamus: Oculus non uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, quę preparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus, idest Adam progenies, iure e paradiso eiecti, & exules; quorum indignitas, ac peruersitas summum Dei odiũ, ac sempiternas pœnas postularet. Quare demisso tum, & abiecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christianę humilitatis oratio: & omnino nobis ipsi diffidentes, illius more publicani confugiemus in Dei misericordiã; totumq. eius benignitati tribuẽtes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, quo freti clamare audeamus, Abba pater. suscipiemus etiam illam curam, & cogitationem, quid agendum, quid contra uitandum sit, ut ad cęleste regnum peruenire possimus. non enim a Deo ad otium, & ad inertiã uocati sumus: quinimmo inquit; Regnum cęlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud: &, Si uis ad uitam ingredi, serua man-

Matth. 13; Rom. 8; 1. Cor. 2; Isa. 65; Luc. 18; Rom. 8; Matth. 19; Matth. 11

ua mandata. Itaque non est satis, petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, & operam adhibeant homines. nam adiutores sint oportet, & administri Dei gratiæ in eo tenendo cursu, quo peruenitur in cælum. Numquam nos deserit Deus: qui nobiscũ se futurũ perpetuo pollicitus est: unũ ut nobis uidendũ sit, ne Deũ, & nos ipsos deseramus. Ac Dei quidẽ sũt in hoc Ecclesiæ regno omnia, quibus & uitã tuetur hominum, & salutem illis conficit sẽpiternam, &, quæ sub aspectũ nõ cadunt, angelorũ copię, & plenissimum uirtutis cælestis uisibile hoc munus sacramentorum. In his tantum nobis pręsidij est diuinitus constitutũ, ut non modo ab acerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrannum, eiusque nefarios satellites prosternere, & conculcare possimus. Quare uehementer ad extremum petamus a Dei spiritu, nos ut omnia iubeat e sua uoluntate facere; Satanę ut tollat imperium, nullam ut in nobis summo illo die potestatem habeat; ut uincat, & triumphet Christus; ut uigeant eius leges toto orbe terrarum; ut decreta seruentur, nullus ut proditor, aut desertor eius sit; sed tales se prębeant omnes, ut in regis Dei conspectum non dubitanter ueniant, & constitutam illis ex omni ęternitate possessionem adeant regni cęlestis, ubi beati cum Christo sempiterno ęuo fruãtur.

FIAT VOLVNTAS TVA

Cum a Christo domino dictum sit; Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum; sed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnũ celorũ; quicumq. *Matth. 7*

in illud cęleste regnum peruenire cupiunt, id a Deo petere debent, ut fiat uoluntas eius. Quamobrem hæc loco posita petitio est statim post regni cęlestis postulationem. Vt autem intelligant fideles, quam necessariũ id nobis sit, quod hac prece postulamus, quantamque uim salutarium munerum ex eius impetratione consequamur: demonstrabunt Parochi, quibus miserijs, & ęrumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis. Nam a principio Deus proprij boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, ut naturali quadam propensione suum quærerent, & expeterent finem, a quo illę numquã, nisi obiecto extrinsecus impedimento, declinant. Hęc autem initio fuit in homine expetendi Deum, suæ beatitudinis auctorem, parentemque, eo pręclarior, & pręstantior uis, quod is compos esset rationis, atque consilij. Sed hunc amorem, sibi naturaliter ingenitum, cum reliquę naturę rationis expertes conseruassent, quę ut initio procreatę fuerunt natura bonæ, sic in eo statu, & condicione manserunt, hodieque manent; miserum hominũ genus cursum nõ tenuit: non enim solum bona iustitię originalis amisit, quibus a Deo supra naturæ suę facultatem auctum, ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo pręcipuum uirtutis studium obscurauit. Omnes, inquit, declinauerunt, simul inutiles facti sunt. non est, qui faciat bonũ, non est usq. ad unum, Nam sensus & cogitatio humani cordis in malũ prona sunt ab adolescentia sua: ut inde facile intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesq. esse hominũ prauas

Psalm. 52

Gen 8

uas

uas cupiditates, dum procliues sunt, & flagranti Rom. 7
studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne fere malorũ genus. Quibus in malis quamquam assidue uersemur; tamen, quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quæ nobis minime mala uideantur. quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus obcæcati non uideant quæ salutaria opinantur, plerumque esse pestifera, immo uero ad illa perniciosa mala, tamquam ad optabile & expetendum bonum, rapiantur præcipites, ab ijs, quę uere bona sunt, & honesta, tamquam a contrarijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque iudicium detestatur Deus illis uerbis; Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum Isa. 5
malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Itaque, nostris ut subijciant oculis nostras miserias, comparant nos diuinæ litteræ ijs, qui uerum gustandi sensum amiserunt: quare fit, ut a salubri uictu alieni sint, appetantque contrarium. Cum ægrotis præterea nos conferunt. ut enim illi, nisi morbum depulerint, sanorum, & integrorum hominũ officia ac munera obire non possunt: sic nos actiones, quæ Deo gratæ sint, suscipere sine diuinę gratię adiumẽto nequimus. Quod si quędam sic affecti assequimur; leuia illa sunt, & quæ ad consequendam cælestem beatitudinem parum uel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare, & colere, quod maius quiddam & altius est, quam ut nos humi strati id humanis uiribus assequamur, numquam poterimus, nisi adminiculo

diuinæ gratiæ ſubleuemur. Quamquam aptisſima eſt etiam illa comparatio ad ſignificandam miſerã humani generis condicionem, quod ſimiles eſſe dicimur puerorũ, qui ſuo relicti arbitrio temere mouentur ad omnia: pueri, inquam, ſumus, & imprudentes, ludicris ſermonibus, & inanibus actionibus dediti, ſi a diuino præſidio deſeramur. ſic enim nos obiurgat Sapientia: Vſquequo paruuli diligitis infantiam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient? Et in hunc modum hortatur Apoſtolus: Nolite pueri effici ſenſibus. Etſi maiori in inanitate, & errore uerſamur, quam illa puerilis ætas; cui tantum abeſt humana prudentia, ad quam tamen per ſe tempore poteſt peruenire; cum ad diuinam prudentiam, quæ ad ſalutem neceſſaria eſt, nos niſi Deo auctore, & adiutore, aſpirare non poſſimus. niſi enim præſto nobis ſit Dei auxilium, reiectis ijs, quę uere ſunt bona, ad interitum ruimus uoluntarium. Ac ſi quis, diſcuſſa diuinitus animi caligine, has uideat hominum miſęrias, &, ſublato ſtupore, ſentiat legem membrorum, ac ſenſus cupiditates, ſpiritui repugnãtes, recognoſcat, omnemq. diſpiciat naturæ noſtrę propenſionem ad malum; qui poterit non ardenti ſtudio opportunum tanto huic malo, quo naturæ uitio premimur, remedium quærere, ſalutaremque illam regulam expetere, ad quam Chriſtiani hominis uita dirigenda, & conformanda ſit? Hoc igitur illud eſt, quod imploramus, cũ ita precamur Deũ, Fiat uoluntas tua. Cum enim, abiecta obediẽtia, & Dei uolũtate neglecta, in has miſerias inciderimus unũ illud tantorũ malorum remedium nobis diuinitus

Prouer. 1 Cap. 1

1. Cor. 14

nitus propositũ est, ut ex Dei uoluntate, quã peccando contempsimus, aliquando uiuamus, omnesque cogitationes & actiones nostras ea regula metiamur. quod ut assequi possimus, suppliciter illud a Deo petimus, Fiat uoluntas tua. Id uero illis etiam uehementer petendum est, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam sunt radijs diuini luminis illustrati; cuius gratię beneficio, Dei obtemperent uolũtati. Quibus licet ita comparatis, proprię tamẽ cupiditates aduersantur propter procliuitatem ad malum, insitam in hominum sensibus; ut, etiam si tales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum sit a nobis ipsis, ne abstracti & illecti a concupiscentijs, quæ militant in membris nostris, iterum de salutis uia deflectamus. de quo nos periculo Christus dominus admonuit illis uerbis: Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Non enim est in hominis potestate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam est iustificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut numquam illi póstea excitentur: quippe cum eorum, qui iustificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non etiam carnem: de qua illud scripsit Apostolus: Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. Nam ut semel primus homo iustitiam originalem, quo tamquam freno quodam cupiditates regebantur, amisit, minime eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte peccatum, idest peccati fomitẽ habitare scribit Apostolus, ut intelligamus eum non ad tẽ-

Iacob. 4 *Matth. 26* *Rom. 7*

pus,quasi hospitem, diuersari apud nos,sed,quamdiu uiuimus,tamquam incolam nostri corporis in domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergo domesticis & intestinis hostibus assidue oppugnati, facile intelligimus,confugiendum esse ad Dei auxilium,petendumque, ut fiat in nobis uoluntas eius. Iam uero faciendum est, ut sciant fideles, quæ sit huius petitionis uis. quo loco, multis omissis, quæ a doctoribus scholasticis de Dei uoluntate utiliter, & copiose disputantur,uoluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam signi appellare solent, hoc est, pro eo quod Deus a nobis fieri, aut caueri iusserit, aut monuerit. Quare uoluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt uniuersa, quę nobis ad cęlestem beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem,siue ad mores pertineant;omnia denique, quęcumque nos Christus dominus per se, uel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit: de qua uoluntate ita scribit Apostolus:
Eph. 5. Nolite fieri imprudentes: sed intelligentes, quæ sit
1. Pet. 2 uoluntas Dei.Cum igitur illud precamur, Fiat uoluntas tua; petimus in primis nobis, ut Pater cælestis facultatē concedat obtemperandi diuinis iussis, & inseruiendi ei in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris; ut ad nutum & uoluntatem eius omnia faciamus; ut ea colamus officia, de quibus in sacris litteris admonemur; ut ipso duce & auctore reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, qui non ex uoluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi domini secuti, qui factus est obediēs usque ad mortem, mortem autem crucis; ut parati simus omnia perpeti potius, quam

uel

uel minimum ab eius uoluntate discedere. Nec uero quisquam est, qui huius studio, & amore petitionis flagret ardentius, quam is, cui concessum sit, ut summam eorũ dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud uerissime dici intelligit; Seruire Deo, & illi obedire, regnare esse. Quicumque, inquit Dominus, fecerit uoluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est: hoc est, cum illo sum omnibus amoris, & beneuolentiæ uinculis cõiunctissimus. Nemo fere est ex uiris sanctis, quin præcipuum huius petitionis munus a Deo uehementer postularit: ac præclara quidem omnes, sed uaria persępe oratione usi sunt: in quibus mirificum & suauissimum Dauidem uidemus illud uarie postulantem. modo enim inquit: Vtinam dirigantur uię meę ad custodiendas iustificationes tuas. Interdum: Deduc me in semitam mandatorum tuorum. Nonnumquam: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. Huc pertinent illa: Da mihi intellectum, ut discam mandata tua. Iudicia tua doce me: da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua. Sępe alijs uerbis eandem tractat, uersatque sententiã. Qui loci diligẽter animaduertendi sunt, & fidelibus explicandi; ut, quanta sit in prima huius petitionis parte uis, & copia salutarium rerum, omnes intelligant. Secundo loco, cum illud precamur, Fiat uoluntas tua; detestamur opera carnis: de quibus scribit Apostolus: Manifesta sunt autem opera carnis; quę sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c.

Psal. 118

Gal. 5

Rom. 8 &c, Si secundum carnem uixeritis, moriemini. petimusque ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram uoluntatem sua uoluntate moderetur. Alieni sunt ab hac uoluntate uoluptuarij homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine pręcipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu prauæ cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatum etiam esse dicant, qui, quodcumque optarit, consequatur. Nos contra petimus a Deo, ut ait Apostolus, ne carnis curam faciamus in desiderijs, sed ut fiat uoluntas eius. etsi non facile adducimur, ut precemur Deũ, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat. habet enim difficultatẽ hæc animi inductio: quod ipsi quodã modo, id petentes, nos uidemur odisse: quod etiam stultitię tribuunt ij, qui toti hærent in corpore. sed nos stultitiæ famam subeamus libenter Christi causa. cuius est illa sententia: Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, præsertim cum sciamus, multo præstare, id optare, quod rectum, iustumque sit, quam illud assequi, quod a ratione, a uirtute, a Dei legibus sit alienum. & certe deteriore loco is est, quicumque ad id peruenit, quod temere ac libidinis impulsu cupiebat, quam qui, optime quod optauit, non assequitur. quamquam nõ id modo petimus, ne concedatur nobis a Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus, cum studium nostrum deprauatum esse constat; sed ne id etiam detur, quod, suasore, & impulsore Dæmone, simulato lucis angelo, tamquam bonum interdũ postula-

Marginal notes: Rom. 13 (beside "mus a Deo, ut ait Apostolus"); Matth. 16, Luc. 9 (beside "ius est illla sententia: Si quis uult post me uenire")

ſtulamus, rectiſſimum illud Principis apoſtolorũ ſtudium uidebatur; pietatiſque pleniſſimum, cum Dominũ a conſilio proficiſcẽdi ad mortem auocare conabatur: & tamen eum, quia humanis ſenſibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantius in Dominum uidetur eo poſtulari potuiſſe, quod ſancti uiri Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magiſtrum hoſpitio accipere noluiſſent, ab eo petierunt, uti iuberet ignem e cælo deſcendere, qui duros illos, & inhumanos abſumeret? At a Chriſto domino reprehenſi ſunt illis uerbis: Neſcitis, cuius ſpiritus eſtis: Filius enim hominis non uenit animas perdere, ſed ſaluare. Neque uero ſolum, cum, quod cupimus, malum eſt, aut mali ſpeciem habet, Deum precari debemus, ut fiat uoluntas eius, ſed etiam, cum re uera malum non eſt; ueluti cum uoluntas ſequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conſeruant, & reijciat, quę ei contraria uideantur. Quocirca, cum in eũ locum uentum eſt, ut aliquid petere uelimus huius generis; tum uero dicamus ex animo, Fiat uoluntas tua: imitemur illum ipſum, a quo ſalutem, & ſalutis diſciplinam accepimus; qui cum naturaliter inſito cruciatuum, & acerbiſſimę mortis timore commoueretur, tamen in illo horrore ſummi doloris, ſuam ad Dei patris retulit uoluntatem: Non mea, inquit, uoluntas, ſed tua fiat. Sed mirabiliter deprauatum eſt hominum genus: qui cum uim etiam ſuæ attulerint cupiditati, eamque diuinę uoluntati ſubiecerint, tamen ſine Dei auxilio, quo & a malo protegimur, & ad bonũ dirigimur, peccata

Luc. 9

Luc. 22

peccata uitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc precationem, & petendum a Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad suam conformet uoluntatem. Precamur etiam, ut Dei uoluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo diuinum mysterium, absconditum a sęculis, & generationibus, notum ac peruulgatum sit apud omnes. Formam pręterea, & præscriptionem huius obedientię postulamus, ut uidelicet ad eam regulam dirigatur, quam in cęlo & seruant beati angeli, & colit reliquus cęlestium animarum chorus; ut, quemadmodum illi sponte, & summa cũ uoluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei uoluntati, quo modo ipse maxime uult, libentissime pareamus. & uero in opera, & studio, quod Deo nauamus, summum a nobis amorẽ Deus, & eximiam charitatem requirit; ut, etiam si spe cęlestium pręmiorũ totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa speremus, quod, ut in eam spem ingrederemur, placuit diuinę maiestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes, qui mercedem amori nostro proposuit ęternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui seruiant, sed tamen pretij causa, quo amorem referunt. Sunt pręterea, qui tamtummodo charitate & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem, atque uirtutem; cuius cogitatione, & admiratione se beatos arbitrantur, quod ei suum officium pręstare possint. & hanc habet sententiam illa appositio, Sicut in cęlo, & in terra.

ra. Maxime enim nobis enitendum est, ut Deo simus obedientes, quemadmodũ beatas mentes esse diximus. quorum laudes in illo summę obedientię munere obeũdo, eo psalmo persequitur Dauid: *Psal. 102*
Benedicite Domino omnes uirtutes eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius. Quod si quis, sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur, ut dicat, In cęlo, in bonis, & pijs; In terra, in malis, & impijs: nos uero etiam eius sententiam comprobamus, ut pro cęlo spiritus, pro terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei uoluntati obediant. Gratiarum item actionem cõtinet hęc petitio. Veneramur enim eius sanctissimam uoluntatem, & maximo perfusi gaudio summis laudibus, & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certo sciamus eum omnia bene fecisse. cum enim constet, esse omnipotentẽ Deum; necessario sequitur, ut omnia eius nutu facta esse intelligamus. cum uero etiam ipsum, sicuti est, summum bonum esse affirmemus; nihil ex eius operibus non esse bonum, cum omnibus ipse suã impertiuerit bonitatẽ, confitemur. Quod si in omnibus diuinam rationem nõ assequimur, in omnibus tamen, & ambigui causa neglecta, & reiecta omni hęsitatione, illud Apostoli profitemur: in inuestigabiles esse uias eius. Sed ob id maxime etiam *Rom. 11*
Dei uoluntatẽ colimus, quod ab eo cęlesti lumine dignati sumus. Ereptos enim de potestate tenebrarum, transtulit in regnum filij dilectionis suę. Sed *Ad Col. 1*
ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis; redeundum est ad id quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius

huius pronunciatione petitionis esse demisso, & humili animo, reputantem secum eã, quæ in natura est insita, cupiditatum uim, diuinæ uoluntati repugnantem, cogitantẽ se in eo officio uinci a naturis
Psal. 118 omnibus: de quibus ita scriptum est: Omnia seruiunt tibi: maximeque imbecillem esse, qui nullũ opus Deo gratũ non modo nõ perficere, sed ne instituere quidem possit, nisi Dei adiumento subleuetur. Quoniam uero nihil magnificentius est, nihil præstantius, quam, ut diximus, Deo seruire, & uitam ex eius lege, ac præceptis agere: quid optabilius esse potest homini Christiano, quã ambulare in uijs Domini, quam nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod a diuina uoluntate abhorreat? Vt uero eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus, cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei uoluntatẽ, omnia male ceciderunt. Moneantur postremo fideles, ut in simplici & absoluta Dei uoluntate acquiescant: ferat æquo animo condicionẽ suam, qui sibi inferiori loco uidetur esse, quam eius dignitas postulet: ne deserat ordinem suum, sed in ea uocatione maneat, in qua uocatus est, & proprium iudicium subijciat Dei uolũtati, qui nobis melius consulit, quã ipsi optare possimus. si angustia rei familiaris, si corporis ualetudine, si persecutionibus, si alijs molestijs, & angoribus premimur: certo statuendum est, nihil horum sine Dei uoluntate, quæ summa omnium ratio est, nobis accidere posse; ideoque non debere nos grauius commoueri, sed inuicto animo ferre, sẽper illud in ore haben-

habentes, Domini uoluntas fiat: & illud beati Iob: Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. *Iob 1*

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.

Quarta petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ, & corporis subsidia proprie, ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referuntur. habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio Dominica, ut postulationem rerum diuinarum consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc uitam tuendam pertinent. nam ut ad Deum, tamquam ad ultimum finem, referuntur homines: sic humanæ uitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur. quæ quidem ideo optanda, ac petēda sunt; uel quod ita diuinus ordo postulat, uel quod illis adiumentis ad diuinorū bonorū adeptionem indigemus, ut ijs adminiculis propositū finē consequamur, qui regno, & gloria cælestis patris, atque ijs præceptis colendis, seruandisque continetur, quæ Dei uoluntatis esse non ignoramus. quare omnem uim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus. Præstabunt igitur suum officium Parochi fidelibus auditoribus, ut intelligant, in ijs petendis, quę ad usum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendēdum animum, ac studium nostrum ad Dei prę-scriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus; Quid oremus sicut oportet nescimus; maxime peccatur his postu- *Rom. 8*
lationibus

lationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda sunt bona hęc, ut oportet; ne, perperam aliquid postulantes, responsum illud a Deo feramus; Nescitis quid petatis. Erit autem certa iudicandi nota, quę praua sit, quęue recta petitio, consilium, & propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, & in illis, tamquam in optato fine, conquiescens, nihil pręterea requirat; sine dubio non orat, sicut oportet. Non enim, inquit sanctus Augustinus, petimus temporalia hęc tamquam bona nostra, sed tamquam necessaria nostra. Apostolus etiam in epistola ad Corinthios docet, omnia, quę spectant ad usus uitę necessarios, ad Dei gloriam referri oportere. Siue enim manducatis, inquit, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sed ut uideant fideles, quantam habeat hæc petitio necessitatem; commemorabunt Parochi, quanta ad uictum, & ad uitam colendam indigentia sit externarum rerum. quod magis intelligent, si comparatio fiet eorum, quę primo illi parenti nostri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad uiuendum necessaria. nam etsi ille in amplissimo innocẽtiæ statu, unde & ipse, & eius culpa omnis posteritas corruit, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas uires: tamen inter illius, & nostræ uitę necessitates multum interest. non enim ei uestibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non tecto ad perfugium, non armis ad defensionem, non remedijs ad ualetudinem, non alijs multis, quorum subsidio nos ad hãc naturę imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus.

Matth. 20

1. Cor. 10

egemus. satis ei fuisset ad immortalem uitam ille fructus, quem felicissima uitæ arbor nullo eius, aut posterorum labore præbuisset. Neque uero futurus erat homo in tantis paradisi delicijs otiosus; quem ad agendũ Deus in eo uoluptatis domicilio collocarat: uerũ nulla ei opera molesta, nullum officij munus nõ iucundum fuisset. tulisset ille perpetuo suauissimos fructus ex cultura felicium hortorum; nec eum umquam opera, aut spes fefellisset. At posterorum proles nõ solum fructu priuata uitalis arboris, uerum etiam horribili illa sententia condemnata est; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore uultus tui uesceris pane tuo, donec reuertaris in terrã, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nobis igitur contra euenerunt omnia, atque illi, & posteris cõtigisset, si Dei dicto audiens fuisset Adam. itaque uersa sunt omnia, & mutata in deterrimam partẽ. In quo illud grauissimum est, quod maximos sumptus, summum laborem, ac sudorem sæpissime nullus fructus consequitur; cum fruges datę in deteriorem segetem, uel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, uel nimbis, uento, grandine, uredine, rubigine perculsæ, & prostratæ intereunt; ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cæli, uel terræ calamitate, recidat ad nihilum. quod accidit immanitate nostrorũ scelerum; a quibus auersus Deus, nostris minime benedicit operibus; sed horrenda manet sentẽtia, quam de nobis initio pronunciauit. Ergo Pastores in hu-

Gen. 3

ius

pius loci tractationẽ incumbent; ut sciat fidelis populus, sua culpa homines in has angustias, & miserias incidere; ut intelligat desudandum quidem & elaborandum esse in parandis ijs, quæ ad uiuendum sunt necessaria, uerumtamen, nisi laboribus nostris benedixerit Deus, fallacem spem, & inanem fore omnem contentionem. nam neque qui

1. Cor. 3

plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Et; Nisi Dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt, qui ędificant eam. Docebunt igitur Parochi, esse res pene innumerabiles, quę si nobis desint, uel uitam amittimus, uel agimus insuauem. Hac enim cognita rerum necessitate, naturæque imbecillitate, Christianus populus cælestem Patrem adire cogetur, & ab eo terrena, & cęlestia bona suppliciter petere. Imi-

Psalm. 126

Luc. 15

tabitur prodigum illum filium, qui cum in regione longinqua cępisset egere, nec esset, cum esuriret, qui ei siliquas daret, aliquando ad se rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nusquam nisi a patre esse expectandũ remedium. Quo loco accedet etiam fidentius ad orandũ fidelis populus, si in cogitatione diuinę benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuo patere filiorum uocibus. nam dum hortatur nos, ut panem petamus, ea se recte petentibus abunde largiturum pollicetur. docendo enim, quo modo petamus, hortatur; hortando, impellit; impellendo, spondet; spondendo, nos in spem certissimę impetrationis inducit. Excitatis igitur, & inflammatis animis fidelis populi, sequitur, ut, quid hac petitione postuletur, declarandum sit: primum, qui sit ille panis, quem petimus.

Scien-

Sciendum igitur eſt, in diuinis litteris hoc panis nomine multa quidem ſignificari, ſed illa duo præcipue, primum quidquid in uictu, ceteriſque rebus ad corpus, uitamque tuendam adhibemus; deinde, quidquid nobis ad ſpiritus, & animæ uitam, ac ſalutem Dei munere tributum eſt. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, uitæ ſubſidia, ſanctorum Patrum ita ſentientiũ auctoritate. Quamobrem minime ſunt audiendi, qui dicunt, nõ licere Chriſtianis hominibus a Deo petere terrena huius uitæ bona. Nam huic aduerſantur errori, prẹter conſentientem Patrum ſententiam, exempla permulta tum ueteris, tum noui teſtamenti. Iacob enim uouens, ſic orabat; Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in uia, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad ueſcendum, & ueſtimentum ad induendum; reuerſusq. fuero proſpere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, uocabitur domus Dei; cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Salomon etiam certũ petebat huius uitæ ſubſidium, cum illud precabatur; Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue tantum uictui meo neceſſaria. Quid, quod Saluator humani generis illa iubet petere, quẹ nemo negare audeat ad corporis usũ pertinere? Orate, inquit, ut non fiat fuga ueſtra in hieme, uel Sabbatho. Quid dicemus de S. Iacobo? cuius illa ſunt. Triſtatur aliquis ueſtrum? oret: æquo animo eſt? pſallat. Quid de Apoſtolo? qui ſic cum Romanis agebat; Obſecro uos fratres per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſancti

Gen. 28 *Prouer. 30* *Matth. 24* *Iacob. 5* *Rom. 15*

MM ſpiritus

ſpiritus, ut adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudęa. Quare, cum & diuinitus conceſſum ſit fidelibus, ut petant hæc ſubſidia rerum humanarum, & perfecta hæc a Chriſto Domino tradita ſit orandi formula: ne illud quidem dubiũ relinquitur, unam ex ſeptem hanc eſſe petitionem. Petimus prętcrea panem quotidianum, ideſt uictui neceſſaria; ut panis nomine, quod ſatis ſit, & ueſtitum ad tegendum, & cibi ad ueſcendum, ſiue panis is ſit, ſiue caro, ſiue piſcis, ſiue quodcumque aliud, intelligamus.

4.Reg. 6 uidemus enim uſum eſſe hoc loquendi modo Eliſeum, cum regem moneret, ut pręberet panẽ militibus Aſſyrijs, quibus magna ciborum copia data

Luc. 14 eſt. Illud etiam de Chriſto domino ſcriptũ ſcimus: Ingreſſus eſt in domum cuiuſdam principis Phariſęorum ſabbatho manducare panem. Qua uoce, quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, ſignificari uidemus. Ad huius petitionis abſolutam ſignificationem pręterea animaduertendum eſt, hoc panis uocabulo non abundantem, & exquiſitam ciborum, ac ueſtium copiam, ſed neceſſariam, ac ſimplicem intelligi debere: quemadmodũ ſcripſit

1.Tim 6 Apoſtolus; Habentes alimenta, & quibus tega-

Prouer. 30 mur, his contenti ſimus. Et Salomon, ut diximus: Tribue tantum uictui meo neceſſaria. Huius quoque frugalitatis, & parſimoniæ illa uoce, quæ proxime ſequitur, admonemur. cum enim, Noſtrum, dicimus, panem illum ad neceſsitatem noſtram, non ad luxuriam petimus. non enim Noſtrum dicimus, quia eum nobis opera noſtra, ſine Deo, parare poſſimus (eſt enim apud Dauidem; Omnia

Omnia a te expectant, ut des illis escam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate: & alio loco: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno) sed quia necessarius est, & a parente omnium Deo, qui omnes sua prouidentia alit animantes, nobis attributus. Ob eam quoque causam panis noster appellatur, quod iure est a nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parandus. quę enim nobis malis artibus conciliamus, nō nostra sunt, sed aliena, sæpiusque illorum calamitosa est uel adeptio, uel possessio, uel certe iactura. contra uero honestis, ac laboriosis piorum hominum lucris, ex Prophetæ sententia tranquillitas inest, & magna felicitas. Labores enim, inquit, manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Iam uero ijs, qui iusto labore uictum quærunt, fructum suæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi. Neque solum petimus a Deo nobis, ut illo uti liceat, quod nostro sudore, ac uirtute peperimus eius adiumento benignitatis: id enim uere dicitur nostrum: sed etiam bonam mentem postulamus, ut recte partis, recte item ac prudenter uti possimus. QVOTIDIANVM. huic etiam uoci subiecta est ea notio frugalitatis, ac parsimoniæ, quā proxime diximus. non enim multiplicem, aut delicatum cibum postulamus, sed eum, qui naturæ necessitati satisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui, fastidio communis cibi, & potionis, con-

Psal. 103

Psalm. 127

Deuter. 28

quisitissima escarum, ac uinorũ genera persequuntur. Nec minus hac quotidiani uoce improbantur ij, quibus horrendas illas minas proponit Isaias:
Isa. 5 Væ,qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitabitis uos soli in medio terrę? Etenim est inexplebilis horum hominum cupiditas,de quibus il
Eccle. 5 lud scriptum est a Salomone; Auarus non implebitur pecunia.ad quos dictum etiam illud pertinet
1. Tim. 6 Apostoli; Qui uolunt diuites fieri,incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli. Quotidianum pręterea panẽ appellamus, quod uescimur eo ad reficiendum uitalem humorem, qui quotidie consumitur ui naturalis caloris. Est denique illa huius ratio nominis, quod assidue petendus est, ut in hac consuetudine amandi, & colendi Deum retineamur; nobisque omnino persuadeamus, id quod est,uitam,ac salutem nostram ex Deo pendere. DA NOBIS. Quantam hæ duæ uoces materiam præbeant ad cohortãdum fideles,ut infinitam Dei potentiam pie, sancteque colant, & uenerentur, in cuius manu sunt omnia,& ut nefariam illam Sata-
Luc. 4 næ ostentationem detestentur; Mihi tradita sunt omnia, & cui uolo do illa; nemo non uidet. nam unius nutu Dei distributa cuncta, & conseruantur, & augentur. Sed quæ diuitibus hæc est imposita necessitas, dixerit quispiam, petendi quotidianum panem,cum rebus omnibus abundent? Hęc illis necessitas est orandi in hunc modũ,non ut detur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, sed ne, quæ abunde illis adsunt, amittant. Quam-
1. Tim. 6 obrem, ut scribit Apostolus, Hinc discant diuites non

tes non sublime sapere, neque sperare in incerto di- 1. Tim. 6
uitiarum, sed in Deo uiuo, qui præstat nobis om-
nia abunde ad fruendum. Huius autem necessariæ
petitionis hanc causam affert sanctus Chrysosto-
mus, non solum ut nobis suppetat cibus, sed ut cũ
nobis suppeditet Domini manus, quæ, salubrem,
atque adeo salutarem uim inserens pani quotidia-
no, efficit, ut & cibus corpori prosit, & corpus
animæ seruiat. Sed quid est, quamobrem, DA NO-
BIS, numero multitudinis dicimus, non autem,
mihi? Quia proprium illud est Christianę charita
tis, nõ ut quisque de se uno sollicitus sit, sed ut prę-
terea de proximo laboret, & in cura suę utilitatis
meminerit etiam aliorum. Accedit eo, quod, quæ
alicui munera diuinitus tribuuntur, non idcirco
tribuuntur, ut solus is ea possideat, uel in illis lu-
xuriose uiuat, sed ut cum alijs communicet, quæ
necessitati superfuerint: nam inquiunt sancti Basi-
lius, & Ambrosius: Esurientium panis est, quem Ambrosius
tu detines: nudorum indumentum est, quod tu re- ex Basilio
cludis: miserorum redemptio est, & absolutio, pe- Magno in
cunia, quam tu in terram defodis. HODIE. Ad- sermone 81
monet nos hęc uox cõmunis infirmitatis. quis enim
est, qui, si minus sua unius opera prouidere se pos-
se sperat in longinquũ tempus necessarios uitę sum-
ptus, saltem in diem uictus subsidia paraturum
non cõfidat? Sed ne huius quidem fiducię facultas
nobis a Deo permittitur, qui nos singulorum etiã
dierum cibum a se petere iussit. Quæ sententia ha-
bet illam necessariam rationẽ, quia quotidiano pa-
ne egemus omnes, quotidie etiam Dominica preca
tione singulis utendum esse. Hæc de pane, qui ore
MM 3 perce-

perceptus, corpus alit, atque sustentat, qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impio-
Math. 5 rum, admirabili Dei bonitate, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, pluit super iustos, & iniustos, omnibus impertitur. Reliquus est spiritualis panis: quem etiam hoc loco petimus. Quo significantur omnia, quęcumque in hac uita ad spiritus, & animę salutẽ, & incolumitatẽ requiruntur. ut enim multiplex est cibus, quo corpus alitur, & sustentatur: sic nõ est unius generis esca, quæ spiritus, & animæ uitam continet. nam & uerbũ Dei cibus
Proue. 9 est animę: Sapientia enim inquit: Venite, comedite panem meum; & bibite uinum, quod miscui uobis, Huius autem uerbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum grauius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere
Amos 8 genus humanum. sic enim est apud Amos: Emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi uerbum Domini. Vt autem illud est certum propinquæ mortis signum, cum non possint homines uel cibum sumere, uel sumptum retinere: sic magnum est desperatæ salutis argumentum, cum uel non quærunt uerbum Dei, uel, si, adsit, non sustinent, & illam impie-
Iob 21 tatis uocem in Deum effundunt; Recede a nobis, scientiam uiarum tuarum nolumus. In hoc furore animi, & mentis cæcitate uersantur illi, qui, neglectis ijs, qui legitime eis præsunt, catholicis & Episcopis, & sacerdotibus, & a sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus Dei uerbi hæreticis se in disciplinam tradiderunt. Iam uero panis est Christus dominus, animæ cibus: nam

nam inquit ipse de se: Ego sum panis uiuus, qui de Ioan. 6
cęlo descendi. Incredibile est, quanta uoluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis tum, cum maxime terrenis molestiis, & incommodis conflictantur. exemplo nobis est sanctus ille chorus apostolorum, de quibus extat; Illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilij. Referti sunt huiusmodi exemplis libri de uita sanctorũ hominum: & de intimis his bonorum gaudijs ita loquitur Deus: Vincenti dabo manna absconditum. Precipue autẽ panis noster est ipse Christus dominus, qui in sacramento Eucharistię substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad patrẽ, de quo dixit: Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. Ea petent Parochi, quę ad fidelis populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo separatim huius sacramenti uis, ac ratio continetur. Et uero dicitur hic panis noster, quia fidelium modo hominum est, idest eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, pęnitentię sacramento sordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam, se Dei filios esse, diuinum sacramentũ sumunt, & colunt quanta maxima possunt sanctitate, ac ueneratione. Quotidianus uero quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est, altera, quod in sacris Christianę Ecclesię mysterijs quotidie & offertur Deo, & datur pie sancteque postulantibus: altera, quod quotidie sumendus est, uel certe ita uiuendum, ut quotidie, quoad eius fieri posśit, digne sumere queamus. Audiant, qui con

Act. 5

Apocal. 2

Ioan. 6

Matth. 26

1. Cor. 11

tra sentiunt, nisi longo interuallo salutaribus his epulis animæ uesci nō oportere, quid sanctus dicat Ambrosius: Si quotidianus est panis; cur post annum illum sumis? Sed in hac petitione ad illud præcipue cohortandi sunt fideles, ut, cum recte & consilium, & industriam suam posuerint in comparandis rebus uitæ necessarijs, rei exitum Deo permittant, suumque desiderium ad eius referant uoluntatem, qui non dabit in æternum fluctuationem iusto. Nam uel concedet Deus, quæ petuntur, & ita suum optatum consequentur; uel non concedet: & id erit certissimum argumentum, nec salutare illud esse, nec utile, quod pijs a Deo negatur, cui magis curæ est de eorum salute, quam illis ipsis. Quem locum instruere poterunt, explicandis ijs rationibus, Parochi, quæ a sancto Augustino in epistola ad Probam præclare colliguntur. Extremum illud erit in huius tractatione petitionis, ut meminerint diuites facultates suas, & copias Deo acceptum referre, cogitentque se idcirco illis bonis esse cumulatos, ut illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conueniunt, quæ in prima epistola ad Timotheum ab Apostolo disseruntur: unde magnā uim Parochis petere licebit diuinorum præceptorū ad hunc locum utiliter, ac salutariter illustrandū.

S. Amb. in lib. 5. de Sacram. ca. 4

Psalm. 54

S. August. Epist. 121

1. Tim. 6

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Cum ita multa sint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari sapientia, ac bonitate coniunctam, significent, ut, quocumque oculos, cogitationemq;

con-

conuerteris, certissima signa immensę potestatis, ac benignitatis occurant; nihil profecto est, quod summum eius amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quam inexplicabile mysterium Iesu Christi passionis, unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum sordes erupit; quo perfundi, & expiari, Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus, Dimitte nobis debita nostra. Continet autem hæc petitio summam quandam eorum bonorū, quibus per Iesum Christum cumulatum est humanū genus. Id enim docuit Isaias: Dimittetur, inquit, iniquitas domui Iacob, & iste omnis fructus, ut auferatur peccatum eius. quod Dauid etiam ostendit, beatos prædicans eos, qui salutarem illum fructum percipere potuerunt, his uerbis: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates. Quare est accurate, ac diligenter Pastoribus huius postulationis animaduertenda, & exponenda sententia, quam ad cælestem uitam consequendam tantum ualere intelligimus. Ingredimur autem nouam precandi rationem. nā hactenus a Deo non solum æterna, & spiritualia bona, sed caduca, & quę ad hanc uitā pertinēt, commoda petiuimus: nunc uero mala deprecamur & animæ, & corporis, & huius, & sempiternæ uitæ. Sed quoniam ad impetrandum, quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio; quo modo affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc orare uelint, dicendum uidetur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primū necesse esse, ut is, qui ad hoc petendum uelit accedere, suum ipse peccatum agnoscat; deinde, ut eius sensu, ac dolore com-

Isa. 27

Psalm. 31

commoueatur; tum, ut sibi omnino persuadeat, Deum in hac esse uoluntate, ut ijs, qui peccauerunt, ita, ut diximus, affectis, & comparatis, ignoscat; ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa uenię desperatio cõsequatur, quæ
Gen. 4 olim Caim, & Iudæ animum occupauit; qui Deũ
Matth. 27 modo uindicem, & ultorem, non etiam mitem, & misericordem, existimarunt. Ergo in hac petitione sic affecti simus, oportet, ut dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum, tamquam ad parentem, non quasi ad iudicẽ confugiamus; a quo, non ut ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus. Facile autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum nos in sacris litteris huius rationis admonẽ-
Psa. 13. 52 tem: est enim illud apud Dauidem: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. In eandem sen
Eccle. 7 tentiam loquitur Salomon: Non est homo iustus
Prou. 20 in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Quo illud etiam pertinet: Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum a peccato? Quod idem a sancto Ioanne, ad deterrẽdos homines ab arrogan
1. Ioan. 1 tia, scriptum est: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & ueritas
Hier. 2 in nobis non est. Et a Hieremia: Dixisti, absq. peccato, & innocens ego sum: & propterea auertatur furor tuus a me: ecce ego iudicio contẽdam tecũ, eo quod dixeris, non peccaui. Quorũ sententias omnium idem, qui eas illorum ore pertulerat, Christus dominus hoc petitionis præscripto confirmat, quo iubet nos delicta nostra confiteri. id enim

secus

secus interpretari prohibuit auctoritas Mileuitani Concilij in hunc modum: Placuit, ut, quicumque uerba ipsa Dominicæ orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita nostra, ita uult a sanctis dici, ut humiliter, non ueraciter hoc dicatur; anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientē, qui labijs sibi dicit dimitti uelle. & corde dicit, quæ sibi dimittantur, debita non habere? Verū in necessaria recognitione peccatorū non est satis, illa leuiter recordari. nam, ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, & dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non solum facinorum, ac flagitiorū suorum meminerint fideles auditores, sed ut moleste, dolenterque meminerint, ut, cum angantur intimis sensibus, conferant se ad patrem Deum, a quo, ut inhærentes euellat scelerum aculeos, suppliciter petant. Nec uero solum erratorum turpitudinem studebunt subijcere oculis fidelis populi, uerum etiā indignitatem, ac sordes hominum, qui, cum nihil simus, nisi putida caro, nisi summa fœditas, incomprehensibilem illam Dei maiestatem, & inexplicabilem præstantiam, incredibilem in modum audeamus offendere, præsertim a quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximisque beneficijs aucti simus: ut quid? ut abalienati a patre Deo, qui summum bonum est, turpissima peccati mercede, Diabolo nos addicamus in miserrimam seruitutem. neque enim dici potest, quam crudeliter ille dominetur in eorū animis, qui, repulso suaui iugo Dei, ruptoque charitatis amabilissimo nodo,

Mileuit. Concil.

do, quo parenti Deo spiritus noster adstringitur, ad hostem acerrimum desciuerũt; qui eo nomine prin-
Ioan. 14 ceps, & rector mundi, & princeps tenebrarum,
Ad Eph. 6 & rex super uniuersos filios superbiæ, dicitur in di-
Iob 41 uinis litteris. In eos autem, qui Dæmonis tyranni-
Isa. 26 de opprimuntur, uere conuenit illa uox Isaiæ, Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te. Hęc si nos minus mouent rupta fœdera charitatis, moueant certe calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. uiolatur enim sanctitas animæ, quã Christo desponsam esse scimus:
1. Cor. 3 profanũ fit illud idem tẽplum Domini, quod qui contaminant, in eos dicit Apostolus; Si quis autem templum Dei uiolauerit, disperdet illũ Deus. Innumerabilia sunt mala, quæ peccatum inuehit in hominem: quam pene infinitam pestem Dauid
Psal. 37 his uerbis expressit: Non est sanitas in carne mea, a facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum. Nimirum norat hanc plagę uim, cum nullam sui partẽ pestifero peccato intactam fateretur. peruaserat enim in ossa peccati uirus, idest, rationem, & uoluntatem, quæ maxime solidæ sunt animæ partes, infecerat. hanc late patentem pestem indicant sacræ litteræ, cum peccatores, claudos, surdos, mutos, cæcos, & omnibus membris captos appellant. Sed pręter dolorẽ, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam angebatur Dauid ex ira Dei, quam in se propter peccatũ commotã intelligebat. Bellũ enim est sceleratis cum Deo, quorum sceleribus incredi-
Rom. 2 biliter offenditur: inquit enim Apostolus: Ira, & indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animam

mim hominis operantis malum. nam etsi transierit actio peccati, tamen peccatum macula & reatu permanet; cui semper imminẽs ira Dei illud insequitur, tamquam umbra corpus. Cum igitur Dauid his uulneraretur aculeis, ad petendam delictorum ueniam excitabatur: cuius & exemplum doloris, & doctrinæ rationem, ex quinquagesimo eius psalmo depromptam, proponẽt Parochi fidelibus auditoribus, ut Prophetæ imitatione & ad doloris sensum, idest ad ueram pęnitentiam, & ad uenię spem erudiri possint. Quantam habeat utilitatem hęc docendi ratio, ut ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio, qui cum Israelem ad penitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum sensum perciperet, quę peccatum consequuntur: Vide enim, inquit, quia malum, & amarum est, reliquisse te dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te, dicit dominus Deus exercituum. Qui carent necessario hoc recognitionis, ac doloris sensu, ij apud prophetas, Isaiam, Ezechielem, & Zachariam, cor durum, lapideum, & adamantinum habere dicuntur. sunt enim, instar lapidis, nullo dolore molliti, nullum uitę, idest salutaris recognitionis sensum habentes. Sed ne peccatorum grauitate deterritus, se populus ueniam impetrare posse desperet; ipsum ad spem uocare Parochi debebunt his rationibus; quod & Ecclesię Christus dominus potestatem dedit remittẽdi peccata, quemadmodum sacrosancti Symboli articulo declaratur, & hac petitione docuit, quanta esset Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanum. nisi enim promptus esset, ac paratus

Hiere. 2

Isa. 46
Ezech. 36
Zach. 7

tus Deus ad condonandum peccata pænitentibus, numquam nobis hanc precandi formulam pręscripsisset: Dimitte nobis debita nostra. Quamobrem illud fixum in animis tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiã nobis impertiat, qui ipsam his precibus iussit exposcere. nam omnino sub hac petitione, illa est subiecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut uere pænitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus is, in quem, abiecta obedientia, peccamus: cuius ordinem sapientiæ perturbamus, quantum est situm in nobis; quem offendimus, quem factis, dictisque uiolamus. Verum idem est ille beneficentissimus parens, qui, cum possit omnia condonare, non modo se id uelle declarauit, sed etiam impulit homines, ut a se ueniam peterent, &, quibus uerbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore, in nostra potestate sit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscẽdum diuinę uoluntatis fidem auget, spem alit, charitatem inflammat; operępretium est ornare hunc locum nonnullis diuinis testimonijs, & hominum exemplis, quibus maximorum scelerum pęnitẽtibus Deus ueniã concesserit. quam sententiam quoniam persecuti sumus, quantum res ferebat, in proœmio huius precationis, & in ea Symboli parte, quę est de remittendis peccatis; inde assument Parochi, quę ad hunc locum instruendum pertinere uidebuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus: tum uero eodem utantur instituto, quo in ceteris petitionibus utendum duximus, ut intelligant fideles,

quid

quid hic, Debita, significent; ne forte decepti ambiguo, aliud ab eo, quam quod petendum sit, postulent. Primum autem scire oportet, minime petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra, quem omnino Deo debemus, & cuius debiti solutio est ad salutem necessaria. Neque uero, quia, debiti nomine, etiam obedientia, cultus, ueneratio, & cetera huius generis officia continentur, postulamus, ut non amplius ea debeamus, sed precamur, ut liberet a peccatis: sic enim S. Lucas est interpretatus: *Luc. 11* qui peccata pro debitis posuit, ob eā causam, quod illis committendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propositi, quas uel satisfaciendo, uel patiendo pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Christus dominus locutus est ore Prophetę; Quę non *Psalm. 68* rapui, tunc exoluebam. Qua Dei uerbi sententia licet intelligere, non solum nos debitores esse, sed etiam nō esse soluendo; cum peccator per se satisfacere nullo modo possit. Quare confugiendum nobis est ad Dei misericordiam: cui quia par iustitia respondet, cuius est retinentissimus Deus, utendum erit deprecatione, & patrocinio passionis domini nostri Iesu Christi; sine qua nemo umquam ueniam delictorum impetrauit; a qua omnis & satisfaciendi uis, & ratio tamquam ex fonte profluxit. nam pretiū illud in cruce a Christo domino persolutum, & nobiscum per sacramenta, re, uel studio, ac desiderio adhibita, communicatum, tanti est, ut nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione postulamus, ut peccata nostra remittantur. Quo loco nō id modo pro leuibus erratis, & facil-

limis ad impetrandam ueniam, ſed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur. quæ precatio in ſcelerum grauitate pondus nō habebit, niſi id a pænitentiæ ſacramento, re, uel certe deſiderio ſuſcepto, ut iam dictum eſt, aſſumpſerit. Dicimus autem, Debita noſtra, longe aliter, atque, Panem noſtrum, antea diximus. noſter enim ille eſt panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata noſtra ſunt, quia illorum culpa reſidet in nobis: nā noſtra uoluntate ſuſcipiuntur; quę peccati uim non haberent, niſi eſſent uoluntaria. Nos igitur, eam culpam ſuſtinentes, & confitentes, ad expiandum peccata neceſſariam Dei clemētiam implo ramus. In quo non utimur excuſatione cuiuſquam, nec cauſam in quemquam transferimus, ut primi
Gen. 3 homines Adam, & Eua fecerunt; ipſi nos indicamus, illam, ſi ſapimus, Prophetæ precationem ad-
Pſal. 140 hibentes, Non declines cor meum in uerba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Nec uero dicimus, dimitte mihi, ſed nobis; quod fraterna neceſſitudo, & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, a nobis ſingulis poſtulat, ut de communi proximorū ſalute ſolliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem, a Chriſto domino traditum, deinceps ab Eccleſia Dei acceptum, perpetuoque ſeruatum, ipſi & maxime tenuerunt Apoſtoli, &, ut ceteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis ſtudij, & cupiditatis in deprecando pro ſalute proximorum, habemus in utroque teſtamento ſanctorum Moſis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter ſic Deum precabatur;

batur; Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis, dele me de libro tuo: alter in hunc modum; Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis. Exod. 32 Rom. 9

SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Illud, Sicut, dupliciter intelligi potest: nam & similitudinis uim habet, cum uidelicet a Deo petimus, ut, quemadmodum nos iniurias, & contumelias remittamus ijs, a quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata cōdonet. Est prçterea condicionis nota: in quam sententiam Christus dominus eam formulam interpretatur: Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cælestis delicta uestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Verum habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: ut, si uolumus Deū nobis ueniam cōcedere delictorum, parcamus illis ipsis necesse sit, a quibus iniuriam accepimus. sic enim Deus obliuionem iniuriarum, mutuumque studium, & amorem requirit a nobis, ut eorum, qui in gratiā non sunt reconciliati, dona, ac sacrificia reijciat, & aspernetur. Est etiam naturæ lege sancitum, ut tales nos alijs præbeamus, quales eos in nos esse cupimus: uere ut impudentissimus ille sit, qui postulet a Deo, ut sui sceleris pœnam prætermittat, cum ipse in proximum animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoscendū esse debent ij, quibus impositæ sunt iniuriæ; cum & urgeantur hac precandi formula; Matth. 6

Luc. 17 & apud sanctum Lucam id iubeat Deus: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum; & si pœnitentiam egerit, dimitte illi; & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, pęnitet me, dimitte illi. Et in euāgelio sancti Matthęi sit: Diligite inimicos uestros. &
Matth. 5
Rom. 12 Apostolus, & ante eum Salomon scripserit; Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da
Prouer. 25
Marc. 11 illi: & sit apud sanctum Marcum euangelistam; Cū stabitis ad orandū, dimittite si quid habebitis aduersus aliquem; ut & pater uester, qui in cęlis est, dimittat uobis peccata uestra. Sed quoniam, deprauatę naturę uitio, nihil ęgrius fit ab homine, quam ut inferenti condonet iniurias: omnem conferant Parochi animi, & ingenij uim ad commutandos & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem, & misericordiam, Christiano homini necessariam. Commorentur in tractatione diuinorum oraculorum: in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Prędicēt id, quod uerissimū est, magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios, si facile remittant iniurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quędam cum parente Deo, qui sibi inimicissimum, & infestissimum genus hominum, filij sui morte ab ęterno exitio redemptū, recōciliauit. Sit autem huius cohortationis, & pręcepti clausula illud imperiū Christi domini, quod recusare non possumus sine summo dedecore, &
Matth. 5 pernicie, Orate pro persequentibus, & calumniantibus uos; ut sitis filij patris uestri, qui in cęlis est. Verum hoc loco non uulgaris Pastorum prudentia

dentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac necessitate pręcepti, salutem desperet. Sunt enim, qui, cum se debere intelligant conterere iniurias obliuione uoluntaria, & eos diligere, qui lęserunt, id cupiunt, & pro uiribus faciunt, sed uniuersam memoriam iniuriarũ sibi exhauriri non posse sentiunt. nam resident in animo quędam reliquię simultatis: quamobrem magnis agitantur conscientię fluctibus, uerentes, ne, parum simpliciter, & candide positis inimicitijs, Dei iusso non obediant. Hic igitur Pastores contraria studia carnis, & spiritus explicabunt; quod illius sensus sit ad uindicationem procliuis, huius ratio propensa ad ignoscẽdum, hinc inter ipsos perpetuam turbam, ac rixam existere: quare saluti minime diffidendum esse demonstrabunt, reclamitantibus, & aduersantibus rationi, corruptę naturæ appetitionibus, modo spiritus perstet in officio & uoluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi. Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui, cum nondum animũ inducere possint, ut obliti iniurias, ament inimicos, propterea deterriti ea, quã diximus, condicione huius petitionis, Dominica precatione non utantur; duas has rationes afferent Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quiuis unus e fidelium numero preces has facit totius Ecclesię nomine; in qua pios esse aliquot necesse est, qui debitoribus ea, quę hic commemorantur, debita remiserunt. Accedit eo, quod id a Deo petentes, una etiam petimus, quidquid ad illud impetrandũ in eã petitionem a nobis necessario conferendum est. petimus enim & ueniam

peccatorum, & donum ueræ pęnitentię: petimus facultatem intimi doloris: postulamus, ut a peccatis abhorrere, & illa sacerdoti uere ac pie confiteri possimus. Itaq. cum necesse etiam nobis sit parcere ijs, qui damnum, aut malum aliquod dederint, cum, ut nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, ut facultatem largiatur reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani, & prauo illo timore commouentur, ne sibi Deum reddant offensiorē hac precatione; contraque etiam cohortandi ad frequentem precationis usum, quo a parente Deo postulent, ut sibi det eam mentem, ut ijs, qui læserint, ignoscant, & inimicos diligant. Sed, ut precatio omnino fructuosa sit, primum hæc in ea est cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo ueniā petere, quæ non datur, nisi pænitenti: itaque nos ea charitate, & pietate præditos esse oportere, quæ pænitentibus conueniat, conuenire autē maxime ijs, subiecta quasi oculis propria flagitia, atque facinora lacrymis expiare. Cum hac cogitatione cōiungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendū parentem Deū.
Psalm. 50 In his curis uersabatur Dauid, cum diceret: Et peccatum meum contra me est semper; Et alio loco:
Psalm. 6 Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Proponat sibi præterea unusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui a Deo precibus impetrauerunt ueniam delictorum, ut publicani illius, qui longe cōsistēs prę pudore, ac dolore, & oculis humi defixis,
tantum

tantum pulsabat pectus, eam habens orationem, Deus propitius esto mihi peccatori: Tum illius pec- Luc. 18
catricis mulieris, quæ Christo domino, retro stans, Luc. 7
rigatos a se eius pedes, capillis etiam abstersos oscu-
labatur: Petri denique Principis apostolorum, qui Matth. 27
egressus foras, fleuit amare. Deinde cogitandum est, quo infirmiores sunt homines, & ad morbos animi, quæ sunt peccata, propensiores, eo pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere. sunt autem ægrotæ animæ remedia, pænitentia, & Eucharistia. Hęc igitur sæpissime adhibeat fidelis populus; deinde eleemosyna, quemadmodum tradunt diuinę litterę, medicina est accommodata sanandis animę uulneribus. quare, qui pie hac prece uti cupiunt, pro uiribus benigne faciant egētibus: quantam enim uim habeat ad delendas scelerū ma-
culas, testis est in Tobia angelus Domini sanctus Tob. 12
Raphael, cuius est illa uox: Eleemosyna a morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & uitam æternam. Testis
est Daniel, qui Nabuchodonosor regē sic admone- Dan. 4
bat; Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. Optima autem largitio, & impertiendæ misericordiæ ratio, est obliuio iniuriarum, & bona uoluntas erga eos, qui rem, uel existimationem, uel corpus tuum, tuorumue uiolarint. Quicumque igitur cupit in se esse maxime misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libentissime deprecetur, omnem captans occasionē de illis ipsis bene promerēdi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum est,

cum homicidij locum tractauimus, eo rēijcimus Parochos, qui tamen hác petitionem hoc fine concludant, nihil iniustius esse, aut fingi posse, quam eum, qui cum hominibus durus sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem postulet, ut in se sit mitis, & benignus Deus.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.

Non dubium est, quin filij Dei, post impetratam delictorum ueniam, cum, incensi studio adhibendi Deo cultum, & uenerationem, cęleste regnum exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent a paterna eius uolũtate, ac prouidentia; tũ eo magis humani generis hostis omnes aduersus illos artes excogitet, oẽs machinas paret, quibus oppugnentur sic, ut uerendum sit, ne, labefactata, & mutata sententia, rursum in uitia delabantur, longeq; deteriores euadāt, quam antea fuerint. De quibus illud Principis apostolorũ iure dici possit: Melius erat illis, non cognoscere uiam iustitiæ, quam, post agnitioné, retrorsũ conuerti ab eo, quod illis traditũ est, sancto mãdato. Quare nobis a Christo domino datum est huius petitionis pręceptum, ut quotidie nos Deo commendemus, eiusque patriã curam, & pręsidium imploremus, minimę dubitantes fore, ut, si deseramur diuino patrocinio, uaferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque uero solum in hac orādi regula iussit a Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, sed in illa etiã oratione, quam ad sacros Apostolos habuit sub ipsum mortis tempus, cum quidem ipsos mũdos esse dixisset,

2. Pet. 2.

Ioan. 13
Math. 26

dixiſſet, eos huius officij his uerbis admonuit; Orate, ut non intretis in tentationem. Quę iterum a Chriſto domino adhibita admonitio magnũ diligẽtię onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem huius uſum precationis, ut, cum tãta hominibus ab hoſte Diabolo in ſingulas horas pericula huius generis intendantur, a Deo, qui ſolus illa propulſare poteſt, petant illud aſsidue, Ne nos inducas in tentationem. Intelliget autem fidelis populus, quantopere egeat diuini huius adiumẽti, ſi ſuę imbecillitatis, inſcitięque meminerit; ſi recordabitur illam Chriſti domini ſententiam; Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma: ſi ei uenerit in mentem, quam graues ſint, & exitiales hominum caſus, impellente dæmone, niſi ſuſtineantur dexteræ cęleſtis auxilio. Quod illuſtrius eſſe poſsit humanę infirmitatis exemplum, quam ſacer ille chorus apoſtolorũ, qui magno antea animo cum eſſent, primo quoque obiecto terrore, relicto Saluatore, diffugerunt? etſi illuſtrius etiam eſt illud Principis apoſtolorũ, qui in tanta profeſsione ſingularis & fortitudinis, & amoris in Chriſtum dominum, cum paulo ante, ſibi bene fidens, ita dixiſſet; Si oportuerit me mori tecum, non te negabo: ſtatim unius uoce mulierculæ perterritus, ſe dominũ non noſſe, iureiurando affirmauit. nimirum illi in ſumma ſpiritus alacritate non reſpondebant uires. Quod ſi uiri ſanctiſsimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, grauiter peccauerunt: quid non timendum eſt ceteris, qui ab eorum ſanctitate abſunt longiſsime? Quare proponat fideli populo Parochus prœlia, ac pericula, in qui-

Matth. 26

Matth. 26

Matth. 26

bus assidue uersamur, dum anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, & Satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusquisque est, qui magno suo malo nō experiri cogatur? Quis non his lacessitur stimulis? quis hos non sentit aculeos? quis subiectis non uritur ardentibus facibus? & quidem tam uarij sunt ictus, tam diuersæ petitiones, ut difficillimum sit grauem aliquam plagam non accipere. Ac, prę-ter hos inimicos, qui habitant, & uiuunt nobiscum, sunt præterea illi hostes acerrimi, de quibus scriptū

Eph. 6 est; Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus & impressiones dæmonum: qui & aperte nos petunt, & per cuniculos influunt in animas nostras, uix ut ab

Eph. 6 illis cauere possimus. Illos & principes appellat Apostolus propter naturæ excellentiam: (nam natura hominibus, & ceteris, quæ sub sensum cadunt, creatis rebus antecellunt) & potestates uocat, quod non solum naturæ ui, sed potestate etiam superant: & rectores nominat mundi tenebrarum: non enim clarum, & illustrem mundum regunt, idest bonos, & pios, sed obscurum, & caliginosum, nempe eos, qui flagitiosę, & facinorosę uitę sordibus, ac tenebris obcęcati, duce tenebrarum Diabolo delectantur. Nuncupat etiam dęmones spiritualia nequitię: est enim & carnis, & spiritus nequitia. Carnalis quę dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, & uoluptates, quæ perci-

percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitiæ sunt mala studia, & prauæ cupiditates, quæ ad superiorem pertinent animę partem, quæ tanto peiores sunt, quam reliquæ, quanto mens ipsa, & ratio altior est, atque præstantior. Quę Satanę nequitia quia maxime spectat illuc, ut cælesti nos hereditate priuet; propterea dixit Apostolus, In cælestibus. ex quo licet intelligere; magnas esse hostium uires, inuictum animum, immane in nos, & infinitum odium: bellum etiam perpetuum eos gerere nobiscum, ut nulla pax esse cum illis, nullæ indutiæ fieri possint. Quantum uero audeant, declarat Satanæ apud Prophetam uox, In cęlum conscendam; aggressus est primos homines in paradiso: adortus est prophetas: appetiuit apostolos, ut, quemadmodum loquitur apud Euangelistã Dominus, Cribraret eos sicut triticũ: ne ipsum quidem Christi domini os erubuit. Itaque eius inexplebilem cupiditatem, & immensam diligentiam sanctus Petrus expressit, cum dixit: Aduersarius uester Diabolus, tamquam leo rugiens, circuit, quærens, quem deuoret. Quamquam non unus modo tentat homines Satan, sed gregatim interdũ dæmones in singulos impetũ faciunt: quod ille confessus est dæmon, qui rogatus a Christo domino, quod sibi nomen esset, respondit; legio mihi nomẽ est; nempe dęmonum multitudo, quæ miserum illum diuexarat. & de alio scriptum est; Assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & intrantes habitant ibi. Multi sunt, qui, quod impulsus, atque impetus dęmonum in se minime sentiunt, totam rem falsam esse arbitrantur; quos ipsos a dę-

Eph. 6

Isa. 14

Luc. 22

1. Pet. 5

Mar. 5
Luc. 8

Matth. 12

monibus non oppugnari mirum non est, quibus se sponte dediderunt. non est in illis pietas, non charitas, non uirtus illa Christiano homine digna: quare fit, ut toti sint in potestate Diaboli: nec ullis tentationibus opus est ad eos euertendos, in quorum iã animis, ipsis libentibus, commoratur. At uero qui se Deo dicauerunt, in terris cælestem uitam agentes, ij maxime omnium Satanæ incursibus petuntur, hos acerbissime odit, his in singula temporis momenta struit insidias. plena est historia diuinarum litterarum sanctorum hominum; quos præsenti etiam animo stantes, uel ui, uel fraude peruertit. Adam, Dauid, Salomon, alijque, quos enumerare difficile sit, experti sunt dæmonum uiolentos impetus, & callidam astutiam, cui resisti non possit consilio, aut hominum uiribus. Quis igitur se suo præsidio satis tutum existimet? Itaque pie, casteque petendum a Deo est, ne nos tentari sinat supra id, quod possumus: sed faciat etiam cum tentatione prouentum, ut possimus sustinere. Verum hic fideles cõfirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione dæmonum uim perhorrescunt, ut ipsi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum confugiant. non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia, in capitali odio
1. Cor. 10 nostri generis, nec quantum, nec quam diu uult, tẽtare nos, aut uexare potest; sed omnis eius potestas Dei nutu, & permissu gubernatur. notissimum
Iob 1 est exemplum Iob: de quo nisi Diabolo dixisset Deus; Ecce uniuersa, quæ habet, in manu tua sunt; nihil eius Satanas attigisset: contra uero nisi addidisset Dominus; Tantum in eum ne extendas manum

num

num tuam; uno Diaboli ictu cum filijs ipse, facul tatibusque concidisset. Ita autem alligata est dęmo num uis, ut ne in porcos quidem illos, de quibus scribunt euangelistæ, non permittente Deo inuade re potuisset. Sed ad intelligendam huius petitionis uim dicendum est, quid hic tentatio significet, quid item, induci in tentationem. Est autem tentare, periculum facere de eo, qui tẽtetur, ut ab ipso, quod cupimus, elicientes, uerum exprimamus. qui ten tandi modus in Deum minime cadit. quid enim est quod nesciat Deus? Omnia enim, inquit, nuda, & aperta sunt oculis eius. Est alterum tẽtandi genus, cum, longius progrediendo, aliud quęri solet in bo nam, uel in malam partem; in bonam, cum ea re tentatur alicuius uirtus, ut, illa perspecta, & cognita, is commodis, & honoribus augeatur, eiusq. exemplum ceteris imitandũ proponatur, ac denique omnes ob id ipsum ad Dei laudes excitentur. quæ tentandi ratio sola conuenit in Deum. huius exemplum tentationis est illud in Deuteron. Tẽtat uos dominus Deus uester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non. Quo modo etiam tentare dicitur suos Deus, cum inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit: quod probandę eo rum patientiæ causa facit, & ut alijs documentum sint Christiani officij. In hanc partem legimus Abraham esse tentatum, ut filium immolaret. quo facto, fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternã. In eandem sententiam dictum est de Tobia; Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te. In malam partem tentantur homines,

Matth. 8
Marc. 5
Luc. 8

Ad Heb. 4

Deuter. 13

Gen. 22

Tob. 12

cum

cum ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium Diaboli officium est. is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque præcipites. quamobrem Tentator in diuinis litteris appellatur. In ijs uero tentationibus modo intimos nobis admouens stimulos, animæ affectiones, & commotiones adhibet administras: modo nos exagitãs extrinsecus, externis rebus utitur, uel prosperis ad efferendos, uel ad frangendos aduersis: nõnumquam habet emissarios, & excursores perditos homines, in primisque hęreticos, qui sedentes in cathedra pestilentię, malarum doctrinarum mortifera semina dispergunt, ut illos, qui nullum delectum aut discrimen habent uirtutis, & uitiorum, homines per se procliues ad malum, nutantes, ac pręcipitantes impellat. Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducimur uero in tentationem dupliciter, primum, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem a Deo hoc modo in tentationem inducitur: quia nemini est peccati auctor Deus, immo uero odit omnes; qui operantur iniquitatem. Sic uero etiam est apud sanctum Iacobum: Nemo, cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est. Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui etsi non tentat ipse, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cum possit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos, & pios tentari quidem sinit, uerumtamen sua gratia sustentatos non

Matth. 4

Psalm. 5
Iacobi 1

non deserit. Nec uero non interdum iusto, & occulto Dei iudicio, nostris id sceleribus postulãtibus, nobis ipsi relicti, concidimus. Preterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum eius beneficijs, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & patris substantiam, ut prodigus ille filius, dissipamus, uiuendo luxuriose, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus; Inuentum est mihi mandatum, quod erat ad uitam, hoc esse ad mortem. Opportunum rei exemplũ est Hierosolyma, teste Ezechiele; quam Deus omniornamentorum genere locupletarat, ut eius ore Prophetæ diceret Deus; Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te. & tamen illa ciuitas diuinis cumulata bonis, tantũ abest, ut optime de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, cælestibus beneficijs ad beatitudinem consequendã, cuius gratia ea acceperat, uteretur, ut, ingratissima in parentem Deum abiecta spe, cogitatione cælestium fructuũ, tantum pręsenti abundantia luxuriose, ac perdite frueretur. quod Ezechiel eodẽ capite pluribus uerbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam sibi ab eo diuinitus uberem materiam recte factorum, ad uitia, illo permittẽte, conuertunt. Sed oportet hũc diuinę scripturę morẽ diligẽter attẽdere, quę Dei permissionẽ ijs interdum uerbis significat, quę proprie si accipiantur, tamquam actionem in Deo significãt: nam in Exodo sic est: Indurabo cor Pharaonis. & apud Isaiã: Excęca cor populi huius. & ad Romanos scribit Apostolus: Tradidit illos Deus in passiones

Luc. 15
Rom. 7
Ezech. 16
Exod. 47
Isa. 6
Rom. 1

ſiones ignominiæ, & in reprobum ſenſum. Quibus in locis, aliiſque ſimilibus, nō id omnino eſſe actum a Deo, ſed permiſſum, intelligendum eſt. His poſitis, non erit difficile ſcire, quid in hac precationis parte poſtulemus. Nec uero petimus, ne omnino tentemur. Eſt enim hominum uita, tentatio ſuper terram. Eſt autem ea res utilis, & fructuoſa hominum generi. nam in tentationibus nos ipſos, ideſt uires noſtras, cognoſcimus: quamobrem etiam humiliamur ſub potenti manu Dei, uiriliterque decertantes, expectamus immarceſcibilem coronam gloriæ. Nam & qui certat in agone, non coronatur, niſi legitime certauerit; &, ut inquit ſanctus Iacobus, Beatus uir, qui ſuffert tentationem; quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Quod ſi urgemur nonnumquam hoſtium tentationibus; magnæ nobis erit leuationi illa cogitatio, habere nos adiutorem pontificem, qui poſſit compati infirmitatibus noſtris: tentatū ipſum per omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino præſidio deſerti, tentationibus uel decepti aſſentiamur, uel cedamus afflicti, ut præſto ſit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ uires, in malis recreet, ac reficiat. Quare & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus; & nominatim, cum ſingulis affligimur, ad precationem confugere oportet. quod a Dauide factum legimus pene in unoquoque tentationum genere: nam in mendacio ſic precabatur: Ne auferas de ore meo uerbum ueritatis uſquequaque. In auaritia ad hunc modum: Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non

2. Tim. 2 — Iacob. 1 — Hebr. 4 — Pſalm. 118 — Pſalm. 118

non in auaritiam. In rebus uero inanibus huius uitæ, & illecebris cupiditatum, hac prece utebatur: Auerte oculos meos, ne uideant uanitatem. Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, ne ue defatigemur in tentationibus sustinendis, ne declinemus de uia Domini, ut tam in rebus incommodis, quam in prosperis, æquitatem animi, constantiamque seruemus, & nullam nostri partem Deus sua tutela uacuam relinquat. Petimus denique, ut Satanam conterat sub pedibus nostris. Reliquum est, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maxime cogitare, & meditari oporteat. in qua erit illa optima ratio, si, quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, uiribus nostris diffidemus, &, omni spe nostrę incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, uel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præsertim cogitantes, quam multos hac spe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus. An non Ioseph undique circumdatum ardentibus insanæ mulieris facibus, e summo ereptum periculo, ad gloriam extulit? non Susannam, a Satanæ ministris obsessam, tum, cũ nihil propius esset, quam ut nefarijs sententijs interficeretur, seruauit incolumem? neque mirum: Erat enim, inquit, cor eius fiduciam habens in Domino. Insignis est laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit. Plurima sunt huius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem fiduciamque cohortari debebit. Cogitent etiam fideles, quem in hostium tentationibus

Psalm. 118

Rom. 16

Gen. 39. 41

Dan. 13

nibus ducem habeant, nempe Christum dominū, qui uictoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipse Diabolum. est is ille fortior, qui superueniens fortem superauit armatum; quem & armis nudauit, & spolijs. De eius uictoria, quam de mundo reportauit, est apud sanctum Ioannem: Confidite, ego uici mundum. & in Apocalypsi dicitur ipse leo uincens, & exisse uincens, ut uinceret; qua in uictoria suis etiam cultoribus facultatem uincendi dedit. Est Apostoli ad Hebræos epistola plena uictorijs sanctorum hominum, qui per fidem deuicerunt regna, obturauerunt ora leonum: & quæ sequuntur. Ex his uero, quę sic acta legimus, eas uictorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis, & externis dęmonum pręlijs homines fide, spe, & charitate pręstantes: quę tam multę sunt, tamque insignes, ut, si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil gloriosius: de quorum hostium clade his uerbis scripsit sanctus Ioannes: Scribo uobis, iuuenes, quoniam fortes estis, & uerbum Dei manet in uobis, & uicistis malignum. Vincitur autem Satanas non otio, somno, uino, cōmessatione, libidine, sed oratione, labore, uigilia, abstinentia, cōtinentia, castitate. Vigilate, & orate, inquit, ut iam diximus; ut non intretis in tentationem. Qui ijs armis ad illam pugnam utuntur, in fugam conuertunt aduersarios: qui enim resistūt Diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen sanctorum hominum uictorijs, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentius, ut se suis uiribus hostiles dęmonum tentationes, impetusque

Luc. 11

Ioan. 16

Apoc. 5. 6

Hebr. 11

1. Ioan. 2

Matth. 26

Iacobi 4

tusque sustinere posse cõfidat. nõ est hoc naturę nostræ, non humanæ imbecillitatis. hæ uires, quibus prosternimus Satanæ satellites, dantur a Deo: qui ponit, ut arcum æreum, brachia nostra, cuius beneficio arcus fortiũ superatus est, & infirmi accincti sunt robore; qui dat nobis protectionẽ salutis; cuius nos dextera suscipit; qui docet manus nostras, ad pręlium, & digitos nostros ad bellũ: ut uni Deo pro uictoria sint agendæ, & habendę gratiæ, quo uno & auctore, & adiutore uincere possumus: quod fecit Apostolus. ait enim: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominũ nostrũ Iesum Christum. Eundem auctorem uictorię prędicat cælestis illa uox in Apocalypsi: Facta est salus, & uirtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrũ nostrorum, & ipsi uicerunt eum propter sanguinem agni. Testatur idem liber, Christi domini, partã ex mundo, carneque, uictoriam eo loco: Hi cum agno pugnabunt, & agnus uincet illos. Hęc de causa, & de modo uincendi. Quibus expositis, proponent fideli populo Parochi a Deo paratas coronas, & cõstitutam uictoribus sempiternam præmiorum amplitudinem. quorum ex eadem Apocalypsi diuina proferent testimonia, Qui uicerit, non lædetur a morte secunda. & alio loco; Qui uicerit, sic uestietur uestimentis albis, & nõ delebo nomen eius de libro uitæ. &, Confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. & paulo post Deus ipse ac Dominus noster ita loquitur ad Ioannẽ: Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tum in-

1. Reg. 2 — *Psalm. 17* — *1. Cor. 15* — *Apoc. 12* — *Apoc. 17* — *Apoc. 2. 3*

Apoc. 3 quit: Qui uicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego uici, & sedi cum patre meo in throno eius. Deniq. cum sanctorum gloriã, & perpetuam illam bonorũ uim, quibus in cęlo fruetur, Apoc. 21 exposuisset, adiunxit; Qui uicerit, possidebit hæc.

SED LIBERA NOS A MALO.

Postrema hęc petitio est instar omniũ, qua Dei filius diuinam hanc orationem conclusit: cuius etiã uim, & pondus ostendens, ea usus est orandi clausula, cum e uita migraturus, Deum patrem pro hominum salute deprecaretur: Rogo, enim in-Ioan. 17 quit, ut serues eos a malo. Ergo hac precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo confirmauit, quasi quadã epitome summatim complexus est uim, & rationem ceterarum petitionum. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetrauerimus; nihil, auctore sancto Cypriano, reliquum est, quod præterea adhuc debeat postulari: cũ semel protectionem Dei aduersus malũ petamus: qua impetrata, contra omnia, quę Diabolus & mundus operantur, securi stamus, & tuti. Quare, cum tanti sit hæc petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quod illa uitationem culpę, hac pœnę liberationem postulamus. Quare non iam monendus est fidelis populus, quantopere & laboret ex incommodis & calamitatibus, & cælestis egeat adiumenti. nam quot & quantis miserijs proposita sit hominum uita, pręterquam quod & sacri, & profani scriptores hoc argumentum

sunt

sunt copiosissime persecuti, nemo fere est, quin intelligat & suo & alieno periculo. persuasum enim id est omnibus, quod exemplum patientię Iob memoriæ prodidit, Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miserijs; qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & numquam in eodem statu permanet. Nec uero ullum præterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi domini uox, Sufficit diei malitia sua. Etsi condicionem humanæ uitæ declarat ipsius Domini monitum illud, quo crucem quotidie sumi, seque docuit sequi oportere. Vt igitur quisque sentit, quam laboriosa sit & periculosa hæc uiuendi ratio: ita facile persuadebitur fideli populo, malorũ liberationem a Deo implorandam esse, præsertim cum nulla re magis ad orandum adducantur homines, quam cupiditate, & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendeant. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re est illud scriptum; Imple facies eorum ignominia, & quærent nomẽ tuum Domine. Sed si illud fere sua sponte faciunt homines, ut in periculis & calamitatibus inuocent Deum; certe, quo modo id recte facere possint, ab ijs, quorum fidei ac prudentiæ commissa est eorum salus, maxime docendi sunt. Non enim desunt qui cõtra Christi domini iussum præpostero utantur ordine precationis. nã qui iussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præscripsit: uoluit enim,

Iob 14
Matth. 6
Luc. 9
Psalm. 82
Psalm. 49

ut prius quam precaremur ut nos liberaret a malo, peteremus uti nomen Dei sanctificaretur, & adueniret regnum eius; & reliqua postularemus, quibus, quasi gradibus quibusdam, in hunc locum peruenitur. sed quidam, si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris iacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis medijs Dominicæ precationis gradibus, tantum petunt ut ex illis eripiantur malis. at huic consuetudi-
Matth. 6 ni repugnat Christi domini iussum: Quęrite primum regnum Dei. Itaque qui recte preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incōmoda, malorū depulsionem, id referunt ad Dei gloriam. sic Da-
Psalm 6 uid illi precationi; Domine ne in furore tuo arguas me; subiecit rationem, qua se Dei glorię cupidissimum ostendit. ait enim; Quia non est in morte, qui memor sit tui: in Inferno autem quis confitebitur tibi? Et idem, cum oraret Deum, sibi ut mi-
Psalm. 50 sericordiā impertiret, subiungit illud: Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad hanc orandi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi sunt fideles auditores, & simul docendi, quantum intersit inter infideliū, & Christianorum hominum preces. Petunt uehementer illi etiā a Deo, ut possint ex morbis, uulneribusq. conualescere, sibi ut ex urgentibus, uel imminentibus malis euadere liceat; sed tamen illius pręcipuam spem liberationis ponunt in remedijs, natura, uel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum a quouis medicamentum, etiam si cantionibus, si ueneficijs, si dæmonum opera confictū sit,

sit, sine ulla religione adhibent, modo aliqua ualetudinis spes ostēdatur. Longe alia est ratio Christianorum: qui in morbis, & in omnibus aduersis rebus habent summum perfugium, & præsidium salutis Deum; unum illum omnis auctorem boni, & liberatorem suum agnoscunt, ac uenerantur; remedijs uero quæ inest ad sanādum uis, insitam a Deo esse pro certo habent; tantumque illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse uoluerit Deus. est enim a Deo data hominum generi medicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici uox; Altissimus creauit de terra medicinam, & uir prudens non abhorrebit illam. Itaque qui Iesu Christo nomen dederūt, non in illis remedijs summā spem reponunt recuperandę ualetudinis, sed ipsi medicinę auctori Deo maxime confidunt. Quare etiam in diuinis litteris reprehenduntur ij, qui, medicinę fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: immo uero qui uitam agunt ex diuinis legibus, abstinent omnibus remedijs, quæcumque ad curationem a Deo non adhibita esse constet. quod si etiam eorum usu medicamentorū illis sit explorata spes sanitatis, tamen ab ijs, ut cantionibus & dęmonum artificijs, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant: ea enim re iussit nos beneficentissimus parens liberationem malorum postulare, ut in eo ipso, quod iussit, spem etiam impetrationis haberemus. multa sunt in sacris litteris huius rei exempla: ut qui minus rationibus adducuntur ad bene sperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur. Abraham, Iacob, Lot, Ioseph, Dauid sunt in oculis, locupletissimi testes

Eccle. 38

2. Par. 16

diuinæ benignitatis. sacræ noui testamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt, piæ pondere precationis, ut res exemplorum commemoratione nō egeat. una igitur illa prophetæ sententia contenti erimus, quę
Psalm. 33 uel infirmissimū quemque confirmare potest. Clamauerunt enim, inquit, iusti, & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Sequitur huius uis & ratio petitionis, ut fideles intelligant, nō omnino petere nos hoc loco, ut a malis omnibus liberemur. sunt enim quędam, quæ communiter mala putantur; quæ tamen
2. Cor. 12 sunt illis fructuosa, qui patiuntur, ut ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, ut Dei gratia adiuuāte uirtus in infirmitate perficeretur. hęc, si cognita sit eorum uis, summa uoluptate pios afficiunt: tantum abest, ut a Deo petant, ut auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ nullam animę utilitatem afferre possunt, reliqua minime, modo aliquis inde salutaris fructus existat. Omnino igitur huic uoci ea subiecta uis est, ut a peccato liberati, a tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur; ut tuti simus ab aqua, ab igne, a fulgure; ne grando noceat frugibus; ne annonę caritate, seditionibus, bello laboremus: petimus a Deo, ut morbos, pestem, uastitatem arceat, uincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda: quibus maxime terreri, ac premi solet hominum uita; omnes denique flagitiorū & facinorum causas auertat. neque hęc solum, quę omnium consensione mala sunt, deprecamur: sed illa

etiam, quę pene omnes bona confitentur, diuitias, honores, ualetudinem, robur, hanc ipsam uitam; petimus, inquam, ne ad malum & ad animę nostræ exitium hæc conuertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina; ne in nos iram Dei concitemus; ne, quę impios manent, supplicia subeamus; ne igne purgatorij torqueamur; a quo ut alij liberentur, pie & sanćte precamur. hanc petitionem & in Missa, & in Litanijs sic interpretatur Ecclesia, nos uidelicet ea pręterita, præsentia, futura mala deprecari. Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit a malis: nam impendẽtes prohibet calamitates: quo modo legimus magnum illũ Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichiamitarum cędes: extat enim illud, Terror Dei inuasit omnes Gen. 35
per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Et quidem beati omnes, qui cum Christo domino in cęlis regnant, omnibus malis Dei ope liberati sunt. nos autem, qui in hac peregrinatione uersamur, ab omnibus incommodis solutos esse minime uult, sed eripit a quibusdam. etsi sunt instar liberationis malorũ omnium ea solatia, quę dat interdum Deus ijs, qui rebus premuntur aduersis. His se consolabatur Propheta, cum illa dicebat: Secundum multitudinem dolorum meorum Psalm. 93
in corde meo cõsolationes tuę lętificauerũt animã meam. Pręterea a malis homines liberat Deus, cũ illos in summũ discrimẽ addućtos integros seruat, & incolumes; quod & pueris illis in ardentem fornacem coniećtis, & Danieli contigisse legimus, Dan. 3
quem leones nihil lęserunt, quemadmodum neque Dan. 6

Dan. 3 pueros flamma uiolauit. Malus uero etiam ex sententia sanctorum Basilij magni, Chrysostomi, & Augustini præcipue dicitur dæmon, quod hominum culpæ, idest sceleris, & peccati auctor fuit: quo etiã ministro utitur Deus in repetendis pœnis a sceleratis & facinorosis: dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur. in quam sententiam loquuntur diuinæ litteræ illis

Amos 3 uerbis; Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit? item, Ego dominus, & non est alter,

Isa. 45 formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Malus quoque dicitur dæmon ob eam causam, quod, etsi nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos insectatur odio. quod si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finẽ facit tentandi nos externis malis, & quacumque potest ratione diuexandi. quamobrem Deum precamur, ut nos a malo liberare uelit. Dicimus autem a malo, non a malis, ob id, quod mala, quæ in nos a proximis proficiscuntur, illi assignamus, tamquam auctori, & impulsori. quo minus etiam proximis irasci debemus: quin odium & iracundiam in ipsum Satanam conuertere oportet, a quo homines ad inferendam iniuriam impelluntur. Itaque si te aliqua re leserit proximus, cum preces facis parenti Deo, pete, ut non modo te liberet a malo, idest ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs; sed illum ipsum eripiat proximum ex Diaboli manu, cuius impulsu homines in fraudem inducuntur. Illud denique sciendũ est, si in precibus & uotis non liberamur a malis,

debere

debere nos,quæ premant , ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, ut toleranter ea patiamur . Quare minime nos indignari, aut dolere par est, quod preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad eius nutum ac uoluntatem referre oportet, existimantes id utile, id esse salutare, quod Deo placet, ut ita sit, non autem id, quod secus nobis uideatur. Postremo docendi sunt pij auditores, dum in hoc uitæ curriculo uersamur, eos ad omne incommodorum, & calamitatum genus nõ solum æquo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere. Omnes enim, inquit, qui pie 2.Tim 3
uolunt uiuere in Christo Iesu, persecutionem patiẽ Act. 14
tur . Item : Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.Rursum : Nonne hæc opor Luc. 14
tuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam ? Non enim æquum est, seruum maiorem esse domino suo: sicuti turpe est, e sententia S. Bernardi, membra esse delicata sub spinoso capite. Pręclarum illud est exemplum Vriæ propositum ad imitandum, qui, adhortante Dauide, domi ut se contineret, inquit: Arca Dei, & Israel, & Iuda ha- 2. Reg. 11
bitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam? His instructi rationibus; ac meditationibus, si ad orandũ ueniemus, illud assequemur, ut, si minus undique cincti, malisque circundati, quemad modũ tres illi pueri intacti ab igne, sic nos inuiolati seruemur; certe, ut Machabęi, casus aduersos constanter ac fortiter feramus. In contumelijs, & cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, qui cęsi uerberibus, uehementer lętabantur, quod digni habiti Act. 5
essent qui pro Christo Iesu cõtumelias paterentur.
sic

ſic nos ita cõparati canemus illa ſumma animi uo-
Pſalm. 118 luptate: Principes perſecuti sũt me gratis, & a uer-
bis tuis formidauit cor meum: lętabor ego ſuper
eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.

AMEN.

Hanc uocem, ſicuti eſt, ſignaculũ orationis Do-
S. Hieron. minicę appellat sãctus Hieronymus in Cõmenta-
rijs in Matthęum. Quare ut admonuimus antea
fideles de pręparatione, quę adhibenda ſit prius
quam aggrediantur ad diuinam precationem; ſic
nunc faciendũ duximus, ut clauſulę ac finis ipſius
precationis cauſam, rationemque cognoſcant.
Non enim pluris eſt diuinas preces diligenter or-
diri, quam religioſe abſoluere. Sciat igitur fide-
lis populus multos eſſe, & eos uberes fructus,
quos ex Dominicę orationis fine percipimus: ſed
omnium uberrimus ac lętiſſimus fructus eſt, eo-
rum impetratio, quę poſtulauimus: de quo ſupra
ſatis dictum eſt. Non ſolum autem conſequimur
poſtrema hac parte precationis, ut noſtrę preces
audiantur, ſed quædam etiam maiora ac pręcla-
riora, quam ut uerbis explicari poſſint. nam cum
orando homines cũ Deo colloquantur, ut ſanctus
Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo orã-
ti diuina maieſtas propior, quam ceteris; quem
pręterea ſingularibus ornat muneribus: ut qui pie
Deum orant, quodam modo cum ijs, qui ad ignem
accedunt, comparari poſſint: qui ſi algẽt, caleſcunt;
ſi calent, ęſtuant: ſic illi aſſiſtentes ad Deum pro
modo pietatis, ac fidei ardentiores euadunt: inflam
matur enim eorum animus ad Dei gloriã, mens il-
luſtra-

lustratur admirabilē in modū, omnino cumulantur diuinis muneribus. est enim illud proditum sanctis litteris. Prçuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Exemplo est omnibus magnus ille Moses, qui a Dei congressu & colloquio digrediens diuino quodam fulgore collucebat sic, ut Israelitç eius oculos, & os intueri non possent. Omnino qui uehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate ac maiestate admirabiliter perfruūtur. Mane astabo, inquit Propheta, & uidebo, quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es. Hęc quo magis noscunt homines, eo Deū uehementiori cultu ac pietate uenerantur; eo etiam sentiunt iucundius, quam suauis sit dominus, & quā uere beati sint omnes, qui sperant in eo: tum uero clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorū humilitas, quanta sit Dei maiestas, considerāt. est enim illa sancti Augustini regula, Nouerim te, nouerim me. Itaque fit, ut suis uiribus diffidentes, totos se committāt Dei benignitati, minime dubitantes, quin is ipsos paterna illa sua, & admirabili charitate complexus, abundanter ijs omnia suppeditet, quæ sint ad uitam, & salutem necessaria; hinc se ad agendas Deo gratias conuertant, quantas animo maximas capere possunt, quātas orationes complecti: quod magnum Dauidē fecisse legimus: qui cum ita precationem instituisset: Saluum me fac ex omnibus persequentibus me; sic eam absoluit, Confitebor Domino secundū iustitiam eius, & psallā nomini Domini altissimi. Sunt eiusmodi sanctorū preces innumerabiles, quarum exordiū est timoris plenum, clausula spei bonę, lætitięque referta. sed mirabile est, quam eo in gene-

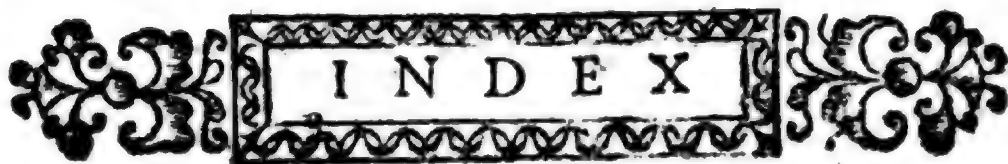
Exod. 34
Psalm. 20
2. Cor. 3
Psalm. 5
S. August.
Psalm. 7

re eniteant Dauidis ipsius precationes. nam cum
Psalm. 3 metu perturbatus sic orare esset exorsus, Multi insurgunt aduersum me, multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo eius: confirmatus aliquando, gaudioque perfusus, subiunxit paulo post: Non timebo millia populi circumdantis me. alio etiam psalmo, suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confisus, in-
Psalm. 4 credibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis; In pace, in idipsum, inquit, dormiam & re-
Psalm. 6 quiescam. Quid illa? Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me; quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixisse credendum est? contra, quæ deinceps sequuntur, quam fidenti ac lætanti animo? Discedite a me, inquit, omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus uocem fletus mei. Cum uero Saulis iram, furoremque pertimesceret, quam humiliter ac demisse Dei opem im-
Psal. 53 plorabat: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in uirtute tua iudica me. & tamen hilare ac fidenter in eodem psalmo subiecit: Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Quare qui se confert ad sacras preces fide, speque munitus, parentem adeat Deum, ut se id cõsequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat. Sunt autem in extremo hoc diuinæ precationis uerbo, AMEN, multa quasi semina quædam earum rationum cogitationumque, quas diximus. & quidẽ adeo frequens fuit hęc Hebræa uox in ore Saluatoris, ut spiritui sancto placuerit, ut in Ecclesia Dei retineretur. cui uoci illa quodã modo subiecta

iecta ſententia eſt: Scito tuas auditas eſſe preces. habet enim uim reſpondentis, & illum, qui precibus, quod uelit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc ſententiam perpetua Eccleſię Dei conſuetudo comprobauit, quę in ſacrificio Miſſę, cum pronunciatur oratio Dominica, non rei ſacrę miniſtris, quorum partes ſunt illa dicere, Sed libera nos a malo, attribuit hanc uocem AMEN, ſed ipſi ſacerdoti, accommodatam, reſeruauit: qui cum Dei & hominum ſit interpres, Deum exoratum eſſe populo reſpondet. Nec tamen hic ritus communis eſt omniũ precationũ, quippe cũ in ceteris miniſtrorũ ſit munus reſpondẽdi, Amen; ſed proprius Dominicæ orationis. nam in alijs precibus conſenſum modo, deſideriũque ſignificat; in hac reſpõſio eſt, Deum orantis poſtulationi conſenſiſſe. Ac uarie quidem a multis eſt interpretatum hoc uerbum Amen. Septuaginta interpretes uerterunt, fiat: alij reddiderunt, uere: Aquila, fideliter, conuertit. ſed parui refert, hoc, an illo modo ſit redditum; modo habere intelligamus eam uim, quã diximus, confirmantis ſacerdotis conceſsũ id eſſe quod petebatur. cuius ſententiæ teſtis eſt Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios. Quotquot enim, inquit, promiſsiones 2. Cor. 1
Dei ſunt, in illo eſt, ideo & per ipſum Amen Deo, ad gloriam noſtram. Eſt etiam hæc nobis accõmodata uox, in qua ineſt confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: quę etiam eos reddit attentos, qui dant operam ſacris precibus: fit enim ſępe, ut in precatione diſtracti homines uarijs cogitationibus, alio traducantur: immo uero ſũmo ſtudio petimus hac ipſa uoce, ut omnia fiant, ideſt con-

concedantur, quæ antea petijmus, uel potius intelligentes nos iam impetrasse omnia, ac sentiētes præ-
Psalm. 53 sentem uim diuini auxilij, illud una cum Propheta canimus; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Nec est, quod quisquam dubitet, quin & nomine filij sui, & uerbo, quo sæpissime is usus est, moueatur Deus, qui semper, ut ait
Ad Heb. 5 Apostolus, exauditus est pro sua reuerentia.

INDEX CATECHISMI.

A

am

B

Aqua

Non

Eccle

F

G

H

I

Matri-

Ora-

P

Passio-

Philo-

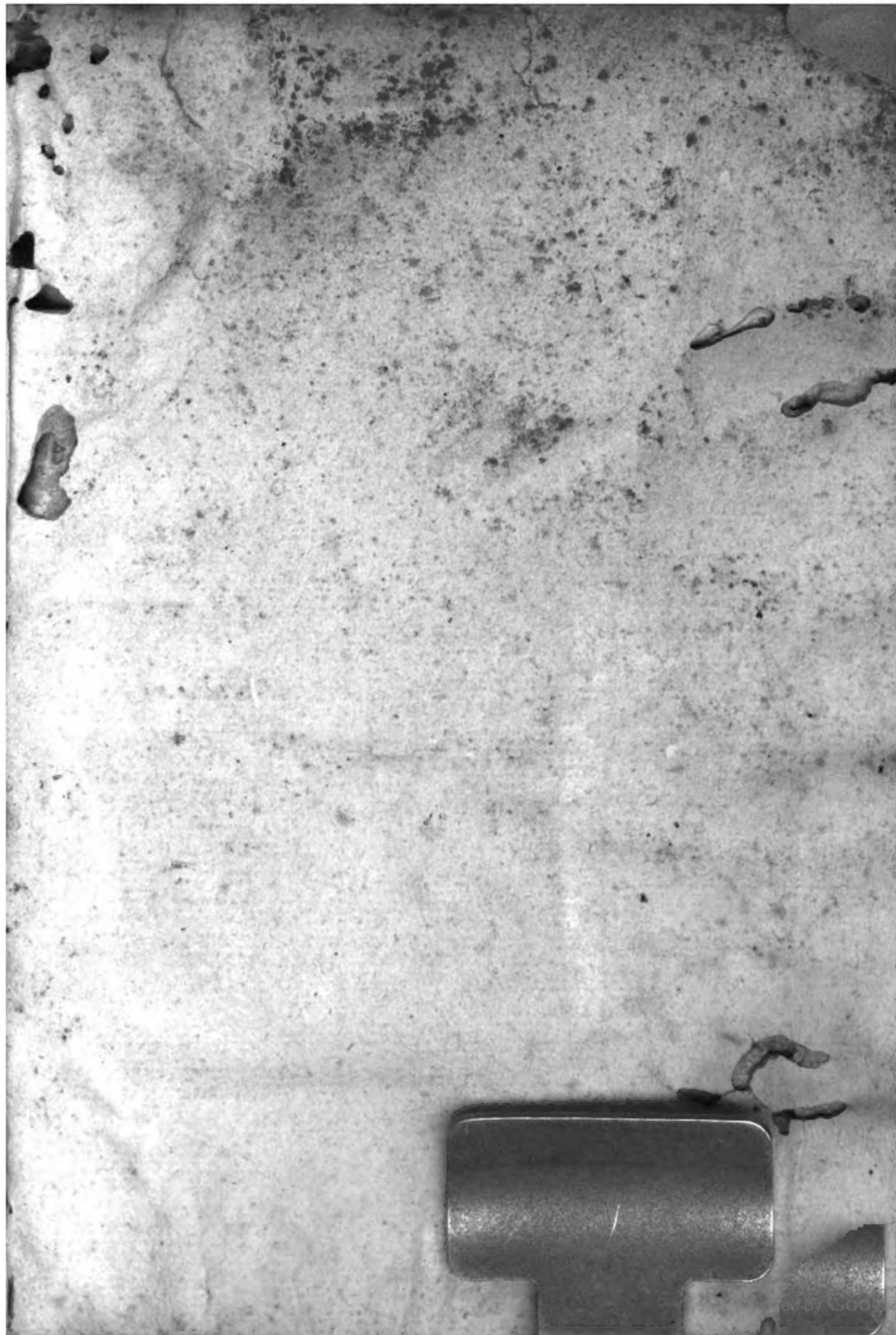
S

FINIS.

Series Chartarum.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ.

Omnes sunt quaterniones, pręter †, & QQ. qui sunt duerniones.

FINIS.

Series Chartarum.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ.

Omnes sunt quaterniones, pręter †, & QQ. qui sunt duerniones.

